

บ้านโสมส่องแสง : การตีบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครูมนตรี ตราโมท

สุวิวรรณ วัฒนทัพ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

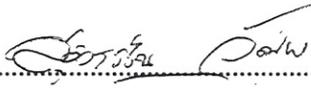
พ.ศ. 2550

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

บ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครูมนตรี ตราโมท

นางสาวสุวิวรรณ วัฒนทัฬ

ผู้วิจัย

อาจารย์อนันต์ สบฤกษ์

กศ.บ., กศ.ม

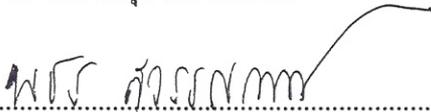
ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรทิพย์ อุศุภรัตน์

ศศ.บ., ศศ.ม.

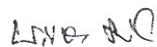
กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์เพชร สุวรรณภาชน์

บช.บ., ศศ.ม.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์ นพ. บรรจง มไหสวริยะ

พ.บ.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์เสาวภา พรศิริพงษ์

ศศ.บ., สม.ม.

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

วิทยานิพนธ์

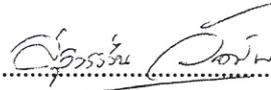
เรื่อง

บ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีไทยของครูมนตรี ตราโมท

ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2551

นางสาวสุวิวรรณ วัฒนทัฬ

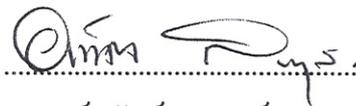
ผู้วิจัย

ดร. สิริชัยชาญ พิทักษ์เจริญ

ค.บ., ค.ม., ค.ค.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์อนันต์ สบถุภัย

กศ.บ., กศ.ม.

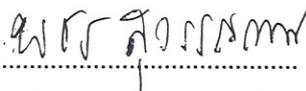
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรทิพย์ อู่อสุภรัตน์

ศศ.บ., ศศ.ม.

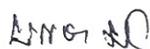
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์เพชร สุวรรณภาชน์

บช.บ., ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์ นพ. บรรจง มไหสวริยะ พ.บ.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร. โสภณา ศรีจำปา, Ph.D.

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง บ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของกรมดนตรี
ตราโมท ได้รับความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่ายจนแล้วเสร็จ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์
อนันต์ สบฤกษ์ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์เพชร สุวรรณภาชน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรทิพย์ อุสุภรัตน์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำ แก้ไข
ข้อบกพร่องตลอดจนให้ความเมตตา และให้ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอกราบรำลึกถึงพระคุณของกรมดนตรี ตราโมท ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีไทย
อันทรงคุณค่าไว้เป็นมรดกของชาติ ขอขอบพระคุณทายาทของกรมดนตรี ตราโมททุก ๆ ท่านที่ช่วย
อนุเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายเอกสารของบ้านโสมส่องแสงที่ได้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี, ฐานัฐพงศ์ โสวัตร, ฐานัฐพงศ์
ศุริยอักษร ที่แนะนำในการเรียนปริญญาโทที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท และ
เป็นที่ปรึกษาที่ดีมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์เสาวภา พรศิริพงษ์ รวมทั้งอาจารย์
ประจำหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษาทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ด้านการศึกษา
ทางวัฒนธรรมการดนตรี อันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์และได้มุมมองที่กว้างขวางขึ้น

ขอขอบพระคุณคุณครูพงศ์ธร ผ่านพ้นทุกข์ ครูคนแรกที่ทำให้ความรู้ทางด้านดนตรีไทย
และคุณครูศศิณี ตราโมทที่ทำให้ได้รู้จักคุณค่าของคนตรีและใช้ดนตรีในการประกอบสัมมาชีพ
เลี้ยงตนเองจนกระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ขอขอบพระคุณดร.สิริชัยชาญ พิภพจำรูญ, ฐานัฐพงศ์
โสวัตร, ฐานัฐพงศ์ สุนทรวาทิน, ฐานัฐพงศ์ โสวัตร, ฐานัฐพงศ์ น้อยนิศย์, ฐานัฐพงศ์ อาจนรงค์, ฐานัฐพงศ์
เฉยเจริญ, ฐานัฐพงศ์ ธรรมวิหาร, ฐานัฐพงศ์ มีป้อมที่ให้ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ ๆ ร่วมรุ่น ขอขอบพระคุณดร. ดวงกมล ชาติประเสริฐ คุณาวดี
โกศศิริ ผู้ให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูลภาษาอังกฤษ คุณจิตติกานต์ จินารักษ์ คุณสุริยน ฐิติชัย
คุณฤตพงศ์ ไชยสุทธิ คุณทรงวิรัตน์ สูดงาม ที่ได้ให้คำแนะนำรวมทั้งให้กำลังใจ และผู้ปกครอง
บ้านโสมส่องแสงทุกท่านที่เอื้อเฟื้อด้านรูปภาพ

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อสุชน คุณแม่สุวณี วัฒนทัฬห ที่ได้ให้ทุนทรัพย์ในการเรียน
และเป็นกำลังใจในการศึกษา น้องสุภาวรัชต์ วัฒนทัฬห ผู้ช่วยขัดเกลาภาษาเขียน ฐานัฐพงศ์
ตระการผล ครูจากรุวรรณ ประถมปีที่หก พี่อรุณรัตน์ แสงสวัสดิกุล พี่ศุภฤดี มณีจันทร์ พี่ศรีศิลป์
เอมเจริญ พี่วชิรัตน์ ชัยรัตน์ รวมทั้งญาติพี่น้องที่ให้กำลังใจและช่วยเหลือทุกอย่างที่ขัดข้อง

ฐานัฐพงศ์ วัฒนทัฬห

บ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครุมนตรี トラโมท
(BAN SOM SONG SANG : THE TRANSMISSION OF THAI MUSICAL
CULTURE OF MONTRI TRAMOD)

สุวิวรรธน์ วัฒนทัฬ 4737643 LCCS/M

ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : อนันต์ สบฤกษ์ กศ.บ.,กศ.ม., พรทิพย์ อูสุภรัตน์ ศศ.บ.,ศศ.ม
พชร สุวรรณภานัน บช.บ., ศศ.ม.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาประวัติ ผลงาน และคุณภาพการของครุมนตรี トラโมท ศิลปิน
แห่งชาติ (สาขาคดนตรีไทย) ประจำปี พ.ศ. 2528 และการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของ
ครุมนตรี トラโมท ที่บ้านโสมส่องแสง รวมทั้งบทบาทของบ้านโสมส่องแสงที่มีต่อสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า ครุมนตรี トラโมท เป็นปราชญ์บุคคลที่ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติของความ
เป็นครู ความเป็นนักวิชาการ และความเป็นศิลปิน ท่านได้สร้างผลงานด้านดุริยางคศิลป์ และ
วรรณศิลป์ไว้เป็นมรดกของชาติจำนวนมาก รวมทั้งท่านยังได้สืบทอดวัฒนธรรม ดนตรีไทย ให้กับ
ทายาท ศิษย์ เครือข่ายทางสังคมดนตรีไทย สถาบันดนตรี และสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

บ้านโสมส่องแสงเป็นบ้านหลังสุดท้ายที่ท่านใช้เป็นสถานที่ในการสืบทอดอนุรักษ์
วัฒนธรรมดนตรีไทย จวบจนกระทั่งถึงแก่อนิจกรรมในปี พ.ศ. 2538 ต่อมาทายาท และศิษย์ได้
ร่วมกันสืบทอดในการจัดตั้งมูลนิธิมนตรี トラโมทที่บ้านโสมส่องแสง เพื่อสืบสานเจตนารมณ์ของ
ครุมนตรี トラโมท รวมทั้งจัดตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านดุริยางคศิลป์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม
ดนตรีไทยอีกด้วย ทำให้บ้านโสมส่องแสงเป็นบ้านดนตรีที่ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อวัฒนธรรมไทย
ในปี พ.ศ. 2546 กระทรวงวัฒนธรรมได้ยกย่องให้เป็น “บ้านศิลปินแห่งชาติ” นับเป็นมรดกของ
ชาติที่มีคุณค่าต่อวัฒนธรรมดนตรีไทย

คำสำคัญ: บ้านโสมส่องแสง / การสืบทอด / วัฒนธรรมดนตรี / ดนตรีไทย / ครุมนตรี トラโมท

BAN SOM SONG SANG : THE TRANSMISSION OF THAI MUSICAL
CULTURE OF KRU MONTRI TRAMOD

SUWIWAN WATANATUP 4737643 LCCS / M

M.A. (CULTURAL STUDIES)

THESIS ADVISORS : ANAN SOBRERK B.ED., M.ED., PORNTHIP USUPARAT
B.A., M.A., PHODCHARA SUWANAPHACHANA B.B.A., M.A.

ABSTRACT

This research aims at studying the life, works and services of Kru Montri Tramod who was a national artist of Thai classical Music in 1985. The research also examines the transmission of the Thai musical culture of Kru Montri Tramod at Ban Som Song Sang and its role in Thai society.

The results of the research shows that Kru Montri Tramod was a venerable person who was an outstanding teacher, scholar and artist. Moreover, he created many national heritage works in traditional music and literature, Besides that, he passed on his musical knowledge to his children and students, to the Thai music society, music schools, and to educational institutions.

Finally, Ban Som Song Sang was the last place dedicated to the preservation of Thai musical culture until his passing away in 1995. After that, his children, along with his students, transmitted his knowledge by establishing the Kru Montri Tramod foundation at Ban Som Song Sang to continue the tradition. They established a house of Thai traditional music as a learning center at Ban Som Song Sang that has become a museum and an important place in Thai culture. In 2003, the Ministry of Culture recognized Ban Som Song Sang as a “national artist’s home” that is part of the national heritage of Thai musical culture.

KEY WORDS : BAN SOM SONG SANG / TRANSMISSION / MUSICAL
CULTURE / THAI TRADITIONAL MUSIC / KRU MONTRI TRAMOD

201 pp.

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	14
3.1 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา.....	14
3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล.....	14
3.2.1 ครอบครัวและเครือญาติในตระกูลตราโมท.....	15
3.2.2 เครือข่ายทางสังคมคนตรีไทยของมนตรี ตราโมท.....	15
3.2.3 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบ้านโสมส่องแสง.....	17
3.3 วิธีการเก็บข้อมูล.....	17
3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ.....	17
3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ.....	18
3.4 การจัดหมวดหมู่และเรียงเรียงข้อมูล.....	19
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	20
3.6 การสังเคราะห์ข้อมูล.....	20
3.7 การรายงานผลการวิจัย.....	20
บทที่ 4 ประวัติของครุมนตรี ตราโมทกับบ้านโสมส่องแสง.....	21
4.1 ประวัติและคุณูปการของครุมนตรี ตราโมท.....	21
4.1.1 ประวัติของครุมนตรี ตราโมท.....	21
4.1.2 ผลงานของครุมนตรี ตราโมท.....	32
4.1.2.1 เพลงระบำ.....	32
4.1.2.2 เพลงสามชั้น.....	34
4.1.2.3 เพลงเถา.....	34
4.1.2.4 เพลงโหมโรง.....	36
4.1.2.5 เพลงที่ผสมผสานจากทำนองตะวันตก.....	36
4.1.3 รางวัลในชีวิตของครุมนตรี ตราโมท.....	37
4.1.3.1 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ.....	37
4.1.3.2 เหรียญราชอิสริยาภรณ์.....	37
4.1.3.3 รางวัลที่ได้รับ.....	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.1.3.4 เกียรติคุณที่ได้รับ.....	39
4.1.4 คุณูปการของครุมนตรี ตราโมท.....	40
4.1.4.1 คุณูปการด้านการสร้างสรรค์และพัฒนาศิลปะ.....	41
4.1.4.2 คุณูปการด้านการเป็นศิลปิน.....	43
4.1.4.3 คุณูปการด้านความเป็นครู.....	44
4.1.4.4 คุณูปการในการสร้างตำราการเรียนการสอนทางด้าน ดนตรีไทย และเป็นผู้นำทางด้านวิชาการ.....	46
4.1.4.5 คุณูปการในการสร้างแบบแผนในเรื่องพิธีไหว้ครู.....	48
4.1.4.6 คุณูปการในการเป็นผู้นำด้านวิชาการ.....	48
4.2 บ้านในชีวิตของครุมนตรี ตราโมท.....	49
4.3 บ้านโสมส่องแสง.....	55
4.3.1 ภูมิหลังของบ้านโสมส่องแสง จังหวัดนนทบุรี.....	55
4.3.2 ประวัติและพัฒนาการของบ้านโสมส่องแสง.....	56
4.3.3 การก่อตั้งบ้านโสมส่องแสง ความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน..	69
บทที่ 5 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของบ้านโสมส่องแสง.....	76
5.1 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของบ้านโสมส่องแสง.....	76
5.1.1 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสง ขณะครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่ (พ.ศ. 2505 - พ.ศ. 2538).....	76
5.1.1.1 สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยให้แก่ทายาทและศิษย์....	76
1) สืบทอดการบรรเลงฆ้องให้กับทายาท.....	77
2) สืบทอดทางขับร้องและการเป็นผู้ช่วยในการจัดงานไหว้ครู ให้กับทายาท.....	79
3) สืบทอดความรู้ทางด้านดนตรีไทยให้แก่ศิษย์.....	81
5.1.1.2 สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านการประพันธ์เพลงไทย.....	82
5.1.2 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสง ภายหลังครุมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรม (พ.ศ. 2538 - 2549)	84

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.1.2.1 มุลินธิมนตรี ตราโมท.....	85
5.1.2.2 งานวันक्रमมนตรี ตราโมท และ การจัดงานเปิดบ้านพิพิธภัณฑ บ้านคูริยางคศิลป์.....	91
5.1.2.3 เปิดสอนดนตรีไทยและเผยแพร่ผลงานทางดนตรีไทยสู่ สาธารณชน.....	96
5.1.2.4 การเผยแพร่ผลงานของक्रमมนตรี ตราโมท.....	99
5.2 การสืบทอดพิธีไหว้ครูดนตรีไทย.....	102
5.2.1 พิธีไหว้ครู และการเป็นประธานไหว้ครูดนตรีไทยของक्रमมนตรี ตราโมท.....	102
5.2.2 การจัดพิธีไหว้ครูที่บ้านโสมส่องแสง.....	108
5.2.3 การจัดพิธีมอบให้เป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครู บ้านโสมส่องแสง.....	110
5.2.4 การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงโดยครูศิลป์ ตราโมท..	117
บทที่ 6 บทบาทของบ้านโสมส่องแสง.....	119
6.1 บทบาทด้านการสืบทอดประธานประกอบพิธีไหว้ครูและ การจัดพิธีไหว้ครู.....	119
6.2 บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมดนตรีไทย.....	121
6.3 บทบาทด้านการอนุรักษ์ทางเพลงของक्रमมนตรี ตราโมท.....	125
6.4 บทบาทด้านการเก็บรวบรวมและเผยแพร่ผลงานของक्रमมนตรี ตราโมท.....	128
6.5 บทบาทด้านการเป็นสถานที่ตั้งสมณูปัญญา และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม..	130
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	132
7.1 สรุปผลการวิจัย.....	132
7.2 อภิปรายผล.....	139
7.3 ข้อเสนอแนะ.....	142
บทสรุปแบบสมบูรณภาษาไทย.....	143

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาอังกฤษ.....	156
บรรณานุกรม.....	168
ภาคผนวก.....	174
ประวัติผู้วิจัย.....	201

สารบัญรูปลูกภาพ

รูปปลูกที่	หน้า
4.1	ครุมนตรี ตราโมทในขณะที่รับราชการอยู่ในวังจันทร์เกษม..... 24
4.2	ครุมนตรี ตราโมท ในช่วงเวลาที่ทำงานอยู่ในกรมศิลปากร..... 30
4.3	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนิน ณ บ้านโสมส่องแสง พ.ศ. 2538..... 31
4.4	ครุมนตรี ตราโมท ในชุดเครื่องราชอิสริยาภรณ์..... 40
4.5	บ้านโสมส่องแสงในอดีต ขณะที่ครุมนตรี ตราโมทเข้ามาอยู่เป็นครั้งแรก 60
4.6	ป้ายหน้าบ้านโสมส่องแสง..... 61
4.7	ตัวอย่างชื่อซอยที่ครุมนตรี ตราโมทตั้งชื่อเป็นเพลงไทย..... 65
4.8	ป้ายศิลปินแห่งชาติ โดยกระทรวงวัฒนธรรม..... 67
4.9	บ้านโสมส่องแสงในปัจจุบัน พ.ศ. 2549..... 68
4.10	การซ่อมแซมบ้านโสมส่องแสงเมื่อ พ.ศ. 2548..... 74
5.1	ครุมนตรี ตราโมทในขณะที่ประพันธ์เพลงที่ได้รับแขกที่บ้าน โสมส่องแสง..... 83
5.2	เตียงนอนที่บ้านโสมส่องแสง ปราบภูถ่องรอยการเคาะจังหวะขณะประพันธ์เพลง.. 83
5.3	ตราประจำมูลนิธิมนตรี ตราโมท ขณะครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่..... 86
5.4	ตราประจำมูลนิธิมนตรี ตราโมท ภายหลังกุมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรม..... 88
5.5	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน ทรงเปิดงานและทอดพระเนตร ในงานเปิดบ้านครั้งที่ 1 พ.ศ. 2543..... 93
5.6	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน ทรงเปิดงานและทอดพระเนตรวงจิม ศิษย์บ้านครุมนตรี ตราโมท ในงานเปิดบ้านครั้งที่ 1 พ.ศ. 2543..... 94
5.7	การออกแสดงดนตรีไทยในงานเปิดบ้าน ที่บ้านโสมส่องแสง พ.ศ. 2547..... 97
5.8	การออกแสดงดนตรีไทยที่หอประชุมกองทัพเรือ พ.ศ 2548..... 97
5.9	การออกแสดงดนตรีไทย ที่ซอยพิชยนันท์ จ.นนทบุรี พ.ศ 2548..... 98
5.10	การออกแสดงดนตรีไทยที่รายการโทรทัศน์ “คุณพระช่วย” พ.ศ. 2549..... 98
5.11	การออกแสดงดนตรีไทยที่จังหวัดราชบุรี ในวันสงกรานต์ พ.ศ 2550..... 99

สารบัญรูปร่าง (ต่อ)

	หน้า
5.12 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงพระราชทานกรอบในการเป็นประธาน ประกอบพิธีไหว้ครู โขน – ละครให้กับครุมนตรี ตราโมท (พ.ศ. 2527)	106
5.13 ครุมนตรี ตราโมทกับบทบาทประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย.....	108
5.14 การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยโดยครุมนตรี ตราโมทที่บ้านโสมส่องแสง.....	109
5.15 ครุมนตรี ตราโมท ณ บ้านโสมส่องแสง ในการเป็นผู้ทำพิธีครอบให้กับศิษย์.....	111
5.16 การจัดพิธีมอบให้เป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครู ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2524.....	112
5.17 การจัดพิธีมอบให้เป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทย ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2536.....	115
5.18 การจัดพิธีมอบให้เป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครู ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2537....	116
5.19 ครูศิลป์ ตราโมทประกอบพิธีไหว้ครู.....	118

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่		หน้า
4.1	แผนผังบ้านโสมส่องแสง.....	59
4.2	แผนผังเนื้อที่บ้านโสมส่องแสงที่ครูมนตรี ตราโมทได้ซื้อเป็นครั้งแรก.....	69
4.3	แผนผังแสดงการเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 2 ในพื้นที่โดยปลูกบ้านเพิ่มเติม เป็นบ้านของนางคนตรี ตราโมท.....	70
4.4	แผนผังแสดงการเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 3 ในบริเวณบ้านโสมส่องแสง.....	71
4.5	แผนผังแสดงการเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 4 ในบริเวณบ้านโสมส่องแสงในปัจจุบัน.....	72

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของหัวข้อ

ดนตรีไทยเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งศิลปินไทยหลายท่านได้สร้างสรรค์ไว้ให้เป็นมรดกสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่มาศสุภา ลีสุทอง (2530: 1-2) ได้กล่าวถึงศิลปะดนตรีไทยว่า ศิลปะดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญแขนงหนึ่งที่ได้ศึกษาสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ซึ่งแสดงให้เห็นความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ทางดนตรีไทยอันเป็นดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นมรดกอันเกิดจากอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษที่ได้แสดงออกตามความรู้ ความคิด ความเชื่อในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการสืบทอดทางวัฒนธรรมดนตรีนั้น คนในสังคมต้องยอมรับความจริงในข้อหนึ่งว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เมื่อวัฒนธรรมบางอย่างไม่สามารถปรับให้เข้ากับชีวิตของคนในสังคมก็ย่อมจะสูญไป ฉะนั้นในการสืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรีของชาติใดก็ตามจะรุ่งเรืองเป็นที่นิยมของคนในชาติย่อมจะต้องมีการสะสมและสืบทอดกันมาโดยไม่ขาดตอน

การสืบทอดดนตรีไทยในอดีตมี 3 สาย คือ สายบ้าน สายวัด และสายวัง ดังที่พูนพิศ อมาตยกุล (บรรยาย: 2539) ได้กล่าวไว้ว่า บ้านเป็นองค์ประกอบหนึ่งในโครงสร้างทางสังคมของแต่ละชุมชน ในแต่ละบ้านหรือสายตระกูลจะมีการถ่ายทอดปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ความสามารถอันเป็นภูมิปัญญาในแต่ละด้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา ดนตรีไทยก็เช่นเดียวกัน มักมีการปลูกฝังถ่ายทอด สั่งสมความสามารถด้านดนตรีไทย โดยเริ่มต้นภายในบ้านก่อน ดังจะเห็นได้ว่า แต่เดิมนักดนตรีที่มีความสามารถเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปนั้นส่วนใหญ่ได้รับการฝึกฝน ถ่ายทอดจากพ่อ แม่ และญาติพี่น้องของตนทั้งสิ้น ซึ่งแต่ละบ้านก็มีทางเพลงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ต่างกันออกไป บ้านดนตรีเหล่านี้จึงเป็นที่รู้จักกันดีของคนในชุมชน เพราะในสังคมไทยนั้นมีวัดเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมทางสังคมของชุมชน และวัฒนธรรมดนตรีก็จะใช้วัดในการเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด ไม่ว่าจะประกอบพิธีกรรม ก็จะใช้พื้นที่วัดในการประชันดนตรีไทยและจัดมหรสพการแสดงอันประกอบด้วยดนตรีปี่พาทย์อยู่เสมอๆ ดังนั้นวัดจึงเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ใช้ในการเผยแพร่ประกวด ประชัน ผลงานดนตรีของบ้านดนตรีในชุมชนนั้น จนกระทั่งบางชุมชนกระทำสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณี เป็นงานประจำปีซึ่ง

ทำให้เกิดพัฒนาการด้านดนตรีที่ดีในชุมชน เพราะเมื่อมีการแข่งขันก็ทำให้เกิดการสร้างสรรคผลงาน เพื่อเอาชนะกัน เป็นต้น สำหรับในส่วนของวังนั้น ดนตรีไทยมีบทบาทสำคัญในการใช้บรรเลงดนตรีในพระราชพิธีต่างๆ ผู้บรรเลงก็มีชื่อเรียกต่างๆ กันไปในแต่ละยุคสมัย โดยมีกจะคัดเลือกนักดนตรีไทยจากผู้ที่ฝีมือตามบ้านต่างๆ หรือจากเวทีประชันของวัดซึ่งเป็นแหล่งชุมนุมวังจึงได้นักดนตรีฝีมือดีเข้าไปรับใช้ราชวงศ์หรือพระมหากษัตริย์ จึงทำให้เกิดการพัฒนาดนตรีในอีกระดับหนึ่ง ซึ่งเครือข่ายสังคมนตรี 3 สายนี้ไม่ได้แยกขาดจากกันโดยเด็ดขาด หากแต่มีความสัมพันธ์และถ่ายทอดหมุนเวียนเปลี่ยนกันอยู่ตลอดเวลา

บ้านดนตรีถือเป็นจุดเริ่มต้นของสายดนตรีบ้าน วัด วัง ที่ยังคงมีบทบาทสำคัญในสังคมไทย ซึ่งมีสถานภาพและบทบาทหน้าที่หลายอย่าง เป็นสถาบันครอบครัวที่ทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทย รวมทั้งเป็นแหล่งสะสมวิชาความรู้ทางดนตรีไทยอีกด้วย กล่าวได้ว่า บ้านดนตรีเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมดนตรีไทย โดยจัดการเรียนรู้ทั้งในรูปแบบรายบุคคลและเป็นกลุ่มสร้างผลงานเพลงและรูปแบบการบรรเลงในลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบ้าน สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้บ้านดนตรียังเป็นแหล่งผลิตนักดนตรีที่สำคัญของชาติ (ณรงค์ เขียนทองกุล, 2539: 7) เมื่อบ้านดนตรีเป็นแหล่งสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยที่สำคัญ การอนุรักษ์บ้านดนตรีให้คงอยู่และพัฒนาต่อไปให้เป็นแหล่งเรียนรู้สืบทอดไปได้นั้น ทายาทหรือลูกศิษย์ล้วนมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง ดังเช่น บ้านบางลำพู บ้านพาทยโกศล บ้านกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ บ้านเหล่านี้ล้วนมีการสืบทอดต่อเนื่องเรื่อยมา มิเช่นนั้นก็จะสูญไปในที่สุด บ้านดนตรีนั้นมีใช้มีแต่เพียงในกรุงเทพมหานครเท่านั้น ในแถบปริมณฑล และต่างจังหวัดก็ปรากฏบ้านดนตรีที่มีชื่อเสียงเช่นเดียวกัน อาจเนื่องมาจากครูดนตรีไทยได้ย้ายถิ่นฐานไปอยู่ใน เขตจังหวัดต่างๆ ส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายทางด้านดนตรีที่พัฒนาไปสู่ภาคอื่นของประเทศไทยด้วย

บ้านโสมส่องแสงเป็นบ้านของครุมนตรี ตราโมท ซึ่งท่านเป็นบุคคลที่ได้รับการเชิดชูเกียรติในฐานะปูชนียบุคคลทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทย รวมทั้งได้รับเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(ดนตรีไทย) พ.ศ.2528 ครุมนตรีเป็นบุคคลที่มีอายุยืนยาวถึง 5 แผ่นดินเป็น ครูต้นแบบที่ถึงพร้อมด้วยคุณวุฒิและคุณธรรมรวมถึงการถ่ายทอด วิสัยทัศน์ และการดำเนินชีวิต มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายไม่ยึดติดกับความสำเร็จ (กชภรณ์ ตราโมท, 2546: 11)

ครุมนตรี ตราโมทได้ซื้อบ้านโสมส่องแสงแห่งนี้ไว้เมื่อเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2505 ด้วยเงินจำนวน 150,000 บาท ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 81 ซอยพิชยพันธ์ 2 ถนนติวานนท์ 3 ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี หลังจากใช้ชีวิตอยู่ในฐานะผู้อาศัยบ้านของผู้เฒ่ามาตลอด บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นบ้านหลังแรกที่ครุมนตรี ตราโมท ซื้อด้วยเงินของตนเองจากการเก็บหอม

รวมริบเงินเดือนจากการทำงานมาถึงอายุ 60 ปี โดยบ้านหลังนี้ควรเป็นบ้านสำหรับการพักผ่อนของครุมนตรี ตราโมท แต่ครุมนตรีกลับต้องทำงานหนักกว่าเดิม เนื่องจากกรมศิลปากรได้เชิญท่านทำงานในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยหลังจากเกษียณอายุราชการ ทำให้ครุมนตรีใช้ บ้านหลังนี้เป็นสถานที่ในการประพันธ์เพลงในวาระสำคัญของแผ่นดินอีกหลายเพลง(กษกรณั์ ตราโมท, 2546: 71-72) เป็นสถานที่ให้ความรู้แก่นักศึกษา นักวิชาการ นักดนตรี และเป็นสถานที่สำหรับจัดพิธีไหว้ครุดนตรีไทยอีกด้วย บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นสถานที่สำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญยิ่ง

ภายหลังเมื่อครุมนตรี ตราโมทได้ถึงแก่อนิจกรรมลง บ้านโสมส่องแสงแห่งนี้ก็ยังคงมีบทบาทในการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยเรื่อยมา โดยมีทั้งทายาทและลูกศิษย์เข้ามาร่วมสืบทอด รวมถึงการจัดตั้งให้บ้านโสมส่องแสงเป็นพิพิธภัณฑสถานประเภทบ้านประวัติศาสตร์ โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศให้บ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่ที่ควรอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีไทยของประเทศ เพราะถือเป็นแหล่งสะสมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และผลงานล้ำค่าอันเป็นมรดกของแผ่นดินและจัดให้มีการเปิดบ้านโสมส่องแสงเพื่อเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลดนตรีไทยในการศึกษา โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ทั้งทายาทและลูกศิษย์ก็ได้มีการร่วมกันดำเนินการก่อตั้งมูลนิธิจนสำเร็จเมื่อวันที่ 16 มี.ค. 2536 โดยสมาคมศิษย์เก่านาฏศิลป์ กรมศิลปากร ชมรมศิษยานุศิษย์และบุคคลทั่วไปที่มีความนับถือและชื่นชมผลงานของครุมนตรี ตราโมท ร่วมกันจัดงานวันเทิดทูนครุมนตรีและนาฏศิลป์ของแผ่นดินไทย รวบรวมเงินและก่อตั้งเป็นมูลนิธิมนตรี ตราโมท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือเพื่อสงเคราะห์เงินทุนให้กับนักเรียน นักศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ สาขาศรีราชย์ไทยที่เรียนดี มีความประพฤติดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ (กรมศิลปากรร่วมกับมูลนิธิมนตรี ตราโมท, 2547: 7-8) นอกเหนือจากที่กล่าวมานั้น บ้านโสมส่องแสงก็ยังได้มีการจัดกิจกรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ทางเพลงของครุมนตรี ตราโมท ด้วยการเปิดการเรียนการสอนดนตรีไทยในวันเสาร์ - อาทิตย์ อันเป็นกลไกหนึ่งในการเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมทให้คงอยู่สืบไป

ผู้วิจัยสนใจศึกษาบ้านโสมส่องแสงเกี่ยวกับประวัติและพัฒนาการของบ้านโสมส่องแสงที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่ครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่จนถึงแก่อนิจกรรม โดยศึกษาว่าบ้านโสมส่องแสงมีความเป็นมา ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มีแนวทางใดในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูที่ทำให้บ้านโสมส่องแสงยังคงมีบทบาทมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งวิเคราะห์ถึงบทบาทของบ้านโสมส่องแสงที่มีต่อวัฒนธรรมดนตรีไทย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าบ้านโสมส่องแสงนั้นเป็นกลไกหนึ่งของการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย เพราะบ้านหลังนี้มีใช้เพียงแต่เป็นบ้านของศิลปินแห่งชาติที่

มีคณูปลการต่อคนตรีไทยเท่านั้นแต่ยังเป็นสถานที่ผลิตผลงานอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยหวังว่าผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมคนตรีไทย โดยเฉพาะอนุชนรุ่นหลังจะได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติของครุมนตรี ตราโมทกับบ้านโสมส่องแสง
2. เพื่อศึกษาการสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีไทยของบ้านโสมส่องแสง
3. เพื่อศึกษาบทบาทของบ้านโสมส่องแสง

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงประวัติชีวิตและคณูปลการของครุมนตรี ตราโมท
2. ทำให้ทราบถึงความเป็นมา ความต่อเนื่อง และการเปลี่ยนแปลงของบ้านโสมส่องแสง
3. ทำให้ทราบถึงกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีของบ้านโสมส่องแสง
4. สะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ของบ้านโสมส่องแสงที่มีต่อวัฒนธรรมคนตรีไทยและบทบาททางสังคม

1.4 ขอบเขตในการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของบ้านโสมส่องแสง จังหวัดนนทบุรี รวมทั้งบทบาทหน้าที่ทางสังคมคนตรีไทยของบ้านโสมส่องแสง ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2505 - 2549)

1.5 นิยามคำศัพท์เฉพาะ

บ้านคนตรี	หมายถึง	บ้านที่เป็นแหล่งการเรียนรู้วัฒนธรรมคนตรีไทย อาจรวมถึงเป็นสถานที่ในการจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเผยแพร่คนตรีไทยให้กับสังคม มีกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีซึ่งปรากฏผลงานเพลง และรูปแบบของคนตรีในลักษณะ
-----------	---------	--

เฉพาะตัวของแต่ละบ้าน รวมทั้งเป็นบ่อเกิดทางเครือข่ายดนตรีไทย

การสืบทอด	หมายถึง	เป็นกระบวนการเรียนรู้ เป็นการอนุรักษ์อย่างหนึ่งที่ได้ปฏิบัติต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จนเป็นที่ยอมรับของในสังคม การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยจึงเป็นเหมือนการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป
การถ่ายทอด	หมายถึง	การอบรมสั่งสอนทางดนตรีไทย เป็นการเรียนรู้ให้ความรู้แก่ลูกศิษย์ ผู้สนใจในดนตรีไทย และเพลงไทย ได้มีความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้ ทางดนตรีส่วนใหญ่จะถ่ายทอดในลักษณะของการต่อเพลงแบบมุขปาฐะ
ทางเพลง	หมายถึง	แนวทางหรือแบบอย่างทางวัฒนธรรมดนตรีไทย ซึ่งอาจมีความหมายได้หลายอย่าง เช่น ทางของเครื่องดนตรีซึ่งหมายถึงวิธีการดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีเฉพาะอย่าง เช่น ทางของเครื่องดนตรีจิมเป็นต้น หรือทางของผู้บรรเลง ซึ่งหมายถึงเป็นทางที่มีลักษณะเฉพาะของผู้บรรเลง หรือครูดนตรีในแต่ละท่านเป็นต้น อันเป็นลักษณะเฉพาะของผู้บรรเลงดนตรี หรือครูดนตรี(แต่ละท่าน
ต่อเพลง	หมายถึง	เป็นวิธีการถ่ายทอดการบรรเลงดนตรี ซึ่งสอนโดยที่ครูเป็นผู้บอกทำนองเพลงให้ศิษย์บรรเลงทีละวรรค โดยครูเป็นผู้บรรเลงเป็นตัวอย่างก่อนแล้วให้ลูกศิษย์ปฏิบัติตาม หรือใช้วิธีบอกทำนองเพลงด้วยปากแล้วให้ศิษย์บรรเลงตาม

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

สำหรับการศึกษาเรื่องบ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครุมนตรี ตราโมทนี้ มีการศึกษาย้อนรอยไปถึงประวัติศาสตร์ตั้งแต่ช่วงเวลา พ.ศ. 2505 - 2549 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องทั้งเรื่องวัฒนธรรมและเรื่องของคนตรี ผู้วิจัยจึงได้นำทฤษฎีทางมานุษยวิทยาและทฤษฎีทางมานุษยวิทยาการดนตรีมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

2.1.1 ทฤษฎีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach)

เป็นแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ความเป็นมา ความเปลี่ยนแปลงและสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงโดยทุกสิ่งทุกอย่างจะเป็นไปอย่างช้า ๆ และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาโดยไม่กระทบกระเทือนความรู้สึกนึกคิดอย่างทันที รวมทั้งทฤษฎีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์นี้ยังทำให้ทราบถึงความเป็นมา สามารถคาดเดาและเรียบเรียงเหตุการณ์ต่างๆ ได้

จากทฤษฎีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์นี้ สามารถนำมาใช้อธิบายพัฒนาการของบ้านโสมส่องแสงที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยบ้านโสมส่องแสงมีการอนุรักษ์ การพัฒนา และมีสืบทอดให้คงอยู่จนถึงปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาถึงชีวประวัติของครุมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสงและบทบาทหน้าที่ทางสังคม ซึ่งดนตรีไทยนั้นเป็นศิลปะที่เป็นผลมาจากการสั่งสม และถ่ายทอดผ่านความคิดและการปฏิบัติสืบทอดจากบุคคลต่อบุคคลในแต่ละรุ่น ดังนั้นการศึกษาด้านดนตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเกี่ยวกับบ้านโสมส่องแสงซึ่งเป็นบ้านดนตรีของครุมนตรีไทยที่มีความอัจฉริยภาพ จึงจำเป็นต้องใช้การศึกษาด้านประวัติศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาเพราะจะทำให้ทราบความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงตลอดจนสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี

2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีทางมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology)

มานุษยวิทยาการดนตรีเป็นการศึกษาดนตรีในบริบททางวัฒนธรรม เป็นการศึกษาดนตรีกับมนุษย์ งานทางมานุษยวิทยาการดนตรีแบ่งได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ การศึกษา

เก็บข้อมูลทางด้านดนตรีและศึกษาว่าดนตรีเกี่ยวข้องกับส่วนอื่นๆ ของสังคมนั้นอย่างไร เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับสังคม ดนตรีกับความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรมทางดนตรี รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้วยซึ่งการศึกษาวิจัยภาคสนามนั้นจัดเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งของการศึกษา เทคนิคการปฏิบัติงานภาคสนามเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ผู้ศึกษาต้องเรียนรู้ เพื่อความสัมฤทธิ์ผลในการศึกษา ผู้วิจัยจึงให้แนวคิดทางมานุษยวิทยาการดนตรีมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

2.1.2.1 แนวคิดเรื่องบทบาทของวัฒนธรรมดนตรี

บุญช่วย โสวัตร และคณะ (2539:45-46) กล่าวว่าดนตรีจัดเป็นผลิตผลอย่างหนึ่งของมนุษย์ในสังคมที่ผลิตสร้างสรรค์สืบทอดและพัฒนาสืบมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งยังเป็นเครื่องแสดงความเจริญรุ่งเรืองของสังคม เป็นเครื่องแสดงประวัติศาสตร์ของวิชาการดนตรีไทยเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ดนตรียังเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมอารมณ์และพัฒนาจิตใจมนุษย์อีกด้วย วัฒนธรรมดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตสังคม (social product) ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในสังคมปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งหล่อหลอมให้สมาชิกในสังคมนั้นดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข ซึ่งผลในที่สุดย่อมสร้างความเจริญกับสังคมนั้น ๆ ต่อไป ดังจะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องบทบาทของวัฒนธรรมดนตรีมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งกับสังคม การศึกษายานโสภณส่องแสงนั้น นอกเหนือจากการสร้างสรรค์งาน การสืบทอด ที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญทางสังคมแล้วยังเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ที่ต้องการศึกษา สามารถแสดงถึงความเป็นอยู่ของบุคคลที่มีความสำคัญของชาติ ความคิด เจตนารมณ์ วิสัยทัศน์ การศึกษาจึงเป็นบทบาทหนึ่งที่สำคัญในการอนุรักษ์เผยแพร่ให้คงอยู่ต่อไป

2.1.2.2 แนวคิดเรื่องดนตรีกับสังคมไทย ศิลปะและภาพสะท้อนของสังคม วัฒนธรรม

สังัด ภูเขาทอง (2532: 17-20) กล่าวถึง ดนตรีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมมานุษยวิทยา และนักสังคมวิทยาเริ่มให้ความสำคัญในการศึกษาถึงศิลปะต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นการแสดงออกด้านหนึ่งในทางพฤติกรรมของมนุษย์ เนื่องจากการศึกษาในแง่ความสัมพันธ์ของศิลปะที่มีต่อสังคม อาจเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อวิชามานุษยวิทยา โดยเป็นสื่อเพื่อใช้วิเคราะห์ วัฒนธรรมและสังคมได้ หรือเพื่อใช้เป็นแนวทางในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ (Human's Behavio) ส่วนลักษณะโครงสร้างของดนตรีไทยที่สะท้อนถึงลักษณะโครงสร้างของสังคมไทย เราจะเห็นลักษณะ การจับกลุ่มของนักดนตรีที่เขาบรรเลงกัน ที่เป็นไปโดยอิสระตามสภาพของชีวิตของคนไทยที่เคยมีชีวิตอยู่อย่างอิสระมาเป็นเวลาช้านาน เราบรรเลงด้วยกันได้อย่างไรเพราะ

สนุกสนานได้ แต่เราไม่อาจร้องเพลงประสานเสียงที่ดีได้ ในกรณีที่ต้องรวมกลุ่มเพื่อความสามัคคี ทั้งนี้เพราะต่างฝ่าย ต่างเล่นตามความพอใจเป็นใหญ่ รักอิสระไม่ขึ้นแก่ใครหรือไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ดังที่เราเห็นได้จากระบบการเมือง หรือกระบวนการค้นคว้าที่จะต้องอาศัยความต่อเนื่องในความคิดของคนรุ่นก่อน ในด้านดนตรีไทยก็เช่นกัน เครื่องดนตรีแต่ละเครื่องจะเล่นทางของตนเอง มีความอิสระเฉพาะตัวซึ่งไม่อาจตั้งกฎเกณฑ์ว่าเครื่องดนตรีอย่างนั้นต้องบรรเลงให้เป็นอย่างนั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดของนักดนตรีแต่ละคน ทั้งนี้จะต้องยึดเสียงลูกตกเป็นหลักด้วย เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วจะพบว่าดนตรีไทย ก็เปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคมไทยในอดีตได้อย่างดี ดังที่ยศ สันตสมบัติ (2537: 223-226) กล่าวว่าความแตกต่างหลากหลายของศิลปะหรือพฤติกรรมกรรมการแสดง เป็นภาพสะท้อนของความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ งานศิลปะมักเป็นภาพสะท้อนของธรรมชาติและความคิดทางศาสนา อีกทั้งงานศิลปะและพฤติกรรมกรรมการแสดงต่าง ๆ เป็นการกระทำเพื่อตอบสนองต่อความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจ หรือเพื่อความเพลิดเพลินทางอารมณ์ องค์ประกอบของงานจึงเป็นนามธรรมซึ่งสะท้อนจิตใจได้สำนึกของสมาชิกสังคม ดนตรีก็เป็นพฤติกรรมกรรมการแสดงอีกประเภทหนึ่งที่มีรูปแบบแตกต่างหลากหลายออกไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรม ทั้งในด้านของเครื่องดนตรี ท่วงทำนอง ลีลาในการร้อง และเนื้อหาของเพลง ความสลับซับซ้อนของสังคมยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสลับซับซ้อนของเพลงและท่วงทำนองในการร้อง

จากข้อความข้างต้น ดนตรีเป็นการแสดงออกด้านหนึ่งของพฤติกรรมมนุษย์ซึ่งเกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่มีรูปแบบแตกต่างหลากหลายออกไป ดนตรีสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคมไทยในอดีตได้อย่างดี อีกทั้งดนตรียังสามารถสะท้อนความคิดของนักดนตรีรวมทั้งงานที่ตัวศิลปินได้สร้างสรรค์ขึ้น อาจจะมีความต้องการที่จะเป็นตัวของตัวเอง หรือมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่ก็มักจะอยู่ในขอบเขตของแบบแผนที่สังคมกำหนดและยอมรับ

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 เอกสารและงานการศึกษาเชิงประวัติและพัฒนาการทางดนตรีไทย

ณรงค์ เขียนทองกุล (2539) วิจัยเรื่องมานุษยวิทยาการดนตรี : บ้านบางลำภู เป็นการรวบรวมประวัติความเป็นมาของนักดนตรีบ้านบางลำภู กล่าวถึงลักษณะภูมิศาสตร์ทั่วไปของแหล่งที่ตั้งของสำนักดนตรีและแหล่งธุรกิจการบันเทิง ตั้งแต่อดีตสมัยรัชกาลที่ 5 ประวัติและความเป็นมาของบ้านบางลำภู ชีวิตประวัตินักดนตรีในบ้านบางลำภู เครื่องดนตรีและบุคคลภายนอก ลักษณะกิจการและงานดนตรี ซึ่งประกอบไปด้วยการบรรเลงและขับร้องอันมีเอกลักษณ์เป็นของ

ตนเองอย่างชัดเจน การบันทึกผลงานเพลง และอุตสาหกรรมการสร้างเครื่องดนตรีรวมทั้งเป็นผู้จัดทำนำออกด้วย ตลอดจนการกระจายตัวของนักดนตรีในตระกูลและบรรดาศิษย์ที่ออกไปรับใช้สังคม และยังวิเคราะห์หาค้นหาถึงลักษณะเฉพาะด้านดนตรีของตระกูลศิษย์ประณีตทั้งที่เป็นผลงานของเก่า และผลงานการประพันธ์เพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่

พูนพิศ อมาตยกุล และคณะ (2532) วิจัยเรื่องนามานุกรมศิลปเพลงไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นงานวิจัยที่รวบรวมประวัติ ผลงาน ภาพศิลปเพลงไทย จำนวน 230 คน เพื่อสะดวกในการค้นคว้าจัดเรียงรายชื่อศิลปเพลงไทยแบบนามานุกรม ในการวิจัยดังกล่าวนี้ได้กล่าวถึงประวัติและผลงานของครุมนตรี ตราโมทไว้ด้วย

มาศสุภา สีสุทอง (2531) วิจัยเรื่อง พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นการศึกษาความเป็นมาของวิชาชีพดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาวิชาชีพดนตรีไทย เพื่อให้เป็นหลักฐานสำหรับการศึกษาวิชาชีพดนตรีไทยในปัจจุบันและอนาคตของประเทศไทยอีกทั้งเป็นหลักฐานสำคัญในการอนุรักษ์วิชาชีพดนตรีไทยในด้านวัฒนธรรมไทย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การศึกษาวิชาชีพดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก(พ.ศ.2325-2475) เป็นการจัดการศึกษาโดยอิสระ ใช้บ้าน วัด และวัง เป็นสถานที่ศึกษา วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อนำดนตรีไปใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมต่างๆ การเข้าศึกษาใช้วิธีไหว้ครู หลักสูตรเน้นการปฏิบัติเครื่องดนตรีเพื่อนำไปใช้เป็นสำคัญ ส่วนการศึกษาในระยะที่ 2(พ.ศ.2476-2529) เป็นการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษา เพื่อผลิตบุคลากรทางด้านดนตรีไทยให้กับหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ การจัดและดำเนินการศึกษาในสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่เปิดสอนวิชาชีพดนตรีไทยในด้านการรับเข้าศึกษาใช้วิธีการสอน หลักสูตรแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือเพื่อผลิตศิลปินทางด้านดนตรีไทย และเพื่อผลิตครูสอนดนตรีไทยให้กับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

ยุทธนา ชิตท้วม (2545) วิจัยเรื่อง จางวางสวน : บ้านปี่พาทย์ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการศึกษาชีวประวัติ ความเป็นมาทางดนตรี การสืบทอดและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของปี่พาทย์บ้านจางวางสวน ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้บ้านปี่พาทย์จางวางสวนมีชื่อเสียงโด่งดังในอดีตจนเป็นที่รู้จักสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งศึกษาวิเคราะห์ผลงานการประพันธ์เฉพาะเพลงประเภทเพลงเถาของจางวางสวนจำนวน 3 เพลง ได้แก่ เพลงจอมปราสาท เถา นาฏรัตนศ เถา และลาวสาวเอย เถา ผลการวิจัยสรุปได้ว่าจางวางสวน ชิตท้วม ได้ใช้ความมานะอดทนทำงานและใช้ความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีไทยสร้างครอบครัวจนมั่นคงและถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยให้แก่ลูกหลาน และลูกศิษย์จนมีฝีมือดีเยี่ยมจนสามารถบรรเลงประกอบพิธีกรรม ประกอบการแสดงมหรสพประเภทต่างๆ รวมถึงการบรรเลงเพื่อการฟังซึ่ง

ความรู้ด้านดนตรีไทยของจางวางสวนก็ยั้งสืบทอดจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้วิถีชีวิตของจางวางสวนยังสะท้อนให้เห็นแนวคิดในความเป็นผู้นำที่มีทั้งทางดนตรีไทยและผู้นำทางสังคมสามารถรับใช้สังคมในอำเภอพระประแดง และเขตใกล้เคียงในจังหวัดสมุทรปราการได้อย่างกว้างขวาง

ศิลป์ ตรีโหมท และคณะ (2545) ทางมูลนิธิมนตรี ตรีโหมท ได้จัดทำหนังสือ *ครุมนตรี ตรีโหมทกับการไหว้ครู* โดยกล่าวถึงบทบาทของครุมนตรี ตรีโหมท กับการไหว้ครุมนตรีไทย การสืบทอด ความสำคัญของการไหว้ครู การประกอบพิธี รวมทั้งวัฒนธรรมดนตรีไทย การกตัญญูทเวท การเคารพครูทั้งที่มีชีวิตอยู่และผู้ล่วงลับไปแล้ว กฎระเบียบต่าง ๆ ที่ดีงามที่ สืบทอดกันมายาวนาน ครุมนตรี ตรีโหมทเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและเป็นทีเคารพนับถืออย่างยิ่งในวงการศิลปิน เป็นผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามคติความเชื่อ ดำเนินรอยตามรูปแบบของพิธีกรรม และปฏิบัติตามหลักของวัฒนธรรมดนตรีไทยที่กำหนดกันมาอย่างเคร่งครัด ท่านได้อนุรักษ์แบบแผนของการไหว้ครุมนตรีไทยไว้ได้อย่างมั่นคง เท่ากับเป็นการสืบต่อมรดกล้ำค่าของชาติให้คงอยู่ยั่งยืนนานและแพร่หลายกว้างขวางจนยากที่จะเสื่อมสูญได้

ศรีศักร วัลลิโภดม (2543) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *เปิดบ้านรำลึกวาระ 100 ปี ครุมนตรี ตรีโหมท คีตกวี 5 แผ่นดิน (ครั้งที่ 1) บ้านครุมนตรี : พิพิธภัณฑเพื่อปัญญา* เป็นบ้านพิพิธภัณฑแห่งหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ให้เห็น สามารถสะท้อนถึงความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตทัศนคติต่างๆ ที่ส่งผลไปถึงตัวเพลงดนตรีที่ท่านได้ประพันธ์ขึ้น ทั้งยังกล่าวถึงการอนุรักษ์และการเผยแพร่พิพิธภัณฑแห่งนี้

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยดังกล่าวมานี้ ทำให้มองเห็นประวัติของบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่และมีความสัมพันธ์ต่อสังคมดนตรีไทย การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีที่ต่อเนื่องรวมไปถึงกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้มองเห็นสภาพของวัฒนธรรมดนตรีไทยในแง่มุมที่หลากหลาย การทีศึกษาชีวิตประวัติของแต่ละบุคคลจึงทำให้เห็นความแตกต่าง ความฉัดความอัจฉริยะภาพในแต่ละแขนงทีแตกต่างกันออกไป ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาปรับใช้และศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

2.2.2 เอกสารเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีและบทบาททางสังคมไทย

บุญช่วย โสวัตร (2538) วิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อทำนองหลักของเพลง *แขกมอญบางขุนพรหม*” เป็นการศึกษาวเคราะห์รูปแบบการประพันธ์เนื้อทำนองหลักของเพลง *แขกมอญบางขุนพรหม* ศึกษาระเบียบและกฎเกณฑ์ในการประพันธ์เพลง เถา คีทยาทบาทของเพลง *แขกมอญบางขุนพรหม* ทีมีต่อสังคมไทย และวิเคราะห์ลักษณะของสังคมไทยจากเพลง

แขกมอญบางขุนพรหม ซึ่งผลจากการวิเคราะห์เพลงแขกมอญบางขุนพรหม พบว่าบทเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ และบทบาททางวัฒนธรรม นักตั้งแต่ประวัติศาสตร์ของไทยที่เกี่ยวข้องกับแขกและมอญ การถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อ บทบาทแห่งราชตระกูล และพระประวัติของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้ทรงนิพนธ์เพลงแขกมอญบางขุนพรหม รวมไปถึงประวัติของวังบางขุนพรหม และวิเคราะห์บทบาทของเพลงแขกมอญบางขุนพรหมในสังคมไทย

บุญช่วย โสวัตร และคณะ (2539) ได้กล่าวถึงบทบาทที่สำคัญของวัฒนธรรมดนตรีในหนังสือเรื่อง “การปรับวงดนตรีไทยชั้นสูง” ว่าการปรับวงดนตรีไทยเป็นเครื่องแสดงประวัติศาสตร์ของวิชาดนตรีไทยเป็นอย่างดี นอกจากนี้ดนตรียังเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมอารมณ์ และพัฒนาจิตใจมนุษย์อีกด้วย วัฒนธรรมดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตสังคม ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในสังคม และบทบาทหน้าที่ของคนตรีนั่นก็เป็นสิ่งหล่อหลอมให้สมาชิกในสังคมนั้นดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุข ซึ่งผลในที่สุดย่อมสร้างความเจริญกับสังคมนั้น ๆ ต่อไป

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมท (2531) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมไทยว่าการสืบทอดวัฒนธรรมและการรักษาวัฒนธรรมนั้นไว้ ต้องยอมรับว่าวัฒนธรรมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ต้องมีความเจริญเติบโต ต้องมีการแตกกิ่งก้านสาขาเสมอไป จะให้คงที่ไม่ได้ เพราะฉะนั้นของในเมืองไทยหลายสิ่งหลายอย่าง แต่ก่อนถือว่าเป็นวัฒนธรรมไทย แล้วมีอยู่เป็นประจำ ยกตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ เช่น การแสดงประจำ อย่างหนังใหญ่ หุ่น เหล่านี้เป็นต้น เดียวนี้เรียกว่าสูญ ถึงจะมีอยู่ก็เหลือน้อยจนไม่สามารถจะคงทนต่อกาลเวลาไปได้ ชีวิตใกล้ฝั่งเต็มที่แล้ว ในที่สุดก็ต้องสูญ ที่เป็นเช่นนี้เพราะสภาพบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไป กาลสมัยเปลี่ยนแปลงไป การแสดงแบบหนังใหญ่เป็นการแสดงที่ต้องใช้เวลามาก เป็นการแสดงที่ต้องนั่งดูกันทั้งคืนหรือทั้งวัน คนสมัยปัจจุบันไม่มีเวลาที่จะไปแสดงอย่างนั้น วัฒนธรรมจะคงอยู่ได้ต่อไปนั้นก็ต้องด้วยความสมัครใจ ด้วยความเห็นชอบของคนทั้งปวงเท่านั้น ใครจะมาวางวัฒนธรรม มากำหนดอย่างนั้นอย่างนี้เป็นวัฒนธรรม หรืออะไรจะต้องรักษา อะไรจะต้องละทิ้งไม่ได้ ถ้าเขาอยากรักษา คนส่วนใหญ่อยากรักษา เขารักษาเอง ถ้าคนส่วนใหญ่เขาเห็นว่าควรละเลิก ควรจะละวางเขาทิ้งเอง วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่บังคับกันไม่ได้

วิมาลา ศิริพงษ์ (2534) วิจัยเรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมไทยในสังคมไทยในปัจจุบัน ศึกษากรณีสกุลพาทย์โกสัลและสกุลศิลปบรรเลง โดยศึกษาเกี่ยวกับดนตรีไทยในเชิงมานุษยวิทยา ศึกษาลักษณะและวิธีการที่วัฒนธรรมดนตรีไทยดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม โดยเลือกกลุ่มนักดนตรีไทย ที่ยังคงดำเนินกิจกรรมทางดนตรี สืบทอดต่อกับบรรพบุรุษของตนอยู่ในปัจจุบัน 2 กลุ่ม คือ สกุลพาทย์โกสัล และสกุลศิลปบรรเลง

วิมาลาได้ศึกษาเปรียบเทียบจากประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ 1. การจัดองค์การทางดนตรี 2. ลักษณะทางดนตรี 3. พิธีกรรมและโลกทัศน์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า ทั้ง 2 สกุลมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ สกุลพาทย์โกสธ เป็นองค์รลัทธิขณะบ้านพิณพาทย์ประกอบด้วยสมาชิกภายในบ้านหรือเครือญาติ เป็นกลุ่มทำงานดนตรีไทยที่อยู่ในบทบาทเดิม คือ บรรเลงประกอบพิธีภายในบ้านหรือเครือญาติ และบรรเลงประกอบพิธีกรรมเป็นหลักเพือหารายได้ การถ่ายทอดวิชาใช้วิธีการบอกเล่าหรือปากต่อปากตามประเพณีปฏิบัติในขนบวัฒนธรรมดนตรีไทย สกุลพาทย์โกสธ จึงเป็นสกุลที่พยายามรักษารูปแบบเดิมให้คงอยู่ ส่วนสกุลศิลปบรรเลงมีองค์รอยู่ใน รูปของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งประกอบกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่ดนตรีไทย เปิดสอนดนตรีไทยแก่บุคคลทั่วไปและพัฒนาวิธีการบันทึกโน้ตเพลงไทยด้วยสกุลศิลปบรรเลง จึงเป็นสกุลที่พยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตัวเองเพือรองรับความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมได้ชัดเจนกว่าสกุลพาทย์โกสธ ซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นการปรับสภาพกิจกรรมดนตรีไทยเพือความอยู่รอดในสังคมปัจจุบัน

สุชาติ แสงทอง (2539) วิจัยเรื่องบทบาทของสมาคมวิชาชีพดนตรีของไทย ศึกษาบทบาทของสมาคมวิชาชีพดนตรีในประเทศไทย ได้แก่ สมาคมดนตรีแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมนักแต่งเพลงในประเทศไทย และสมาคมแต่งเพลงลูกทุ่งไทย ศึกษาสมาคมวิชาชีพดนตรีอื่น ๆ ที่ได้รับการยอมรับในวิชาชีพโดยศึกษาสมาคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้แก่ แพทยสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมนายความแห่งประเทศไทยและสมาคมโรงเรียนดนตรีแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา โดยเป็นการศึกษาควบคู่กันไป ผลการศึกษาพบว่าในด้านโครงสร้างจะมีโครงสร้างที่ต่างกันอย่างชัดเจน คือสมาคมวิชาชีพดนตรีของไทยจะบริหารกันเองอย่างอิสระ ไม่มีการควบคุมวิชาชีพโดยสภาและไม่มีการประกอบวิชาชีพ ซึ่งต่างจากสมาคมในกลุ่มหลังโดยจะมีการควบคุมในทุกประการที่กล่าวมา ในประเทศไทยนั้น “อาชีพดนตรียังคงไม่เป็นวิชาชีพชั้นสูง เพียงแต่เป็นอาชีพรับจ้างเท่านั้น” ทางด้านปัญหาอุปสรรคพบว่ามีการบงกชจากผู้บริหารสมาคมไม่มีความรู้ด้านการบริหาร ไม่ชัดเจน และการยอมรับในอาชีพ หรือวิชาชีพดนตรีในประเทศไทยค่อนข้างไม่เห็นความสำคัญในอาชีพดนตรีเท่าที่ควร การวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเพือเป็นแนวทางให้สมาคมวิชาชีพดนตรีของไทยมีแนวทางที่ชัดเจนและเข้มแข็งขึ้น เป็นการพัฒนาศาสนวิชาชีพดนตรีของไทย

สมเกียรติ หอมยก (2546) วิจัยเรื่องวงดนตรีเจริญ : วงปีพาทย์มอญของจังหวัดปทุมธานี เป็นการศึกษาระวัตติความเป็นมาของปีพาทย์มอญในจังหวัดปทุมธานี ะวัตติและพัฒนาศาสนของวงดนตรีเจริญ อันเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมดนตรีที่มีการวิวัฒนาการขึ้นจนเป็นผลสำเร็จในรูปแบบของวงปีพาทย์มอญ และวิเคราะห์บทบาทเพลงเฉพาะที่ได้สืบทอดต่อกัน

มาจากบรรพบุรุษที่มีลักษณะเป็นเพลงมอญโบราณแท้ของ “วงดนตรีเจริญ” คือ เพลงเชย เพลงประจำวัด เพลงประจำบ้าน เพลงพระฉันมอญ เพลงย่ำเตียงและเพลงย่ำค้ำ รวมทั้ง ศึกษาบทบาทของวงดนตรีเจริญในฐานะที่เป็นวงปีพาทย์มอญของจังหวัดปทุมธานี ซึ่งมี บทบาทสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมของปีพาทย์มอญในจังหวัดปทุมธานีเป็นอย่างมาก โดย ได้รับการถ่ายทอดและสืบทอดมาจากบรรพชนที่มีความรู้ และความสามารถ อีกทั้งเป็นต้นกำเนิด ของปีพาทย์มอญโดยตรง การวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เกี่ยวกับวัฒนธรรม ดนตรีมอญในจังหวัดปทุมธานี ตลอดจนเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ และพัฒนาการของ วงปีพาทย์มอญให้คงอยู่ต่อไป

จากการศึกษาเอกสารการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีและบทบาททางสังคมไทย ผู้วิจัย เห็นว่าสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรี และบทบาท ทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อในด้านต่างๆ ของวัฒนธรรมดนตรีไทย จึงต้องมีการ ปรับตัวกับสังคมใหม่แต่ก็ยังต้องรักษารูปแบบเดิมให้คงอยู่ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลดังกล่าวมา ศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องบ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครุมนตรี ตราโมท เป็นการศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicological Study) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของบ้านโสมส่องแสง ทั้งในเรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีและบทบาทของบ้านโสมส่องแสง โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกต จากภาพถ่าย เทปบันทึกเสียงและแถบวีดิทัศน์ ข้อมูลจากเอกสาร โดยมีขั้นตอนและรายละเอียดในการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจงสำหรับการวิจัยที่บ้านโสมส่องแสง ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 81 ซอยพิชยพันธ์ 2 ถนนติวานนท์ 3 ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000 เพราะเป็นบ้านหลังสุดท้ายของครุมนตรี ตราโมท เป็นสถานที่ที่ท่านได้สร้างสรรค์ผลงานและสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีจวบจนวาระสุดท้ายของชีวิต

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การเลือกกลุ่มข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเป้าหมายมีความสำคัญสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ บุคคลข้อมูลต้องมีลักษณะเฉพาะซึ่งสัมพันธ์กับเรื่องที่จะศึกษาวิจัย ลักษณะพิเศษของการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การจัดเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล que เลือกสรรแล้วว่าเป็นผู้รู้เรื่องนั้น ๆ ดี (Key Informant) เก็บข้อมูลแบบเจาะลึกในเรื่องที่เป็นเรื่องส่วนตัว เมื่อนำเสนอข้อมูลจะได้องค์ความรู้ใหม่ บุคคลข้อมูลในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง เพราะเรื่อง que ศึกษาเป็นเรื่องเฉพาะ จึงต้องเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับครุมนตรีและบ้านโสมส่องแสง แบ่งกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม ได้ดังนี้

3.2.1 ครอบครัวและเครือญาติในตระกูลตราโมท

3.2.2 เครือข่ายทางสังคมดนตรีไทยของครุมนตรี ตราโมท

3.2.3 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบ้านโสมส่องแสง

บุคคลที่ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มนี้ เป็นบุคคลที่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งเรื่องราวต่าง ๆ ของบ้านโสมส่องแสงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดีซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 ครอบครัวและเครือญาติในตระกูลตราโมท

บุคคลในกลุ่มครอบครัวและเครือญาติของครุมนตรี ตราโมท ได้ให้ข้อมูลในเรื่องบ้านโสมส่องแสง ทำเลที่ตั้ง สายตระกูล การดำเนินชีวิตรวมทั้งเจตนารมณ์ของครุมนตรี ตราโมท และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นที่บ้านโสมส่องแสงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยผู้วิจัยใช้วิธีแบบเจาะลึกซึ่งกลุ่มทายาทนี้บางท่านก็ไม่ได้อยู่ในวงการดนตรีไทยแต่ก็สามารถบอกเรื่องราวทัศนคติต่าง ๆ และในด้านอื่น ๆ เกี่ยวกับครุมนตรี ตราโมทได้ รายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) นางพูนทรัพย์ ตราโมท อายุ 89 ปี เป็นภรรยาของครุมนตรี ตราโมท ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของบ้านโสมส่องแสง รวมทั้งประวัติสิ่งของต่างๆ ภายในบ้าน

2) นายศิลปี ตราโมท อายุ 71 ปี เป็นบุตรชายของครุมนตรี ตราโมท ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของบ้านโสมส่องแสง ประวัติของครุมนตรี ตราโมท

3) นายญาติ ตราโมท อายุ 59 ปี เป็นบุตรชายของครุมนตรี ตราโมท ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของบ้านโสมส่องแสง สิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในบ้าน การปรับปรุง การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของบ้านโสมส่องแสง

4) นางคนตรี ตราโมท อายุ 66 ปี เป็นธิดาของเป็นบุตรชายของครุมนตรี ตราโมท ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของบ้านโสมส่องแสง ประวัติของครุมนตรี ตราโมท

5) นางวรรณะ ตราโมท อายุ 61 ปี เป็นภรรยาของนายศิลปี ตราโมท ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของบ้านโสมส่องแสง การเปิดการเรียนการสอนของบ้านโสมส่องแสง

6) นางกชภรณ์ ตราโมท อายุ 56 ปี เป็นภรรยาของนายญาติ ตราโมท ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของบ้านโสมส่องแสง การจัดกิจกรรมภายในบ้าน การสืบทอดทางดนตรีไทย

3.2.2 เครือข่ายทางสังคมดนตรีไทยของครุมนตรี ตราโมท

บุคคลในกลุ่มนี้เป็นศิษย์ที่ใกล้ชิดกับครุมนตรี ตราโมท รวมทั้งนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถให้ข้อมูลเรื่องบ้านโสมส่องแสงได้ รายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ครูสิริชัยชาญ พิภจํารุญ อายุ 63 ปี เป็นลูกศิษย์ของครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นลูกศิษย์ของครูมนตรี ตราโมท ได้รับการครอบประสิทธิประสาทวิชาให้ผู้ประกอบพิธีไหว้ครู หรืออ่านโองการในพิธีไหว้ครูทั้งคนตรีไทยและนาฏศิลป์ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการสืบทอดทางด้านการไหว้ครู การสืบทอดทางด้านคนตรีไทย

2) ครูณัฐพงศ์ โสวัตร อายุ 60 ปี เป็นลูกศิษย์ของครูมนตรี ตราโมท รวมทั้งได้รับการครอบประสิทธิประสาทวิชาให้ผู้ประกอบพิธีไหว้ครู หรืออ่านโองการในพิธีไหว้ครูทั้งคนตรีไทย

3) ครูบุญช่วย โสวัตร อายุ 59 ปี เป็นลูกศิษย์ของครูมนตรี ตราโมท รวมทั้งได้รับการครอบประสิทธิประสาทวิชาให้ผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสืบทอดทางด้านคนตรีไทย

4) ครูเลื่อน สุนทรวาทิน อายุ 96 ปี เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสืบทอดทางด้านการขับร้องเพลงของครูมนตรี ตราโมท รวมทั้งบ้านของครูมนตรี ตราโมทที่ท่านเคยอาศัยอยู่

5) ครูสงบศึก ธรรมวิหาร อายุ 67 ปี เป็นลูกศิษย์ของครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสืบทอดทางเพลงของครูมนตรี ตราโมท การดำเนินชีวิต รวมทั้งการประพันธ์เพลงของครูมนตรี ตราโมท

6) ครูไพฑูรย์ เฉยเจริญ อายุ 60 ปี เป็นลูกศิษย์ของครูมนตรี ตราโมท เป็นบุคคลที่ได้กล่าวถึงบุคลิกของครูมนตรี ตราโมท ทางเพลงของครูมนตรี ตราโมท รวมทั้งการสืบทอดทางด้านคนตรีไทย

7) ครูสมาน น้อยนิคย์ อายุ 61 ปี เป็นลูกศิษย์ของครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของครูมนตรี ตราโมท การประพันธ์เพลงของครูมนตรี ตราโมท รวมทั้งแบบอย่างที่ดีของครูมนตรี ตราโมท

8) ครูจิรัส อางณรงค์ อายุ 76 ปี เป็นลูกศิษย์ของครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และเป็นผู้ที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสืบทอดทางเพลงของครูมนตรี ตราโมท ในด้านการประพันธ์เพลง รวมทั้งแบบอย่างการดำเนินชีวิต

9) ครูคุษฎี ปิโปม อายุ 51 ปี เป็นลูกศิษย์ของครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพลงที่ครูมนตรี ตราโมทประพันธ์ขึ้น รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับการสืบทอดทางเพลงของครูมนตรี ตราโมท

3.2.3 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบ้านโสมส่องแสง

บุคคลในกลุ่มนี้บางท่านไม่ได้อยู่ในวงการดนตรีไทย แต่เป็นผู้ที่สามารถบอกรายละเอียดของบ้านโสมส่องแสง การดำเนินงานสืบทอดเจตนารมณ์ของครุมนตรี ตราโมทได้

1) นางสาวอนัญนงค์ โสแสนน้อย ปัจจุบันอายุ 28 ปี ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเอกสารของบ้านโสมส่องแสง ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านโสมส่องแสง

2) นางสาวพจมาน คงเปรม อายุ 23 ปี เป็นผู้ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเอกสารของบ้านโสมส่องแสง ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านโสมส่องแสง และอนุเคราะห์เอกสารต่าง ๆ

3.3 วิธีการเก็บข้อมูล

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

3.3.1.1 ข้อมูลจากการสังเกต

ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกต 2 แบบคือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - participant observation) เนื่องจากผู้วิจัยได้เป็นผู้สอนดนตรีไทยในวันเสาร์ที่บ้านโสมส่องแสง จึงทำให้ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านการสืบทอดทางเพลงและเพลงที่ครุมนตรี ตราโมทได้ประพันธ์ขึ้น รวมทั้งได้เก็บข้อมูลจากการสังเกตและจากการสัมภาษณ์ คูท่าทาง น้ำเสียง วิธีปฏิบัติเพื่อนำมาประกอบกับข้อมูลอื่น ๆ ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีสังเกตการณ์ดำเนินงานของบ้านโสมส่องแสง การสืบทอดเจตนารมณ์ของครุมนตรี ตราโมทโดยทายาทและลูกศิษย์ร่วมกันที่บ้านโสมส่องแสงยังคงมีบทบาทในสังคม

3.3.1.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการ (Formal interview) และแบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) โดยในการสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น คือ

- 1) ทายาทในตระกูลตราโมท
- 2) ลูกศิษย์ของครุมนตรี ตราโมท รวมทั้งนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้สามารถให้ข้อมูลเรื่องบ้านโสมส่องแสงได้
- 3) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบ้านโสมส่องแสง เช่น ชาวบ้านในชุมชนและผู้ที่เคยทราบเรื่องราว หรือผู้ที่สามารถถ่ายทอดเกี่ยวกับบ้านโสมส่องแสงได้

ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้นส่วนใหญ่ผู้วิจัยจะใช้กับผู้ให้ข้อมูลที่สืบสายมาจากตระกูลตราโมท โดยการพูดคุยซักถามเรื่องทั่ว ๆ ไปแล้วจึงเข้าสู่ประเด็นที่ตั้งคำถามไว้โดยพยายามควบคุมประเด็นในการสนทนาให้อยู่ในขอบเขตเนื้อหาตามที่ตั้งไว้ และซักถามข้อมูลที่ต้องการคำตอบให้ได้มากที่สุด นอกจากนี้ยังสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการเรียบเรียง วิเคราะห์ข้อมูลอีกด้านหนึ่งด้วย ส่วนการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการนั้นผู้วิจัยใช้กับผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ใช่บุคคลในตระกูลตราโมท โดยวิธีการติดต่อล่วงหน้าและนัดหมายวันเวลาให้ชัดเจนก่อนที่จะขอเข้าสัมภาษณ์

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

3.3.2.1 ข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติกรรมตรี ตราโมท เจตคติ ทศนคติ แบบแผนการดำเนินชีวิต การสร้างสรรค์ผลงานการสืบทอด การถ่ายทอด และศึกษาประวัติและพัฒนาการของบ้านโสมส่องแสง รวมทั้งบทบาทของบ้านโสมส่องแสง โดยค้นข้อมูลจากเอกสารเป็นแนวทางในการวิจัย โดยมีแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

- 1) ห้องสมุดสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา จังหวัดนครปฐม
- 2) หอสมุดคณตรีทุลกระหม่อมสิรินธร หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี จังหวัดกรุงเทพฯ
- 3) ห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา จังหวัดนครปฐม
- 4) ห้องสมุดวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา จังหวัดนครปฐม
- 5) ห้องสมุดศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดกรุงเทพฯ
- 6) ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดกรุงเทพฯ
- 7) ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร จังหวัดกรุงเทพฯ
- 8) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จังหวัดกรุงเทพฯ
- 9) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จังหวัดกรุงเทพฯ

3.3.2.2 ข้อมูลจากภาพถ่าย แลบบันทึกเสียงและแลบบันทึกทัศน

การศึกษาข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลหลายวิธี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดครบถ้วน ข้อมูลจากภาพถ่าย เทปบันทึกเสียงและเทปบันทึกภาพนั้นนับเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการนำมาใช้วิเคราะห์เรื่องบ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครูมนตรี ตราโมท ซึ่งข้อมูลจากภาพถ่ายนั้นมีประโยชน์อย่างยิ่ง สามารถสะท้อนสภาพสังคม วิธีการดำเนินชีวิต การถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ยังสามารถเป็นหลักฐานยืนยันความถูกต้องของข้อมูลอีกด้วย ส่วนแลบบันทึกเสียงและแลบบันทึกทัศน มีประโยชน์ในการเก็บรายละเอียดข้อมูลจากการสนทนาให้เป็นอย่างต่อเนื่อง และเป็นธรรมชาติ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในงานสนามครั้งนี้ประกอบด้วย

- 1) กล้องบันทึกภาพ ในการศึกษารั้งนี้ผู้ศึกษาใช้กล้องถ่ายภาพรูปแบบดิจิทัล เนื่องจากมีความเหมาะสมในการถ่ายภาพ ง่ายต่อการใช้งานและสะดวกรวดเร็ว
- 2) แลบบันทึกเสียง ใช้ในบันทึกเสียงสัมภาษณ์ บันทึกเพลง
- 3) แลบบันทึกทัศน ใช้ในขณะมีงานสำคัญที่ต้องการข้อมูลที่รวดเร็วที่ใช้ทั้งเสียงและภาพที่เกี่ยวข้อง
- 4) สมุดจดบันทึก เพื่อจดแนวคำถามก่อนการสัมภาษณ์โดยการเตรียมสมุดที่มีขนาดเล็กพอประมาณ และจดบันทึกสั้นๆ ในส่วนที่มีคำเฉพาะ

3.4 การจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงข้อมูล

นำข้อมูลทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.4.1 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากแหล่งเอกสาร ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสารงานเขียน เอกสารที่พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ วิทยานิพนธ์ เอกสารงานวิจัย

3.4.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต รวมทั้งรวบรวมข้อมูลจากภาพถ่าย เทปบันทึกเสียง แลบบันทึกทัศน โดยการนำมาถอดความเพื่อบันทึกข้อมูลและนำมาศึกษาเพื่อแยกประเด็นไว้ใช้ในการวิเคราะห์

3.4.3 นำข้อมูลที่ได้มาจากเอกสารมาตรวจสอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกต รวมทั้งภาพถ่ายมาจัดหมวดหมู่ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาเรียบเรียง เป็นการตรวจสอบก่อนนำไปวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปตามหลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกระทำการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กันในขณะที่เก็บข้อมูลภาคสนาม และนำข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามมาตรวจสอบความถูกต้องเพื่อหาข้อเท็จจริง ในช่วงแรกผู้วิจัยจะเน้นการเก็บข้อมูลจากเอกสาร จากนั้นจึงมาเก็บข้อมูลภาคสนาม หากข้อมูลใดมีข้อสงสัยก็จะตรวจสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้องตามข้อเท็จจริง ภายใต้กรอบความคิดของการวิจัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นโดยการจำแนก จัดกลุ่ม เรียบเรียง สรุปและวิเคราะห์เนื้อหาในแต่ละบทอีกครั้ง โดยอยู่ในกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ในการวิจัยตามที่กำหนดไว้

3.6 การสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปประเด็นตามวัตถุประสงค์และนำเสนอการเขียนข้อมูลมาแยกวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัย ใช้หลักการและเหตุผลในการอธิบายความ จากนั้นสังเคราะห์จัดทำบทสรุปที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล อภิปราย ข้อเสนอแนะ

3.7 การรายงานผลการวิจัย

จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มตามระเบียบของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

บทที่ 4

ประวัติของครุมนตรี ตราโมทกับบ้านโสมส่องแสง

4.1 ประวัติและคุณูปการของครุมนตรี ตราโมท

4.1.1 ประวัติของครุมนตรี ตราโมท

ครุมนตรี ตราโมท เป็นครูทางด้านดนตรีไทยที่มีความสามารถและมีชื่อเสียงที่สุดผู้หนึ่ง บุคคลในวงการดนตรีไทยต่างเคารพนับถือครุมนตรี ตราโมท เป็นที่เคารพรักของบรรดาศิษย์ เนื่องจากท่านเป็นครูที่รักและปรารถนาดีต่อศิษย์อย่างแท้จริง นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้ที่ทุ่มเทและเอาใจใส่การเรียนรู้ของศิษย์ทุกคน หากท่านเห็นงานของศิษย์คนใดบกพร่อง ท่านจะคอยแนะนำตักเตือน ไม่ว่าจะไม่ได้เป็นศิษย์ที่ได้รับการฝึกฝนจากท่านโดยตรง ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติที่เต็มพร้อมของการเป็นครูของท่าน

ครุมนตรี ตราโมท เดิมชื่อ บุญธรรม เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2443 ปีชวด ท่านเกิดในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าคำรบ (บิดาของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช) ได้ประทานนามสกุลว่า “ตราโมท” ส่วนของชื่อ “มนตรี” นั้น หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ตั้งให้ ครุมนตรี ตราโมทเป็นบุตรของนายยิ้ม และนางทองอยู่ เกิดที่ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ครอบครัวของครุมนตรีนั้นได้อาศัยอยู่ใน เรือนแพที่ปลูกอยู่บนบวบไม้ไผ่ลอยอยู่ในน้ำ ซึ่งอยู่ด้านหลังของวัดสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี

ในด้านวิชาสามัญ ครุมนตรีได้ศึกษาที่โรงเรียนวัดประตูลำในในระดับประถมศึกษาและศึกษาจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในปี พ.ศ. 2455 ที่โรงเรียนปรีชาพิทยากร(โรงเรียนกรรณสูตรศึกษาลัยในปัจจุบัน) ด้วยผลการเรียนที่ดีเยี่ยม โดยเฉพาะวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ ทำให้พระครูวินยานุโยค (หลวงตาลี่) ผู้มีศักดิ์เป็นตา หวังจะให้หลานได้ศึกษาต่อในกรุงเทพฯ เพื่อประกอบวิชาชีพครู ตามที่หลานชายใฝ่ฝัน แต่ด้วยปัญหาสุขภาพเกี่ยวกับปอดของครุมนตรีทำให้การเรียนต้องยุติลง และเปลี่ยนแนวทางการศึกษามาทางศิลปดนตรีไทยแทนเพราะหลวงตาลี่เป็นผู้มีฝีมือในการสร้างเครื่องดนตรีไทย และมีความชอบด้านศิลปปะจึงให้การสนับสนุนการเป็นนักดนตรีของครุมนตรีอย่างเต็มที่ ประกอบด้วยในสมัยนั้นรัฐบาลอนุญาตให้วัดมีวงดนตรีไทยไว้ใช้บรรเลงในงานประเพณีต่างๆ ได้ ส่งผลให้การดนตรีมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างมาก ในช่วงเวลานั้นหลวงตาลี่ได้จัดตั้งวงปี่พาทย์ของวัดสุวรรณภูมิขึ้น ทั้งยังสร้างหอปี่พาทย์ขึ้นในวัด

เพื่อใช้เป็นที่พักซ้อมและพักอาศัยของนักดนตรี ซึ่งหอปีพาทย์ในวัดนั้นอยู่ไม่ไกลจากบ้านเกิดของครุมนตรีมากนัก ครุมนตรีจึงได้เรียนวิชาการทางด้านดนตรีไทย โดยมีครูสมบุญ นักฆ้อง เป็นครุคนแรกที่ได้ฝึกสอนและควบคุมวงปีพาทย์วัดสุวรรณภูมิในขณะนั้น ทั้งนี้ครุมนตรียังได้มีโอกาสไปเรียนปีพาทย์เพิ่มเติมที่บ้านของครูสมบุญ นักฆ้อง(ตำบลบ้านพลูหลวง) เป็นเวลาราว 7 วันถึงหนึ่งเดือน หลังจากที่ได้มุ่งมั่นฝึกซ้อมอย่างหนัก ครุมนตรีเริ่มมีความชำนาญการเล่นฆ้องวงก็ได้กลายเป็นนักดนตรีปีพาทย์อยู่จังหวัดสุพรรณบุรีประมาณ 2 ปี นับว่าเป็นก้าวแรกที่ครุมนตรีได้เข้าสู่อาชีพของนักดนตรีอย่างจริงจัง

หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2456 ครุมนตรี ตราโมท ย้ายไปอยู่ที่ตำบลบ้านบางกะพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม แดนดนตรีลือชื่อในขณะนั้น โดยอาศัยอยู่ที่บ้านครูสมบุญ สมสุวรรณ ซึ่งเป็นบ้านที่มีการสอนและแสดงทั้งปีพาทย์และแตรวง ทำให้ครุมนตรีได้มีโอกาสฝึกฝนทั้งด้านดนตรีไทยและสากล(แตรวง) ด้านดนตรีไทย ครุมนตรีได้ฝึกหัดตีระนาดและฆ้องวงใหญ่ ส่วนดนตรีสากล ครุมนตรีได้เรียนเป่าปีคลาริเน็ต พร้อมกับได้เรียนหลักการแต่งเพลง ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ครุมนตรีจึงได้เริ่มฝึกหัดแต่งเพลงไทย ซึ่งเป็นการฝึกฝนและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ทางด้านการบรรเลงนั้นถ้ามีงานบรรเลง ครุมนตรีก็จะไปแสดงความสามารถ เพื่อฝึกปฏิภาณไหวพริบหาประสบการณ์ทางดนตรีให้มากที่สุด จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ครุมนตรีได้ความรู้จากครูสมบุญ สมสุวรรณ เป็นอันมาก แม้แต่วิธีการแต่งเพลงไทย ครูสมบุญก็เป็นผู้แนะนำให้หลักเกณฑ์ ชี้อแจงและสาธิตให้เห็นอย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งวิธีการสอนดนตรีของครูสมบุญ สมสุวรรณนั้นจะเป็นแบบโบราณ กล่าวคือ ศิษย์ทุกคนต้องตั้งแต่เข้ามาฝึกซ้อมดนตรี บางครั้งถ้ามีงานสำคัญ ครูจะปลุกศิษย์ให้ลุกขึ้นมาฝึกซ้อมตั้งแต่ตี 4 ส่วนเวลากลางวันและหัวค่ำเป็นเวลาของการตรวจสอบและต่อเพลงให้ศิษย์ ตลอดเวลาที่ฝึกซ้อม ครูสมบุญจะควบคุมดูแลเป็นอย่างดี ครุมนตรี ตราโมท ได้กล่าวถึงครูสมบุญไว้ในหนังสือชีวิตและผลงานของศิลปินแห่งชาติว่า ผมอยู่ที่จังหวัดสมุทรสงครามโดยมีครูสมบุญ สมสุวรรณเป็นครุคนที่ 2 ท่านก็รู้จัก พลิกแพลงอะไรบ้าง แล้วสมุทรสงครามนั้นเป็นจังหวัดที่สำคัญจังหวัดหนึ่ง มักจะมีประชันแข่งกันอยู่เสมอ การประชันขันแข่งกันสมัยนั้นไม่มีโครมมีเคื่องกันอย่างสมัยนี้ เพราะเขาประชันกันด้วยวิชาการ ใครด้อยอะไรก็ไปปฏิบัติเพิ่มขึ้นเพื่อสมรรถภาพของตนเองขึ้นมาที่สมุทรสงคราม เรื่องแต่งเพลงอย่างหนึ่ง ท่านเป็นผู้แนะนำก่อน วิธีแต่งเพลงไทยตามแบบโบราณมีวิธีอย่างไรผมก็ได้มาจากที่นั่น (มนตรี ตราโมท, 2530: 24-25)

นอกจากนี้ ครุมนตรี ตราโมทยังมีโอกาสได้เรียนรู้จากนักดนตรีรุ่นใหญ่กว่าที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้นหลายท่าน เช่น นายโถ นักฆ้อง หรือ นายเลิศ นักระนาด เป็นต้น จากการที่ครุมนตรีได้ฝึกฝนดนตรีไทยอย่างจริงจังด้วยความอุตสาหะพยายาม จึงทำให้ครุมนตรีเป็นผู้หนึ่ง

มีฝีมือความสามารถมากจนได้รับการแนะนำให้เข้ามาทำงานที่กรุงเทพฯ เพื่อสมัครเป็นข้าราชการที่กรมมหรสพ ในปี พ.ศ. 2460 ครูมนตรี ตราโมทได้รับการบรรจุให้เป็นข้าราชการ โดยได้เข้าไปอยู่ในวังจันทร์เกษม หรือที่เรียกกันว่า “วังจันทร์” ในขณะที่ครูมนตรีมีอายุประมาณ 17 ปีเท่านั้น

แม้ครูมนตรีจะได้เข้ารับราชการอยู่ในวังจันทร์เกษมแล้ว ท่านก็ยังได้สนใจศึกษาหาความรู้ทางดนตรีเพิ่มเติม โดยได้ศึกษาวิชาศิลปะหรือวิชาดนตรีที่ “โรงเรียนพรานหลวง” ในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณสวนมิสกวัน เรียนที่กรมพิณพาทย์หลวง และมีข้าราชการในกรมต่างๆ เป็นครูสอน โดยมีพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมและเป็นครูใหญ่ โรงเรียนพรานหลวงเป็นโรงเรียนที่รวมดนตรีไทยทั้งปี่พาทย์ เครื่องสาย และมโหรี โดยเฉพาะปี่พาทย์จะแบ่งวงไว้บรรเลงประกอบงานพระราชพิธี 4 วง และวงพิเศษสำหรับบรรเลงเป็นเอกเทศ เพื่อประกอบโขนละคร ถวาย หรือโดยเสด็จพระราชดำเนินหัวเมืองต่างๆ อีกหนึ่งวง โดยข้าราชการที่ประจำในวงนี้ส่วนมากเป็นข้าหลวงเดิม จึงเรียกกันในเวลานั้นว่า “วงข้าหลวงเดิม” หรือ “วงตามเสด็จ” (โดยมากใช้คำว่า วงข้าหลวงเดิม) พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นผู้ควบคุมวงในทุกโอกาส ปี่พาทย์วงนี้เป็นที่โปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นที่ยกย่องสรรเสริญของผู้ฟังทั่วไป

ครูมนตรีมีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกฝนเครื่องดนตรีหลายชนิด โดยพระยาประสานดุริยศัพท์เป็นผู้ที่ถ่ายทอดให้โดยตรง และได้ฝากฝังให้เรียนกับครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น การเรียนฆ้องวงใหญ่จากหลวงบำรุงจิตรเจริญ (รูป สาดนะวลีย์) เรียนกลองแขกจากพระพิณบรรเลงราช (แยม ประสานศัพท์) เรียนระนาดทุ้มจากพระพาทย์บรรเลงรมย์ (พิมพ์ วาทิน) เป็นต้น ส่วนทางด้านการศึกษาด้วยตนเองจากตำราภาษาไทย และกวีนิพนธ์ต่างๆ โดยเฉพาะพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้มีความรู้กว้างขวาง และเริ่มแต่งบทกวีนิพนธ์สั้น ๆ ส่งไปลงหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ รายปักษ์และรายเดือน จากนั้นจึงทวีความยาวและใช้ฉันทลักษณ์ยากขึ้นตามลำดับ เช่น โคลงเรื่องเขื่อนสมุทรสงคราม โคลงกลบทพรหมพักตร์ โคลงกลบทหลงห้อง เป็นต้น

ด้วยความรักทางดนตรีอย่างจริงจังของครูมนตรี ทำให้พระยาประสานดุริยศัพท์เล็งเห็นความตั้งใจ จึงกรุณาสอนระนาดทุ้มให้กับครูมนตรีเพิ่มเติม หลังจากนั้นครูมนตรีก็ได้รับเลือกให้เป็นคนตีระนาดทุ้มประจำใน “วงตามเสด็จพระราชดำเนิน” พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทุกที่ในขณะที่เสด็จแปรพระราชฐาน ซึ่งนักดนตรีในวงล้วนแต่เป็นคนที่มีฝีมือทั้งสิ้น ในแต่ละเครื่องมือก็จะมีเพียงคนเดียว หรือบางเครื่องก็มีสองคนเปลี่ยนกัน เช่น

ปี่ใน	พระสรรเพล่งสรวง (บัว) , หลวงบรรเลงเลิศเลอ (กร กรวาทิน)
ระนาดเอก	พระเพลงไพเราะ (โสม) , หลวงชาญเชิงระนาด (เงิน)
ฆ้องวงใหญ่	หลวงศรีวาทิต (อ่อน โกมลวาทิน) , หลวงสร้อยสำเนียงสนธิ์ (เพิ่ม วัฒนวาทิน)
ฆ้องวงเล็ก	หลวงสร้อยสำเนียงสนธิ์, นายพริ้ง คนตรีรส ผัดกันตามโอกาส
ระนาดทุ้ม	หลวงพวงสำเนียงร้อย (นาค วัฒนวาทิน) , มนตรี ตราโมท
ร้อง	หลวงเพราะสำเนียง (สุข สุขวาทิ), หลวงเสียงเสนาะกรรม (พัน มุกตวาทย์)
ฉิ่ง	พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)

ภาพที่ 4.1 กรมมนตรี ตราโมทในขณะที่ยรับราชการอยู่ในวังจันทร์เกษม

ชีวิตครุมนตรีในกรมมหรสพ วังจันทร์เกษมนี้ ทำให้ครุมนตรีได้รับความรู้เพิ่มเติมทั้งวิชาสามัญและการดนตรี โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงสนพระทัยในศิลปะของไทยเป็นอย่างยิ่ง

หลังจากการปฏิบัติราชการกรมมหรสพมาเป็นเวลาประมาณ 3 ปี ในปี พ.ศ. 2463 ครุมนตรีจึงได้ประพันธ์เพลงไทยเป็นเพลงแรกคือ เพลงด้อยตรีง(สามชั้น) แต่เนื่องจากเป็นการประพันธ์ครั้งแรก ครุมนตรีจึงเกรงว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับ จึงได้ขออนุญาตอาศัยชื่อหมื่นประโคน เพลงประสาน (ใจ นิตยผลิน) เป็นผู้ร่วมแต่ง ซึ่งปรากฏว่าเพลงดังกล่าวได้รับความนิยมนอย่างสูง นักดนตรีนำเพลงนี้ไปบรรเลงกันอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้เพลงด้อยตรีงยังได้รับอนุญาตจากพระยาประสานดุริยศัพท์ให้บรรเลงในวงหลวงด้วย จึงทำให้ครุมนตรีมีความมั่นใจในการประพันธ์เพลงมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2466 ครุมนตรีจึงได้ประพันธ์เพลงพม่าเห่ เถา ขึ้นเป็นเพลงที่ 2 และประสบความสำเร็จอย่างมากเช่นเดียวกับเพลงแรก เป็นผลให้ท่านได้ประพันธ์เพลงต่อมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งเพลงที่ครุมนตรีเป็นผู้ประพันธ์นั้นล้วนเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมและชื่นชอบจากนักดนตรีไทยอย่างยิ่ง มีการเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ปี พ.ศ. 2467 ครุมนตรี ตราโมทได้อุปสมบท ณ วัดสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อครบ 1 พรรษาก็ได้ลาสิกขาบท หลังจากนั้นเป็นช่วงที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จแปรพระราชฐานมาประทับแรมที่ตำบลองครักษ์ อำเภอบางปลาหม้อ จังหวัดสุพรรณบุรี ครุมนตรี ตราโมทจึงได้ลงไปสมทบกับวงตามเสด็จที่นั่นทันที และในครั้งนั้นครุมนตรีได้ตามเสด็จโดยทำหน้าที่เป็นผู้บรรเลง “จิม” ซึ่งหลวงไพเราะเสียงซอได้รับจิมมาจากจีนผู้หนึ่ง ครุมนตรีได้กล่าวไว้ในหนังสือว่า การที่ข้าพเจ้าสามารถตีจิมได้และเป็นคนจิมประจำวงหลวงก็เพราะ ท่านหลวงไพเราะเสียงซอเป็นผู้ริเริ่มให้ แรกเริ่มนั้นจีนผู้หนึ่งได้ให้จิมเงินอย่างเก่าตัวหนึ่ง รูปร่างเป็น 4 เหลี่ยม ด้านบนสอบเข้าไม่มีลายเขียนใดๆ แก่หลวงไพเราะฯ พร้อมทั้งแนะนำวิธีตีให้ด้วย คุณหลวงฯก็เอาจิมตัวนั้นมาให้ข้าพเจ้าและแนะนำวิธีตามที่จีนผู้นั้นบอกให้อีกต่อหนึ่ง ข้าพเจ้าได้เอามาฝึกหัดตีด้วยความพอใจ บังเอิญปีนั้นได้ตามเสด็จทางเรือ ข้าพเจ้ามีเวลาฝึกตีไปในเรือทุกวัน กว่าจะเสด็จกลับก็ตีได้คล่องแคล่ว

ในการรับจิมเข้ามาบรรเลงนั้นมีการปรับปรุงเปลี่ยนสายโดยใช้ลวดทองเหลืองให้มีขนาดโตขึ้น การเทียบเสียงจะเรียงลำดับไปตลอดจนถึงสายต่ำสุด เสียงคู่ 8 มือซ้ายและมือขวาเกือบตรงกัน ไม้ตีจิมก็เปลี่ยนให้ใหญ่และก้านแข็งขึ้น ส่วนที่ใช้ตีสัมผัสที่สายจิมมีความหนากว่าของจีนมากเพื่อให้เสียงดังมากขึ้น และเพื่อให้เสียงไม่แกร่งกร้าวจึงนำสักหลาด หรือหนังมาหุ้มส่วนที่กระทบสายนั้นอีกชั้นหนึ่ง ในขณะที่จิมแพร่หลายในสังคมไทยนั้น ภายในราชสำนักของรัชกาลที่ 6 ยังไม่มีผู้ใดนำจิมออกมาบรรเลงในวงหลวง ครุมนตรี ตราโมท เป็นนักดนตรีคนแรกที่

นำจิมบรเรลงในวงหลวงเป็นคนแรก เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. 2467 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรที่พระราชวังพญาไท (ปัจจุบันคือ โรงพยาบาลพระมงกุฎ) แพทย์ชาวต่างประเทศที่ถวายการรักษาแนะนำให้ทรงพักผ่อนฟังดนตรีบรเรลงเบาๆ หรือฟังนิทานในเวลาบ่าๆ ทุกวัน พระยาประสานดุริยศัพท์จึงสั่งการให้ครุมนตรี บรเรลงจิมในวงเครื่องสายถวายข้างห้องบรเรทที่วังพญาไท โดยสั่งซื้อจิมจากร้านดุริยบรเรทเพื่อให้ใช้บรเรลงและเพื่อไม่ให้เสียงกังวานจนเกินไป ครุมนตรีจึงได้คิคนำผ้าขาวคลุมสายจิมขณะบรเรลง ซึ่งการบรเรลงครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งว่าเพราะดิและช่างคิดิ การบรเรลงจิมของครุมนตรีในครั้งนั้นทำให้ความไพเราะของเครื่องดนตรีชนิดนี้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป และได้มีการนำจิมไปบรเรลงรวมอยู่ในวงเครื่องสายไทยได้อย่างไพเราะและกลมกลืน จะเห็นได้ว่าระยะเวลา 7 ปีที่ครุมนตรีอยู่ในวังจันทร์เกษมนี้ ท่านมีโอกาสได้เพิ่มพูนความสามารถในการบรเรลงดนตรีได้หลายชนิด ทั้งดนตรีปี่พาทย์และเครื่องสาย ครุมนตรี ตราโมทจึงเป็นนักดนตรีไทยที่มีความสามารถรอบตัวหรือสามารถบรเรลงดนตรีได้ดีหลายเครื่องมือ

ด้วยความสามารถของครุมนตรี ทั้งในด้านการประพันธ์เพลง การบรเรลงดนตรีได้หลายชนิด ประกอบกับบุคลิกและอุปนิสัยส่วนตัว ทำให้ครุมนตรีได้รับความไว้วางใจให้มอบในการเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูจากครูทองดี ชูสัตย์ กล่าวคือ เมื่อประมาณต้นปี พ.ศ. 2468 ซึ่งแต่เดิมพระยาประสานดุริยศัพท์จะได้เป็นผู้ทำพิธีครอบไหว้แต่ได้ถึงแก่กรรมไปเสียก่อน และในช่วงปลายปี พ.ศ. 2468 นั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประชวรอย่างหนัก หลังจากนั้นไม่นานพระองค์ก็ทรงเสด็จสวรรคต

หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จสวรรคต ข้าราชการกรมมหรสพก็มีสภาพเหมือนแพแตก เนื่องจากกรมมหรสพถูกยุบ ข้าราชการที่พำนักอยู่ในกรมมหรสพจึงจำเป็นต้องออกจากกรม ข้าราชการบางคนต้องออกไปหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง ในขณะที่บางคนต้องไปอยู่กับผู้อุปถัมภ์แห่งใหม่ การที่กรมมหรสพถูกยุบนั้นเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก และส่งผลถึงประเทศไทยที่จำเป็นต้องตัดทอนรายจ่ายของประเทศ แต่ก็ยังมีนักดนตรีไทยและนักดนตรีสากลจำนวนหนึ่งที่ยังคงรักษาสถานภาพข้าราชการไว้ได้ เนื่องจากทางราชการยังจำเป็นต้องใช้ดนตรีประกอบในพระราชพิธีอยู่ และหนึ่งในนั้นก็มีครุมนตรีด้วย เพราะครุมนตรีเป็นนักดนตรีวัยหนุ่มที่มีความรู้ความสามารถสูง จึงได้รับตำแหน่งเป็นพนักงานชั้น 6 กองปี่พาทย์และโขนหลวง กรมบัญชาการมหาดเล็ก กระทรวงวัง การที่ครุมนตรี ตราโมทถูกย้ายมาประจำที่กรมปี่พาทย์และโขนหลวง กรมบัญชาการมหาดเล็ก กระทรวงวัง ทำให้ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับหลวงประดิษฐ์ไพเราะ(สร ศิลปบรเรลง) ผู้มีฝีมือทางด้านดนตรีระนาดเอกและท่านก็ได้เลือกให้ครุมนตรีเป็นผู้ตีระนาดทุ้ม ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในหมู่นักดนตรีไทยว่า

หลวงประดิษฐไพเราะนั้น ในการบรรเลงเพลงต่างๆ ท่านจะชอบเปลี่ยนทำนองบรรเลงรับเป็นทางต่างๆ ไม่ให้ซ้ำ และครุมนตรีก็สามารถบรรเลงได้สอดคล้องตามความประสงค์ของท่านได้อยู่เสมอ ครุมนตรีจึงเป็นนักดนตรีที่ท่านพอใจเป็นอย่างมาก ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่7) สิ่งที่น่ายินดีที่สุดในรัชกาลนี้คือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยในดนตรีไทย ทรงฝึกหัดจนทรงพระราชนิพนธ์เพลงได้และได้ทรงตั้งวงเครื่องสายส่วนพระองค์ขึ้น โดยมีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี และเจ้านายหลายพระองค์ร่วมอยู่ในวงด้วย นับว่าเป็นวงเครื่องสายไทยประวัติศาสตร์วงหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2472 ได้มีวิทยุกระจายเสียงเกิดขึ้นในประเทศไทย โดยสถานีวิทยุศาลาแดง ได้ทดลองส่งกระจายเสียง ใช้สัญญาณเรียกขานสถานีว่า “11 พี.เจ” และปรับปรุงเป็น “7 พี.เจ.” ต่อมาในปี พ.ศ. 2473 ได้จัดตั้ง “สถานีวิทยุกรุงเทพฯ ที่พญาไท” ขึ้นอีกแห่งหนึ่ง กรมปี่พาทย์หลวงและโขนหลวงจะต้องนำวงดนตรีไปบรรเลงออกอากาศทุกสัปดาห์ โดยจัดเป็น วง 4 วง ทำหน้าที่บรรเลง ได้แก่ วงปี่พาทย์ไม้แข็ง วงปี่พาทย์ไม้นวม วงเครื่องสาย และวงมโหรี ครุมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการบรรเลงของวงเครื่องสายและวงมโหรี นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้บรรเลงและกำหนดเพลงเพื่อใช้ในการบรรเลงออกอากาศในแต่ละครั้งด้วย ในช่วงนี้ความนิยมในการฟังเพลงประเภท 3 ชั้น และประเภทเถามีอยู่มาก นอกจากการนำเพลงเก่าออกมาบรรเลงแล้วครุมนตรีจึงถือโอกาสประพันธ์ทำนองเพลง ทำนองร้อง และบทร้องขึ้นใหม่ เป็นผลให้ในรอบ 6 ปีนี้ท่านมีผลงานการประพันธ์ไว้จำนวนกว่า 20 เพลง

จะเห็นได้ว่านอกจากครุมนตรี ตราโมทจะมีความรู้ในด้านการบรรเลงดนตรี และการประพันธ์ทำนองเพลงแล้วท่านยังมีความแตกฉานในด้านอักษรศาสตร์ด้วย กล่าวคือ ท่านสามารถประสานสัมพันธ์ระหว่างวรรณศิลป์กับคีตศิลป์ไทยได้อย่างเป็นเลิศ ถึงแม้ว่าท่านจะมีความสามารถมากแล้วก็ตาม ท่านก็ยังเป็นบุคคลที่ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ และไม่ปล่อยให้เวลาให้สูญเปล่า โดยท่านได้เข้าเรียนวิชาทางด้านดุริยางค์สากลเพิ่มเติมที่โรงเรียนวิทยาศาสตร์ดนตรี ซึ่งพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยากร) ได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้น ครุมนตรีจึงได้เข้าเรียนที่โรงเรียนนี้อยู่ระยะหนึ่ง จึงทำให้ได้รับความรู้เพิ่มพูนทางด้านโน้ตสากล ทั้งทฤษฎีและการประสานเสียงอย่างมาก นอกจากนี้ ครุมนตรียังได้เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของรัฐ

ถึงปี พ.ศ. 2477 ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ทำให้รัฐบาลต้องตัดทอนรายจ่ายโดยยกเลิก กรมมหรสพและนำไปรวมกับกรมมหาดเล็กซึ่งสังกัดอยู่ในกระทรวงวัง แต่ด้วยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชการที่ 7) ทรงเห็นคุณค่าท่านจึงทรงรับปี่พาทย์หลวงและดนตรีฝรั่งไว้ใน

พระราชสำนัก จึงมีนักดนตรีจำนวนไม่น้อยนักที่ยังรักษาสถานภาพไว้ได้ เพราะทางราชการยังจำเป็นต้องใช้ดนตรีเหล่านี้เพื่อพระราชพิธีของราชสำนัก กรมดนตรีก็เป็นคนหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นข้าราชการต่อมา

ค่านิยมอาชีพนักดนตรีและนาฏศิลป์ในขณะนั้นตกต่ำลง สังคมไทยเหยียดหยามศิลปินว่าเป็นพวกเดินกินรำกินและเป็นอาชีพชั้นต่ำ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้โอนกิจการกรมสรรพกระทรวงวัง มาอยู่ในกรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ หลวงวิจิตรวาทการซึ่งในขณะนั้นได้เป็นอธิบดีกรมศิลปากรคนแรก จึงแก้ปัญหาด้วยการก่อตั้งโรงเรียนศิลปากรขึ้น (วิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน) กรมดนตรี ตราโมทจึงได้ย้ายสังกัดมาอยู่ที่กรมศิลปากร และได้เป็นครูประจำหมวดดุริยางค์ไทย แขนกละครและสังคีต กองศิลปวิทยาการ กรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ ได้เข้ามาโรงเรียนศิลปากรทำให้ชีวิตของกรมดนตรีเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ เพราะกรมดนตรีไม่ได้เน้นสอนทางภาคปฏิบัติเพียงอย่างเดียว ท่านเห็นว่าการเรียนดนตรีไทยหรือนาฏศิลป์แต่โบราณมานั้น ครูจะไม่เน้นการสอนภาคทฤษฎี ตำราทางด้านนี้ก็หายาก กรมดนตรีจึงเป็นคนแรกที่สร้างตำรา ผลิตผลงานทางวิชาการทางด้านดนตรีไทยอย่างต่อเนื่องตลอดมา กรมดนตรีได้สอนวิชาทฤษฎีดุริยางค์ไทยเป็นประจำของโรงเรียน และเขียนตำราเรียนขึ้นเป็นหลักการและขอบเขตของการเรียนรู้ของนักเรียน โดยทำการทดสอบ แก้ไขจนสำเร็จเมื่อปีพ.ศ. 2481 ตั้งชื่อตำราเรียนว่า “ดุริยางคศาสตร์ไทยภาควิชาการ” นับได้ว่าเป็นตำราเรียนดนตรีไทยฉบับแรกของประเทศ นอกจากการก่อตั้งโรงเรียนศิลปากรขึ้นแล้ว หลวงวิจิตรวาทการยังคิดงานที่จะสร้างความรู้สึกรักที่ดั่งใจ เชิดชูงานทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ขึ้น ด้วยการจัดการแสดงละครอิงประวัติศาสตร์ โดยใช้เพลงไทยสากล เริ่มตั้งแต่เรื่องเลือดสุพรรณเป็นต้นมา โดยให้กรมดนตรี ตราโมทเป็นผู้บรรเลงเพลงและร่วมบรรเลงในงานแสดงละคร ซึ่งได้รับความสำเร็จ อย่างงดงาม ประชาชนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก

จากนั้นในปี พ.ศ. 2486 สภาการดนตรีไทยได้ขอเสาะเสียมโถมลงจนถึงขีดต่ำสุด เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมทางศิลปกรรมเกี่ยวกับการบรรเลงดนตรี การขับร้อง พุทธศักราช 2486 มีทั้งหมด 9 ข้อ สารสำคัญในระเบียบข้อ 6 และข้อ 8 ความว่า

ข้อ 6 ผู้บันเลงดนตรี ผู้ขับร้อง และผู้พากย์ ต้องปฏิบัติกรแต่งกายให้ถูกต้องตามรัดนิยม ห้ามมิให้นุ่งบันเลง ขับร้อง และพากย์บนพื้นราบ ต้องจัดที่วางเครื่องดนตรีให้

ข้อ 8 ดนตรีประเพณีนิยมเฉพาะประเภทเป่าพาทย์ เครื่องสาย และมโหรี ที่จัดทำเปนอาชีพมิใช่เปนของทางราชการ หรือองค์การรัดบาล ซึ่งผู้ใดจะจัดให้มีขึ้นพายหลังวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2486 จะต้องใช้ผู้บรรเลงซึ่งได้รับประกาศนียบัตรของกรมศิลปากรว่าเป็นศิลปิน

หรือใบสำคัญที่กรมศิลปากรเทียบเท่าศิลปินตามระเบียบการของกรมศิลปากรว่าด้วยการอบรมศิลปิน ห้ามมิให้ใช้ผู้บรรเลงซึ่งมิได้รับประกาศนียบัตรหรือใบสำคัญที่กล่าวข้างต้น

จากการประกาศครั้งนี้ ทำให้วงการดนตรีไทยเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว เป็นอุปสรรคยิ่งต่อการเผยแพร่และสืบทอด นักดนตรีอาชีพสมัยนั้นมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบากมาก เจ้าของวงดนตรีไทยหลายวงต้องขายเครื่องดนตรีและเปลี่ยนอาชีพใหม่ เพราะไม่มีงานแสดง เรียกได้ว่าเป็นยุคมืดแห่งการดนตรีไทย

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) การดนตรีมิได้เปลี่ยนแปลง แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลนี้ก็ได้ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่โดยตลอด โรงเรียนศิลปากร(วิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน) แม้จะเปิดเรียนในปลายรัชกาลที่ 7 ก็นับได้ว่าเริ่มเจริญเติบโตขึ้นในรัชกาลที่ 8 นี้

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ท่านทรงมีพระปรีชาสามารถในทางดนตรี ถือได้ว่าเป็นยุคทองของกรมศิลปากร เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พยายามให้ศิลปินประจำชาติได้กลับมาเจริญขึ้นอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีความสนพระทัยในด้านการดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย จึงทำให้การดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยกลับมาเฟื่องฟูมากขึ้น ในระหว่างนี้ครุมนตรี ตราโมท ก็ได้ถวายความรู้ความสามารถโดยเข้าเฝ้าถวายการฝึกซ้อมดนตรีแก่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ต่อมาในสมัยที่ คุณชนิต ยูโพธิ์ ดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากร (พ.ศ. 2499-2511) ท่านได้พัฒนางานทางด้านศิลปะอย่างต่อเนื่อง ทำให้ครุมนตรีต้องทุ่มเทให้กับการงานอย่างสุดความสามารถ ได้ประพันธ์เพลงระบำออกมาหลายเพลง จนได้รับคำยกย่องว่าเป็น “เจ้าแห่งเพลงระบำ” จะเห็นได้ว่าครุมนตรี ตราโมทเป็นผู้ทำหน้าที่สร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งผลงานต่างๆ ล้วนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นเพลงที่ไพเราะ ฟังง่าย จึงทำให้เพลงของครุมนตรียังคงเป็นที่นิยมมาจนถึงปัจจุบัน

ครุมนตรี ตราโมทได้ทุ่มเทเพื่องานทางด้านศิลปะดนตรีอย่างมาก รวมเวลาถึง 45 ปี นับตั้งแต่เริ่มรับราชการในปี พ.ศ. 2460 จนเกษียณอายุราชการเมื่อปี พ.ศ. 2505 แม้ภายหลังจากปลดเกษียณอายุราชการแล้วนั้น ยังดำรงตำแหน่งเป็นผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย และตำแหน่งล่าสุดที่ท่านได้รับจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิตคือ ผู้เชี่ยวชาญผลคุณรักษาและเผยแพร่ดุริยางคนาฏศิลป์ ประจำกรมศิลปากร รวมอายุราชการทั้งสิ้น 78 ปี

ภาพที่ 4.2 ครุมนตรี ตราโมท ในช่วงเวลาที่ทำงานอยู่ในกรมศิลปากร

ชีวิตครอบครัวของครุมนตรีนั้น ได้สมรส 2 ครั้ง โดยได้สมรสกับภรรยาคนแรกชื่อ ลีนจี บุรานนท์ มีบุตร 2 คน คือ นายฤทธิ ตราโมท และ นายศิลป์ ตราโมท และได้สมรสใหม่กับภรรยาคนที่ 2 ชื่อพูนทรัพย์ นาฎประเสริฐ มีบุตร 2 คน คือ นางดนตรี ตราโมท และ นายญาติ ตราโมท

ตั้งแต่ครุมนตรีอายุย่างเข้าปีที่ 90 นั้นสุขภาพร่างกายก็เริ่มมีอาการอ่อนแอ เหนื่อยง่าย เนื่องจากโรคถุงลมในปอดโป่งพอง และเริ่มมีอาการผิดปกติทางด้านสายตา เนื่องจากอาการของโรคต้อเนื้องอกตาทั้ง 2 ข้าง จากโรคที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ครุมนตรีเดินได้ไม่สะดวก การทรงตัวไม่ค่อยดีนัก หลังจากครุมนตรีเข้ารับรักษาที่ทางโรงพยาบาลก็เริ่มมีอาการอ่อนแอลงเรื่อยๆ แต่ครุมนตรีก็ยังใช้ชีวิตทุ่มเทกับดนตรีไทยเรื่อยมา ซึ่งบ้านโสมส่องแสง บ้านที่ครุมนตรี ตราโมท อาศัยอยู่เป็นหลังสุดท้ายนั้น เป็นสถานที่ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงเสด็จมาถึง

2 ครั้ง โดยเสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2533 ในวันคล้ายวันเกิด 90 ปีของครุมนตรี ตราโมท และเสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์อีกครั้งเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2538 ในวันคล้ายวันเกิด 95 ปีของครุมนตรี ตราโมท นับว่าเป็นเกียรติยศสำคัญที่เป็นความภาคภูมิใจของครุมนตรี ตราโมท และครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งในปีนั้นเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองราชย์ครบ 50 ปี ครุมนตรีก็ยังพยายามที่จะประพันธ์เพลงถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ครบ 50 ปี แต่ไม่สามารถทำได้สำเร็จ ด้วยต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลเสียก่อน ซึ่งในวันต่อมาคือวันที่ 18 มิถุนายน 2538 ครุมนตรีก็ได้เข้าเฝ้าถวายการฝึกซ้อมดนตรีที่วังปลายเนิน นับว่าเป็นการเข้าเฝ้าถวายความจงรักภักดีแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นครั้งสุดท้าย หลังจากนั้นไม่นาน ก็ได้เข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลนนทเวช และ ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2538 ด้วยโรคหัวใจล้มเหลว

ภาพที่ 4.3 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนิน ณ บ้านโสมส่องแสง พ.ศ. 2538

4.1.2 ผลงานของครุมนตรี ตราโมท

ครุมนตรี ตราโมทได้สร้างผลงานต่างๆ ไว้หลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นด้านการประพันธ์เพลงไทยและเพลงไทยสากล ด้านละครวิทยุกระจายเสียง เผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์ ด้านคำประพันธ์ งานเขียน การบรรจุมเพลง งานกวีนิพนธ์ และด้านวิชาการ แต่ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้กับครุมนตรีเป็นอย่างมาก คือ ผลงานด้านการประพันธ์เพลง ซึ่งครุมนตรี ตราโมท ได้ประพันธ์เพลงไว้เป็นจำนวนมากกว่า 200 เพลง เพลงต่างๆ ล้วนเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าครุมนตรี ตราโมทจะล่วงลับไปแล้วก็ตามแต่ผลงานเพลงของท่านก็ยังคงเป็นที่นิยมและสร้างคุณูปการให้กับวงการดนตรีไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกบางเพลงที่ได้รับความนิยมมากกว่าไว้เท่านั้น

4.1.2.1 เพลงระบำ

ในเรื่องของการประพันธ์เพลงนั้น ครุมนตรี ตราโมท ได้ประพันธ์เพลงระบำกว่า 40 เพลง จนได้รับการยกย่องว่าเป็น “เจ้าแห่งเพลงระบำ” ครุมนตรีเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เป็นเลิศและยังแฝงไว้ด้วยคุณค่าหลายด้าน เช่นในเพลงระบำชุดโบราณคดีที่แบ่งไปตามยุคสมัย ต่างๆ นั้น เป็นระบำที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของชาติไทย สังเกตได้จากทำนองเพลงเครื่องแต่งกาย ท่ารำ และเครื่องดนตรี เมื่อครบองค์รวมแล้วสามารถสะท้อนภาพของสังคมในยุคสมัยต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ทำนองเพลงในแต่ละยุคนั้นก็ล้วนมีความไพเราะที่แตกต่างกันตามยุคสมัยด้วย โดยเพลงระบำชุดโบราณคดีนั้นมีอยู่ 5 สมัย ดังนี้

เพลงที่ 1 ระบำทวารวดี เพลงนี้มีสำเนียงมอญ โดยสาเหตุที่มีสำเนียงเป็นมอญนั้นนักโบราณคดีได้วินิจฉัยไว้ตามหลักฐานที่พบว่า ประชาชนชาวทวารวดีเป็นคนมอญหรือเผ่าชนที่พูดภาษามอญ ในระบำชุดนี้จึงต้องมีเครื่องแต่งกายและท่ารำที่บ่งบอกถึงความเป็นมอญ ซึ่งนับว่าเหมาะสมกับทำนองเพลงและยุคสมัยนี้เป็นอย่างยิ่ง

เพลงที่ 2 ระบำศรีวิชัย เป็นเพลงที่มีสำเนียงชวา โดยได้มีการค้นคว้าพบว่าสมัยศรีวิชัยนั้นมีอาณาเขตอยู่ในตอนใต้ของประเทศไทยลงไปจนถึงดินแดนมาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งนอกจากทำนองเพลงที่ประพันธ์ในสำเนียงชวาแล้วนั้น เครื่องแต่งกายก็ยังสวยงามเหมาะสมกับยุคสมัยเป็นอย่างมาก

เพลงที่ 3 ระบำลพบุรี ทำนองของเพลงระบำลพบุรีนี้มีสำเนียงเป็นเขมร โดยเครื่องแต่งกายและท่ารำก็ประดิษฐ์ขึ้นตามรูปหล่อโลหะในสมัยลพบุรี โดยได้มีการค้นคว้าพบว่า สมัยลพบุรี

นี้ได้รับอิทธิพลของขอมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะโบราณวัตถุและโบราณสถานของขอมจะมีอยู่โดยทั่วไป ดังนั้น ท่วงทำนอง ลีลาทำรำ ตลอดจนเครื่องแต่งกายจึงมีลักษณะแบบเขมร

เพลงที่ 4 ระเบียบเชียงแสน เป็นเพลงระบำที่มีทำนองเพลงเป็นสำเนียงไทยภาคเหนือไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและลาวผสมกัน โดยลักษณะท่วงทำนองจะมีความไพเราะอ่อนหวาน ฟังแล้วทำให้เกิดจินตนาการ

เพลงที่ 5 ระเบียบสุโขทัย เป็นระบำชุดสุดท้ายของระเบียบโบราณคดี ซึ่งเพลงนี้ถือว่าเป็นสำเนียงที่เป็นแบบไทยแท้ โดยเพลงนี้ครูมนตรี ตราโมทได้ขยายทำนองมาจากเพลงสุโขทัยของเก่า ดังนั้นทำรำและดนตรี ตลอดจนเครื่องแต่งกายในระบำชุดนี้จึงมีลีลาสำเนียงและแบบอย่างเป็นแบบไทยสมัยสุโขทัย

เพลงระบำชุดโบราณคดีนี้ กว่าจะได้มาซึ่งเพลงระบำที่ไพเราะนั้น ครูมนตรีได้มีการศึกษา ค้นคว้าจากสถานที่จริง เพื่อให้ผลงานออกมาโดยมีความผิดพลาดน้อยที่สุด นับว่าครูมนตรี ตราโมท มีความพยายามและอดทนเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านได้เดินทางไปเก็บข้อมูลในแต่ละแห่งด้วยตนเอง จึงทำให้สามารถประพันธ์เป็นเพลงระบำที่ยอดเยี่ยม บรรดานักดนตรี นักฟังดนตรี ต่างชื่นชมและชื่นชอบผลงานชุดนี้ นับว่าเพลงระบำชุดโบราณคดีนี้เป็นผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ครูมนตรี ตราโมท เป็นอย่างมาก รวมทั้งเพลงนี้ยังนับว่าเป็นศิลปะดนตรีที่มีคุณค่ายิ่งทางประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กันกับศิลปะหลายแขนงอีกด้วย เพลงระบำชุดโบราณคดีได้จัดแสดงถวายทอดพระเนตรเป็นครั้งแรกในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารสร้างใหม่ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ในวันที่ 25 พฤษภาคม 2510 จึงนับว่าเป็นเพลงที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากการประพันธ์เพลงที่มีความสำคัญและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์แล้ว เพลงอื่น ๆ ที่ได้รับความนิยมและนับว่าเป็นเพลงที่มีไพเราะเป็นอย่างยิ่งอีกเพลงหนึ่งคือ เพลงระบำนพรัตน์ เพลงนี้เป็นเพลงที่ครูมนตรีได้แต่งบทร้องและทำนองเพลงขึ้นมาใหม่ ก็นำทำนองเพลงสุรินทรานูและเพลงเร็วของเก่ามาดัดแปลงแทรกประกอบ ซึ่งครูคุณหญิง มีป้อมได้เล่าไว้ว่า เพลงนี้เป็นเพลงที่มีความไพเราะเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็บบทร้องก็มีความหมายที่ดี บ่งบอกถึงคติความเชื่ออย่างหนึ่ง ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปที่ได้ชมได้ฟังก็สนใจและชื่นชอบเป็นอย่างมาก มีความน่าตื่นตาตื่นใจ เพราะไม่ว่าจะเป็นทำนอง เนื้อร้องและการแต่งกายนั้นล้วนแต่มีความสัมพันธ์กันหรือแม้แต่ทำรำก็สวยงาม มีเครื่องแต่งกายที่สวยงามมาก (คุณหญิง มีป้อม, สัมภาษณ์)

นอกจากทำนองเพลงระบำที่กล่าวมาแล้ว ยังมีเพลงระบำที่กล่าวถึงสัตว์ประเภทต่าง ๆ ด้วย เช่น เพลงระบำมฤคกระเริง ที่เป็นเพลงเกี่ยวกับการร่ายรำของกวาง ทำนองเพลงจึงมีลักษณะ

เหมือนกวางที่อยู่ป่า หรือระบำยุราภิรมย์ ที่เป็นเพลงเพื่อประกอบการรำรำของหมูนกยูง เป็นต้น ครุมนตรี ก็สามารถประพันธ์ได้อย่างยอดเยี่ยม

4.1.2.2 เพลงสามชั้น

เพลงประเภทเพลงสามชั้นนี้ นับว่าเป็นประเภทของเพลงที่มีความสำคัญมากเพราะ ครุมนตรี ตราโมทได้ฝึกประพันธ์ทำนองเป็นครั้งแรกจากเพลงประเภทนี้ ในขณะที่มีอายุเพียง 20 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2463 ชื่อเพลงด้อยตรีง ภายหลังเรียกกันว่าเพลงโหมโรงด้อยตรีง โดยขยายขึ้นจากทำนอง 2 ชั้นของเก่า ในการประพันธ์เป็นครั้งแรกนี้ท่านยังไม่มี ความมั่นใจในตนเอง จึงขอชื่อของหมื่นประคมเพลงประสาน (ใจ นิตยผลิน) เป็นผู้ร่วมประพันธ์ โดยมุ่งหมายให้มีทำนองภาคเหนือเจือปนอยู่ตลอดเพลง ตามสำเนียง 2 ชั้นแบบเก่า และมุ่งให้มีความหมายเกี่ยวกับการเดินขมป่าเขาลำบากและยังใกล้ค่ำก็จะค่อย ๆ เร่งเท้าก้าวเร็วขึ้นทุกที เมื่อเพลงด้อยตรีงได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ทำให้ครุมนตรี ตราโมทได้ผลิตผลงานออกมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในเพลงประเภทสามชั้นนี้ ท่านได้ประพันธ์ต่อมาอีกประมาณ 15 เพลง ซึ่งล้วนแล้วแต่ได้รับความนิยมทั้งสิ้น เช่น เพลงเขมรปีแก้ว(ทางสัควา) , เพลงกระแซ่หางยาว(ทางสัควา) เป็นต้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่มีความไพเราะ อ่อนหวาน และจะเป็นเพลงที่เกี่ยวกับธรรมชาติ

4.1.2.3 เพลงเถา

ในเพลงประเภทเพลงเถานั้น ครุมนตรี ตราโมทได้ประพันธ์ไว้กว่า 20 เพลง ซึ่งล้วนแต่เป็นเพลงที่มีความไพเราะ นักดนตรีและผู้ฟังดนตรีต่างได้ยินได้ฟังจนคุ้นเคยแต่เพลงเถาที่สร้างชื่อเสียงให้กับครุมนตรี ตราโมทเป็นอย่างมากคือ เพลงโสมส่องแสง นับว่าเป็นเพลงเอกที่สำคัญมากเพลงหนึ่ง เป็นเพลงที่มีความไพเราะอ่อนหวาน และเป็นเพลงที่ครุมนตรี ตราโมทชื่นชอบเป็นอย่างมากด้วย จะเห็นได้จากการที่ครุมนตรี ตราโมทได้ตั้งชื่อชอยบ้านของท่านเป็นชื่อชอยโสมส่องแสง เพลงโสมส่องแสงนี้ เป็นเพลงที่ได้้นำทำนองเพลงลาวดวงเดือนของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิชัยหิณฑโรดม ในอัตรา 2 ชั้น ขยายขึ้นเป็นอัตรา 3 ชั้นและตัดลงเป็นอัตราชั้นเดียวและออกลูกหมุด โดยครุมนตรีได้ประพันธ์ลูกหมุดขึ้นใหม่เป็นสำเนียงลาวสำหรับบรรเลงตอนท้ายของเพลง เรียกว่า ลูกหมุดลาวเพื่อบรรเลงร่วมกับสองชั้นให้ครบเป็นเพลงเถา ทั้งยังประพันธ์บทร้องและทำนองร้องขึ้นด้วย โดยให้ชื่อเพลงที่ประพันธ์นี้ว่า “เพลงโสมส่องแสง” ผู้ขับร้องเป็นคนแรกคือ ครูเลื่อน สุนทรวาทีน (ผลาสินธุ์) ซึ่งครูเลื่อน สุนทรวาทีน ได้กล่าวว่า เพลงโสมส่องแสงนั้น เป็นเพลงที่มีความสำคัญและจดจำได้อย่างขึ้นใจ เพราะเมื่อครุมนตรี ตราโมทประพันธ์เพลงนี้สำเร็จ ท่านได้เรียกให้ไปต่อทางขับร้องเป็นคนแรก ซึ่ง

ในตอนนั้นยังนอนเจ็บอยู่ เนื่องจากการคลอคลุก อาการยังไม่ค่อยดีขึ้น นับว่าเป็นความภาคภูมิใจมากที่ท่านเลือกให้เป็นผู้ขับร้องเป็นคนแรก (เลื่อน สุทธรวาทิน, สัมภาษณ์)

การที่เพลงโสมส่องแสงเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมสูงสุดในขณะนั้น อาจเนื่องมาจากการที่ครุมนตรี ตราโมทได้คิดมาก่อนแล้วว่าเพลงนี้จะเหมาะสมกับนักร้องคนใด และจากการที่ครุมนตรีรู้จักกับนักดนตรี นักร้องหลายคน เมื่อประพันธ์เพลงสำเร็จก็จะคำนึงถึงความเหมาะสมของบุคคล ทำให้เพลงมีความกลมกลืน เสียงที่ร้องกับบทร้องมีความเหมาะสมกัน และทำให้เพลงโสมส่องแสงมีชื่อเสียงและได้รับความนิยมสูงสุด ในภายหลังมีผู้นำทำนองมาเรียบเรียงเสียงประสานเป็นเพลงไทยสากลที่รู้จักกันดีคือเพลงรัก ซึ่งเป็นเพลงคู่โต้ตอบระหว่างหญิงชาย ที่มีคำร้องว่า “คำก็รักสองคำก็รัก นื่องใคร่ทราบนักรักมากเท่าไร” ยิ่งทำให้เพลงนี้เป็นทำนองที่มีคนรู้จักกันโดยทั่วไป

นอกจากเพลงโสมส่องแสงแล้ว ยังมีอีกหลายเพลงที่มีความไพเราะ เช่น เพลงพม่าเห่ เพลงพม่าห้าท่อน เพลงมอญรำดาบ เพลงแขกต๋อยหม้อ (เถา) เป็นต้น ซึ่งเพลงแขกต๋อยหม้อ (เถา) นี้ เป็นเพลงหนึ่งที่มีความไพเราะเป็นอย่างมาก มักนิยมนำไปร้องและบรรเลงกันโดยทั่วไปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีสำเนียงเป็นแขก ซึ่งบทร้องมีความหมายไปในเชิงการเดินชมสถานที่อันเต็มไปด้วยเครื่องตกแต่งประดับประดาอย่างงดงาม รวมทั้งเพลงกล่อมนารี ก็เป็นเพลงหนึ่งที่นิยมใช้ในการบรรเลงอย่างมาก เช่นกัน ดังที่ครูสิริชัยชาญ ฝักจำรูญ ได้กล่าวไว้ว่า เพลงเถาของท่านนับว่าเป็นที่นิยมอยู่หลายเพลง ไม่ว่าจะเป็นเพลงแขกต๋อยหม้อ (เถา) หรือเพลงกล่อมนารี(เถา) ก็นับว่าเป็นเพลงหนึ่งที่ได้รับคามนิยมอย่างมาก เพราะไม่ว่าจะเป็นเครื่องสาย มโหรี ปี่พาทย์ต่างนิยมที่จะบรรเลง อาจเป็นเพราะว่าเป็นเพลงที่ไม่ยาวมากนัก รวมทั้งทำนองและบทร้องก็ผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน (สิริชัยชาญ ฝักจำรูญ, สัมภาษณ์)

ในประเภทเพลงเถานี้ เป็นประเภทเพลงที่ครุมนตรีได้ประพันธ์ขึ้นเป็นเพลงสุดท้ายของชีวิตเมื่ออายุ 91 ปี (พ.ศ. 2534) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายในมหามงคลที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระชนมายุครบ 3 รอบ นั่นคือ เพลงเทพสมภพ (เถา) โดยนำเพลงมหากาลมาขยายขึ้นเป็นอัตรา 3 ชั้น และต่อด้วยทำนอง 2 ชั้นของเก่ากับย่อลงเป็นชั้นเดียว บรรเลงรวมกันเป็นเพลงเถา พร้อมทั้งประพันธ์บทร้องและทำนองเข้าประกอบครบที่จะเป็นเพลงร้องส่งคนตรีได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งเพลงมหากาลนี้เป็นเพลงที่อยู่ในเรื่องทำขวัญหรือเวียนเทียน โดยครุมนตรีได้คัดเลือกทำนองและบทร้องที่มีความเป็นสิริมงคลมาถวาย

4.1.2.4 เพลงโหมโรง

เพลงโหมโรงที่ครุมนตรี ตราโหมทประพันธ์ขึ้นนั้น มีประมาณ 10 เพลง ซึ่งเพลงที่นิยมกันโดยทั่วไปนั้นมีหลายเพลง เช่น เพลงโหมโรงมหาฤกษ์ , เพลงโหมโรงเทิด ส.ธ. เป็นต้น แต่เพลงหนึ่งที่นิยมบรรเลงกันมากที่สุด คือ เพลงโหมโรงมหาราช ซึ่งนอกจากเป็นเพลงที่มีความไพเราะแล้วยังเป็นเพลงที่มีความสำคัญด้วย เนื่องจากเป็นเพลงที่ครุมนตรี ตราโหมท ประพันธ์เพื่อเป็นศุภมงคลอันยิ่งใหญ่ ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ (พ.ศ. 2530) ครุมนตรีจึงประพันธ์เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายในมหาศุภมงคลสมัย และบรรเลงพร้อมกันในวันเฉลิมพระชนมพรรษา โดยได้นำทำนองอันเป็นเพลงพระราชนิพนธ์มาประพันธ์ขยายขึ้นใหม่ตามทฤษฎีของการประพันธ์เพลงไทย และกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตนำทำนองเพลงอันเป็นพระราชนิพนธ์เพื่อมาประพันธ์ขยายขึ้นเป็นเพลง โหมโรงมหาราช ก็ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต

เพลงโหมโรงมหาราชนั้นเป็นเพลงที่มีทำนองที่หลากหลาย มีทั้งทางพื้นตามแบบโบราณ ทางพื้นทีเก็บเป็นทางบังคับ ทางกรอ ทางลูกลื้อ ลูกขัดแบบต่างๆ และทางที่มีการลัดจังหวะ ซึ่งกว่าที่ครุมนตรีจะประพันธ์เพลงนี้จนสำเร็จนั้น ต้องใช้เวลาและสถานที่ในการประพันธ์หลายแห่ง โดยได้ประพันธ์จบสมบูรณ์ที่บ้านพักชื่อ โสมพุดุย จังหวัดกาญจนบุรี

4.1.2.5 เพลงที่ผสมผสานจากทำนองตะวันตก

เพลงอัสวลิลา หรือระบำม้า เป็นเพลงตัวอย่างซึ่งเป็นเพลงที่มีความผสมผสานกับทำนองตะวันตกได้อย่างเหมาะสม นักดนตรีและกลุ่มผู้ฟังต่างรู้จักและนำเพลงอัสวลิลาไปประกอบในการแสดงที่เกี่ยวข้องกับม้า เช่น ในเรื่องแก้วหน้าม้า ครุมนตรีได้ประดิษฐ์ทำนองเพลงให้เป็นลักษณะการเดินของม้า นำจังหวะ 6 / 8 ของตะวันตกมาผสมผสาน โดยได้สร้างบทเพลงและศิลปะการแสดงใหม่ที่ใช้ศิลปวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมเป็นต้นแบบ สร้างความนิยมต่อดนตรีและนาฏศิลป์ขึ้นมาอีกครั้ง ทำให้เพลงได้รับความนิยมและนำไปใช้ในวงการดนตรีไทย ดนตรีสากล และลูกทุ่งจนถึงปัจจุบัน

แม้ว่าครุมนตรี ตราโหมท จะล่วงลับไปแล้วก็ตาม แต่ผลงานเพลงของท่านก็ยังปรากฏอยู่จนถึงทุกวันนี้ เพลงของครุมนตรี ตราโหมทนั้น เป็นเพลงที่มีสำนวนลีลาที่เป็นเอกลักษณ์ มีความไพเราะ นุ่มนวล เป็นเพลงที่ง่าย คนที่ฟังดนตรีไทยไม่เป็น เมื่อฟังแล้วก็สามารถฟังได้ เป็นเพลงที่ฟังง่าย แต่แฝงไปด้วยความลึกซึ้งสอดแทรกอยู่ในตัวเพลง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เพลงของครุมนตรียังคงเป็นที่รู้จักและนิยมอย่างแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน ครุมนตรี ตราโหมทเป็นผู้ที่ได้ทุ่มเท อุทิศกำลังกาย กำลังใจ สติปัญญา และเป็นผู้ที่ทำให้คุณประโยชน์แก่วงการดนตรีไทยอย่าง

หาที่สุดมิได้ จากการทำท่านได้สร้างสรรค์งานและตั้งใจทำงานนั้นๆ อย่างเต็มกำลังความสามารถ ทำให้ท่านได้รับรางวัลสูงสุดมากมาย

4.1.3 รางวัลในชีวิตของครุมนตรี ตราโมท

4.1.3.1 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ

5	ชั้นวาคม	พ.ศ. 2535	มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (ม.ป.ช.)
5	ชั้นวาคม	พ.ศ. 2530	มหาวชิรมงกุฎไทย (ม.ว.ม.)
5	พฤษภาคม	พ.ศ. 2530	ทุติยจุลจอมเกล้าพิเศษ (ท.จ.ว.)
5	ชั้นวาคม	พ.ศ. 2527	ประถมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.)
5	พฤษภาคม	พ.ศ. 2526	ทุติยจุลจอมเกล้า (ท.จ.)
5	ชั้นวาคม	พ.ศ. 2523	ประถมาภรณ์มงกุฎไทย (ป.ม.)
5	พฤษภาคม	พ.ศ. 2516	ตติยจุลจอมเกล้าพิเศษ (ต.จ.ว.)
5	ชั้นวาคม	พ.ศ. 2499	ตรีตาภรณ์ช้างเผือก (ต.ช.)
5	ชั้นวาคม	พ.ศ. 2498	ตรีตาภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)
5	ชั้นวาคม	พ.ศ. 2494	จตุรตาภรณ์มงกุฎไทย (จ.ช.)
4	กันยายน	พ.ศ. 2485	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก (บ.ช.)

4.1.3.2 เหรียญราชอิสริยาภรณ์

25	พฤษภาคม	พ.ศ. 2521	เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลปัจจุบันชั้น 3 (ภ.ป.ร.3)
12	กุมภาพันธ์	พ.ศ. 2514	เหรียญคุณวุฒิมาลาเข็มศิลปวิทยา (ร.ค.ม.ศ.)
7	มกราคม	พ.ศ. 2474	เหรียญบรมราชาภิเษก
19	กันยายน	พ.ศ. 2488	เหรียญจักรพรรดิมาลา (ร.จ.พ.)
6	มกราคม	พ.ศ. 2475	เหรียญฉลองพระนครครบรอบ 150 ปี

4.1.3.3 รางวัลที่ได้รับ

พ.ศ. 2479	ได้รับถ้วยและเงิน 80 บาท ในการประพันธ์เพลงรัฐธรรมนูญ ชนะเลิศ 1 จากสโมสรคณะราษฎร
พ.ศ. 1483	ได้รับเงิน 200 บาท ในการประพันธ์เพลงวันชาติชนะเลิศ 1 แต่ไม่ได้รับประกาศนียบัตรด้วยตามที่มีประกาศไว้ จากรัฐบาล

- พ.ศ. 2511 ใ้ได้รับพระราชทานของบุหรีเงิน พระปรมาภิไธย ภปร. เนื่องจากเป็นผู้ประพันธ์ ภาพ์ จับไม้ เพื่อทูลเกล้า ฯ ถวายในพระราชพิธีสมโภชพระเศวตสุรคชาธาร ที่จังหวัดยะลา
- พ.ศ. 2521 ใ้ได้รับพระราชทานของบุหรีเงินถม พระปรมาภิไธย ภปร. เนื่องในพระราชทานพิธีสมโภชข้างสำคัญ 3 เชือก ณ จังหวัดเพชรบุรี
- พ.ศ. 2521 ใ้ได้รับโล่ในฐานะปรมาจารย์แห่งวงการดนตรีไทย จากสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พ.ศ. 2521 ใ้ได้รับเสาอากาศทองคำรางวัลพระราชทาน ประเภทประพันธ์ ทำนองเพลงลูกกรุงยอดเยี่ยม
- พ.ศ. 2523 ใ้ได้รับโล่ในการประพันธ์ เพลงมาร์ชวันครู จากกระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. 2524 ใ้ได้รับโล่เกียรติยศพระราชทาน ในฐานะศิลปินตัวอย่าง สาขาดนตรีไทย
- พ.ศ. 2525 ใ้ได้รับพระราชทานโล่ประกาศเกียรติคุณด้านดนตรีไทยจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีในการบรรเลงร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 200 ปี ของธนาคารกรุงเทพ จำกัด
- พ.ศ. 2528 ใ้ได้รับโล่ในฐานะเป็นประธานตัดสินห้องทองคำ ครั้งที่ 2 จากมหาวิทยาลัยมหิดล
- พ.ศ. 2528 ใ้ได้รับพระราชทานโล่และเข็มแต่งตั้งเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาดนตรีไทย
- พ.ศ. 2529 ใ้ได้รับรางวัลนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ
- พ.ศ. 2530 ใ้ได้รับรางวัลศิลปินอาเซียน สาขา Performing Arts และใ้ได้รับรางวัลพ่อตัวอย่าง
- พ.ศ. 2531 ใ้ได้รับรางวัลบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาศิลปะ(ด้านดนตรี) จากจังหวัดนนทบุรี และสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิงนนทบุรี
- พ.ศ. 2533 ใ้ได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่นเมืองสุพรรณ
- พ.ศ. 2536 ใ้ได้รับพระราชทานรางวัลพระเกี้ยวทองคำ
- พ.ศ. 2537 ใ้ได้รับรางวัลผู้นุรักษ์มรดกไทยดีเด่น

4.1.3.4 เกียรติคุณที่ได้รับ

ได้รับการครอบประสิทธิ์ประสาทการเรียนเพลงองค์พระพิราพจากครูทองดี ชูศักดิ์ เมื่อปี พ.ศ. 2467

ได้รับการประสิทธิ์ประสาทให้เป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและครอบประสิทธิ์ประสาทให้แก่ศิษย์จากหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เมื่อปี พ.ศ. 2484

เป็นศิลปินคนแรกของกรมศิลปากรที่ได้ขึ้นพิเศษ เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2505

ศิลปินตัวอย่าง สาขาดนตรีไทย ประจำปี 2523-2524 “แผ่นเสียงทองคำพระราชทาน” ครั้งที่ 4

ปริญญาอักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ 14 ตุลาคม 2523

ปริญญาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ 9 กรกฎาคม 2524

ปริญญาศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อ 15 กรกฎาคม 2526

นักวิจัยดีเด่น สาขาปรัชญาของสภาวิจัยแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2529

ศิลปินแห่งชาติ สาขาดนตรีไทย พ.ศ. 2528

ได้รับรางวัล ASEAN AWARDS CULTURE COMMUNICATION, LITERARY WORKS (ASEAN) สาขา PERFORMING ARTS ปี พ.ศ. 1987

ภาพที่ 4.4 ครุมนตรี ตราโมท ในชุดเครื่องราชอริยาภรณ์

4.1.4 คุณูปการของครุมนตรี ตราโมท

ครุมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติผู้ได้รับการยกย่องและเชิดชูในฐานะผู้สร้างสรรค์และผดุงรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะด้านดุริยางคศิลป์ไทย มีอายุยืนยาวถึง 95 ปี เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2443 ตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) และสิ้นชีวิตเมื่อปี พ.ศ. 2538 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ท่านจึงทำหน้าที่ประจักษ์พยานที่ทอดนำประวัติศาสตร์ดุริยางคศิลป์ไทยจากอดีตมาเผยแพร่สู่ยุคปัจจุบัน เป็นบุคคลที่ได้รับการเชิดชูเกียรติในฐานะปราชญ์บุคคลทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ผลงานด้านนาฏดุริยางคศิลป์ของครุมนตรี ตราโมท มีความไพเราะ และมีสุนทรียภาพ

สอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางในการสั่งสอนให้เยาวชนเป็นคนสุภาพ และเข้มแข็งตามรูปแบบของวัฒนธรรมไทย ผลงานต่างๆ จึงเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่สมควรแก่การอนุรักษ์มิให้สูญหายไป ดังคำกล่าวยกย่องของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชนิพนธ์บทความพระราชทานในหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพของกรมมนตรี ตราโมทว่า อาจารย์มนตรีเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาครุวิทยาคศิลป์ที่มีผลงานการประพันธ์เพลงจำนวนมาก มีความรู้ในเรื่องดนตรีทั้งดนตรีไทยทุกประเภทและดนตรีสากล นอกจากนั้นท่านยังเป็นนักเขียนและกวีอีกด้วย ปัจจุบันจะหาใครที่มีความรู้รอบตัวอย่างท่านก็ยาก ท่านเขียนบทกวีและบทความไว้เป็นจำนวนมากไม่น้อย

จะเห็นว่า กรมมนตรี ตราโมท เป็นปูชนียบุคคลที่มีความเป็นเลิศ ซึ่งบรรดาศิษย์และนักวิชาการหลายท่าน ต่างยกย่องให้กรมมนตรี ตราโมทเป็น “คีตกวี 5 แผ่นดิน” ของประเทศไทย นอกจากกรมมนตรีจะสร้างผลงานด้านดนตรีไทยแล้วยังเป็นผู้สร้างเอกสาร ตำราเรียน การวิจัย บทความและอื่นๆ อันเป็นประโยชน์ต่อวงการดนตรีไทยด้วย งานของท่านนั้นล้วนเป็นงานที่ผดุงและถ่ายทอดศิลปะ แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ที่เสียสละอย่างมาก ดังที่จะกล่าวเป็นหัวข้อถัดไป

4.1.4.1 คุณูปการด้านการสร้างสรรค์และพัฒนาศิลปะ

กรมมนตรี ตราโมทเป็นผู้ที่สร้างสรรค์ผลงานทางด้านดนตรีไทยรวมทั้งยังพัฒนาศิลปะต่างๆ ไว้อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งในการสร้างสรรค์นี้ท่านจะไม่เปลี่ยนแปลงของเดิมที่มีอยู่ เพียงแต่จะเพิ่มเติมเข้าไปเท่านั้น นับได้ว่ากรมมนตรีมีความคิดที่จะรักษาและสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาศิลปะอย่างแท้จริง กรมมนตรี ตราโมทได้รับสมญานามจากวงการดนตรีไทยว่า “เป็นเจ้าแห่งเพลงระบำ” ด้วยเหตุที่เป็นผู้ที่มีผลงานการประพันธ์เพลงระบำมากกว่า 50 เพลง นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่สร้างสรรค์เพลงประเภทเพลงสอดร้องขึ้นใหม่อีกด้วย ซึ่งเพลงไทยนั้นส่วนใหญ่จะแบ่งเป็นตามยุค ซึ่งจะมีผู้สร้างสรรค์ขึ้นตามสมัยความนิยมในช่วงเวลานั้นๆ มีผู้แบ่งการสร้างสรรค์เพลงไว้ว่า

- พระประดิษฐไพเราะ (ครูมีแขก) เป็นผู้ประพันธ์หรือสร้างสรรค์เพลงทยอย
- หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง) เป็นผู้ประพันธ์หรือสร้างสรรค์เพลงสำนวนกรอ
- พระประดิษฐไพเราะ (ตาต ตาลันท์) เป็นผู้ประพันธ์หรือสร้างสรรค์เพลงทางเปลี่ยน
- กรมมนตรี ตราโมท เป็นผู้ประพันธ์หรือสร้างสรรค์เพลงสอดร้อง

สาเหตุที่แบ่งไปตามยุคนั้น เป็นเพราะว่าในยุคกรอก็จะนิยมฟังเพลงทางกรอเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น ในยุคของครุมนตรี ตราโมทนั้นก็จะเป็นในลักษณะเพลงประเภทสอดร้อง คือการบรรเลงดนตรีเป็นทำนองควบคู่ไปกับการขับร้อง เช่น เพลงเทพบันเทิง เพลงระบำดอกบัว เพลงประวัติศาสตร์ เป็นต้น (สมาน น้อยนิคย์, สัมภาษณ์)

ผลงานเพลงของครุมนตรีได้รับการต้อนรับจากสังคมอย่างแพร่หลาย ท่านเป็นผู้ที่สร้างสรรค์ผลงานทางด้านดนตรีไทยให้กับประเทศไทยไว้มาก นอกจากนี้ ครุมนตรีได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในยุคสมัยต่าง ๆ ทั้งของไทยและประเทศเพื่อนบ้านอย่างกว้างขวาง เพื่อนำมาใช้อ้างอิง เปรียบเทียบ หรือเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ อาทิ บทความในสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน บทละครอิงประวัติศาสตร์ นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคิต ได้แก่ เรื่องสามกษัตริย์ เจดีย์ไชยมงคล เจดีย์สามองค์ พิมาย นครศรีธรรมราช อภินิหารพระร่วง สีกเก๊าทัพ บ้านฮวยเหลา (เกร็ดพงสาวดารจีน) เป็นต้น ครุมนตรี ตราโมทเป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีความสามารถที่จะสร้างผลงานทางด้านภาษาและวรรณกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ดังที่อาจารย์สิริชัยชาญ พักจำรูญ ได้กล่าวถึงท่านในเรื่องการสร้างสรรค์ในเรื่องของการประพันธ์เพลงไว้ว่า การสร้างสรรค์ในเรื่องการประพันธ์เพลงของท่านนั้นลึกล้ำมาก เป็นคนที่เก่งไ้ด้สากลมากเวลาประพันธ์เพลงนั้นจึงไม่ต้องมีเครื่องดนตรีซึกขึ้นเดี่ยว ใช้เพียงกระดาษ ดินสอ ยางลบ เท่านั้น ในการประพันธ์เพลงก็จะประพันธ์ในสถานที่เงียบสงบ ไม่มีใครคอยรบกวนท่าน เพลงต่างๆ หลายเพลงจึงเกิดขึ้นมาจากจินตนาการ เกิดจากความคิด เพลงของครุมนตรี ตราโมทจึงจะเป็นที่นิยมมาจนถึงปัจจุบันเพราะเป็นเพลงที่ไพเราะ ฟังง่าย เรามักเรียกกันว่าท่านเป็นเจ้าของเพลงระบำ ไม่ว่าจะเป็นเพลงเทพบันเทิง เพลงมยุราภิรมย์ เพลงนกเขามะราปี เพลงระบำกวาง(มฤคระเริง) เพลงระบำม้า เพลงระบำช้าง เพลงระบำกาสร(ควาย) เพลงระบำนาค เพลงระบำดอกบัว และยังมีอีกมากมาย ซึ่งในระยะหลังท่านได้ประพันธ์เพลงโหมโรงขึ้น เกี่ยวกับสถาบันของชาติ เช่น เพลงโหมโรงรัตนโกสินทร์ (เป็นเพลงที่ฉลองกรุงเทพมหานครครบ 200 ปี ในปี พ.ศ. 2525 เป็นเพลงที่มี 9 จังหวะ เพราะในรัชกาลที่ 9 และเลข 9 เป็นเลขมงคล , เพลงโหมโรงมหाराช ประพันธ์ให้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการนำเพลงพระราชนิพนธ์มาประพันธ์ รวมทั้งเพลงโหมโรงเทิด ส.ช. ที่ได้ประพันธ์ให้กับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการนำเพลงมหาชัยมาประพันธ์ ท่านมีความอัจฉริยะมาก (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ครุมนตรียังรักการอ่านหนังสือและชอบการประพันธ์เป็นอย่างมาก มีผลงานทางด้านภาษาและวรรณกรรม โดยท่านได้แต่งโคลงและเขียนหนังสือประเภทสารคดีเกี่ยวกับวิชาการด้านศิลปะไว้หลายเรื่อง อาทิ คูริยางคศาสตร์ไทยภาควิชาการ การละเล่นของไทย

ศัพท์สังคีต และเรื่องสั้นที่เขียนในหนังสืออื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งท่านได้เขียนอธิบายความหมายของคำต่าง ๆ ในหนังสือสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เขียนเรื่องดนตรีไทยในหนังสือสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย เล่ม 1 อีกด้วย จากผลงานดังกล่าวทำให้กรมดนตรีได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครนทรวิโรฒ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นราชบัณฑิตในประเภทจิตรศิลป์ และได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา เมื่อปี พ.ศ. 2541 เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(ดนตรีไทย) ประจำปี พ.ศ. 2528 ได้รางวัลเสาอากาศทองคำ เมื่อปี พ.ศ. 2526 และได้รางวัลศิลปินอาเซียน เมื่อปี พ.ศ. 2530

จากที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น จะเห็นว่ากรมดนตรีเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านศิลปะอย่างแท้จริง กล่าวคือ สามารถที่จะรักษา รวมทั้งสร้างสรรค์งานทางด้านศิลปะให้พัฒนาขึ้นได้อย่างเหมาะสม ในด้านการรักษานั้นจะเห็นได้ว่ากรมดนตรีจะไม่เปลี่ยนแปลงเพลงเดิมที่ได้ตกทอดมาจากโบราณ ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้างของเพลง วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่ากรมดนตรี ตราโมท สามารถที่จะรักษาทางเพลงไว้ให้คงอยู่ต่อไปได้เป็นอย่างดี ในส่วนของการพัฒนานั้นกรมดนตรีได้สร้างสรรค์งานทางด้านดนตรีไทยขึ้นมาอย่างมากมาย สร้างผลงานเพลงไทยไว้กว่า 200 เพลง ได้ประพันธ์ทำนองเพลงไทย บทร้องต่าง ๆ อีกทั้งงานกวีนิพนธ์และงานด้านอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งผลงานการประพันธ์เพลงของกรมดนตรี ตราโมท นั้นล้วนได้รับความนิยมนจนถึงปัจจุบัน ผลงานของกรมดนตรี ตราโมทจึงนับว่าเป็นผลงานที่มีคุณค่าอย่างมหาศาลต่อวงการดนตรีไทย

4.1.4.2 คุณูปการด้านการเป็นศิลปิน

กรมดนตรี ตราโมท มีความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยได้ทุกเครื่องมือ แต่เครื่องดนตรีไทยที่สร้างชื่อเสียงให้ท่านเป็นอย่างมากคือระนาดทุ้ม จนได้ฉายาว่า “บุญธรรมทุ้ม” (บุญธรรมเป็นชื่อเดิมของท่าน) นอกจากการบรรเลงระนาดทุ้มในวงปี่พาทย์แล้ว เครื่องดนตรีที่สร้างชื่อเสียงให้กับกรมดนตรีเป็นอย่างมาก คือ จิม โดยท่านได้รับความไว้วางใจจากพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ให้บรรเลงจิมถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวประชวร นับว่ากรมดนตรีเป็นผู้บรรเลงจิมในวงมโหรีหลวงเป็นคนแรก ซึ่งในการนำจิมเข้ามาในวงเครื่องสายนั้น ครูศิลป์ ตราโมทได้เล่าเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า คุณพ่อได้จิมมาจากหลวงไพเราะ(สร ศิลปบรรเลง) ที่ได้มาจากชาวจีนคนหนึ่ง ในระหว่างการเดินทางในเรือตามเสด็จของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น คุณพ่อก็คิดลวิธีในการบรรเลงจิมด้วย

ตนเอง เมื่อถึงฝั่งก็สามารถตีจิมเป็นเพลงไทยได้ ซึ่งในภายหลังเมื่อปี พ. ศ. 2468 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระประชวร แพทย์หลวงได้ถวายคำแนะนำว่า ให้ทรงฟังดนตรีบรรเลงเบาๆ หรือนิทานเวลาบ่ายทุกๆ วัน กรมมหรสพก็ต้องจัดวงเครื่องสายอย่างเบา บรรเลงถวายข้างห้องพระบรรทม ที่วังพญาไท (ปัจจุบันเป็นโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ) เครื่องดนตรีทุกอย่างต้องห้ามเสียงให้ได้ยินเหมือนบรรเลงไกล ๆ และในการบรรเลงครั้งนี้จัดให้มีจิมร่วมบรรเลงด้วย จึงได้ซื้อจิมจากร้านครุยบรรณ เป็นของหลวงในครั้งแรก วงที่บรรเลงในครั้งนั้นมีนักดนตรี ดังนี้

หลวงไพเราะเสียงซอ	สีซอด้วง	พระสรรเพชญ์สรวง	สีซออู้
พระเพลงไพเราะ	เป่าขลุ่ย	นายจ่าง แสงดาวเด่น	คิดจะเข้
นายมนตรี ตราโมท	ตีจิม	หลวงเสียงเสนาะกรรม	ตีฉิ่ง
หลวงวิมลวังเวง, พระประดัดครุยกิจ		ตีโทน - รำมะนา	

ในการบรรเลงครั้งนั้น คุณพ่อได้เล่าให้ศาสตราจารย์ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุลฟังว่า ได้บรรเลงถวายจนหายประชวร เป็นปกติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงชมว่าเพราะดี ช่างคิด นับว่าเป็นเครื่องสายวังหลวง ของกรมมหรสพ ที่มีจิมผสมเป็นครั้งแรก แต่นั่นมาก็เริ่มออกบรรเลงทางวิทยุกระจายเสียงบ้าง จึงมีผู้เล่นตามมาจนทุกวันนี้ (ศิลป์ ตราโมท, สัมภาษณ์)

จิมจึงเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน นับว่าครุมนตรี ตราโมทเป็นศิลปินผู้นำจิมเข้ามาผสมอยู่ในวงเครื่องสายของไทย จึงเป็นที่น่าชื่นชมและน่ายินดีอย่างยิ่งที่มีครุดนตรีไทยที่เปี่ยมล้นด้วยความสามารถอย่างท่าน

4.1.4.3 คุณูปการด้านความเป็นครู

ครุมนตรี ตราโมทเป็นผู้ถ่ายทอด มีวิธีการสอนในหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้เรียนและเนื้อหาที่สอน โดยยึดการสอนแบบไทยโบราณเป็นหลัก โดยเริ่มสอนจากเรื่องง่ายๆ ไปสู่เรื่องที่ยากตามลำดับ จะใช้การชี้แนะบอกกล่าว ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ควบคู่ไปกับให้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งวิธีนี้ท่านใช้ในการถ่ายทอดความรู้หลายด้าน ทั้งด้านการแสดงละครวิทยุ การเขียนบท การบรรจุมusic การต่อเพลง และการประกอบพิธีไหว้ครู ทั้งนี้ยังใช้การบรรยายในการสอนนาฏดุริยางคศิลป์ภาคทฤษฎี ในระบบโรงเรียน แต่สำหรับวิชาการประพันธ์เพลงไทยในระดับอุดมศึกษานั้นเป็นวิชาหลักที่ท่านสอนประจำแม้ย่างเข้าสู่วัยชราแล้ว ซึ่งวิชานี้จะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากวิชาอื่น ๆ คือ ใช้โน้ตสากลเป็นสื่อ และให้ผู้เรียนได้ทดลองประพันธ์เพลง

รวมทั้งใช้สื่อต่าง อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นเสียง วิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งครุมนตรีได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นครูว่า การที่จะเป็นครูได้ดีนั้น จะต้องเป็นศิลปินที่ดีก่อน และต้องฝึกฝนตนเองจนเชี่ยวชาญดีแล้วจึงจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ต่อไป แนวคิดเหล่านี้ก็ยังสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่นายสมคิด โชติกวณิชย์และ ครูสงบศึก ธรรมวิหาร กล่าวถึงครุมนตรี ตราโมทในแง่ของความเป็นครูว่า ท่านเป็นยอดแห่งครู เป็นที่รวมแห่งศาสตร์ทางดนตรีไทยซึ่งหาบุคคลร่วมสมัยเทียบเคียงได้ยากยิ่ง เป็นบุคคลตัวอย่างที่ปฏิบัติงานด้วยใจรัก ตั้งใจอุทิศเวลาและสติปัญญาเพื่อการสืบทอด และถ่ายทอดสรรพวิชาทางด้านดนตรีและเพลงไทยให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไปอย่างต่อเนื่องตลอดมา ผลงานต่างๆ ที่ท่านได้ริเริ่มและทำไว้กับวงการเพลงไทย ดนตรีไทย และอื่นๆ อีกนานัปการนั้น ล้วนมีคุณประโยชน์อย่างหาที่เปรียบไม่ได้สมควรยกย่องเป็นปูชนียบุคคลด้านศิลปะการดนตรีและเพลงไทย รวมทั้งเป็นผู้สอนที่ดีและยอดเยี่ยมมากบุคคลหนึ่ง ท่านจะเป็นคนที่สามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถ่องแท้ มีการบรรยายที่เป็นขั้นตอน เมื่อบรรยายแล้วสามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจ รวมทั้งทำให้ผู้เรียนมองเห็นภาพที่ชัดเจนและสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น ท่านเป็นบุคคลที่รอบรู้ รวมทั้งยังเป็นคนที่ช่างสังเกต ในความรอบรู้นี้อาจเป็นเพราะครุมนตรี เคยเป็นบรรณารักษ์อยู่ที่หอสมุดแห่งชาติมาก่อน ทำให้ท่านมีโอกาที่จะได้อ่านหนังสือเยอะ ท่านจึงซึมซับจากการอ่านหนังสือ และด้วยความอัจฉริยะ เมื่อท่านอ่านแล้วยังสามารถมาอธิบายให้ผู้อื่นได้เข้าใจอย่างง่ายคายอีกด้วย ท่านจึงเป็นครูที่ดีมาก และเป็นบุคคลที่น่ายกย่องเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ในคราวที่ตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์ ในวันที่ 2 พฤษภาคม 2478 หลักสูตรกำหนดให้เรียนทั้งวิชาสามัญและนาฏดุริยางค์ โดยมีการประเมินผลการเรียนตอนปลายปี ครุมนตรี ตราโมทเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับโรงเรียนนี้เป็นครั้งแรก ซึ่งวิชาการดนตรีไทยหรือนาฏศิลป์ไทยในขณะนั้นจะสอนเน้นหนักที่ภาคปฏิบัติ และไม่เน้นการสอนทฤษฎีอย่างจริงจัง จึงทำให้นักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์ ไม่สามารถทำข้อสอบภาคทฤษฎีได้ เมื่อครุมนตรีเห็นดังนั้นจึงตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนการสอนภาคทฤษฎี และได้เข้ามารับผิดชอบสอนเฉพาะทฤษฎีแต่เพียง ผู้เดียว ดังนั้นท่านจึงต้องแต่งตำราเองเพื่อใช้ในการสอนด้วย ครุมนตรี ตราโมท จึงได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เขียนหลักสูตร การเรียนการสอนวิชาดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยให้กับโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ครุมนตรีได้สร้างตำราเรียนดนตรีไทยฉบับแรก ชื่อ ดุริยางคศิลป์ไทย ภาควิชาการขึ้นใช้ในโรงเรียนศิลปากร รวมทั้งได้จัดตั้งให้ครุมนตรีเป็นที่ปรึกษาเพราะความที่ท่านมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยทุกระดับเป็นอย่างดี ซึ่งครุณัฐพงศ์ โสวัตรได้กล่าวว่าครุมนตรี ตราโมทเป็นบุคคลที่มีความสำคัญระดับชาติ โดยเฉพาะวิชาชีพดนตรี เป็นเสมือนแม่ทัพที่เดินนำกองทัพดนตรีไทย

ไปสู่นาคตลอดมา เริ่มตั้งแต่การสร้างหลักสูตร สร้างตำราทางด้านดนตรีไทย คำศัพท์เกี่ยวกับดนตรีไทย “ศัพท์สังคีต” (ครุณัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์)

กล่าวได้ว่าครุมนตรินั้นเป็นนักพัฒนาหลักสูตรที่ทันสมัย ซึ่งแนวคิดสำคัญในการวางหลักสูตร คือ จะต้องสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยภาคทฤษฎีนั้นจะให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้ของบรรพชนไทยเป็นอันดับแรก และมีได้ละเลยความเป็นมาตรฐานวิชาดนตรี กล่าวคือ ท่านได้บรรจุเรื่องโน้ตสากลไว้ในหลักสูตรด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการประพันธ์ การอ่านโน้ตสากล เพลงสากลต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อเป็นการเปิดกว้างในการเรียนรู้ดนตรี ท่านเป็นผู้ที่มีความรักในวิชาชีพของตน เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูที่ดีที่ยึดถือปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนา และสามารถปฏิบัติได้จนเป็นปกตินิสัยเป็นแบบอย่างที่ดี ศิษย์จึงรักและเคารพมาก

4.1.4.4 คุณูปการในการสร้างตำราการเรียนการสอนทางด้านดนตรีไทย และเป็นผู้นำทางด้านวิชาการ

ครุมนตรี ตราโมท ได้เขียนบทความทางวิชาการไว้เป็นจำนวนมาก ท่านเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ลึกซึ้งทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทยเป็นอย่างมาก และมีความเป็นเลิศทางวิชาการหลายด้าน ได้แก่ ดุริยางคศาสตร์ไทยและทฤษฎีดนตรีสากล และอื่นๆ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดประโยชน์ในทางการศึกษาวิชาการด้านดนตรีและนาฏศิลป์ในเวลาต่อมา ครุมนตรีเขียนตำราทางดุริยางคศาสตร์ ชื่อว่า “ดุริยางคศาสตร์ไทย ภาควิชาการ” โดยเริ่มตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 นับเป็นตำราวิชาการทางด้านดนตรีไทยฉบับแรกของประเทศไทยที่ได้เขียนเกี่ยวกับดนตรีไทยทางด้านวิชาการ ซึ่งก็ได้เขียนเกี่ยวกับการบำเพ็ญตนเป็นนักดนตรีที่ดี 12 ข้อด้วย จรรยาบรรณนั้นได้แก่

1. อุตสาหะพยายามฝึกฝนตนเอง ทั้งทางฝีมือและความรู้ คือการเรียนดนตรีนั้น ต้องใช้เวลาและหมั่นฝึกฝนอยู่เสมอ
2. ความตั้งใจจริง คือ ต้องตั้งมั่นและจริงจังทั้งในเวลาเรียนและเวลาบรรเลง
3. ความกล้าหาญ ต้องมีความกล้าแสดงออก ไม่สะทกสะท้านกระดากอายในการบรรเลง
4. ความรึนเรึง นักดนตรีต้องทำตัวให้เบิกบานรึนเรึงอยู่เสมอ
5. ความเป็นผู้มีมารยาท นักดนตรีต้องมีกิริยาจาเรียบรือย รู้จักกาลเทศะ
6. รับผิดชอบต่อหน้าที่ ต้องมีความรับผิดชอบทางด้านการงาน และรู้จักหน้าที่ของเครื่องดนตรีที่กำลังปฏิบัติอยู่ ต้องไม่ก้าวก่ายเครื่องดนตรีชนิดอื่นจึงจะเกิดความไพเราะ
7. การตรงต่อเวลา เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
8. สามัคคี ต้องมีความกลมเกลียวกัน ในหมู่คณะเพื่อให้งานสำเร็จไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

9. ขันติ (ความอดทน) นักดนตรีควรมีความอดทนในการปฏิบัติงานและให้อภัยในสิ่งที่ไม่ถูกใจต่างๆ อันเกิดจากเพื่อนฝูงในหมู่คณะ
10. ใจนักกีฬา คือ นักดนตรีที่ดีต้องมีใจเป็นนักกีฬา ต้องไม่คิดเคียดแค้น ผูกโกรธหรือพยาบาทในเรื่องการประชันขันแข่งทางวิชาชีพดนตรี
11. เหตุกับอารมณ์อย่ารวมกัน ต้องแยกแยะและรู้จักควบคุมอารมณ์ให้ได้ในขณะที่บรรเลง
12. ตนเพื่อโลก คือ ควรภาคภูมิใจอยู่เสมอว่าการเป็นนักดนตรีไทย เป็นการสืบทอดสมบัติของชาติทางหนึ่ง ควรเห็นคุณค่าและปฏิบัติอย่างสุดความสามารถ

ข้อปฏิบัติเหล่านี้ครูมนตรี ตราโมท ได้แสดงให้เห็นกับศิษย์ได้ประจักษ์ว่าปฏิบัติได้จริงโดยปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง รวมทั้งคำสอนนี้ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหน้าที่การงานและสมควรที่นักดนตรีไทยหรือผู้ที่สนใจจะนำไปปฏิบัติในชีวิตด้วย นอกจากนี้ยังมีตำราและเอกสารอ้างอิงต่างๆ มากมายได้แก่ หนังสือ “ศัพท์สังคีต” ที่ได้กล่าวถึงคำศัพท์ที่ใช้ในวงการดนตรีไทย การละเล่นของไทย โน้ตเพลงไทย ประวัติการดนตรี การประสมวง ประเภทของเพลงคดีของนักดนตรี และคำศัพท์ต่างๆ จำนวน 73 คำในสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน และเป็นผู้เขียนคำอธิบายเรื่อง “ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย” ในหนังสือสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทางด้านการศึกษาและการศึกษาศาสตร์ของวิชาศึกษาด้านดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นต้น ซึ่งคุณภาพของผลงานเหล่านี้มีความแม่นยำถูกต้อง เชื่อถือได้ เป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทยอีกด้วย รวมทั้งท่านยังเป็นผู้บุกเบิกการสอนภาคทฤษฎีดนตรีไทย คีตศิลป์และนาฏศิลป์ในระบบโรงเรียนและเป็นผู้เขียนหลักสูตรภาคศิลปศึกษาทั้งดนตรี และนาฏศิลป์ โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากรซึ่งเป็นรากฐานที่ใช้กันต่อมาทั้งยังเป็นประธานและที่ปรึกษาในการก่อตั้งคณะ และร่างหลักสูตรการศึกษาด้านดนตรี และนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษารวมทั้งรับเป็นอาจารย์พิเศษสอนในสถาบันอุดมศึกษา เกี่ยวกับดนตรีไทย บทละครไทย และภาษาไทย

ครูมนตรี ตราโมท ได้ตั้งปณิธานอย่างแน่วแน่ในการยกระดับอาชีพนักดนตรีและนาฏศิลป์ไทยให้ทัดเทียมกับวิชาชีพอื่น ซึ่งปัญหาสำคัญคือความรู้ และความไม่เข้าใจการดนตรีและนาฏศิลป์ของไทยอย่างถูกต้อง จึงพยายามที่จะเผยแพร่ความรู้และศิลปะด้านการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ไทยทั้งทางเอกสาร วิชาการ บทความ ละครวิทยุ การบรรยายทางวิชาการทางวิทยุศึกษา การบรรยายและเสวนาทางวิชาการทางเวทีการศึกษาในสถาบันต่างๆ การจัดการแสดง โขน ละครและมหรสพดนตรี สื่อทางรายการโทรทัศน์ การผลิต แผ่นเสียงเพลงไทยพร้อมเอกสารบรรยาย การพิมพ์โน้ตเพลงไทยและประวัติเพลงไทยเผยแพร่ ริเริ่มบันทึกเพลงไทยทั้ง

ทำนองเพลงและบทร้องเป็นโน้ตสากลที่เรียกว่า “ทางกลาง” ใช้บรรเลงได้กับทุกเครื่องมื ท่านมีความคิดกว้างไกล โน้ตสากลมีประโยชน์ในการบันทึกเพื่อช่วยความจำได้ละเอียดกว่าโน้ตประเภทอื่น แม้ว่าจะไม่สามารถบันทึกเพลงทางเดี่ยวหรือทางร้องได้ครบถ้วนสมบูรณ์นักก็ตามวิธีนี้นอกจากจะช่วยเก็บรักษาเพลงไทยให้เป็นหลักฐานมิให้สูญไปได้ทางหนึ่งแล้ว ต่อไปนานาชาติอาจจะเรียนรู้และเข้าใจดนตรีไทยได้ดีซึ่งมากขึ้น แนวคิดในการนำศิลปะวิทยาการของดนตรีตะวันตกมาปรับใช้กับภูมิปัญญาไทยนั้นได้รับการสนับสนุนจากทบวงมหาวิทยาลัย โดยที่คณะกรรมการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยเห็นว่าความรู้ด้านทฤษฎีสำหรับผู้ศึกษาดนตรีไทยนั้น ควรจะครอบคลุมทฤษฎีเบื้องต้นของดนตรีตะวันตกด้วย

4.1.4.5 คุณูปการในการสร้างแบบแผนในเรื่องพิธิไหว้ครู

ครุมนตรี ตราโมทเป็นผู้หนึ่งที่ได้เป็นประธานไหว้ครูดนตรีไทย ท่านได้รับการครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาดนตรีไทยจากพระยาประสานดุริศศัพท์(แปลก ประสานศัพท์) และหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) รวมทั้งยังได้รับพระราชทานครอบจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้เป็นประธานประกอบพิธิไหว้ครูทางด้านโขน - ละครด้วย ดังนั้นท่านจึงเป็นศิลปินคนแรกที่สามารถทำพิธิไหว้ครูได้ทั้งดนตรีไทยและโขน - ละคร นับว่าท่านเป็นปูชนียบุคคลที่ยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้และควรแก่การเคารพบูชายิ่ง

งานในฐานะผู้ครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาเป็นอีกงานหนึ่งที่ครุมนตรีรับผิดชอบในการเผยแพร่และผดุงรักษาขนบประเพณีในการปฏิบัติไว้อย่างเคร่งครัดตลอดเวลา ในช่วงเวลา 40 ปี นับตั้งแต่ครุมนตรี ตราโมทรับมอบให้เป็นผู้สืบทอดการไหว้ครูและครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาดนตรีไทยจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ท่านได้ยึดถือปฏิบัติตามคติความเชื่อที่กำหนดมาแต่โบราณจารย์ไว้อย่างเคร่งครัด ได้แก่ การปฏิบัติตัวก่อนและหลังเข้าพิธิไหว้ครู การตั้งเครื่องสังเวศ การจัดพิธิไหว้ครูเฉพาะวันพฤหัสบดี ในด้านการพัฒนาท่านได้เรียบเรียงตำราโองการบูชาครู การเรียกเพลงหน้าพาทย์ วิธีการครอบหมู เป็นต้น ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป

4.1.4.6 คุณูปการในการเป็นผู้นำด้านวิชาการ

ครุมนตรีเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์บนรากฐานของแบบแผนเดิม ผลงานต่าง ๆ ถูกพัฒนาขึ้นใหม่ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาไทยอย่างลุ่มลึกและเหมาะสมกับยุคสมัยอยู่เสมอ โดยยังคงรักษาความเป็นไทยไว้ได้อย่างมั่นคง แม้ในสภาวะที่ชาติไทยกำลังเข้าสู่ความเป็นสากลท่านก็สามารถเชื่อมโยงความเป็นไทยกับความเป็นสากลไว้ได้อย่างเหมาะสมและกลมกลืนกันเป็นอย่างดี ทั้งที่ภาวะสังคมไทยกำลังศรัทธาในศิลปะตะวันตกอย่างรุนแรง เช่น เพลงอัสวลิลา

ครุมนตรีได้นำจังหวะของตะวันตกมาผสมผสานอย่างลงตัว ซึ่งนักดนตรีไทยบางคนที่ไม่คุ้นเคยกับจังหวะแบบนี้ก็อาจจะตีผิดจังหวะได้ หรือ เพลงโหมโรงมหาราช ครุมนตรีก็ได้้นำเพลงไทยสากล ซึ่งเป็นเพลงพระราชนิพนธ์ จำนวน 2 เพลงมาประพันธ์ขยายขึ้นใหม่ตามทฤษฎีการประพันธ์เพลงไทย และยังนำทำนองเพลงวอลท์ของตะวันตกมาบรรจุก่อนท้ายของเพลง

ในส่วนของการปฏิบัติหน้าที่นั้น นับได้ว่าท่านเป็นผู้จรรโลงรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยด้วยความอดทนและเคร่งครัดยิ่งตามแบบแผนของราชสำนัก ทั้งนี้ท่านยังเป็นผู้ที่มีศิษย์ทั่วประเทศทั้งในหน่วยงานของรัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และด้วยความที่ศิษย์มีครูคนเดียวกัน ทำให้เป็นเสมือนเครื่องร้อยรัดจิตวิญญาณของผู้อยู่ในวงการเดียวกันไว้ ให้เกิดเป็นพลังแห่งความสามัคคีและก่อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่กว้างขวางและเข้มแข็ง ซึ่งนับได้ว่าครุมนตรี ตราโมท เป็นศิลปินเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์อย่างแท้จริง

4.2 บ้านในชีวิตของครุมนตรี ตราโมท

ชีวิตของครุมนตรี ตราโมทนั้นเป็นชีวิตที่ต้องดิ้นรนไขว่คว้ากว่าจะได้มาซึ่งชื่อเสียงและเกียรติยศ แต่ในความจริงแล้วครุมนตรีกลับไม่ได้มักใหญ่ใฝ่สูงและยึดติดในชื่อเสียงเหล่านั้น ท่านเป็นผู้ที่มีความสุขแบบพอเพียง การที่ครุมนตรีเป็นเด็กกำพร้าชนบทคนหนึ่ง การก้าวเข้าสู่การเป็นศิลปินแห่งชาตินั้นจึงไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ท่านต้องพบเจอปัญหาและอุปสรรคนานัปการ แต่ท่านก็สามารถผ่านไปได้เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือ ให้การสนับสนุน ให้ที่อยู่อาศัยและวิชาความรู้จากบุคคลที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ ระหว่างที่ครุมนตรีใช้ชีวิตในกรุงเทพมหานครตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 จนถึงรัชกาลที่ 9 นั้น (พ.ศ.2460 - 2505) ครุมนตรีไม่เคยไร้ที่อยู่อาศัย เนื่องจากเจ้านายและขุนนางสมัยนั้นให้ความอนุเคราะห์ และให้อาศัยในบ้านของท่านด้วยความเต็มใจ นั่นอาจเนื่องมาจากการที่ครุมนตรีเป็นผู้ที่มีความอ่อนน้อม ซื่อสัตย์ และ มีความรับผิดชอบสูง ผู้ใหญ่จึงรักและเมตตาให้ความช่วยเหลือต่างๆ จนมาถึงบ้านหลังสุดท้ายในชีวิต

บ้านโสมส่องแสง เป็นบ้านหลังแรกและหลังเดียวที่ครุมนตรี ตราโมทซื้อด้วยเงินของตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากความพากเพียร มานะพยายามของท่านที่อยากจะมีบ้านที่เป็นบ้านของตนเอง กว่าที่ท่านจะเก็บเงินจนสามารถซื้อบ้านได้นั้น อายุของท่านก็ล่วงเลยมาจนถึง 60 ปี ซึ่งในปัจจุบัน “บ้านโสมส่องแสง” ได้ถูกจัดให้เป็นบ้านประวัติศาสตร์หลังหนึ่งของประเทศไทย

ครุมนตรี ตราโมท มีชีวิตยืนยาวถึง 95 ปี (พ.ศ. 2443-2538) ท่านได้รับความช่วยเหลือและได้รับความอนุเคราะห์ทางด้านที่อยู่อาศัยจากบุคคลต่าง ๆ ซึ่งตลอดชีวิตของครุมนตรีนั้นได้อาศัยอยู่ที่บ้านต่าง ๆ ถึง 9 หลัง และบ้านเหล่านี้ก็สามารถที่จะบอกเล่าเรื่องราวในชีวิตของท่านมาได้ตามลำดับ ดังนี้

บ้านหลังที่ 1 คือบ้านเกิดของครุมนตรึ ตราโมท เป็นบ้านเรือนแพที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีหลังวัดสุวรรณภูมิ โดยท่านได้อาศัยอยู่ที่บ้านนี้นานถึง 12 ปี (2443-2455) ซึ่งครุสงบศึกได้กล่าวถึงบ้านหลังแรกซึ่งเป็นบ้านเกิดของครุมนตรึ ตราโมทว่า บ้านเกิดของครุมนตรึที่จังหวัดสุพรรณบุรีนั้น มีลักษณะที่มีความเป็นธรรมชาติ เป็นบ้านที่อยู่ริมแม่น้ำสุพรรณบุรี ซึ่งอยู่ใกล้กับวัดสุวรรณภูมิ ซึ่งท่านมีตาเป็นเจ้าอาวาสวัด (ครุสงบศึก ธรรมวิหาร, สัมภาษณ์)

ด้วยความที่มีวิถีชีวิตได้อยู่ใกล้ชิดกับวัดนั้น ทำให้ครุมนตรึได้ซึมซับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาตั้งแต่เยาว์วัย และวัดก็มีส่วนในการช่วยขัดเกลาและมีความปลุกฝึงในสิ่งดีให้กับครุมนตรึตลอดมา ทั้งนี้ท่านยังได้รับโอกาสจากหลวงตาเจ้าอาวาสวัดสุวรรณภูมิในการศึกษาหาความรู้ทั้งวิชาสามัญและวิชาดนตรีไทย ซึ่งนายญาติ ตราโมทได้กล่าวถึงการศึกษาทางด้านวิชาดนตรีไทยว่า การที่คุณพ่อมีบ้านอยู่ใกล้วัดนั้น ทำให้ได้ยินเสียงดนตรีไทยจากหอปีพาทย์มาตั้งแต่เด็ก เพราะฉะนั้นทุกวันที่กลับจากโรงเรียนก็จะได้ยินเสียงดนตรีเหล่านี้ เมื่อฟังทุกวันก็สามารถท่องเพลงได้ทั้งที่ไม่ต้องมีเครื่องดนตรี และได้มาเรียนดนตรีอย่างจริงจังเมื่อคุณพ่อมมีปัญหาทางด้านสุขภาพ ทำให้ต้องหยุดเรียนบ่อยและเรียนไม่ทันเพื่อน จึงตัดสินใจที่จะเป็นนักดนตรีอาชีพ จากนั้นจึงได้มาต่อเพลงจากครุครุสมบุญ นักฆ้องก็สามารถไปได้อย่างรวดเร็ว (ญาติ ตราโมท, สัมภาษณ์)

บ้านหลังที่ 2 คือบ้านของครุสมบุญ สมสุวรรณ จังหวัดสมุทรสงคราม ในสมัยนั้นจังหวัดที่มีชื่อเสียงทางด้านดนตรีไทยมีอยู่ 3 จังหวัดคือจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดสมุทรสงคราม

ครุสมบุญ สมสุวรรณ เป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องของเพลงไทยตลอดจนวิธีการประพันธ์เพลงไทยอย่างมาก ครุมนตรึได้มาศึกษาหาความรู้กับครุสมบุญเป็นเวลา 3 ปี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2456 - 2459 ในระยะเวลา 3 ปี นับว่าเป็นการเรียนรู้อทางด้านดนตรีของครุมนตรึที่มีค่ายิ่ง ท่านได้รับความรู้ทางด้านดนตรีอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการเรียนปีพาทย์ วิธีการประชันแข่งขันในการบรรเลงดนตรี การเรียนแตรวง การเป่ากลารินด วิธีการประพันธ์เพลง ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ครุสมบุญได้ชี้แจงเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และสาธิตได้อย่างแจ่มแจ้ง ส่งเสริมให้ครุมนตรึได้สร้างสรรค์เพลงไทยอันเป็นจำนวนมากในเวลาต่อมา รวมทั้งครุสมบุญยังเป็นแบบอย่างที่ดีในการปลุกฝึงระเบียบวินัยของนักดนตรีในการฝึกซ้อมอีกด้วย

บ้านหลังที่ 3 บ้านพักข้าราชการในวังจันทร์เกษม เป็นวังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระทัยสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งการเข้ามาเป็นข้าราชการในวังนั้น ครุมนตรึต้องพยายามฝึกซ้อมอย่างหนัก เพื่อให้

ได้รับการคัดเลือกเป็นข้าราชการที่กรมมหรสพ ครุมนตรีได้รับการพิจารณาจากพระยา
ประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ซึ่งในขณะนั้นท่านได้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมและครูใหญ่
ซึ่งกำหนดให้ครุมนตรีเป็นผู้บรรเลงระนาดทุ้ม

ในขณะที่ครุมนตรีได้อาศัยอยู่ในวังนี้นั้น ท่านได้เรียนดนตรีอีกหลายชิ้นกับครูที่มี
ชื่อเสียง หลังจากครุมนตรีฝึกซ้อมบรรเลงได้ประมาณ 1 ปี (อายุย่าง 18 ปี) ก็ได้รับพิจารณาให้เข้า
เป็นนักดนตรีประจำวงตามเสด็จของรัชกาลที่ 6 ซึ่งการที่จะเป็นนักดนตรีวงตามเสด็จได้นั้น
จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องเพลงมากและสามารถบรรเลงเพลงประกอบการแสดงได้หลาย
รูปแบบด้วย และครุมนตรีก็มีคุณสมบัติเหล่านี้ครบถ้วน

ครุมนตรีได้เริ่มประพันธ์เพลงไทยเพลงแรก คือ เพลงด้อยตรีง และเพลงอื่น ๆ ทั้งนี้
ครุมนตรียังได้บรรเลงฆ้องในวงเครื่องสายหลวง และถูกกำหนดให้เป็นผู้บรรเลงฆ้องเข้าบรรเลงใน
วงหลวงเป็นคนแรก ในตอนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประชวร ทางแพทย์
ถวายคำแนะนำให้งดพระราชกรณียกิจ และให้ทรงพักผ่อนฟังดนตรีบรรเลงเบาๆ หรือนิทานใน
เวลาบ่ายทุกวัน พระยาประสานดุริยศัพท์ จึงสั่งให้ครุมนตรีบรรเลงฆ้องในวงเครื่องสายหลวง และ
เพื่อให้เสียงไม่กังวานเกินไป ครุมนตรีจึงคิดนำผ้าขาวคลุมสายฆ้องในขณะที่บรรเลง จากนั้น
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงหายจากอาการประชวร ครุมนตรีได้ประจำวง
ตามเสด็จเรื่อยมาจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2468 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้
สิ้นพระชนม์ ข้าราชการกรมมหรสพมีสภาพเหมือนแพแตก บ้างต้องออกไปหาเลี้ยงชีพด้วยตัวเอง
บ้างต้องไปอยู่กับผู้อุปถัมภ์ใหม่แต่สำหรับครุมนตรีนั้น ได้ย้ายเข้าไปอยู่ที่บ้านบรรทมสินธุ์

บ้านหลังที่ 4 บ้านบรรทมสินธุ์ เป็นบ้านของมหาเสวกเอก พลตรี พระยาอนิรุทธเทวา
(ม.ล. พัน พึ่งบุญ) บุตรของคุณพระนมทัต พึ่งบุญ พระนมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระยาอนิรุทธเทวาเป็นมหาเสวกเอกใกล้ชิดและเป็นตัวละครเอกของคณะศรีอยุธยาธรรม์ใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปลายปี พ.ศ. 2468 เมื่อสิ้นรัชกาล ข้าราชการที่พำนัก
อยู่ในกรมมหรสพจำเป็นต้องออกมาหาที่พักใหม่ ครุมนตรีก็ได้รับการชักชวนให้มาอยู่ที่บ้าน
บรรทมสินธุ์ เพื่อช่วยเหลืองานด้านละครเนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 7 พระยาอนิรุทธเทวารับเอา
ละครของเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ บุญนา) เจ้าจอมมารดาในรัชกาลที่ 5 มาดูแลทั้งหมด
ตั้งชื่อคณะละครอย่างเป็นทางการเป็นหลักฐานชื่อคณะบรรทมสินธุ์ และปรับปรุงโรงละครที่ถนนเฟื่อง
นครขึ้นใหม่ให้ชื่อว่า โรงละครศรีอยุธยา ครุมนตรีมีโอกาสดำเนินงานของโรงละครศรีอยุธยา ทั้ง
ในด้านการบรรเลงดนตรี การประพันธ์บทละคร และการบรรจุเพลง ครุมนตรีได้รับประสบการณ์

ต่าง ๆ มากมายจากการอาศัยอยู่ที่บ้านบรรทมสินธุ์ทั้งด้านการเขียนบทละครและการบรรจุมเพลงรวมไปถึงเรื่องของการบริหารจัดการด้านการแสดงละครเวทีด้วย

บ้านหลังที่ 5 บ้านมั่งคศิลาเป็นบ้านที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานที่ให้กับพระยาอุดมราชภักดี (โถ สุจริตกุล) อธิบดีช่าง และคุณหญิงเชิด อุดมราชภักดี เมื่อสร้างบ้านเสร็จใหม่ ๆ นั้น พระยาอุดมราชภักดีได้ชักชวนครุมนตรีให้มาอยู่ด้วย โดย ครุมนตรีอาศัยอยู่ด้านหลังตึกใหญ่ของบ้านมั่งคศิลา พระยาอุดมราชภักดีไม่มีคณะละครหรือวงดนตรีส่วนตัวของท่านแต่ประการใด การชักชวนครุมนตรีมาอยู่ไม่ได้เนื่องจากความรู้ ความสามารถในด้านดนตรีไทย เพียงแต่ชอบครุมนตรีเป็นการส่วนตัว อาจเนื่องด้วยรู้จักกันมาตั้งแต่เป็นข้าราชการภายในวัง ประกอบกับการที่ครุมนตรีเป็นคนสงบเสงี่ยมเจียมตัว อ่อนน้อมถ่อมตน พระยาอุดมราชภักดีจึงเมตตาครุมนตรีเป็นอย่างมาก ดังที่ครูเลื่อน สุนทรวาทิน กล่าวไว้ว่า พระยาอุดมราชภักดีให้ความอุปถัมภ์ครุมนตรีเสมือนเป็นลูกของท่านคนหนึ่ง เสื้อผ้าทุกอย่างของครุมนตรีจะติดเลข 5 ไว้เสมอเพราะเป็นเลขหรือรหัสประจำตัว เจ้าพระยาอุดมราชภักดีจะเป็นเบอร์ 1 , คุณหญิงเชิด เบอร์ 2, ลูกชายคนแรก เบอร์ 3 , ลูกชายคนที่สอง เบอร์ 4 ส่วนครุมนตรี ตรีโหมท เบอร์ 5 ในการกำหนดหมายเลขนี้ทำให้ง่ายในการส่งซักเสื้อผ้า (ครูเลื่อน สุนทรวาทิน, สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าพระยาอุดมราชภักดีได้เลี้ยงดูครุมนตรีเป็นอย่างดี บ้านมั่งคศิลาจึงเป็นบ้านที่ครุมนตรีพักด้วยความสุขสงบ มีเวลาในการสร้างสรรค์ผลงานทั้งด้านบทเพลงและบทกวีจำนวนมาก นอกจากนี้ท่านยังได้มีโอกาสนั่งสนทนาความรู้จากการร่วมประชุมพบปะร่วมงานกับปราชญ์และผู้ทรงคุณวุฒิที่ราชบัณฑิตยสภา ซึ่งเป็นการเปิดโลกทัศน์การเรียนรู้เรื่องราวของโลกตะวันตก เป็นเหตุให้ท่านหันมาศึกษาวิชาดนตรีสากลอย่างจริงจังในภายหลัง

บ้านหลังที่ 6 ตำหนักสวนสุพรรณของเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ บุนนาค) ครุมนตรีได้ย้ายมาอยู่ที่ตำหนักแห่งนี้ เนื่องจากครุมนตรีพบรักกับคุณลินจี่ บุรานนท์ หลานของเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ ในขณะที่ครุมนตรีได้เข้ามาช่วยงานกับคณะละครที่มีชื่อว่า “ละครเจ้าคุณพระ” จึงทำให้ท่านทั้ง 2 รู้จักคุ้นเคยกันจนเกิดเป็นความรัก จากนั้นครุมนตรี จึงได้ย้ายจากบ้านมั่งคศิลา มาอยู่ที่ตำหนักสวนสุพรรณ

เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ท่านทรงโปรดปรานการละครมาก ท่านตั้งคณะละครส่วนตัวเพื่อฝึกซ้อมเล่นโดยไม่รับผลประโยชน์ ครุมนตรีได้ช่วยงานด้านการบรรเลงดนตรีในวงของละครเจ้าคุณพระ เป็นเวลา 4 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 - 2478 และคุณลินจี่ได้ให้กำเนิดลูกชายหญิงจำนวน

3 คน คือ ฤทธิ (ลูกชาย), ชวงส์ (ลูกสาว), และศิลาปี (ลูกชาย) และในปีพ.ศ. 2478 คุณแม่ลิ้นจี่เริ่มตั้งท้องอีกครั้งหนึ่ง ครุมนตรีจึงคิดที่จะขยับขยายบ้านออกไปอยู่โดยลำพัง และพยายามเก็บออมเงินเพื่อซื้อบ้านของท่าน

บ้านหลังที่ 7 คือบ้านเช่าในซอยวัดใหม่อมตรส ตำบลบางขุนพรหม ซึ่งขุนสนธิบรรเลงการ (จง จิตตเสวี) และนางสนธิ บรรเลงการ (ละเมียด จิตตเสวี) นักดนตรีมีตรสนธิของครุมนตรีตั้งแต่รัชกาลที่ 6 รับราชการอยู่ในแผนกดนตรีไทย กรมศิลปากรที่เดียวกับครุมนตรีได้ชักชวนให้ครุมนตรีไปซื้อบ้านไม้ 2 ชั้นที่ปลูกในที่เช่าใกล้กับบ้านของขุนสนธิ บรรเลงการที่อยู่ในซอยอมตรส ครุมนตรีได้อาศัยอยู่ในบ้านหลังนี้ในระยะเวลาหนึ่ง คุณแม่ลิ้นจี่ก็เกิดอาการผิดปกติในครรภ์ คุณแม่ลิ้นจี่จึงขอให้คุณพูนทรัพย์ นาฏประเสริฐ มาดูแลลูก ๆ ของท่านทั้ง 3 คน ในที่สุดคุณแม่ลิ้นจี่ก็เสียชีวิต ครุมนตรีจึงต้องรับภาระเรื่องครอบครัวอย่างหนัก ด้วยความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันของครุมนตรีและคุณแม่ลิ้นจี่จึงทำให้คุณพูนทรัพย์อยู่กินกับครุมนตรีมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคุณพูนทรัพย์ได้กล่าวไว้ว่า ได้ช่วยรับภาระดูแลลูกของคุณแม่ลิ้นจี่ทั้ง 3 คนตั้งแต่ยังเล็ก ๆ ในฐานะที่เป็นหลานสาวของคุณแม่ลิ้นจี่ จึงไม่คิดที่จะรังเกียจลูก ๆ ของคุณแม่ลิ้นจี่เลย ให้ความรักเหมือนเป็นลูกของตนเอง (พูนทรัพย์ ตราโมท, สัมภาษณ์)

ด้วยรายจ่ายที่มีมากขึ้นจึงจำเป็นที่ครุมนตรีต้องขายบ้านหลังนี้ ความหวังที่จะมีบ้านเป็นของตนเองของครุมนตรีจำต้องยุติลงอย่างน่าเสียดายด้วยระยะเวลาอันสั้น

บ้านหลังที่ 8 บ้านริมคลองสามเสน การที่ครุมนตรีได้มาอยู่ที่บ้านหลังนี้เนื่องจากครุมนตรีในขณะนั้นได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้ฝึกสอนและควบคุมวง อ.ศ. ของพระวรวงศ์พระองค์ อิศัยสุริยาภา พระราชธิดาในรัชกาลที่ 5 กับเจ้าจอมมารดาอ่อน พระองค์อิสัยฯ คงจะทรงทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตของครุมนตรีในช่วงนั้น พระองค์จึงทรงขอบุตรชายหญิง 2 คนคือ เด็กชายฤทธิและเด็กหญิงชวงส์ ไปอุปการะที่ตำหนักสวนปาริจฉัตร (เด็กหญิงชวงส์อยู่ในพระอุปการะไม่นานนักก็เสียชีวิตด้วยวัยเพียง 4 ปี เนื่องจากโรคหอบหืด)และประทานเงินจำนวน 600 บาทให้ครุมนตรีปลูกบ้านที่ดินส่วนพระองค์ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองสามเสน ตรงข้ามสวนปาริจฉัตร ซึ่งเป็นที่ประทับ สิ้นเงินไปทั้งหมด 600 บาทแต่ยังขาดครัวและห้องน้ำ คุณแม่พูนทรัพย์จึงนำสร้อยคอทองคำไปขาย เพื่อนำมาสร้างจนบ้านหลังดังกล่าวจนเสร็จสิ้น ดังที่คุณพูนทรัพย์เล่าว่า บ้านที่ซอยสามเสนนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองสามเสน เป็นบ้านที่ให้กำเนิดบุตรสาวคนแรก คือเป้ง (ดนตรี ตราโมท) โดยได้รับความกรุณาจากพระองค์อิสัยฯ ๑ ประทานเงินให้ ก็ได้อาศัยอยู่ที่บ้านสามเสนนี้นานพอสมควร (พูนทรัพย์ ตราโมท, สัมภาษณ์)

ครุมมนตรีอยู่ที่บ้านหลังนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2479 ถึง ปี พ.ศ. 2487 ในขณะนั้นเกิดสงครามเอเซียบูรพา จึงทำให้ท่านต้องส่งลูก ๆ ไปยังจังหวัดสุพรรณบุรี ส่วนท่านกับภรรยา ต้องอยู่ที่กรุงเทพฯ เนื่องจากหน้าที่ข้าราชการสมัยนั้นต้องรับผิดชอบหลายอย่าง เมื่อสงครามยุติลง ภาระหนี้สินได้เกิดขึ้นรวมทั้งได้มีญาติและศิษย์เข้ามาอาศัยอยู่ด้วยหลายคน ครุมมนตรีต้องพยายามหางานนอกเวลาราชการช่วยครอบครัวอีกทางหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาหนี้สิน

บ้านหลังที่ 9 คือบ้านของพระยาอุดมราชภักดี ซึ่งแต่เดิมเป็นบ้านของเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ บุนนาค) ในการที่ครุมมนตรีมาอยู่ที่บ้านของพระยาอุดมราชภักดีนั้น เนื่องจาก พระยาอุดมราชภักดีทราบปัญหาหนี้สินของครุมมนตรี จึงได้ชักชวนให้ครุมมนตรี และครอบครัวไปอยู่กับท่านอีกครั้งหนึ่งที่บ้านสวนสุพรรณ เมื่อครุมมนตรีตกลงใจไปอยู่กับพระยาอุดมราชภักดีที่บ้านสวนสุพรรณจึงจำเป็นต้องขายบ้านเลขที่ 28 ริมคลองสามเสนเพื่อแก้ปัญหาหนี้สิน ซึ่งพระยาอุดมราชภักดีมีความกรุณากับครุมตรียมมาก เป็นผู้มีพระคุณให้ความอุปการะแก่ครุมมนตรี คราโมทถึงสองครั้งในชีวิต โดยครั้งแรกคือที่บ้านมณังคศิลา ครั้งที่สองคือที่บ้านสวนสุพรรณแห่งนี้ พระยาอุดมราชภักดีไว้วางใจถึงขนาดมอบกุญแจประตูบ้านให้ครุมมนตรีชุดหนึ่งอีกด้วย เนื่องจากท่านทราบว่าครุมมนตรีต้องมีภาระหน้าที่ราชการและงานส่วนตัวกลับบ้านไม่เป็นเวลาที่พักของครุมมนตรีเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวริมคลองสามเสนด้านติดกับสะพานทางเดินข้ามไปวัดแค รวมไปถึงโรงรถเก่าสมัยเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ที่ปรับปรุงใช้เป็นที่อยู่ของสมาชิกในครอบครัวของครุมมนตรี และญาติ หลานและศิษย์รวมกว่า 14 ชีวิต พื้นที่ในบ้านหลังนี้ถูกใช้สอยเป็นที่อยู่หลับนอนของคนในบ้านอย่างคุ่มค่า ด้านหน้าบ้านเต็มไปด้วยต้นไม้ ส่วนหลังบ้านติดกับคลองสามเสน ครอบครัวของครุมมนตรีพำนักอยู่ที่บ้านสวนสุพรรณของพระยาอุดมราชภักดีด้วยความสุข ท่านได้ให้ความอบอุ่นและความสุขสงบอย่างมากมาย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2488 - 2505 รวมเวลา 17 ปี

ครุมมนตรีในวัยเกษียณอายุยังคงคร่ำเคร่งอยู่กับงาน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2502 พระยาอุดมราชภักดีถึงแก่อนิจกรรมลง ครุมมนตรีและครอบครัวเริ่มความคิดที่จะหาซื้อบ้านเพื่อทำให้ทายาทของพระยาอุดมราชภักดีสะดวกใจในการดำเนินการเรื่องของทรัพย์สินมรดกในที่ดินของบ้านสวนสุพรรณ ในที่สุดท่านก็ไปถูกใจที่จังหวัดนนทบุรี เมื่อครุมมนตรีเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2505 ท่านจึงนำเงินบำเหน็จไปซื้อบ้านดังกล่าว ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่คุณหญิงเชิดได้แบ่งแยกที่ดินในบ้านสวนสุพรรณ ให้กับบุตรธิดาของท่าน ในปี พ.ศ. 2506 ครุมมนตรีและครอบครัวจึงย้ายออกจากบ้านสวนสุพรรณ โดยขอเพียงโต๊ะกินข้าวขนาดนั่ง 4 คน ซึ่งใช้ประจำอยู่ที่บ้านพักในสวนสุพรรณมาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น โต๊ะชุดนี้จึงเป็นทั้งโต๊ะอาหาร โต๊ะรับแขก และโต๊ะผลิตผลงานของครุมมนตรีที่บ้านหลังใหม่อีกครั้ง

บ้านหลังสุดท้ายคือ บ้านโสมส่องแสง บ้านหลังนี้เป็นบ้านที่ครุมนตรี ตราโมท เป็นเจ้าของอย่างแท้จริง นับว่าเป็นบ้านหลังแรกและหลังเดียวของท่าน เพราะเท่าที่ผ่านมานั้นท่าน ต้องอาศัยบ้านผู้อื่นมาโดยตลอด บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นบ้านที่ครุมนตรีพอใจและภูมิใจมาก เนื่องจากเป็นบ้านที่ครุมนตรีต้องสะสมเงินจากการทำงานมายาวนานถึง 60 ปี กล่าวคือ บ้านหลังนี้ได้สร้างขึ้นจากน้ำพักน้ำแรง และความมานะพยายามในการทำงานอย่างสุจริต

บ้านหลังที่ 10 นี้มีชื่อที่รู้จักกันในนามของ “บ้านโสมส่องแสง” ครุมนตรีได้อยู่ที่ บ้านโสมส่องแสง นานถึง 33 ปี ซึ่งท่านได้ผลิตผลงานด้านดุริยางคศิลป์ไทยไว้จำนวนมาก นับว่าเป็นบ้านประวัติศาสตร์ของศิลปินแห่งชาติผู้หนึ่งที่ได้ทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติอย่างมากมาย และบ้านหลังนี้เป็นบ้านที่บ่งบอกถึงความเป็นครุมนตรี ตราโมทอย่างชัดเจน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือบ้านในชีวิตของครุมนตรี ตราโมท ที่ท่านเคยอาศัยมาในช่วงชีวิตของท่าน

4.3 บ้านโสมส่องแสง

4.3.1 ภูมิหลังของบ้านโสมส่องแสง จังหวัดนนทบุรี

ในอดีตตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดนนทบุรี กล่าวว่าไว้ว่าจังหวัดนนทบุรี มีประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 400 ปี เป็นดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์และเป็นสวนผลไม้ที่มีชื่อแห่งหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา ในปัจจุบันจังหวัดนนทบุรีเป็นหนึ่งใน 5 จังหวัดของประเทศที่อยู่ในเขตปริมณฑล ที่ตั้งอยู่ในภาคกลาง ระยะทางจากอำเภอเมืองนนทบุรีถึงกรุงเทพฯเพียง 20 กิโลเมตร

จังหวัดนนทบุรีได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่แม้ว่าในปัจจุบันจังหวัดนนทบุรีจะเป็นเมืองแห่งเทคโนโลยีอันทันสมัยต่างๆ แต่ก็ยังสามารถสัมผัสธรรมชาติ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย และแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ใช้อย่างกลมกลืน ทางด้านศิลปวัฒนธรรมไทยก็เช่นกัน ศิลปินที่เป็นตำนาน เช่น บ้านของครูพัฒนา บัวทั้ง ทายาทของครูเฉลิม บัวทั้ง (ศิลปินแห่งชาติ) เป็นบ้านทำอ่างกะลุงและสืบทอดอาชีพนี้มาแต่บรรพบุรุษ ส่วนด้านช่างดนตรีก็มีอยู่หลายบ้าน เช่น บ้านช่างสุวรรณ ศาสนนันท์ เป็นบ้านช่างทำเครื่องดนตรี ทำปี่ บ้านของครูอุ่ม บัวเอี่ยม ซึ่งเป็นบ้านที่ทำอ่างกะลุงและไม้ฉิมขาวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของจังหวัดนนทบุรี รวมทั้งหุ่นละครเล็กโจหลุยส์ ได้ถือกำเนิดขึ้นมาจากจังหวัดนนทบุรี โดยครูแกร ศัพทวานิช (ผู้ให้กำเนิดหุ่นละครเล็ก) จังหวัดนนทบุรีจึงเป็นจังหวัดที่มีศิลปินทางด้านดนตรีไทยมากมาย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่จังหวัดนนทบุรีนั้นเป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร มีความเป็น

ธรรมชาติอยู่ในหลายสถานที่ของจังหวัด ราคาที่ดินไม่แพงมากนัก การจราจรไม่แออัดและมีความเป็นส่วนตัวสูง

จังหวัดนนทบุรีนับได้ว่าเป็นแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งในปัจจุบัน “บ้านโสมส่องแสง” เลขที่ 81 ซอยพิชยพันธ์ 2 ถนนติวานนท์ 3 ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000 เป็นบ้านที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศว่าเป็นสถานที่ที่ควรอนุรักษ์และเผยแพร่ของประเทศไทย โดยได้ยกย่องให้บ้านโสมส่องแสงเป็นพิพิธภัณฑสถานประเภทบ้านประวัติศาสตร์ กิตกวี 5 แผ่นดิน เนื่องจากครุมนตรี ตราโมทได้มีชีวิตอยู่ตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 9 นอกจากนี้บ้านโสมส่องแสงยังเป็นบ้านหลังแรกที่ครุมนตรี ตราโมทได้เป็นเจ้าของอย่างแท้จริง ทั้งยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีจากบ้านหลังนี้ด้วย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาประวัติบุคคลสำคัญของชาติ ตลอดจนการดำเนินชีวิต การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยที่บ้านหลังนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวโดยละเอียด ดังนี้

4.3.2 ประวัติและพัฒนาการของบ้านโสมส่องแสง

บ้านโสมส่องแสงเป็นบ้านของครุมนตรี ตราโมท โดยมากจะรู้จักกันในนามของ “บ้านโสมส่องแสง” นับว่าเป็นบ้านประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของประเทศ กล่าวคือ บ้านหลังนี้เป็นบ้านของศิลปินแห่งชาติ ที่ซื้อจากน้ำพักน้ำแรง ความอดทนและอดุสาหะ เนื่องจากอาชีพของนักดนตรีในสมัยก่อนนั้นจะเป็นอาชีพที่ไม่ร่ำรวย และสร้างฐานะได้ยาก ในการสร้างบ้านหลังหนึ่งได้นั้นจึงต้องสะสมการทำงานมาอย่างยาวนาน ซึ่งครุมนตรีได้เก็บออมเงินเป็นเวลานานถึง 60 ปี ครุมนตรีซื้อบ้านหลังนี้ในปี พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นปีที่ครุมนตรีเกษียณอายุราชการ และเป็นปีเดียวกับพระยาอุดมราชภักดีถึงแก่อนิจกรรมลง คุณหญิงเชิดภรรยาของพระยาอุดมราชภักดี จัดการให้ทายาทของท่านจับสลากแบ่งปันที่ดินบ้านสวนสุพรรณอันเป็นมรดกของพระยาอุดมราชภักดีเป็นที่เรียบร้อย ครุมนตรีพิจารณาแล้วเห็นว่าพระยาอุดมราชภักดีและคุณหญิงได้ให้ความอุปการะมาเนิ่นนานกว่า 17 ปี ควรจะถึงเวลาที่จะได้จัดหาบ้านของตนเองประจวบกับท่านได้รับเงินบำเหน็จราชการ จึงนำมาใช้ในการนี้ได้และท่านก็ได้พิจารณาว่าหากท่านยังพักอยู่ที่บ้านหลังเดิม ก็อาจจะเป็นเหตุให้ทายาทของท่านต้องหนักใจในการแบ่งแยกทรัพย์สิน ท่านจึงหาซื้อบ้านเป็นของตนเอง ซึ่งการตัดสินใจซื้อบ้านนั้น ครุมนตรีได้ปรึกษากับภรรยา(นางพูนทรัพย์ ตราโมท)โดยนางพูนทรัพย์ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ก่อนที่จะมาซื้อบ้านโสมส่องแสง ได้ซื้อเนื้อที่ในซอยเรวดี 18 มา ก่อน เนื้อที่ประมาณ 380 ตารางวา โดยมีคนสนิทและนักดนตรีหลายท่านมาซื้อที่ตรงนี้ โดยรวมกลุ่มกันคิดว่าจะมาอยู่ด้วยกันตอนบั้นปลายชีวิต มาอยู่เป็นเพื่อนกันที่ต่างจังหวัดจึงตัดสินใจซื้อที่

ติดกัน โดยมีครูประเวช กุมุท , ครูขอแสง ภักดีเทวา , ครูเหนี่ยว คุริยพันธ์ , คุณหอมสวรรค์ วรรณบุรณ์ ที่บริเวณนี้เป็นดินท้องนาไม่มีต้นไม้ ที่ดินจะต่ำกว่าถนน จึงต้องเอาที่ส่วนหนึ่งขุดเป็นบ่อน้ำและนำดินมาถมให้สูง เพื่อให้ปลูกบ้านได้ แต่แล้วก็ไม่ได้อยู่เพราะมาถูกใจบ้านหลังหนึ่ง เนื่องจากมีต้นไม้และมีบ้านที่ปลูกไว้อยู่แล้ว เมื่อเห็นดังนั้นจึงได้นำมาเล่าให้คุณพ่อมนตรีฟัง และต่อมาคุณพ่อก็ได้มาดูที่แห่งนี้ด้วยตัวเอง และรู้สึกชอบจนตัดสินใจซื้อ (พูนทรัพย์ ตราโมท, สัมภาษณ์)

ลักษณะและบริเวณของบ้านที่ครุมนตรีไปดูนั้นเป็นบ้านเก่าที่ได้ปลูกมาแล้วประมาณ 5 ปี โดยจะมีลักษณะที่เด่นคือ มีบ่อน้ำที่ขุดเป็นรูปตัวยู (U) ล้อมรอบบ้าน ซึ่งได้นำดินมาถมเป็นเนินเพื่อปลูกบ้านตรงกลาง ความกว้างของบ่อน้ำประมาณ 7 เมตร ทิศเหนือมีคลองศรีเพชร พาดผ่านเป็นคลองเล็ก ๆ กว้างประมาณ 4 เมตร เนื้อที่ทั้งหมดจำนวน 600 ตารางวา ได้ถูกสูงหลังคามุงด้วยกระเบื้อง ชั้นบนมี 3 ห้องนอน 1 ห้องโถง ชั้นล่างมีห้องครัวและห้องน้ำ บริเวณโดยรอบนั้นมีต้นไม้ปลูกอยู่มาก อาทิ ต้นมะนาว พืชสวนต่างๆ ทั้งนี้ยังมีต้นมะพร้าวประมาณ 30 ต้นและต้นมะม่วงอีกประมาณ 10 กว่าต้น ที่ดินโดยรอบในขณะนั้นจะมีลักษณะเป็นท้องนาและร่องสวน น้ำประปาและไฟฟ้ายังไม่มี ถนนเข้าออกตัวบ้านเป็นทางเดินเท้าโดยใช้เส้นทางของซอยเรวดี 10

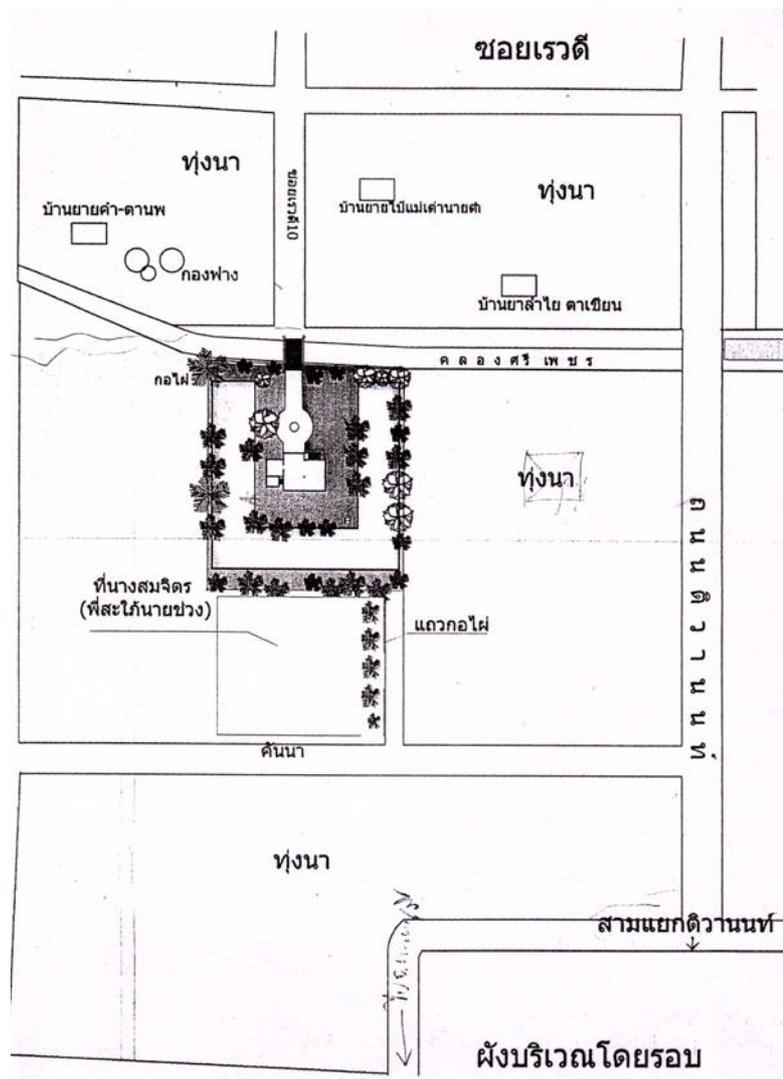
บ้านที่ครุมนตรีเลือกซื้อคือบ้านเก่าเลขที่ 81 หมู่ 4 ซอยเรวดี 10 ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นหมู่ 11) ซึ่งเป็นบ้านของนายช่วง เอี่ยมภริมย์ ในช่วงนั้นได้ประกาศขายบ้านหลังนี้ในราคา 150,000 บาท ครุมนตรีเห็นว่าบ้านของนายช่วงเป็นบ้านที่มีความเพียบพร้อมทุกอย่างคือมีบ้าน มีต้นไม้มีคลอง มีความเป็นธรรมชาติ เป็นบ้านที่ดูสงบและร่มเย็น อีกทั้งยังไม่ต้องตกแต่งเพิ่มเติมมากนัก จึงได้บอกขายที่ในซอย 18 ที่จำนองไว้กับคุณเจียด (ลูกพระยาอุคมราชภักดี) และคุณพีรัชช์ (ภรรยา) เพื่อนำเงินมารวมกับเงินบำเหน็จที่ได้จากการเกษียณอายุราชการประมาณหนึ่งแสนกว่าบาทมาซื้อบ้านหลังนี้

บ้านหลังนี้มีลักษณะเด่นตรงที่ มีบ่อน้ำที่ขุดเป็นรูปตัวยู (U) ล้อมรอบบ้าน ซึ่งทำให้น้ำในคลองสะอาดมากจนสามารถลงไปอาบน้ำได้ เนื่องจากปลายคลองทั้ง 2 ด้านจะมีท่อระบายน้ำ ทำด้วยท่อไม้ตาลต่อกับคลองศรีเพชร จึงทำให้น้ำในคลองรอบบ้านมีการถ่ายเทไหลเวียนอยู่เสมอ บริเวณหัวบ่อส่วนต่อกับคลองเป็นคันดินที่สามารถเดินได้ ในคลองมีปลาอยู่จำนวนมาก เช่น ปลาเทโพ ปลาปลาดุก กุ้ง ตะพาบน้ำ สาหร่าย เป็นต้น โดยปลาส่วนหนึ่งนั้นจะเป็นปลาที่มีมาตั้งแต่เจ้าของเดิม ต่อมาเมื่อสมาชิกในบ้านโดยเฉพาะคุณแม่พูนทรัพย์ไปพบปลาที่ยังมีชีวิตอยู่ในที่ต่างๆ ก็จะนำมาปล่อยในบ่อน้ำนี้ ปลาในบ่อจึงเป็นปลาที่เลี้ยงเอาไว้และไม่มีใครจับไปรับประทาน เรื่องบ่อน้ำเลี้ยงปลานี้ภายหลังเมื่อเพื่อนบ้านหรือคนรู้จักรู้ก็จะนำปลา นำหอยขมมาปล่อยกันบ้าง แต่เมื่อ

มีปลาเป็นจำนวนมาก ปลาเหล่านี้ก็จะกินบัว กินสาหร่ายจนหมด จึงต้องเพิ่มอาหาร จนเมื่อให้อาหารมากน้ำก็เริ่มเน่าเสีย ต้องปลูกไผ่น้ำเพิ่ม ใส่ปูนขาวและน้ำพุ ในเวลาต่อมา จนกระทั่งปัจจุบันน้ำอยู่ในสภาพสมดุล จะมีปัญหาอยู่บ้างในช่วงหน้าแล้งเพราะ น้ำค่อนข้างแห้งไม่สามารถผันน้ำจากคลองศรีเพชรมาช่วยได้เหมือนเดิม เนื่องจากระยะหลังนี้ น้ำในคลองศรีเพชรเน่าเสียมาก จึงต้องปิดทางน้ำที่ติดต่อกันการถาวร

บริเวณรอบบ่อน้ำจะเป็นต้นไผ่ที่ปลูกไว้ ซึ่งครุมนตรินิยมปลูกต้นไผ่ที่มีประโยชน์ กล่าวคือ จะเป็นต้นไผ่ที่สามารถทำเป็นยาสมุนไพรหรือต้นไผ่ที่สามารถเก็บผลเพื่อรับประทานได้ เช่น ต้นชุมเห็ด ต้นหนุมานประสานกาย ต้นมะขาม ต้นว่านหางจระเข้ ต้นมะพร้าวและต้นมะม่วงที่จะปลูกตลอดแนวคลองรูปตัวยู (U) โดยปลูกหลากหลายพันธุ์ ได้แก่ มะม่วงอกร่อง มะม่วงพิมเสนมัน มะม่วงสามฤดู มะม่วงน้ำดอกไม้ มะม่วงแม่พวงทอง (ครุมนตรีเป็นผู้ตั้งชื่อขึ้นเองโดยไม่มีการสอบสวน เนื่องจากเมื่อซื้อพันธุ์มาปลูกนั้นคนขายบอกว่าเป็นมะม่วงทองคำ แต่เมื่อออกผลกลายเป็นมะม่วงอวบอ้วนคล้ายทองคำแต่มียางมากและกลิ่นแรงมากจึงต้องตั้งชื่อใหม่แล้วถ่ายรูปกันไว้เป็นหลักฐาน) มะม่วงเหล่านี้เมื่อออกผลครุมนตรีจะคัดลูกที่สวยนำไปถวายเจ้านายที่เคารพ นับถือ ในส่วนที่เหลือก็จะเก็บไว้เพื่อรับประทานกันในครอบครัว ส่วนไม้ดอกนั้นส่วนใหญ่จะปลูกต้นมะลิเพื่อใช้บูชาพระหรือพระภูมิเจ้าที่ และใช้ลอยน้ำเพื่อค้ำและล้างหน้าที่ระเบียงหน้าบ้าน ส่วนดอกกระดังงาจะใช้เพื่อฝังไฟอบอาหาร

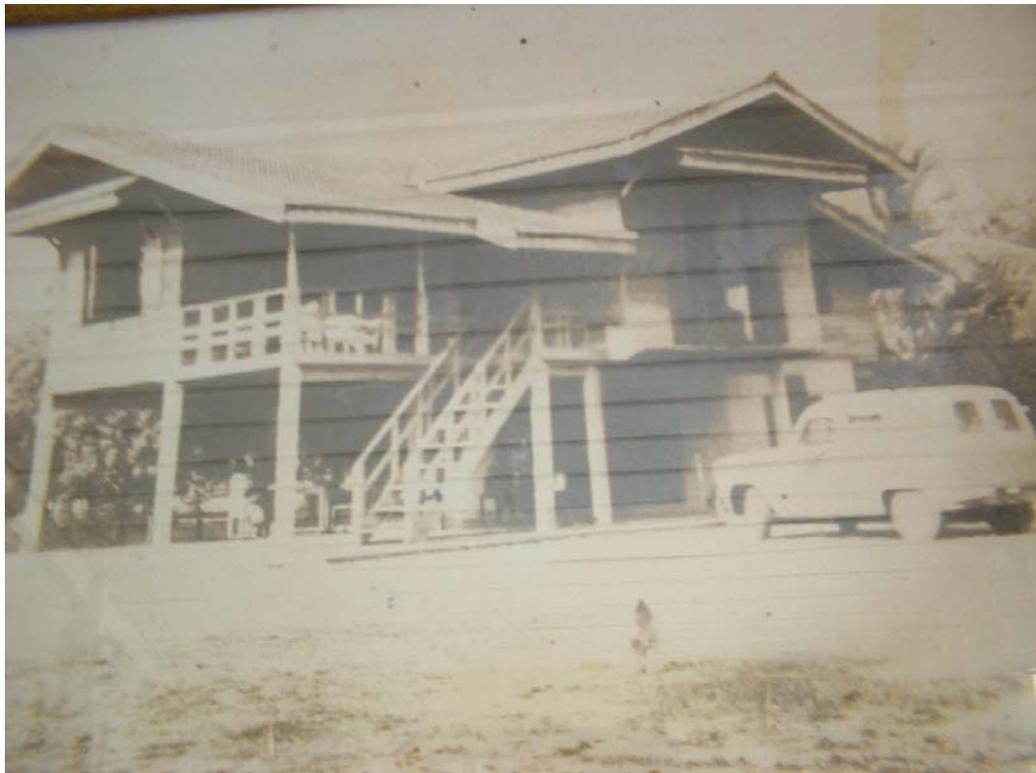
ถนนเข้าออกของบ้านนั้นจะเป็นทางเดินเท้า โดยใช้เส้นทางของซอยเรวดีเป็นถนนยางมะตอย รถวิ่งได้เลนเดียว ใม่มีน้ำประปาและไฟฟ้า ดังนั้นจึงต้องสั่งซื้อน้ำประปาเพื่อรองใส่ตุ่ม ส่วนไฟฟ้าก็จะใช้เครื่องปั่นไฟ ข้างทางโดยรอบจะเป็นทุ่งนาทั้งหมด ซึ่งครุมนตรียังเป็นบุคคลที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยสังเกตได้จากบ้านของท่านจะไม่มีรั้วกั้น รวมทั้งยังสร้างสะพานเล็กๆ เพื่อให้เพื่อนบ้านสามารถข้ามผ่านไปยังถนนใหญ่ได้ ซึ่งเพื่อนบ้านบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงบ้านโสมส่องแสงในขณะนั้นมักจะเป็นบ้านที่สร้างอยู่ในเนื้อที่ที่เป็นทุ่งนา ดังแผนผังต่อไปนี้

แผนผังที่ 4.1 แผนผังบ้านโสมส่องแสง

ในการเลือกบ้านที่อาศัยอยู่ในช่วงบั้นปลายชีวิตนั้น ครุมนตรีตั้งใจที่จะปลูกในที่มี ความเป็นธรรมชาติ แวดล้อมไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ มีความสงบร่มเย็น อาจเพื่อให้เหมาะสมกับ วัยที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ครุมนตรีอาจเล็งเห็นว่าบ้านหลังนี้จะเป็นที่ที่จะสามารถมีสมาธิในการ ประพันธ์เพลงต่างๆ ที่สามารถจินตนาการได้ตามอารมณ์ที่ต้องการ จะเห็นได้ว่าการที่ครุมนตรีมี อายุที่ยืนยาวนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะท่านมีสุขภาพใจที่ดีด้วย รวมทั้งยังแสดงให้เห็นว่าครุมนตรี เป็นบุคคลที่ไม่ใฝ่หาความร่ำรวยและเกียรติยศ มีชีวิตอยู่อย่างพอเพียง แม้ว่าบ้านหลังนี้จะไม่ มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก แต่ก็ที่บ้านที่ครุมนตรีพอใจและภาคภูมิใจมาก เพราะเป็นบ้านที่ ท่านซื้อด้วยตนเอง เป็นบ้านที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของครุมนตรีได้อย่างเด่นชัด

โดยได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นบ้านของคนไทยที่ตกแต่งตามฐานะของคนชั้นกลางที่เรียบง่ายและไม่ยึดติดกับวัตถุ ครูมนตรีเป็นผู้ที่มีความยินดีในเกียรติยศที่มีผู้มอบให้เสมอ แต่ท่านก็ไม่ได้ยึดติดกับเกียรติยศเหล่านั้น ท่านมีความยึดมั่นอยู่กับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ซึ่งสถานที่หนึ่งที่สำคัญของบ้าน คือ ห้องพระ เนื่องจากห้องพระนั้นจะใช้เพื่อบูชาพระรัตนตรัย บูชาเทพแห่งศิลปวิทยาการและแสดงความกตัญญูทวาทิต่อครูบาอาจารย์ ซึ่งครูมนตรีจะสวดมนต์ไหว้พระอยู่เป็นประจำ

ภาพที่ 4.5 บ้านโสมส่องแสงในอดีต ขณะที่ครูมนตรี ตราโมทเข้ามาอยู่เป็นครั้งแรก

บ้านของครูมนตรี ตราโมท มีอีกชื่อหนึ่งว่า “บ้านโสมส่องแสง” เนื่องจากคุณตาพิชยพันธ์ ซึ่งเป็นผู้นิยมชมชอบด้านดนตรีไทยมากถึงขนาดเกณฑ์ลูกหลานในบ้านเรียนดนตรีไทยและตั้งเป็นวงบรรเลงขึ้น เมื่อได้ทราบว่าคุณมนตรีมาซื้อบ้านอยู่ในที่ใกล้เคียงกับที่ดินจัดสรรของท่าน ท่านจึงตัดถนนต่อไปจนถึงที่ดินของคุณมนตรี เพื่ออำนวยความสะดวกให้คุณมนตรีได้ใช้เป็นเส้นทางสัญจรติดต่อกันใหญ่ผ่านซอยพิชยพันธ์แทนซอยเรวดี ครูมนตรีจึงได้ย้ายสะพานข้าม

คลองศรีเพชรด้านทิศเหนือมาสร้างสะพานใหม่ข้ามบ่อน้ำภายในบ้านทางทิศใต้ เชื่อมต่อกับถนนในบ้านเพื่อสามารถติดต่อกับปลายซอยพิชยพันธ์ 2 ได้ ในเวลาต่อมาคุณตาลก็ขอให้กรมมนตรีช่วยตั้งชื่อซอยย่อยในที่ดินจัดสรรจำนวน 23 ซอย ในโครงการจัดสรรที่ดินซอยพิชยพันธ์ของท่าน (ขณะนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นถนนติวานนท์ 3) กรมมนตรีได้ตั้งชื่อซอยให้ด้วยความยินดี โดยท่านได้ตั้งชื่อซอยเป็นเพลงไทยทั้งหมด ส่วนซอยบ้านของท่าน ได้ตั้งชื่อว่า ซอยโสมส่องแสง

เนื่องจากชื่อซอยโสมส่องแสงที่ปรากฏ ทำให้ในภายหลังได้มีบรรดาศักดิ์ชื่อย่ เรียกว่าบ้านของกรมมนตรีอีกชื่อหนึ่งว่า บ้านโสมส่องแสง ทั้งนี้เป็นเพราะเพลงโสมส่องแสงเป็นเพลงที่กรมมนตรีเป็นผู้ประพันธ์ขึ้น และเป็นเพลงที่ท่านชอบมากที่สุด ทั้งยังเป็นเพลงเถาที่มีทำนองเพลงไพเราะ ราฟิงราพันได้หวานจับใจ และยังเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมสูงสุดในสมัยนั้น ทำให้กรมมนตรี และครอบครัวต่างยอมรับว่า บ้านโสมส่องแสงเป็นชื่อบ้านของท่าน

ภาพที่ 4.6 ภาพป้ายหน้าบ้านโสมส่องแสง

สำหรับชอยอื่นๆ นั้นมีรายชื่อเพลงที่แตกต่างกันทั้ง 23 ชอย ซึ่งครุมนตรี ตราโมท ได้ตั้งชื่อชอยเป็นเพลงไทยไว้ ดังนี้

1. ชอยขวัญเมือง (พิชยพันธ์ 1) มาจากชื่อเพลงโหมโรงขวัญเมือง พระประดิษฐไพเราะ (ครุมีแขก) เป็นผู้ประพันธ์เพลงขวัญเมือง เป็นเพลงโหมโรงมีความหมายไปในทางขอความสิริมงคลจงมีแก่บ้านเมืองและชุมชนนั้นๆ

1/1 ชอยกฤดาภินิหาร (พิชยพันธ์ 1/1) มาจากชื่อเพลงระบำกฤดาภินิหาร ครุมนตรี ตราโมท ประดิษฐ์เป็นเพลงระบำในปลายปี พ.ศ. 2485 นับเป็นเพลงระบำแรกที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อแสดงตามท้องเรื่องละครเรื่องเกียรติศักดิ์ไทย เป็นเพลงอำนวยการจากเทวดานางฟ้า ให้ประสบผลสำเร็จเจริญรุ่งเรือง

2. ชอยโสมส่องแสง (พิชยพันธ์ 2) มาจากชื่อเพลงโสมส่องแสง เถา ครุมนตรี ตราโมท ผู้ประพันธ์เป็นเพลงเถา เมื่อปี พ.ศ. 2474 โดยประพันธ์ขยายจากเพลงลาวดวงเดือน อัตร่า 2 ชั้น เพลงโสมส่องแสง เป็นเพลงอ่อนหวานรำลึกคนรักในระหว่างการเดินทาง เพลงนี้นับว่าเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพลงหนึ่งในเพลงผลงานของครุมนตรี ตราโมท

3. ชอยมะลิเถื้อย (พิชยพันธ์ 3) มาจากชื่อเพลงโหมโรงมะลิเถื้อย ครูช้อย สุนทรวาทิน เป็นผู้ประพันธ์ (ตามข้อสันนิษฐานของครุมนตรี ตราโมท) เป็นเพลงอัตร่า 3 ชั้น จากเพลงอัตร่า 2 ชั้น ที่ประพันธ์มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เพลงนี้มีภรรยาเป็นเพลงโหมโรง

4. ชอยสุดสงวน (พิชยพันธ์ 4) มาจากชื่อเพลงสุดสงวน เถา ครุมนตรี ตราโมท ประพันธ์เป็นเพลงเถาเมื่อปี พ.ศ. 2475 แต่งขยายจากเพลง 2 ชั้นเก่าที่ไม่ปรากฏชื่อเพลง เป็นเพลงสำเนียงมอญมีความอ่อนหวานเป็นที่นิยมของนักดนตรีทั่วไป

5. ชอยเจริญศรี (พิชยพันธ์ 5) มาจากชื่อเพลงลาวเจริญศรี ซึ่งเป็นเพลงแรกในเพลงดับลาวเจริญศรีหรือ ดับพระลอ เป็นเพลงที่มีสำเนียงลาว มีความอ่อนหวานแสดงความรักความผูกพันยกย่อง

6. ชอยไอยเรศ (พิชยพันธ์ 6) มาจากชื่อเพลงโหมโรงไอยเรศ เป็นเพลงโหมโรงที่ครุมนตรี ตราโมท ยกย่องว่าไพเราะยอดเยี่ยมที่สุด เป็นที่นิยมบรรเลงกันแพร่หลายไม่ปรากฏนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่าประพันธ์ตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 3

7. ชอยลมหวาน (พิชยพันธ์ 7) มาจากชื่อเพลงลมหวาน 3 ชั้นและ 2 ชั้นไม่ปรากฏนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่าแต่งเมื่อปลายรัชกาลที่ 3 หรือต้นรัชกาลที่ 4 ต่อมาราวปี พ.ศ. 2475 ครุมนตรี ตราโมท ได้นำมาเรียบเรียงเป็นเพลงดับ เรียกว่าดับลมพัดชายเขา ประกอบด้วย เพลงลมพัดชายเขา เพลงลมหวาน เพลงแขกมอญบางช้าง และเพลงเหรา ปรากฏว่าได้รับความนิยมมาก

8. ซอยพระทอง (พิชยพันธ์ 8) มาจากชื่อเพลงโหมโรงพระทอง เดิมครุมนตรี ตราโมทกำหนดชื่อซอยเป็นเพลงพระทองประจำซอยพิชยพันธ์ 8 แต่ภายหลังได้มีผู้แก้ไขเป็น พานทอง เพลงพระทอง 3 ชั้นประพันธ์โดยครุมนตรี ตราโมท เมื่อปี พ.ศ. 2477 ใช้เป็นเพลง มงคลบรรเลงโหมโรงก่อนการแสดง

9. ซอยราตรีประดับดาว (พิชยพันธ์ 9) มาจากชื่อเพลงราตรีประดับดาว เป็นเพลงเถา ลำเนียงมอญ พระราชนิพนธ์ทำนองและบทร้องในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเพลง แรก เมื่อปี พ.ศ. 2472 ทรงต่อพระราชทานแก่ข้าราชการในกองปิพาทย์และโขนหลวง ต่อมานำมา บรรเลงและฟังกันทั่วไป

9/1 ซอยนพรัตน์ (พิชยพันธ์ 9/1) มาจากชื่อเพลงระบำนพรัตน์ ผลงานการประพันธ์ ของครุมนตรี ตราโมท เพื่อแสดงในละครเรื่องสุวรรณหงส์ แสดงครั้งแรกเมื่อ 2 มีนาคม 2492 นพรัตน์เป็นอัญมณี 9 อย่าง 9 สี ถือว่าเป็นผีสภาพ เมื่อได้สัมผัสแล้วจะขจัดสิ่งชั่วร้ายให้ กลายเป็นดี จึงนับเป็นเพลงมงคลยิ่งเพลงหนึ่ง

10. ซอยลออองค์ (พิชยพันธ์ 10) มาจากชื่อเพลงเขมรลออองค์ เถา ลำเนียงเขมร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์ทำนองเพลงและทำนองร้อง ขณะ แปรพระราชฐานไปประทับพักแรม ณ พระที่นั่งไกลกังวล ตำบลหัวหิน เมื่อปี พ.ศ. 2473 นับเป็นเพลงที่ 2 ที่ทรงพระราชนิพนธ์เพลงไทย

11. ซอยแสนเสนาะ (พิชยพันธ์ 11) มาจากชื่อเพลงแสนเสนาะ 3 ชั้น ประพันธ์โดย ครูบัว นักดนตรีบรรเลงระนาดที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่ง ทำนองและเมื่อดพรายของเพลงนำฟังเป็นที่ ชื่นชมของนักดนตรีโดยทั่วไป ทำนองเพลงแสดงความสดช้อบอวลด้วยความรัก

12. ซอยการเวก (พิชยพันธ์ 12) มาจากชื่อเพลงการเวก 3 ชั้น เพลงการเวกมี 2 เพลง คือ การเวกเล็ก เป็นเพลงอยู่ในเรื่องพระยาราชนิกษ์ พระประดิษฐ์ไพเราะ(ครูมีแขก) เป็น ผู้ประพันธ์ ส่วนการเวกใหญ่นั้นครูเพ็ง เป็นผู้ประพันธ์ แสดงความสง่างามของนกที่โฉบบินอยู่ใน ท้องฟ้า

13. ซอยนาคเกี้ยว (พิชยพันธ์ 13) มาจากชื่อเพลงนาคเกี้ยว 2 ชั้น เป็นเพลงโบราณที่ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เดิมชื่อว่าเพลงนาคเกี้ยว พระสุเมรุ เป็นเพลงที่มีลีลาท่วงที่ไพเราะงดงามเป็น ที่นิยมของ นักดนตรีและนักร้องมาก

14. ซอยบุหลัน (พิชยพันธ์ 14) มาจากชื่อเพลงบุหลัน 3 ชั้น ครูทัด เป็นผู้ประพันธ์ ทำนองและทางร้อง 3 ชั้น ตอนราวปลายรัชกาลที่ 4 ครุมนตรี ตราโมทกล่าวชมเชยเพลงบุหลัน 3 ชั้นนี้ว่าท่วงทำนองวิจิตรพิสดารไพเราะน่าฟังมาก มีทั้งลูกล้อลูกขัดและที่ท่าชั้นเชิงเกี้ยวพันกัน อย่างเหมาะเจาะ ยากที่จะหาเพลงใดมาเทียบได้

15. ซอยดวงเดือน (พิชญันท์ 15) มาจากชื่อเพลงลาวดวงเดือน 2 ชั้น เพลงพระนิพนธ์ของกรมหมื่นพิชัยหินทโรดม หรือพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ (พ.ศ. 2425 - 2452) พระโอรสในรัชกาลที่ 5 กับเจ้าจอมมารคามาทรุท ทรงนิพนธ์ทั้งทำนองและเนื้อร้อง โดยทรงเลียนสำเนียงเพลงลาวคำเนินทราย และประทานชื่อว่า เพลงลาวคำเนินเกวียน แต่ประชาชนทั่วไปกลับนิยมเรียกว่า เพลงลาวดวงเดือน จนถึงปัจจุบัน

16. ซอยเทพนิมิต (พิชญันท์ 16) มาจากชื่อเพลงเทพนิมิต 3 ชั้น ครูบัว ประพันธ์ขึ้นในตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 4 เพลงใช้บรรเลงในงานมงคลทั่วไป ตามความหมายของชื่อเพลง ซึ่งนับว่าเป็นเพลงที่มีความไพเราะเพราะพริ้ง ได้รับความนิยมนแพร่หลายในวงการดนตรีไทยเพลงหนึ่งที่เดียว

17. ซอยสร้อยสน (พิชญันท์ 17) มาจากชื่อเพลงสร้อยสนตัด เป็นเพลงเรื่อง จังหวะช้าใช้บรรเลงในพิธีการคล้ายเพลงโหมโรง บรรเลงก่อนการเทศน์มหาชาติ จึงนับว่าเป็นเพลงมงคลยิ่งเพลงหนึ่ง

18. ซอยล่องลม (พิชญันท์ 18) มาจากเพลงล่องลม เถา เพลงนี้เป็นเพลงเก่าแต่งไว้ทั้งอัตรา 2 ชั้นและ 3 ชั้น โดยไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 นิยมฟังเพลง เถา จึงมีผู้ตัดคลดลงเป็นเพลงชั้นเดียวและรวมเป็นเพลงเถาออกบรรเลง

19. ซอยปลาทอง (พิชญันท์ 19) มาจากชื่อเพลงปลาทองเฉพาะ 3 ชั้น กล่าวว่เพลงปลาทองนี้เดิมเป็นเพลง 2 ชั้น คือเรื่องเต่ากินผักบั้งตอนต้น 3 ท่อน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเป็น 3 ชั้น เปลี่ยนชื่อเป็นปลาทอง เพลงปลาทองนับเป็นเพลงมงคลมีความไพเราะ จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทร้องเพลงปลาทองให้วงมโหรีฝึกซ้อมบรรเลงสมโภชพระราชโอรสที่จะประสูติใหม่ แต่เมื่อประสูติเป็นพระราชธิดาจึงมิได้แสดง แต่ภายหลังมีผู้นิยมนำมาขับร้องกันทั่วไป

20. ซอยพวงร้อย (พิชญันท์ 20) มาจากชื่อเพลงพวงร้อย เถา เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต โดยปรับแต่งจากเพลงเก่าท่วงทำนองแสดงความชื่นชมธรรมชาติ เนื้อเพลงหนึ่งที่จมีนมานิตย์นเรศวร์ (เฉลิม เสวตนันท์) แต่งแสดงถึงการนำศีลธรรมและวัฒนธรรมมาร้อยรวมเป็นพวงร้อยก็จะมีแต่สานดีสุขทั่วหน้ากัน

21. ซอยเทพบรรทม (พิชญันท์ 21) มาจากชื่อเพลงเทพบรรทม 3 ชั้น บทประพันธ์ทำนองและบทร้องของจำเณรผองอิ่ง (โคม) หรือจำโคม นักร้องสักวามีชื่อเสียงผู้หนึ่ง ซึ่งประพันธ์ในสมัยปลายรัชกาลที่ 4 หรือต้นรัชกาลที่ 5 นับว่าเป็นเพลงที่ไพเราะยิ่งเพลงหนึ่ง และถือว่เป็นนักร้องเพลงไทยที่แท้จริงจะต้องร้องเพลงนี้ได้ดี ภายหลังรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเพลงนี้จึง

ทรงพระราชนิพนธ์บทร้องขึ้นบทหนึ่งสำหรับร้องส่งในวงมโหรีหลวง เรียกว่า สร้อยเพลง เทพบรรทมনারายณ์เกษียรสมุทร

22. ซอยหงส์ทอง (พิชยนันท์ 22) มาจากชื่อเพลงหงส์ทองชั้นเดียวเป็นเพลงโบราณ ร้องเล่นกันอย่างแพร่หลาย ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งเมื่อมีการแต่งขยายในอัตรา 2 ชั้นเพื่อใช้ประกอบการแสดงกลับเรียกกันว่าเพลงเวสุกรรมประมาณปลายรัชกาลที่ 4 มีผู้ขยายเป็นอัตรา 3 ชั้นยังเรียกว่า เพลงหงส์ทอง รวมบรรเลงเป็นเพลงหงส์ทอง เถา เพลงนี้ไพเราะงดงามเป็นที่นิยม บรรเลงแพร่หลายตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

23. ซอยชมดง (พิชยนันท์ 23) มาจากชื่อเพลงชมดงเป็นเพลงเก่าไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เพลงชมดงมี 2 แบบ คือ ชมดงในและชมดงนอก เป็นทำนองเพลงแสดงความชื่นชมความงดงาม มีการนำไปใช้บรรจุในเพลงชมธรรมชาติและชื่นชมการแต่งกายก็มี

ภาพที่ 4.7 ตัวอย่างชื่อซอยที่ครุมนตรี ตราโมทตั้งชื่อเป็นเพลงไทย

ชอยต่าง ๆ ทั้ง 23 ชอยนี้ จะเห็นได้ว่าล้วนแต่เป็นเพลงที่ครุมนตรีได้คัดเลือกแล้ว ทั้งสิ้นโดยครุมนตรีได้ตั้งหลักเกณฑ์ไว้ว่า จะใช้ชื่อเพลงไทยตั้งชื่อชอยทั้งหมด และคัดเลือกเพลงมงคลทั้งชื่อและลักษณะเพลง โดยจะตัดข้อความที่แสดงความเป็นเชื้อชาติออกไป เช่น เพลงลาวดวงเดือน ท่านก็ตัดใช้ชื่อว่า ชอยดวงเดือน เป็นต้น สำหรับชอย 1/1 และชอย 9/1 ซึ่งเป็นชอยย่อยที่เกิดขึ้นในภายหลังจากที่ครุมนตรี ตราโมทเสียชีวิตแล้ว ทางคณะกรรมการชุมชนชอยพิชยนั้นที่จึงมีมติขอให้อาจารย์ศิลป์ ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย บุตรของครุมนตรี ตราโมท ตั้งชื่อชอยทั้งสองนี้ อาจารย์ศิลป์จึงกำหนดให้ชอย 1/1 ชื่อชอยกฤดาภินิหาร และชอย 9/1 ชื่อชอยนพรัตน์ ซึ่งทั้งสองเพลงนี้เป็นเพลงระบำมงคล ผลงานประพันธ์ของครุมนตรี ตราโมททั้งสิ้น

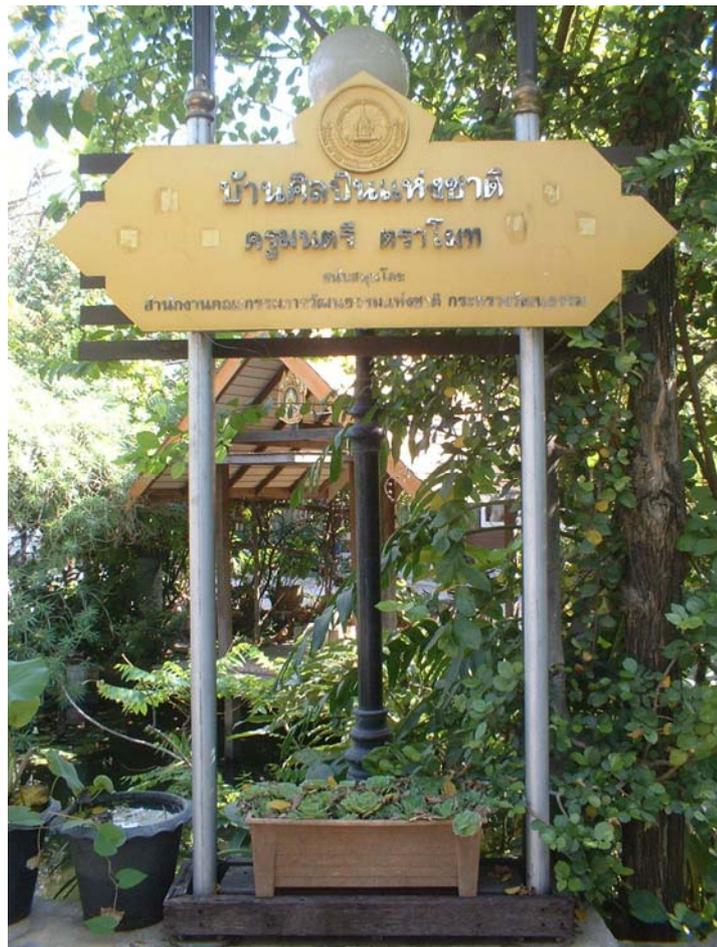
ในปัจจุบันคณะกรรมการชุมชนชอยพิชยนั้นที่มีคุณชุกริน ภัทรคิลกเป็นประธานชุมชนและคุณบุญรักษ์ พิชยนั้นที่ทายาทของคุณตาล พิชยนั้นที่ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชนฯ เห็นพ้องต้องกันกับสมาชิกในชุมชนฯที่จะอนุรักษ์ชื่อเพลงไทยเป็นประจำจนเพลงไทยนี้ไว้ โดยเสนอไปยังเทศบาลนครนนท์ให้เขียนชื่อเพลงไทยประจำชอยบนป้ายชื่อชอยทุกชอยดั้งเดิม ซึ่งปัจจุบันทางเทศบาลนครนนท์ได้ดำเนินการอย่างเรียบร้อย

ครุมนตรี ตราโมท เป็นผู้ที่มีพร้อมในการทำงานและให้ความรู้ในหนทางที่ท่านสามารถทำได้เสมอ ท่านได้สร้างผลงานออกมาเป็นจำนวนมากในทุก ๆ ปี ตลอดเวลาที่ครุมนตรีได้อาศัยอยู่ในบ้านโสมส่องแสงท่านไม่ได้ใช้เป็นสถานที่ในการพักผ่อนอย่างแท้จริง เนื่องจากท่านต้องทำงานภายหลังเกษียณอายุราชการด้วย บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นสถานที่ทำงานของท่าน และเนื่องจากมีสภาพแวดล้อมที่สงบและร่มเย็นจึงเหมาะสมต่อการคิดประพันธ์เพลงของครุมนตรีเป็นอย่างมาก ทั้งนี้หลังจากเกษียณอายุราชการครุมนตรีก็ยังได้ให้ความรู้เกี่ยวกับดนตรีอย่างสม่ำเสมอโดยทางมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงหลายแห่งได้เชิญท่านไปสอนวิชาด้านดนตรีและการละครให้กับนักศึกษา จนกระทั่งครุมนตรีมีอายุมากขึ้นทำให้เดินทางไม่สะดวก นักเรียน นักศึกษาเหล่านั้นจึงได้ตามเรียนกับครุมนตรีที่บ้านหลังนี้

งานชิ้นสุดท้ายในวัยเกือบ 95 ปีนั้น คือ โคลงเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุ 40 พรรษา ในปี พ.ศ. 2538 ชื่อโคลงนาตาลังคิตชั้นเชิงชาญ ท่านประพันธ์บทกวีนี้เสร็จในเดือนมีนาคมและถึงแก่อนิจกรรมเมื่อเดือนสิงหาคมด้วยโรคหัวใจล้มเหลว นับเป็นผลงานที่เขียนขึ้นก่อนท่านถึงอนิจกรรม 5 เดือน บ้านโสมส่องแสงแห่งนี้จึงเป็นบ้านที่ครุมนตรีอยู่จนสิ้นชีวิต รวมเป็นเวลาถึง 33 ปี ช่วง 33 ปีนี้ ครุมนตรี ตราโมทดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย กรมศิลปากร เป็นช่วง เวลาหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาของรัฐบาล จัดให้มีการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาจนถึงระดับ อุดมศึกษาอย่างที่

ปรากฏมาในปัจจุบัน บ้านของครุมนตรี ตราโมทที่จังหวัดนนทบุรีจึงมิใช่เป็นเพียงที่พักของท่านเท่านั้น แต่ยังเป็นทำงานเพื่อดำรงรักษาและ สืบต่อวัฒนธรรมของชาติ อีกด้วย

ภายหลังเมื่อครุมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรมแล้ว บ้านหลังนี้จึงเปลี่ยนสถานะจากที่อยู่อาศัยของศิลปินและแหล่งผลิตผลงานเพลง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชีวิตและผลงานของครุมนตรี ตราโมท ได้มีการปรับปรุงบ้านเพื่อใช้เป็นพิพิธภัณฑ์บ้านศิลปินแห่งชาติ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมยอมรับว่าเป็น 1 ใน 5 สถานที่ของประเทศ ไทยที่ควรอนุรักษ์และเผยแพร่ (ในปี พ.ศ. 2546) นับได้ว่าบ้านโสมส่องแสงนั้นเป็นแหล่งที่สะสมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและผลงานที่ล้ำค่าอันเป็นมรดกของแผ่นดิน โดยทายาทได้เล็งเห็นว่า บ้านโสมส่องแสงเป็นบ้านศิลปินครูไทยผู้กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนทั่วไปและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับศาสตร์ทางด้านศิลป์ ควรแก่การอนุรักษ์และเผยแพร่ อีกทั้งบ้านโสมส่องแสงยังบ่งบอกให้เห็นถึงความเรียบง่ายและความพอเพียงของครุมนตรีอีกด้วย

ภาพที่ 4.8 ป้ายศิลปินแห่งชาติ โดยกระทรวงวัฒนธรรม

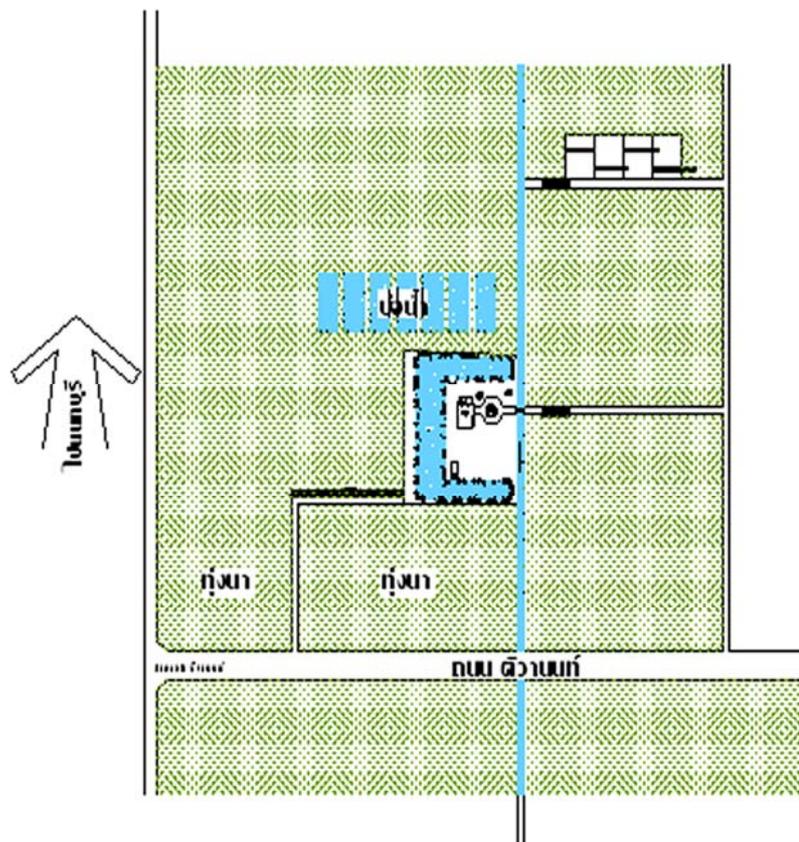
ภาพที่ 4.9 บ้านโสมส่องแสงในปัจจุบัน พ.ศ. 2549

นอกจากนี้ยังมีงานเปิดบ้านโสมส่องแสง จังหวัดนนทบุรี ในทุกๆ ปีอีกด้วย โดยเริ่มเปิดครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ผลงานของกรมมนตรี ตราโมท และเป็นแหล่งข้อมูลดนตรีไทยโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ไม่มีโอกาสได้รู้ความเป็นมาและความสำคัญของครูดนตรีไทย ทั้งยังมีการเปิดการเรียนการสอนในวันเสาร์-อาทิตย์โดยนายศิศิลป์ ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย กรมศิลปากร ทายาทของกรมมนตรี ตราโมทได้เปิดสอนดนตรีไทยขึ้น โดยครูศิศิลป์ ตราโมทและลูกศิษย์ รวมทั้งบุตรสาวของครูศิศิลป์ ตราโมทได้ร่วมสอนและสืบทอดทางเพลงของกรมมนตรี ตราโมท เพื่ออนุรักษ์ทางเพลงให้คงอยู่ต่อไป โดยให้ชื่อว่าโรงเรียนศิษย์บ้านกรมมนตรี ตราโมท อันเป็นกลไกหนึ่งในการเผยแพร่ผลงานของกรมมนตรี ตราโมท

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือประวัติบ้าน โสมส่องแสงในช่วงชีวิตของกรมมนตรี ตราโมท ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยได้แบ่งออกเป็น 4 แผนผัง ดังนี้

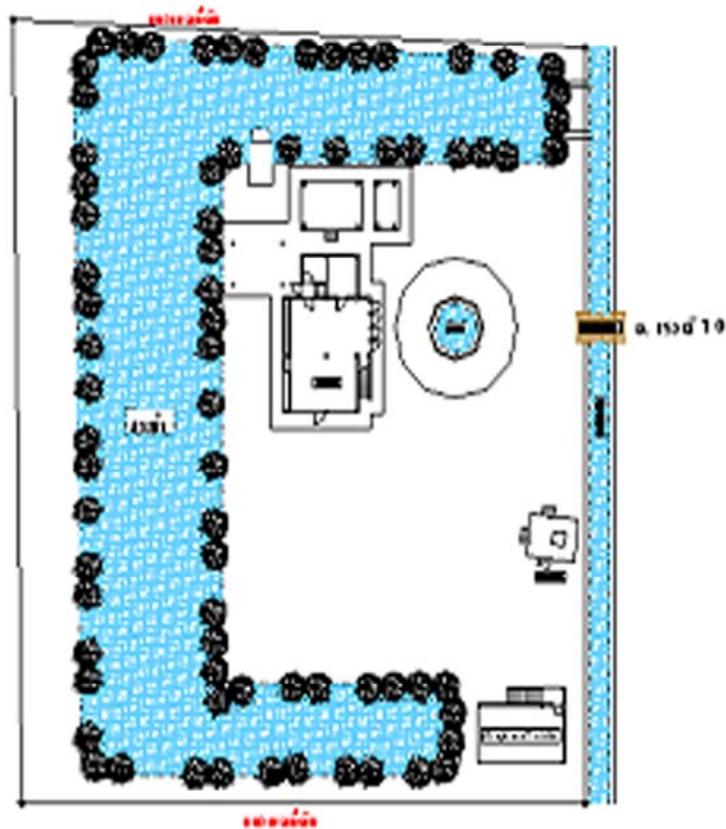
4.3.3 การก่อสร้างบ้านโสมส่องแสง ความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ในช่วงปี พ.ศ. 2506 - 2549 บ้านของครุมนตรี ตราโมท (บ้านโสมส่องแสง) ได้มีการปรับปรุงแก้ไขตามประโยชน์ใช้สอยที่เพิ่มขึ้นของครอบครัว สามารถจัดแบ่งเป็น 4 ครั้ง โดยที่แผนผังในการแสดงนี้จะเป็นผังที่มองจากด้านบนทั้งหมด

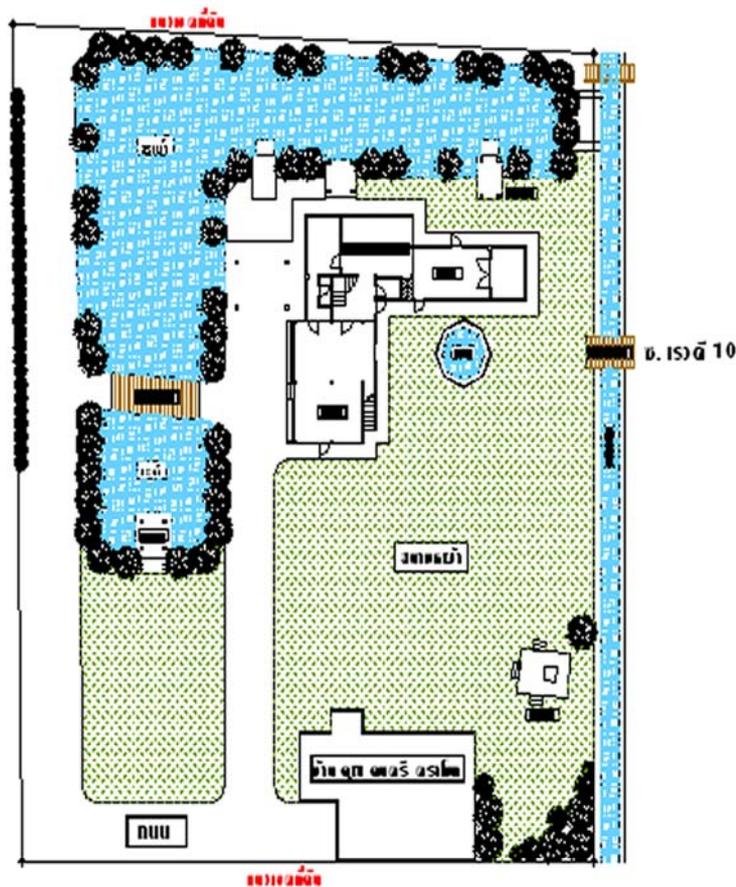
แผนผังที่ 4.2 เนื้อที่บ้านโสมส่องแสงที่ครุมนตรี ตราโมทได้ซื้อเป็นครั้งแรก

จากแผนผังนี้จะสังเกตเห็นได้ว่า บริเวณวงกลมในแผนผังข้างล่างนี้ คือบ่อน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อในเรื่องการอยู่อาศัยทั้งไทยและจีนว่า ถ้าถนนที่เข้าบ้านเป็นเส้นตรงกับถนน จะทำให้เกิดเรื่องไม่เป็นมงคลขึ้นในบ้าน ครุมนตรีจึงได้เปลี่ยนแปลงสิ่งก่อสร้างในบริเวณบ้านขึ้นเพื่อแก้เคล็ด โดยการสร้างบ่อน้ำทรงกลมก่ออิฐทำขอบสระ มีบริเวณขอบสระเป็นที่นั่งโดยรอบและทำแท่นวางรูปปั้นสิงโตไว้กลางสระ หันหน้าไปทางซอยเรวดี 10 ทั้งนี้ภายในสระจะปลูกดอกบัวตั้งไว้หน้าบ้านเพื่อทำเป็นวงเวียนกลับรถ

แผนผังที่ 4.3 แสดงการเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 2 ในพื้นที่โดยปลูกบ้านเพิ่มเติม
เป็นบ้านของนางคนตรี ตราโมท

ภายหลังมีการออกแบบก่อสร้างบ้านลูกๆ ของครุมนตรี ซึ่งแต่ละคนก็จะมีครอบครัว และแยกเรือนกันไปแล้ว แต่ก็ยังนิยมปลูกบ้านอยู่ในพื้นที่เดียวกับพ่อแม่ตามวัฒนธรรมไทย ในช่งนี้ นางคนตรี ตรีโมท (บุตรสาว) ได้แต่งงานมีครอบครัวจึงได้แยกมาปลูกในบริเวณใกล้ๆ บ้านของครุมนตรี โดยได้ถมที่จากปลายบ่อซึ่งจากเดิมเป็นรูปตัว ยู (U) ตัดให้ทางรูปตัว ยู (U) นั้น ลั่นลงและยกพื้นสูงขึ้นมา 1 เมตร ปลูกเป็นบ้านชั้นเดียวทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของที่ดิน

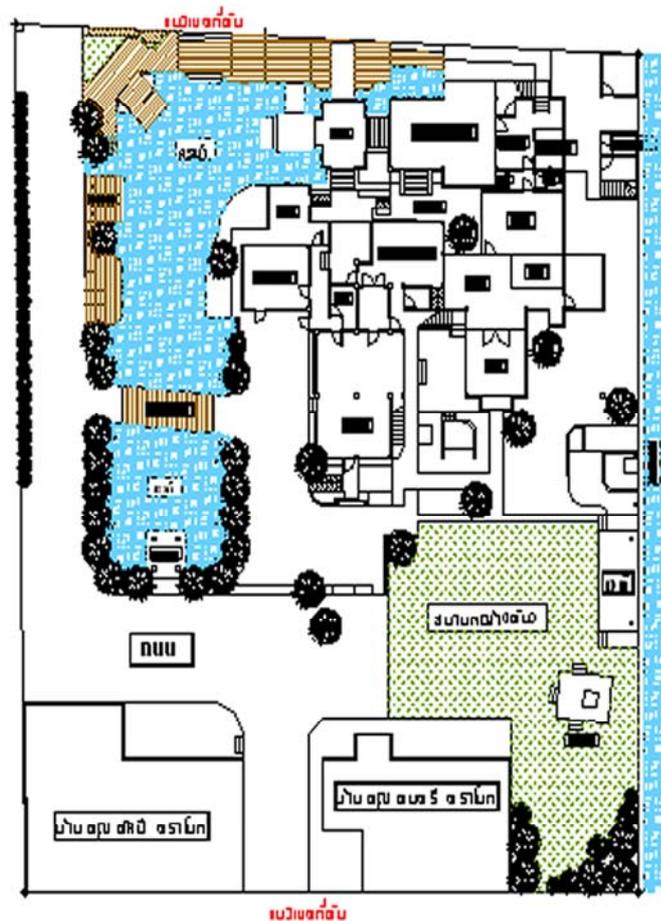

แผนผังที่ 4.4 แสดงการเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 3 ในบริเวณบ้านโสมส่องแสง

เมื่อวันเวลาผ่านไปลูกๆ ของครุมนตรีมีครอบครัว จึงได้ปลูกบ้านเพิ่มขึ้นในบริเวณรอบ บ้าน คลองตัว ยู (U) ก็ลั่นลงไปอีกจนกลายเป็นรูปตัวแอล (L) ซึ่งในครั้งนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนเส้นทางเข้าออกจากซอยเรวดี 10 มายังซอยพิชยพันธ์ (ซอยควานนท์ 3 ใน

ปัจจุบัน)ในส่วนของอาคารได้มีการปรับปรุงบ้านอีกครั้ง เมื่อนายญาติ ตราโมทแต่งงาน กล่าวคือได้ต่อเติมบ้านเป็นห้องหอโดยต่อจากตัวเรือนหลักของบ้านครุมนตรี ตราโมท บริเวณห้องครัว (ทางทิศตะวันตกของบ้านครุมนตรี) มีลักษณะเป็นเรือนชั้นเดียว มีศาลาท่าน้ำหลังคากระเบื้องเรียบมุงยื่นออกไปเป็นระเบียง (ระเบียงนี้ภายหลังครุมนตรีได้ใช้เป็นที่สอนดนตรี สอนวิชาการ แต่เนื่องจากนักศึกษามีมาก ระเบียงทรุดและเอียงลงไปใน้ำ ต้องรื้อถอนออกไป) การปรับปรุงในครั้งนี้จะยึดหลักตามความพอใจของผู้ดูแลก็ได้้นำหลักวิชาการมารองรับด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย ทั้งนี้ภูมิทัศน์ที่มองออกไปจากตัวเรือนใหญ่หรือจากภายนอกมองเข้ามาที่ตัวเรือนหลักที่สำคัญที่สุดในพื้นที่นี้

การเปลี่ยนแปลงในบริเวณบ้านโสมส่องแสงครั้งนี้ัน ได้ทำภายหลังจากที่ครุมนตรี ตราโมทได้ถึงแก่นิจกรรมแล้ว

แผนผังที่ 4.5 แสดงการเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 4 ในบริเวณบ้านโสมส่องแสงในปัจจุบัน

ภายหลังจากที่ครุมนตรีถึงแก่อนิจกรรมประมาณ 2 ปี คือในปี พ.ศ. 2540 ครูศิลป์ ตราโมท (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทย ของกรมศิลปากร ทายาทของครุมนตรี ตราโมท) และนางวรรณะ ตราโมท (ภรรยา) ได้ย้ายเข้ามาปลูกบ้านอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ การถมที่เพื่อปลูกบ้านนั้นก็ทำให้คลองรูปตัวแอล (L) ถูกตัดให้สั้นลงไปอีก เมื่อสร้างบ้านเสร็จก็ได้เปิดตั้งโรงเรียนชื่อว่า “ศิษย์บ้านครุมนตรี ตราโมท” โดยทำการเปิดการเรียนการสอนในวันเสาร์-อาทิตย์ เท่านั้น อันเป็นกลไกหนึ่งในการเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท รวมทั้งครูศิลป์ ตราโมท ยังเป็นผู้รักษาการไหว้ครูดนตรีไทยไว้มิให้สูญหายไปอีกด้วย โดยได้จัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่บ้าน โสมส่องแสงจึงทำให้บ้านโสมส่องแสงเป็นที่สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่ง

หลังจากจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านครุมนตรี ตราโมท ได้มีการเปิดให้ผู้สนใจเข้าชม โดยต้องติดต่อล่วงหน้า การจัดกิจกรรมเปิดบ้านเป็นประจำทุกปีนั้นทำให้บ้านชำรุดเสียหายมากเนื่องจากวัสดุก่อสร้างอาคารหมดยุค ปลูกก่อดินและภาวะน้ำท่วมจนไม่สามารถอนุญาตให้ผู้สนใจเข้าชมได้ ในปี พ.ศ. 2548 นายญาติ ตราโมท ซึ่งเป็นผู้ออกแบบทั้งภายในบ้านครุมนตรีและบริเวณบ้านตลอดมา ได้ตัดสินใจปรับปรุงบ้านครุมนตรี ตราโมทครั้งใหญ่อีกครั้ง โดยได้ปรับปรุงบ้านให้มีลักษณะเหมือนบ้านตามเดิมเพื่อให้สะดวกในการทำพิพิธภัณฑสถานแก้ปัญหา น้ำท่วม และแก้ปัญหา โครงสร้างชำรุดเนื่องจากปลวก โดยยกสะพานไม้ขึ้นและเปลี่ยนโครงสร้างเป็นปูน โดยทำให้สูงจากเดิม 1.40 เมตร ทำให้ดูบ้านครุมนตรีให้ใกล้เคียงกับสภาพเดิม และเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมและการแสดงในโอกาสต่าง ๆ โดยปรับห้องนอนให้กับคุณแม่พูนทรัพย์ และปรับปรุงห้องน้ำขึ้นใหม่ ตามตำแหน่งเดิมของบ้านให้คุณแม่และผู้สูงอายุใช้ ยกเลิกบันไดภายในเดิม สร้างศาลาอเนกประสงค์ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสามารถใช้ตั้งวงดนตรีไทยและจัดการแสดงได้ ทั้งยังทำทางเดินริมบ่อน้ำ ศาลาที่พัก สิ่งสำคัญได้ปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานบ้านครุมนตรี ตราโมท โดยจำแนกออกเป็นข้อๆ ดังนี้

1. ดัดตัวบ้านครุมนตรี ตราโมทให้สูงขึ้น ประมาณ 1.50 เมตร และแก้ไขปรับปรุงบ้านครุมนตรี ตราโมท ให้เป็นรูปแบบของบ้านเดิมที่ย้ายมาอยู่ในครั้งแรก คือได้ถุนโถง มีการกั้นห้องครัวและห้องน้ำอยู่ด้านทิศตะวันตก

2. สร้างห้องพักขึ้นใหม่ให้คุณแม่พูนทรัพย์ทางด้านหน้าของบ้านครุมนตรี ตราโมท และปรับปรุงห้องน้ำเดิมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เพื่อไม่ให้เกิดกิจกรรมเยี่ยมชมบ้านครุมนตรี ตราโมท รบกวนคุณแม่พูนทรัพย์ ตราโมทเมื่อต้องการพักผ่อน

3. ปรับปรุงอาคารบ้านครุมนตรี ตราโมท ด้วยการเปลี่ยนวัสดุใหม่และใช้ไม้ป้องกันปลวก โดยยังรักษารูปแบบเดิมของบ้านโดยสมบูรณ์
4. ยกสะพานไม้ขึ้น เปลี่ยนโครงสร้างเป็นปูน โดยทำให้สูงจากเดิม 1.40 เมตร

ภาพที่ 4.10 ภาพการซ่อมแซมบ้านโสมส่องแสงเมื่อ พ.ศ. 2548

หลังจากดำเนินการซ่อมแซมแล้ว สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติได้จัดกิจกรรมงานเปิดป้ายบ้านศิลปินแห่งชาติ ครุมนตรี ตราโมท และแนะนำถนนเพลงไทย ชุมชนชอยพิชยพันธ์เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2549 โดยความร่วมมือระหว่าง สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ เทศบาลนครนนทบุรี ชุมชนชอยพิชยพันธ์ มูลนิธิมนตรี ตราโมทและทายาทครุมนตรี ตราโมท

สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติจัดโครงการเปิดป้ายบ้านศิลปินแห่งชาติ เพื่อสนับสนุนให้บ้านศิลปินแห่งชาติเป็นที่รู้จักของชุมชน และเพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา พิธีเปิดป้ายบ้านศิลปินแห่งชาติ ครุมนตรี ตราโมท จัดขึ้นเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2549 โดยมีนายพนาย สุวรรธรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี นายสมนึก ธนเดชากุล นายกเทศมนตรีนครนนทบุรี นางปริศนา พงษ์ทัดศิริกุล เลขาธิการสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ม.ร.ว. จักรภด จิตรพงศ์ ประธานมูลนิธิมนตรี ตราโมท คณะกรรมการชุมชนชอยพิชยพันธ์ และทายาทของครุมนตรี

ตราโมท ร่วมกันดำเนินการจัดงาน ส่วนโครงการในอนาคตนั้นจะขยายให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์ กล่าวคือจะมีทั้งดนตรี นาฏศิลป์ และห้องสมุด จัดสร้างเรือนพระ เรือนครูเชิดชูครุมนตรี สร้างแหล่งเรียนรู้ผลงานครุมนตรี ตราโมท โดยกำหนดว่าเป็นอาคารแหล่งเรียนรู้เพื่องานอนุรักษ์ และเผยแพร่ผลงานทางด้านวิชาการของครุมนตรีที่สมบูรณ์ ถาวรต่อไป

นับว่าทายาทและลูกศิษย์มีส่วนช่วยให้บ้านครุมนตรี ตราโมทแห่งนี้ยังคงเป็นที่รู้จัก ด้วยความร่วมมือร่วมใจ และ ด้วยความสามัคคีทำให้บ้านโสมส่องแสงมีการสืบทอดวัฒนธรรม เกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อเผยแพร่ประวัติและผลงานของครุมนตรี ตราโมท รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ ทางด้านวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยและชีวิตความเป็นอยู่ของท่าน

ขณะที่ครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่นั้น ได้ตั้งปณิธานในการอนุรักษ์และสืบสานงาน ดนตรีและนาฏศิลป์ไทยให้คงอยู่ จนในภายหลังครุมนตรี ตราโมทได้ถึงแก่นิจกรรมลง ทายาทจึง ได้เปลี่ยนแปลงและพัฒนาในหลาย ๆ ด้านโดยพยายามที่จะรักษาเจตนารมณ์ของครุมนตรีไว้ สิ่งแรกที่ได้เปลี่ยนแปลงนั้นคือได้ย้ายสถานที่ตั้งของมูลนิธิมนตรี ตราโมท ซึ่งเดิมตั้งอยู่ที่ กรมศิลปากร ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มายัง บ้านโสมส่องแสง เลขที่ 81 ซอยพิชชนันท์ 2 ถนนติวานนท์ 3 ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยในการย้ายครั้งนี้ได้มีการประชุมคณะกรรมการบริหารมูลนิธิ และได้ลงมติย้าย สถานที่ตั้งของมูลนิธิมาตั้งที่บ้านโสมส่องแสงแห่งนี้ ทั้งยังเพิ่มวัตถุประสงค์เข้าไป คือ จัดกิจกรรม เผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท รวมทั้งรักษาทางเพลงของครุมนตรีไว้ให้คงอยู่และหารายได้ สมทบทุนมูลนิธิมนตรี ตราโมทอีกด้วย

บ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่สะสมองค์ความรู้ภูมิปัญญาและผลงานที่ล้ำค่าอันเป็นมรดก ของแผ่นดิน เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม รวมทั้งได้ศึกษามรดกทางวัฒนธรรมดนตรีที่ครุมนตรี ตราโมทได้มอบไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้กับชาติไทย

บทที่ 5

การสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีไทยของบ้านโสมส่องแสง

5.1 การสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีไทยของบ้านโสมส่องแสง

การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมคนตรีไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ ต้องมีการสืบทอดที่ต่อเนื่องและไม่ขาดช่วงจึงจะทำให้การสืบทอดนั้นยังคงอยู่ต่อไป เช่นเดียวกับบ้านโสมส่องแสงที่ยังคงมีบทบาทการสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีไทยอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในปัจจุบันครุมนตรี ตราโมทจะได้ถึงแก่นิจกรรมไปแล้วก็ตาม

ตลอดระยะเวลา 33 ปีที่ครุมนตรี ตราโมทใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านโสมส่องแสง ท่านได้ใช้สถานที่แห่งนี้เป็นที่สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านคนตรีไทยไว้ในหลายๆ ด้าน ซึ่งนับว่ามีประโยชน์และมีคุณค่าต่อวงการคนตรีไทยเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงได้แยกบทบาทการสืบทอดวัฒนธรรมไทยของบ้านโสมส่องแสงเป็น 2 ประเด็นคือ การสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีขณะครุมนตรี ตราโมท ยังมีชีวิตอยู่ และการสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีภายหลังครุมนตรี ตราโมทถึงแก่นิจกรรมแล้ว ดังนี้

5.1.1 การสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีของบ้านโสมส่องแสง ขณะครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่ (พ.ศ. 2505 - พ.ศ. 2538)

ครุมนตรี ตราโมทอาศัยอยู่ที่บ้านโสมส่องแสงในช่วงบั้นปลายของชีวิต บ้านหลังนี้เป็นบ้านที่ท่านอยู่อย่างมีความสุข และไฝ่หามาตลอด เพราะมีความเป็นชนบทและเป็นธรรมชาติอยู่มาก แม้ว่าในเวลานั้นระบบสาธารณูปโภคยังเข้าไม่ถึงก็ตาม สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสงบในการใช้ชีวิต มีอิสระที่จะทำทุกอย่างได้ตามที่ตั้งใจ และใช้เป็นสถานที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีในหลายๆ ด้านตามที่ต้องการ

5.1.1.1 สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านคนตรีไทยให้แก่ทายาทและศิษย์

บ้านโสมส่องแสงเป็นที่สืบทอดทางด้านวัฒนธรรมคนตรี ซึ่งจะมีทั้งทายาทและลูกศิษย์เป็นผู้สืบทอด

1) สืบทอดการบรรเลงขิมให้กับทายาท

ในการสืบทอดทางด้านการปฏิบัตินั้น ครูมนตรี ตราโมทได้สืบทอดทางขิมให้กับบุตรชาย 2 คน คือ ครูศิลป์ ตราโมท และนายญาติ ตราโมท ซึ่งในการบรรเลงขิมของครูมนตรีนั้น ได้เริ่มต้นจาก ครูมนตรีได้เครื่องดนตรี (ขิม) มาจากหลวงไพเราะเสียงซอ จึงได้นำมาฝึกในเรือระหว่างตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครูมนตรีได้คิดประดิษฐ์กลวิธีในการบรรเลงขิมขึ้น เช่น การกรอ การสะบัด การขี้ ซึ่งหลังจากนั้น ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระประชวร ทางแพทย์แนะนำว่าควรให้ฟังดนตรีเบา ๆ ครูมนตรีจึงคิดนำขิมมาตีโดยการคลุมผ้าขาวเพื่อให้เสียงไม่ดังจนเกินไป นับว่าครูมนตรี ตราโมท เป็นบุคคลที่บรรเลงขิมในวงมโหรีหลวงเป็นคนแรก

จะเห็นได้จากการที่ครูมนตรี ตราโมท ได้รับใช้เบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการอยู่ในวงหลวงของกรมมหรสพ รวมทั้งได้คิดประดิษฐ์ทางบรรเลงขิมขึ้นด้วยตนเอง และเป็นคนแรกที่ได้นำขิมเข้าไปผสมในวงเครื่องสายนั้น แสดงให้เห็นว่าครูมนตรีเป็นบุคคลที่มีความสามารถในทุกด้านทั้งปี่พาทย์และเครื่องสาย อีกทั้งผลของการบรรเลงขิมของครูมนตรีในครั้งนั้นยังทำให้ขิมเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมากขึ้นอีกด้วย ซึ่งทางในการบรรเลงขิมนั้นนับว่าเป็นมรดกที่สำคัญของชาติ

ในภายหลังกูมนตรี ตราโมทได้ถ่ายทอดทางบรรเลงขิมให้กับทายาทเพียง 2 คน เป็นการถ่ายทอดที่สำคัญมาก คือ นอกจากทายาทแล้วครูมนตรีไม่ได้ถ่ายทอดให้กับใครอีกเลย ดังที่ครูศิลป์ ตราโมท ได้กล่าวว่า ได้เริ่มฝึกขิมตอนอายุประมาณ 40 ปี ได้เรียนขิมครั้งแรกจากคุณพ่อที่บ้านโสมส่องแสง บริเวณใต้ถุนบ้าน โดยเริ่มจากทำนอง การจับไม้ โดยสอนว่าให้ใช้ข้อมือในการตีขิม ซึ่งเพลงแรกที่ต่อคือเพลงเป็ะ(สามชั้น) เป็นเพลงพื้นฐาน ตีมือซ้ายและมือขวา สลับกันโดยที่ไม่มีสะบัด ไม่มีขี้ ส่วนเพลงที่ 2 คือเพลงเดี่ยวลาวแพน โดยเพลงนี้จะมีเทคนิคลูกเล่น กลวิธีต่าง ๆ ซึ่งทั้ง 2 เพลงนี้ทำให้สามารถนำเอาวิธีการตีขิมไปใช้ได้กับเพลงทุก ๆ เพลง (ศิลป์ ตราโมท, สัมภาษณ์)

ทางขิมของครูมนตรี ตราโมทนั้น นับว่าเป็นทางขิมที่ไพเราะ โดยเน้นการบรรเลงให้ครบทุกเสียง ใช้มือที่เป็นระเบียบสวยงาม ซึ่งในปัจจุบันทางบรรเลงขิมนี้ ครูศิลป์ ตราโมทได้สืบทอดให้กับลูกศิษย์และทายาทของท่าน รวมทั้งได้สืบทอดผลงานเพลงที่ครูมนตรี ตราโมทได้ประพันธ์ขึ้นด้วย เพื่อเป็นการเผยแพร่ทางเพลง และผลงานของครูมนตรี ตราโมท ในภายหลังกูศิลป์ ตราโมท ได้สืบทอดทางขิมเพลงเดี่ยวลาวแพนนี้ให้กับลูกศิษย์และทายาทของท่านอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งเพลงเดี่ยวลาวแพนนั่น กล่าวได้ว่าเป็นการรวบรวมกลวิธีในการบรรเลงขิมได้อย่างครบถ้วน

ผู้บรรเลงจะต้องเป็นบุคคลที่มีความจดจำเป็นเลิศ มีฝีมืออยู่ในระดับดี ซึ่งครูศิลป์ ตรีโหมท ได้คัดเลือกบุคคลทั้ง 8 คน ดังนี้

1. นางเวสาลี ตรีโหมท
2. นางสาวสุวิวรรณ์ วัฒนทัฬ
3. นายฐิติ ไรจตุพนนัฏ
4. นางสาวอรุณรัตน์ แสงสวัสดิกุล
5. นางสาวอาริสา อ้าภากัฏ
6. นางสาวธนิษา ภัฏรเมธิ
7. นางสาวดวงกมล ชาดิประเสริฐ
8. นางสาวธนะวดี แสงคำ

นอกจากการรับสืบทอดการบรรเลงฆิมจากครุมนตรีแล้ว ครูศิลป์ ตรีโหมทยังเป็นบุคคลหนึ่งซึ่งได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในทุกด้านทั้งปี่พาทย์ และเครื่องสายจากครุมนตรีมากที่สุด เพราะเนื่องจากครูศิลป์นั้น เป็นบุคคลเพียงคนเดียวที่ได้สืบทอดจากการเรียนในสถาบันทางด้านดนตรีไทยโดยตรง และด้วยความสามารถทำให้ครูศิลป์เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการยอมรับจากกรมศิลปากรให้ทำงานที่สำนักการสังคิต กรมศิลปากร ในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทย นอกจากนี้ครูศิลป์ยังได้รับการครอบให้เป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูจากครุมนตรีอีกด้วย รวมทั้งในภายหลังครุมนตรียังได้ให้ครูศิลป์ถวายงานฝึกซ้อมดนตรีไทยแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ร่วมกับวงปลายเนิน นับว่าครูศิลป์ ตรีโหมท ได้ดำเนินรอยตามบิดาได้อย่างน่าภาคภูมิ

สำหรับบุตรชายคนที่ 2 ได้แก่ นายญานัฏ ตรีโหมทนั้น ได้รับสืบทอดการบรรเลงฆิมจากครุมนตรี ตรีโหมท เช่นเดียวกัน โดยนายญานัฏ ตรีโหมท กล่าวว่า ได้ฝึกหัดฆิมกับคุณพ่อที่บ้านโสมส่องแสง ได้สอนตั้งแต่วิธีการนั่ง การจับไม้ เพลงแรกที่ได้ต่อคือเพลงแป๊ะ (สามชั้น) และเพลงจระเข้หางยาว ซึ่งทั้ง 2 เพลงนี้เป็นเพลงที่ใช้ในการฝึกหัด ต่อมาก็ได้ต่อเพลงเดี่ยวลาวแพน (ญานัฏ ตรีโหมท, สัมภาษณ์)

จะเห็นว่า แม้ครุมนตรีจะสืบทอดการบรรเลงฆิมให้เฉพาะทายาทเพียง 2 คน แต่ด้วยความที่ครูศิลป์ ตรีโหมท เป็นครูทางด้านดนตรีไทย ทำให้มีโอกาสได้สืบทอดทางฆิมให้กับรุ่นต่อมา จึงทำให้ทางฆิมนี้ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

2) สืบทอดทางขับร้องและการเป็นผู้ช่วยในการจัดงานไหว้ครูให้กับทายาท

สืบทอดทางขับร้องให้กับนางคนตรี ตราโมท (บุตรสาว) ในการสืบทอดแต่ละอย่างนั้น ครูมนตรีต้องดูความสามารถ ความถนัดรวมทั้งความสนใจของแต่ละบุคคลด้วย นอกจากการสืบทอดทางเพลง (จิม) ให้กับทายาททั้ง 2 คนแล้ว ครูมนตรี ตราโมทยังได้ถ่ายทอดทางร้องเพลงโสมส่องแสงให้กับนางคนตรี ตราโมท (บุตรสาว) อีกด้วย โดยนางคนตรี ตราโมทได้เล่าว่า ทางด้านการขับร้องนั้น เคยได้ร้องเพลงสำหรับการแสดงละครวิทยุตั้งแต่ยังเล็ก โดยจะร้องเพลงประเภท 2 ชั้น ซึ่งเป็นเพลงสั้นๆ ต่อมาได้ต่อเพลงโสมส่องแสงจากคุณพ่อ นับว่าเป็นเพลงที่มีความไพเราะเป็นอย่างยิ่ง (คนตรี ตราโมท, สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่า นางคนตรี ตราโมทมีความสามารถทางด้านการขับร้อง เพราะเนื่องจากต้องเป็นผู้ร้องเพลงในการแสดงละครวิทยุตั้งแต่ยังเด็ก ทำให้ได้รับการซึมซับในเรื่องการขับร้องเพลงไทย จึงทำให้ครูมนตรีอนุญาตให้ต่อเพลงโสมส่องแสงกับท่าน โดยได้รับการถ่ายทอดจากท่านโดยตรงที่บ้านโสมส่องแสง โดยเฉพาะเพลงโสมส่องแสงนั้น นับว่าเป็นเพลงเอกของครูมนตรีที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยนั้น เป็นเพลงที่มีความไพเราะทั้งท่วงทำนองและบทร้อง ซึ่งบทร้องเพลงโสมส่องแสงนั้น ครูมนตรีก็เป็นผู้แต่งเนื้อร้องด้วยตนเอง บทร้องมีสัมผัสที่สวยงาม และใช้ภาษาได้อย่างวิจิตร บทร้องเพลงโสมส่องแสง ดังนี้

ไอ้ว่าแสงโสมส่อง	ส่องทวันอากาศ
แจ่มใสไพลาส	สุกสะอาดลอลดา
ส่องแผ้วแพ้วรัศมี	สาครังสีสว่างหล้า
ใสสดหมดเมฆา	อวดอากาศเมื่อคืนเพ็ญ
ทรงกลดโรจน์รุ่งพร้อย	งามหยดย้อยลอยดวงเด่น
ช่างงามแท้แท้ (เอย) ยามเพ็ญ	ส่องแสงเย็นชวนอารมณ์
แสงเจิดเจิดฉวี	ส่องแสงศรีสีชวนชม
บ่มีแสงใดสวยสม	ใฝ่นิยมเยี่ยงรัชนี
กระนี้หนอกระต่ายน้อย	จึงเฝ้าชะม้อยมุ้งศศิ
กระต่ายชะแง้ (เอย) บ่มี	จิตไมตรีตอบเลยเอย
ไอ้ไอ้	จันทราเอย
เชิญเมตตา	กรุณากระต่ายน้อย
เสียดรงหวัง	เฝ้าตั้งตาคอย

มีเอื้อมอาจสอย	สอยมาชมเอย
อกซ้อน	สะท้อนจิตหา
เฝ้าแต่เบิ่งคูฟ้า (ละหนอ)	เสร้าอารมณ์
พุ่มฟอกอกกรม	ระทมใจเอย
หนาวจับจิตหนาว	ยิ่งหนาวราวไ้
หนาวที่ไม่	สมใจหมายเซย
น้ำค้างพร่างพรหม	ซ้าลมร่าเพย
หนาวใจไร้เซย	ชมละเนอ
ไอ้แซของซ้อยเอย	อย่าเพิ่งคล้อยเคลื่อนคลา
อย่าคว่นแฝงเมฆา	อยู่ให้ซ้าชมเอย
ถึงแม้ไม่สมใจหวัง	ขอพอดั่งตาชม
ให้ชื่นอารมณ์	หายกรมอุราเอย
เบิ่งแสงโสมส่อง	แสงผุดผ่องพอดา
ชูชื่นชีวา	ของซ้าคงเอย (เราละหนอ)

เพลงโสมส่องแสงนั้นเป็นเพลงที่กรมดนตรีได้รับแรงบันดาลใจจากทำนองเพลงลาวดวงเดือน สองชั้น อันเป็นเพลงของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิชัยมหินทโรดมมา ประพันธ์ขยายทำนองเป็นเพลงเถา ซึ่งเพลงโสมส่องแสงนั้นเป็นเพลงที่กรมดนตรีชื่นชอบมากเป็นพิเศษ ได้นำชื่อเพลงนี้ไปตั้งชื่อซอของตนเองว่า “ซอโสมส่องแสง” ด้วยความที่เป็นเพลงที่มีความไพเราะจึงทำให้นางดนตรี ตราโมท (บุตรสาว) มีความตั้งใจที่จะฝึกหัดร้องเพลงนี้เป็นพิเศษ ซึ่งบ้านโสมส่องแสงก็นับว่าเป็นสถานที่ที่กรมดนตรีใช้ในการสืบทอดทางร้องที่ถูกต้องให้กับบุตรสาวด้วย

นอกจากนี้นางดนตรี ยังเป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดทางด้านการเล่นเป็นผู้ช่วยในการจัดงานไหว้ครู โดยทำหน้าที่จัดเตรียมพิธี การเตรียมการไหว้ครูต่าง ๆ ตามขั้นตอนที่ถูกต้องตามแบบแผนที่กรมดนตรี ตราโมทปฏิบัติอยู่ โดยนางดนตรี ตราโมทกล่าวว่า ได้สืบทอดการจัดเตรียมในพิธีไหว้ครูจากคุณพ่อ ด้วยความที่ต้องเป็นผู้ช่วยในการจัดงานไหว้ครูบ่อยครั้ง ทำให้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้พบเจอ รวมทั้งคำบอกเล่าจากคุณพ่อ ซึ่งในการจัดเตรียมนั้นมีความสำคัญมาก กล่าวคือ จะต้องจัดตั้งศิระษะครู เครื่องดนตรี เครื่องสังเวทต่างๆ ให้ถูกต้อง สิ่งหนึ่งที่คุณพ่อจะ

บอกไว้เสมอว่ารูปกับเทียนต้องห้ามดับ เปรียบเสมือนในเรื่องของคนตรีไทย ที่จะมีการสืบทอดกันต่อไปจากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่ขาดระยะ (คนตรี ตราโมท, สัมภาษณ์)

ในการเตรียมการสำหรับประกอบพิธีไหว้ครูแต่ละครั้งนั้น เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเชื่อกันว่า หากเกิดความผิดพลาดก็อาจจะเกิดสิ่งอัปมงคลขึ้นได้ จึงทำให้ผู้ที่รับผิดชอบต้องเตรียมการด้วยความรอบคอบ และให้มีความผิดพลาดน้อยที่สุด การที่นางคนตรี ตราโมท ได้รับมอบหมายและสืบทอดวัฒนธรรม นอกจากจะปฏิบัติหน้าที่จัดเตรียมในงานพิธีไหว้ครู จัดเตรียมของที่จะต้องใช้ในการงานพิธีไหว้ครูที่ถูกต้องแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นแบบอย่างที่ดีในการจัดเตรียมพิธีไหว้ครูของครุมนตรีที่ปลูกฝัง เป็นต้นแบบที่ยังสามารถรักษาไว้ได้โดยทายาทซึ่งนางคนตรี ตราโมทยังคงมีบทบาทในการเป็นผู้เตรียมการในพิธีไหว้ครูบ้าน โสมส่องแสงจนถึงปัจจุบัน

3) สืบทอดความรู้ทางด้านคนตรีไทยให้แก่ศิษย์

ครุมนตรี ตราโมท เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถมากในหลายด้าน แม้ในขณะที่ท่านเกษียณอายุราชการแล้ว กรมศิลปากรก็ยังได้เชิญท่านทำงานในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญคนตรีไทย จึงทำให้ในชีวิตของท่านไม่เคยว่างเว้นจากการทำงาน นอกจากนี้มหาวิทยาลัยหลายแห่ง เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น ก็ยังได้เชิญท่านเป็นอาจารย์พิเศษ สอนวิชาการละครไทย หรือวิชาเกี่ยวกับคนตรีไทย จนเมื่อท่านอายุเพิ่มมากขึ้น การเดินทางไปสอนตามสถานที่ต่างๆ จึงไม่สะดวกนัก ทำให้มีนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ มาศึกษาหาความรู้ที่บ้านโสมส่องแสง ซึ่งส่วนใหญ่ครุมนตรีจะเน้นสอนทางด้านทฤษฎีคนตรีเสียเป็นส่วนใหญ่ บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ และแหล่งเรียนรู้ทางทฤษฎีคนตรีที่สำคัญ

ครุมนตรี ตราโมทเป็นบุคคลที่ไม่เคยปล่อยให้เสียไปอย่างเปล่าประโยชน์ โดยท่านได้ใช้เวลาส่วนตัวของท่าน ให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา หรือศิษย์ผู้ที่สนใจทางด้านคนตรีไทยมาโดยตลอด ดังที่ครุมนตรี พงศ์ โสวัตร ได้กล่าวไว้ว่า ได้พานักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดลไปเรียนที่บ้านโสมส่องแสง ท่านจะสอนในวิชาคนตรี เช่น ประวัติคนตรี สภาวะคนตรี สาระทางคนตรีในอดีต โดยครุมนตรีก็นำให้ฟังตามประสบการณ์ที่ท่านได้ประสบมา เพราะท่านอยู่มา 5 รัชกาลย่อมรู้เรื่องราวต่างๆ โดยมาก รวมไปถึงคนตรีในปัจจุบัน และแง่คิดต่างๆ ในอนาคตอีกด้วย (นัฐพงศ์ โสวัตร, สัมภาษณ์)

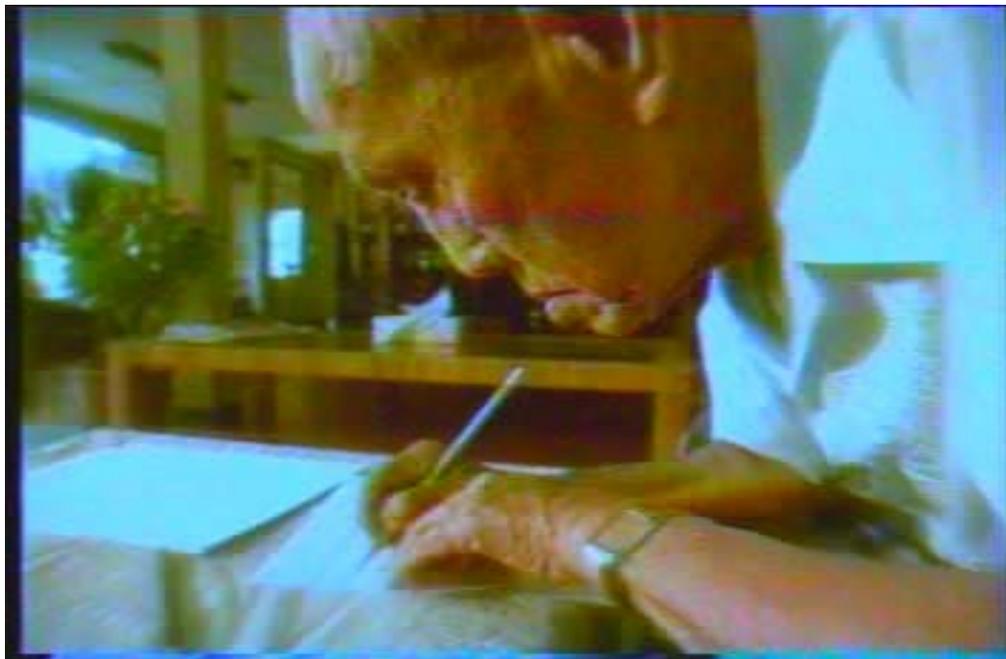
นอกจากการเผยแพร่ทางด้านคนตรีไทยให้แก่ศิษย์ นักเรียน นักศึกษาแล้วนั้น ยังมีผู้ที่สนใจทางด้านคนตรีไทยบางกลุ่ม เช่น คุณหมอบุณยพิศ คือ คุณหมอบุณยพิศ

อมาตย์กุล คุณหมอสุพจน์ อ่างแก้ว คุณหมอสวรรค์ วรรณบูรณ์ ฯลฯ รวมทั้งครู - อาจารย์ทางด้านดนตรีไทยก็ได้เข้ามาศึกษาและสืบทอดทางด้านดนตรีไทยโดยตลอด โดยจะเน้นไปทางด้านวิชาการเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีนักดนตรีซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น ครูเอื้อ สุนทรสนาน อาจารย์บุรุษ แคลตัน เป็นต้น ได้เข้ามาปรึกษาและนำความรู้ที่ได้จากครุมนตรีไปเผยแพร่ รวมทั้งรายการจากต่างประเทศมาถ่ายทำสารคดีดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงด้วย

5.1.1.2 สืบทอดวัฒนธรรมทางการประพันธ์เพลงไทย

บ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่ในการประพันธ์เพลงของครุมนตรี ตราโมท ซึ่งท่านได้รับการจ้างให้ปฏิบัติงานต่อในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยของกรมศิลปากร ทำให้ท่านต้องประพันธ์เพลงเนื่องในโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอ บ้านโสมส่องแสงจึงกลายเป็นสถานที่ทำงานของท่านอีกแห่งหนึ่ง โดยเฉพาะงานทางด้านประพันธ์เพลง ซึ่งพื้นที่ภายในบ้านที่ท่านใช้ในการประพันธ์เพลงอยู่เสมอ ก็คือ โต๊ะอาหาร ซึ่งท่านจะใช้เป็นที่รับแขกและที่ทำงานด้วยการประพันธ์เพลงของครุมนตรีไม่เฉพาะเพียงบริเวณโต๊ะอาหารเท่านั้น ในทุกพื้นที่ของบ้านโสมส่องแสงก็เป็นพื้นที่ที่ท่านประพันธ์เพลงด้วย ตัวอย่างเช่น ในการประพันธ์เพลงในห้องนอนครุมนตรีจะเคาะหัวเตียงและฮัมเพลงเบา ๆ เพื่อประพันธ์เพลงก่อนนอนและหลังจากตื่นนอน ในปัจจุบันยังปรากฏร่องรอยในการเคาะหัวเตียงนอนให้เห็นอย่างชัดเจน โดยจะเห็นเป็นรอยลึกไปถึงเนื้อไม้เนื่องด้วยการเคาะจังหวะในการประพันธ์เพลงนั่นเอง ซึ่งในการประพันธ์เพลงในห้องนอน อาจกล่าวได้ว่า ในห้องนอนนั้นเป็นสถานที่สำหรับการพักผ่อน เป็นสถานที่ที่เงียบสงบสามารถมีสมาธิในการประพันธ์เพลง รู้สึกสบายใจ ซึ่งเพลงต่าง ๆ นั้นล้วนเกิดมาจากจินตนาการทั้งสิ้น สิ่งแวดล้อมเหล่านี้จึงมีผลอย่างมาก และสิ่งที่เป็นอัจฉริยะทางด้านดนตรีไทยอีกอย่างหนึ่งคือ ในการประพันธ์ของครุมนตรินั้นจะไม่มีเครื่องดนตรีใด ๆ เลย จะมีก็แต่เพียงกระดาษในการบันทึกโน้ตซึ่งจะแต่งเป็นโน้ตสากล และเสียงในการฮัมเพลงรวมทั้งการเคาะจังหวะเท่านั้น ซึ่งเรื่องของการประพันธ์เพลงของครุมนตรี ตราโมนั้น ครูสงบศึก ธรรมวิหารกล่าวว่า ขั้นตอนในการประพันธ์เพลงนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การวางโครงสร้างของเพลงซึ่งเป็นสิ่งที่ยากที่สุด เช่น การคิดว่าจะประพันธ์เป็นแนวไหน ใช้อัตราอะไรในการประพันธ์ มีกี่จังหวะ สำเนียงในการประพันธ์เพลง จุดประสงค์ในการประพันธ์ ตัวอย่างเพลงเช่น เพลงโหมโรงรัตนโกสินทร์ เป็นเพลงที่ครุมนตรีได้ประพันธ์ไว้ในโอกาสกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี ครุมนตรีได้วางโครงสร้างของเพลง คือ ได้ประพันธ์เป็น 9 จังหวะ เพราะอยู่ในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 รวมทั้งต้องหาเพลงที่เป็นมงคล เช่น เพลงเรื่องทำขวัญ เพลงตระนิมิต สระบุหล่ง เป็นต้น ถ้าหากการวาง

โครงสร้างสำเร้จนั้น จะสามารถประพันธ์เพลงได้อย่างเข้าใจ และใช้เวลาไม่นาน (สงบศึก
ธรรมวิหาร, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 5.1 ครูมนตรี ตราโมทในขณะที่ประพันธ์เพลงที่โต๊ะรับแขกที่บ้านโสมส่องแสง

ภาพที่ 5.2 เตียงนอนที่บ้านโสมส่องแสง ปรากฏร่องรอยการเคาะจังหวะขณะประพันธ์เพลง

ในการประพันธ์เพลงของครุมนตรี ตราโมทนั้น จะใช้โน้ตสากลในการประพันธ์เพลง กล่าวไว้ว่า ครุมนตรีเป็นบุคคลที่มีความสามารถในเรื่องของโน้ตสากลมาก เนื่องจาก ครุมนตรี ได้ศึกษาจากครูดนตรีไทยหลายท่าน และได้ศึกษากับพระเจนดุริยางค์ ผู้ที่มีความชำนาญในเรื่องของโน้ตสากล จึงทำให้ในการประพันธ์เพลงของครุมนตรินั้นจะใช้โน้ตสากลในการประพันธ์ทั้งหมด ซึ่งข้อดีของโน้ตสากล คือ สามารถบอกระดับเสียงสูง - ต่ำได้มากกว่าโน้ตไทย จึงสามารถทำให้รักษาลักษณะของเพลงที่ประพันธ์ขึ้นได้ โดยไม่ต้องหลบเสียง และเมื่อการประพันธ์ทำนองเพลงไทยเสร็จสิ้นแล้ว ครุมนตรี ตราโมทจะถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์คนใดคนหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่ท่านจะถ่ายทอดให้กับครูในกรมศิลปากร ดังที่ครูจรัส อาจณรงค์ ได้กล่าวว่า ในการต่อเพลงของครุมนตรินั้นท่านจะต่อที่แผนกดุริยางค์ไทย กรมศิลปากร เป็นการต่อเพลงแบบโบราณ คือใช้บอกทำนองจากปาก ท่านจะถือโน้ตไว้ในมือแล้วต่อให้ลูกศิษย์ทีละวรรค แล้วเราก็จดทำนองไปที่ละวรรค ครุมนตรีจะไม่ลงมือปฏิบัติแต่จะบอกทำนอง เพลงส่วนใหญ่จะเป็นเพลงระบำหรือเพลงทางกรอ ซึ่งโดยหลักแล้วเพลงทางกรอจะเป็นเพลงที่บังคับทาง คือเป็นทางสำเร็จจึงทำให้สามารถใช้ได้ทุกเครื่องดนตรี (จรัส อาจณรงค์, สัมภาษณ์)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ในการประพันธ์เพลงของครุมนตรี ตราโมทในวัยหลังเกษียณนั้น นอกจากจะประพันธ์เพลงที่ทำงานที่กรมศิลปากรเป็นประจำแล้ว ท่านยังใช้พื้นที่ต่าง ๆ ในบ้านโสมส่องแสงของท่านสร้างสรรค์บทเพลง และการประพันธ์เพลงของท่านนั้นจะไม่ใช้เครื่องดนตรีในการประพันธ์ โดยจะมีเพียงกระดาษกับปากกาเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าโน้ตทุกตัวจะอยู่ในสมองของท่าน อาจจะมีเพียงการฮัมเพลงเบา ๆ และเคาะจังหวะเท่านั้น ซึ่งผลงานเพลงที่ท่านประพันธ์นั้นส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่มีทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน มีความไพเราะเพราะจากสัมผัสของคำ นับได้ว่าท่านเป็นอัจฉริยะบุคคลของวงการดนตรีไทยท่านหนึ่ง

5.1.2 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสง ภายหลังครุมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรม (พ.ศ. 2538 - 2549)

บ้านโสมส่องแสงเป็นพื้นที่ที่สามารถสะท้อนเรื่องราวในอดีต สะท้อนมุมมองต่าง ๆ รวมทั้งแสดงถึงบุคลิกภาพและตัวตนของครุมนตรี ตราโมทอย่างเด่นชัด แสดงถึงความมีนิสัยเรียบง่าย ไม่ยึดติดกับวัตถุ พอเพียงและรักธรรมชาติ ในสภาพแวดล้อมของบ้านที่เต็มไปด้วยธรรมชาติของน้ำและต้นไม้ บ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยมาโดยตลอด โดยระยะเวลาที่ครุมนตรี ตราโมท ยังมีชีวิตอยู่นั้น ท่านได้สร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ ไว้มากมาย รวมทั้งได้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ขณะที่อาศัยในบ้านโสมส่องแสง จนภายหลังจากท่านได้ถึงแก่อนิจกรรม บทบาทของบ้านดนตรีของบ้านโสมส่องแสงก็ยังคงอยู่ เพียงแต่

ทายาทจะเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของท่านและร่วมอนุรักษ์ พัฒนา รวมทั้งเผยแพร่ผลงานของ คุรุมนตรี ตราโมท ให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งทำให้ผลงานต่าง ๆ ที่คุรุมนตรีได้สร้างสรรค์ขึ้นมานั้นยังคง อยู่ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมคนตรีไทย เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

5.1.2.1 มูลนิธิมนตรี ตราโมท

คุรุมนตรี ตราโมทเห็นว่าการสืบทอดมรดกทางด้านดนตรีไทย ควรที่จะมีการ สร้างแรงบันดาลใจ เพื่อจะได้มีการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในวิชาชีพดนตรีไทย รวมทั้งยังเป็นการช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ซึ่งในความคิดนี้ทำให้เกิดมูลนิธิมนตรี ตราโมทขึ้น โดยคุรุมนตรีได้คัดเลือกนักเรียนที่มีฝีมือในการบรรเลงดนตรีไทย เข้ารับทุนการศึกษา เนื่องจากเป็นโอกาสอันดีในการเสริมสร้างกำลังใจและเพิ่มพูนประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ของเด็กให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างศิลปินที่มีคุณภาพของประเทศชาติ ซึ่งท่าน มักใช้คำว่า “การเจียรนัยเพชรเม็ดงาม”

มูลนิธิมนตรี ตราโมทนั้นได้เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่คุรุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่ โดยได้ จัดตั้งอยู่ที่กรมศิลปากร ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ซึ่งต่อมาภายหลังคุรุมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรมลง มูลนิธิมนตรี ตราโมท ได้ย้ายมาตั้งอยู่ที่บ้านโสมส่องแสงเพื่อดำเนินการต่อไปโดยทายาทและลูกศิษย์ของคุรุมนตรี ตราโมท มูลนิธิมนตรี ตราโมท ได้เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2527 โดยสมาคมศิษย์ เก่านาฏศิลป์ กรมศิลปากร บริษัทมติชน จำกัด ชมรมศิษยานุศิษย์และบุคคลทั่วไปที่มีความเคารพ นับถือและชื่นชมผลงานของคุรุมนตรี ตราโมท ร่วมกันจัดงานวันเทิดทูนครูคนตรีและนาฏศิลป์ ของแผ่นดินไทย และเฉลิมฉลองอายุ 84 ปีบริบูรณ์ คุรุมนตรี ตราโมท ณ โรงละครแห่งชาติ โดยจัดกิจกรรมการแสดงระหว่างวันที่ 16 - 17 มิถุนายน พ.ศ. 2527 จำนวน 3 รอบและบริษัทมติ ชน จำกัด จัดพิมพ์หนังสือ 2 เล่ม ได้แก่ ลิลิตอิหร่านราชธรรม ผลงานของมนตรี ตราโมทและ หนังสือ “โสมส่องแสง” ประวัติชีวิตของคุรุมนตรี ตราโมท โดยนำเงินค่าจำหน่ายบัตรชมการแสดงและหนังสือ รวมกับเงินทุนก่อตั้งจำนวน 200,000 บาท เพื่อดำเนินการก่อตั้งมูลนิธิมนตรี ตราโมท คณะผู้ริเริ่มก่อตั้งประกอบด้วย

- 1) นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์
- 2) นายมนตรี ตราโมท
- 3) นายประพัฒน์ แสงวณิช
- 4) นางมนัสสา เนตรนพรัตน์

- 5) นายเสรี หวังในธรรม
- 6) นายสุมน จำศิริ
- 7) นางสถาพร สนนทอง
- 8) นางพนิดา สิทธิธรรม
- 9) นายศิลป์ ตราโมท
- 10) นายสมพล พรพัฒน์เลิศกุล
- 11) นางคนตรี ตราโมท

ชื่อมูลนิธิเมื่อเริ่มก่อตั้ง คือ มูลนิธิมนตรี ตราโมท (MONTREE TRAMOD FOUNDATION) ชื่อย่อ ม.ต. (M.T.F.) ที่ประชุมมูลนิธิมนตรี ตราโมทพิจารณากำหนดตราประจำมูลนิธิให้ใช้เป็นรูป “ตะโพนหน้าตัด มีอักษรย่อ “ม.ต.” และให้มีคำว่ามูลนิธิ “มนตรี ตราโมท” อยู่ด้านล่าง ดังรูป

ภาพที่ 5.3 ตราประจำมูลนิธิมนตรี ตราโมท

ขณะครูมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่

วัตถุประสงค์เมื่อเริ่มก่อตั้งมูลนิธิมนตรี ตราโมท คือ เพื่อส่งเสริมช่วยเหลืองานไหว้ครู สงเคราะห์ศิลปิน ครูครุฑรงค์ และนาฏศิลป์ไทยที่อัครัด ไม่มีผู้อุปการะในคราวเจ็บไข้หรือมีเหตุจำเป็น ร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่น ๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ และสงเคราะห์นักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลป์ สาขาคูริยางค์ไทยที่เรียนดี มีความประพฤติเรียบร้อยแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ครูมนตรีจึงรับหน้าที่เป็นประธานกรรมการคัดเลือกนักเรียนนาฏศิลป์ระดับชั้นกลางและระดับชั้นสูงที่มีฝีมือดีทั้งในด้านนาฏศิลป์ไทย และดนตรีไทยเข้ารับทุนนริศรานุกูลดวงศ์ตั้งแตปี

พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา จนเมื่อมีการจัดตั้งมูลนิธิมนตรี ตราโมทขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2533 ครุมนตรี ตราโมทจึงสนับสนุนให้มีการจัดสรรทุนการศึกษาแก่นักเรียนระดับชั้นกลางของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ขึ้น กำหนดวัตถุประสงค์ของมูลนิธิมนตรี ตราโมท สนับสนุนประเพณีการไหว้ครูดนตรีไทย และมอบทุนการศึกษาสาขาดุริยางค์ไทยให้แก่วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากรในทุก ๆ ปี ซึ่งนักเรียนที่ได้รับทุนและโล่เกียรตินิยมของมูลนิธิมนตรี ตราโมท ขณะที่ครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่ เมื่อปี พ.ศ. 2533 - 2537 นั้นมีจำนวน 26 คน โดยประธานมูลนิธิมนตรี ตราโมทที่ได้รับแต่งตั้งเป็นท่านแรกคือ นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์ อธิบดีกรมศิลปากรในสมัยนั้น โดยมี นายชนิด อยู่โพธิ์ คุณหญิงอารี คุณต๋องท์ ครุมนตรี ตราโมท และนางพูนทรัพย์ ตราโมท เป็นที่ปรึกษา

ภายหลังครุมนตรี ตราโมทได้ถึงแก่อนิจกรรมลง จึงได้เปลี่ยนแปลงสถานที่ในการจัดตั้งมูลนิธิมนตรี ตราโมท จากเดิมที่ตั้งอยู่ในกรมศิลปากร ย้ายมาตั้งที่บ้านโสมส่องแสง เลขที่ 81 หมู่ 11 ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยได้ประชุมคณะกรรมการบริหารมูลนิธิมนตรี ตราโมทในวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2538 อันมีนายประพัฒน์ แสงวณิชเป็นประธาน และหม่อมราชวงศ์จักรกร จิตรพงศ์ รองประธานมูลนิธิมนตรี ตราโมท ซึ่งมีมติให้ย้ายที่ทำการมูลนิธิมนตรี ตราโมท รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของมูลนิธิมนตรี ตราโมทด้วย และเพิ่มเติมเกี่ยวกับการรักษาทางเพลงของครุมนตรี ตราโมท เพื่อส่งเสริมการศึกษาและเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท และในครั้งนั้นได้เสนอขอพระราชทานพระราชวินิจฉัยของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้วันที่ 17 มิถุนายน ของทุกปี เป็นวันครุมนตรี ตราโมท โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดกิจกรรมเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมทและหารายได้สมทบทุนมูลนิธิมนตรี ตราโมท ทั้งนี้ นายญาติ ตราโมท ได้ขอเปลี่ยนแปลงแก้ไขรูปสัญลักษณ์ให้ถูกต้องเหมาะสม ให้ใช้ตราประจำของมูลนิธิคือ ตะโพน มีอักษรย่ออยู่ภายใต้ ขาดังตะโพน และมีข้อความว่า “มูลนิธิมนตรี ตราโมท” ประดับบรรทัดตัว โน้ต 5 เส้น ไว้ข้างฐานตะโพนทั้งสองข้าง บรรจุอยู่ในวงรีมีข้อความภาษาอังกฤษว่า “MONTREE TRAMOD FOUNDATION” ดังรูป

ภาพที่ 5.4 ตราประจำมูลนิธิมนตรี ตราโมท
ภายหลังกรมมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรม

เมื่อได้เสนอขอเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ให้กว้างขวางเป็นประโยชน์แก่วงวิชาการด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทยแล้ว มูลนิธิมนตรี ตราโมทจึงกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานรวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิมนตรี ตราโมท ดังนี้

วัตถุประสงค์ของมูลนิธิมนตรี ตราโมทในปัจจุบัน คือ

1. ส่งเสริมช่วยเหลืองานไหว้ครู
2. สงเคราะห์ศิลปิน ครูดุริยางค์ และนาฏศิลป์ไทยที่อัครคัต ไม่มีผู้อุปการะในคราวเจ็บไข้หรือมีเหตุจำเป็น (ศิลปิน ครูหมายถึง ศิลปิน ครูทั้งอดีตและปัจจุบัน)
3. สงเคราะห์นักเรียน นักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์ สาขาดุริยางค์ไทยที่เรียนดี มีความประพฤติเรียบร้อยแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์
4. สนับสนุนการเก็บรักษาและรวบรวมผลงานจากภูมิปัญญาของกรมมนตรี ตราโมท
5. ส่งเสริมการศึกษา วิจัยและเผยแพร่เกียรติประวัติและผลงานของกรมมนตรี ตราโมท
6. ร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์
7. ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

กิจกรรมของมูลนิธิมนตรี ตราโมท

1. มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน ที่มีการเรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นประจำทุกปี
2. สนับสนุนการจัดงานวันมนตรี ตราโมท ในวันที่ 17 มิถุนายน ของทุกปี

3. จัดรายการมนตรีปณิณฑสังคีต ที่หอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) ปีละ ประมาณ 6 ครั้ง
4. จัดพิมพ์หนังสือและส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า เพื่อการเผยแพร่ผลงานครุมนตรี ตราโมทและส่งเสริมความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย

กิจกรรมส่งเสริมช่วยเหลืองานไหว้ครู

มูลนิธิมนตรี ตราโมทให้การสนับสนุนและดำเนินการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยเป็นประจำทุกปี ได้แก่รายการดังต่อไปนี้

1. มูลนิธิมนตรี ตราโมทให้ความร่วมมือในการอนุเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของกองการสังคีต กรมศิลปากรตามโอกาสที่กองการสังคีตขอความร่วมมือมา
2. มูลนิธิมนตรี ตราโมทจัดพิธีไหว้ครูในวันพฤหัสบดีก่อนการจัดงานเปิดบ้านครุมนตรี ตราโมท เป็นประจำทุกปี
3. มูลนิธิมนตรี ตราโมทจัดพิธีไหว้ครูในวาระที่วันครุมนตรี ตราโมท (17 มิถุนายนของทุกปี) ของปีที่ตรงกับวันพฤหัสบดี

กิจกรรมมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนวิทยาลัยนาฏศิลป์

ในการมอบทุนให้กับนักเรียนของมูลนิธิมนตรี ตราโมทนั้น ได้กำหนดขอบเขตในการจัดสรรทุนการศึกษาของมูลนิธิมนตรี ตราโมท ดังนี้

1. การสงเคราะห์นักเรียนที่ศึกษาในวิทยาลัยนาฏศิลป์ทุกแห่งทั่วประเทศ (ปัจจุบันมีวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั้งสิ้น 12 แห่ง) ที่มีผลการเรียนดี มีความสามารถทางการบรรเลงดนตรีไทยดีเด่น แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์
2. เพื่อยกย่องและเป็นกำลังใจแก่ครูผู้ฝึกสอนและวิทยาลัยนาฏศิลป์ให้ร่วมกันถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีไทยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น คุณสมบัติของนักเรียนที่มีสิทธิ์ได้รับทุนคือ
 - 2.1 เป็นนักเรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ที่ศึกษาในระดับชั้นต้นปีที่ 3 สาขาดุริยางคศิลป์ ไทย
 - 2.2 เป็นนักเรียนที่วิทยาลัยให้รับรองว่าเป็นผู้ที่มีผลการเรียนดีและความประพฤติเรียบร้อย

2.3 เป็นนักเรียนที่มีความสามารถในการบรรเลงดนตรีไทยโดยทางวิทยาลัย
บัณฑิต ภาพวีดิทัศน์การบรรเลงดนตรีไทยด้วยเครื่องดนตรีที่นักเรียนนัดส่งมายังประธาน
คณะกรรมการจัดสรรทุนฯ

ทุนและรางวัลเกียรติยศที่มอบให้มีดังนี้

1. นักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ได้รับทุนการศึกษาของมูลนิธิมนตรี ตราโมท
จะได้รับทุนการศึกษามูลค่า 2,500 บาทต่อทุนและโล่เกียรติยศ
2. ครูผู้สอนและควบคุมการฝึกซ้อมของนักเรียนที่ได้รับทุนได้รับโล่เกียรติยศ
3. วิทยาลัยนาฏศิลป์ที่นักเรียนที่ได้รับทุนศึกษาได้รับโล่เกียรติยศ (รางวัลโล่เกียรติยศ
และพิธีมอบเริ่มขึ้นในปีพ.ศ. 2546 ในงานวันมนตรี ตราโมท)

การก่อตั้งมูลนิธิมนตรี ตราโมท เมื่อปีพ.ศ. 2533 จนถึงปัจจุบัน มีผู้ดำรงตำแหน่ง
ประธานมูลนิธิมนตรี ตราโมทมาแล้ว 3 ท่านได้แก่

- (1) นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์ ประธานมูลนิธิมนตรี ตราโมท พ.ศ. 2533-2540
- (2) นายประพัฒน์ แสงวณิช ประธานมูลนิธิมนตรี ตราโมท พ.ศ. 2540-2544
- (3) ม.ร.ว.จักรวรรดิ จิตรพงศ์ ประธานมูลนิธิมนตรี ตราโมท พ.ศ. 2544 ถึงปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า บุคคลเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและวิญญูดีทั้งสิ้น รวมทั้งบุคคลที่
เกี่ยวข้องก็มีส่วนช่วยในการเป็นผู้ผลักดันทำให้มูลนิธิมนตรี ตราโมท ยังคงมีการพัฒนาอย่าง
สมบูรณ์ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

คุณูปการของครูมนตรี ที่เล็งเห็นประโยชน์ของมูลนิธิมนตรี ตราโมทนี้ ทำให้สามารถมี
ส่วนช่วยในการพัฒนาศักยภาพของนักดนตรีไทยรุ่นใหม่ วางรากฐานในการพัฒนาวิชาชีพ
รวมทั้งมีบทบาทในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมดนตรีไทย ถึงแม้ว่าครูมนตรี ตราโมท
จะถึงแก่อนิจกรรมแล้วก็ตาม

5.1.2.2 งานวันครุมนตรี ตราโมท และ การจัดงานเปิดบ้านพิพิธภัณฑ์ บ้านครุยางคศิลป์

ในการจัดงานวันครุมนตรี ตราโมท เริ่มจัดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2540 โดยภายหลัง ครุมนตรี ตราโมทได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2538 ม.ร.ว. จักรรณ จิตพงศ์ รองประธานมูลนิธิครุมนตรี ตราโมท ได้เสนอให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อขอพระราชทานวินิจฉัยให้วันครุมนตรี ตราโมท ซึ่งตรงกับวันที่ 17 มิถุนายน ของทุกปีเป็นวันจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทย และเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท โดยมีทายาทและลูกศิษย์ ร่วมกันจัดแสดงขึ้น นับว่าเป็นการแสดงความกตัญญูต่อครุมนตรี ตราโมทที่ล่วงลับไปแล้ว รวมทั้งเป็นการหารายได้ สมทบทุนมูลนิธิครุมนตรี ตราโมทอีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ ทายาทยังได้ร่วมกันคิดปรับปรุงบ้านโสมส่องแสงเพราะหากปล่อยให้บ้านนี้จะไร้ค่า ไม่มีประโยชน์ต่อสังคม และไม่เป็นที่รู้จัก จึงได้มีการปรับปรุงเพื่อสืบทอด วัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยต่อไป และเพื่อเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมทด้วย

การเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมทใน “วันมนตรี ตราโมท” ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีนั้น นับว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทายาทมีความตั้งใจที่จะจัด รวมทั้งบรรดาศิษย์ นักวิชาการ และผู้ที่รักในผลงานของครุมนตรี ตราโมท อาทิ คุณชรรค์ชัย บุนปาน คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นต้น ได้ร่วมปรึกษาหารือและปรับปรุงบ้านโสมส่องแสงของครุมนตรี ตราโมทขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ โดยให้ชื่อว่า “บ้านครุมนตรี ตราโมท” โดยนายญาติ ตราโมท กล่าวถึงที่มาของแนวความคิดดังกล่าวว่า ครั้งหนึ่งเคยเข้าไปที่บ้านของเชกสเปียร์ ภายในบ้านมีแต่หม้อ ไห และเตาผิงแบบเก่า มีชีวิตการอยู่อาศัยที่เป็นแบบ สมถะ อยู่ด้วยความพอเพียง ไม่นิยมวัตถุ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าคิดว่าศิลปินระดับโลกมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายเช่นนี้ จึงคิดว่าอยากที่จะทำสิ่งนี้ขึ้นมาบ้าง ซึ่งบ้านของคุณพ่อนั้น ก็มีชีวิตความเป็นอยู่ที่พอเพียง มีเครื่องดนตรีอยู่เพียงไม่กี่ชิ้น ทั้งที่เป็นบ้านของศิลปินแห่งชาติ แต่กลับพบว่า มีเครื่องดนตรีที่มีราคาแพงเพียงไม่กี่ชิ้น เช่น จิม ซลู่ ระนาด กรับ ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่ไม่มีค่าทางด้านราคาแต่มีคุณค่าทางด้านจิตใจ เป็นสิ่งที่น่าอนุรักษ์ ถือว่าเป็นการทำให้กับแผ่นดิน และเป็นสมบัติของชาวไทยทุกคน จึงอยากที่จะเผยแพร่ต่อไป (ญาติ ตราโมท, สัมภาษณ์)

นายญาติ ตราโมท เป็นบุคคลสำคัญ มีความตั้งใจที่จะอนุรักษ์บ้านโสมส่องแสง ให้เป็นพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่คิดมาเป็นเวลานานแต่ก็ยังไม่มีความมั่นใจในการดำเนิน โครงการด้วยเล็งเห็นว่าบ้านโสมส่องแสงเป็นบ้านไม้ซึ่งไม่มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมแต่ประการใด ภายหลังเมื่อได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม เยี่ยมชมบ้าน ได้เสนอแนะแนวความคิดในการจัดพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์ ในกรณีบ้านครุมนตรี ตราโมท (ลิตกวี 5 แผ่นดิน) ว่า บ้านครุมนตรีเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อปัญญา ครุมนตรี ตราโมทเป็นเด็กชนบทกำพร้าที่ประสบความสำเร็จด้วยการพากเพียรศึกษาหาความรู้ และรู้จักนำความรู้ที่นำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ในงานและการดำเนินชีวิตของตน ในสังคมไทยนั้นงานพิพิธภัณฑ์ยังไม่ได้แสดงบทบาทให้เห็นเด่นชัดในฐานะที่เป็นกลไกที่สำคัญ เพื่อการศึกษาอนุระบบซึ่งทำให้คนคิดเป็น และเล็งเห็นคุณค่าของคุณธรรมของมนุษย์มากกว่าวัตถุ พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่จึงมักจะแสดงสิ่งสวยงามและมีคุณค่าที่ตีราคาด้วยค่านิยมทางวัตถุเป็นสำคัญ อยากจะเห็นบ้านครุมนตรี ตราโมท (ลิตกวี 5 แผ่นดิน) เป็นพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นแบบอย่างและกำลังใจ แก่เยาวชนไทยจะได้พากเพียร และดำเนินชีวิตเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดีงาม แก่สังคมมากกว่ามุ่งหวังเพียงความสุขทางวัตถุเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นบ้านครุมนตรีจะยังเป็นแหล่งข้อมูลและความบันเทิงด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทยที่ถูกต้องและมีคุณค่าอีกด้วย บ้านหลังนี้เป็นธรรมชาติ มีบริเวณที่ขุดสระน้ำ ภูเขา มีสะพานไม้สำหรับนั่งเล่นในยามเช้าและยามเย็น ปลูกต้นไม้ที่มีดอกหอมตามแบบที่กล่าวไว้ในวรรณคดี ไม่มีเครื่องประดับบ้านที่ราคาแพงและถูกแต่งอย่างรุงรัง คุณแล้วเกิดความรู้สึกที่เรียบง่าย บนบ้านมีพื้นที่สำหรับนอน มีความเป็นส่วนตัว และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งพระและของศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งมีพื้นที่เก็บหนังสือที่เป็นความรู้ ทุกอย่างอยู่ในสภาพที่เหมาะสม ในการที่ไม่มีคามโอ้อ่าทำให้ได้เห็นอะไรหลายอย่างเกี่ยวกับชีวิตของคนที่ดีงามของแผ่นดินซึ่งกลายเป็นสิ่งที่หายากในยุคต่อ ๆ ไป บ้านโดยทั่วไปเป็นผลผลิตของสงครามเย็นที่เกิดรูปแบบใหม่ แฟชั่นใหม่ เพื่อแสดงความโอ้อ่าและมั่งคั่ง แต่บ้านหลังนี้กลับเป็นสิ่งที่ด้านกระแสเพราะเป็นสิ่งที่จะสื่อให้เห็นว่าข้าราชการชั้นผู้ใหญ่คนหนึ่งที่มีความซื่อสัตย์ และเป็นครูอาจารย์แก่คนทั้งหลายนับแต่เจ้านายลงมาจนถึงคนธรรมดา สามัญนั้น ท่านคิดอย่างไรในการสร้างบ้านและดำรงชีวิตที่สงบและเรียบง่าย และยืนนานกว่า 90 ปี สิ่งที่เป็นอนุสรณ์ของท่านดังกล่าวนี้คือสิ่งที่คนในยุคปัจจุบันควรได้แลเห็นให้คิด และได้ศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้และสติปัญญาในการที่จะดำรงชีวิตให้เหมาะสมได้

แนวคิดดังกล่าวทำให้นายญาติ ตราโมท เชื่อมั่นว่าสามารถจัดทำพิพิธภัณฑ์ขึ้นได้ โดยไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก จึงดำเนินการจัดทำโครงการบ้านครุมนตรี ตราโมทนี้ โดยใช้ทุนส่วนตัวของตัวเอง ปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสม จัดหาเงินสนับสนุนจากแหล่งทุนเอกชน และจัดการด้านสื่อประชาสัมพันธ์ผู้มีอุปการคุณในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อโฆษณาในสิ่งพิมพ์ เป็นต้น รวมทั้งการประกาศในวันแตรงขาวและงานวันเปิดบ้านครุมนตรี ตราโมท และการจำหน่ายบัตรแก่ผู้มาร่วมงาน กำหนดให้วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นปีครบรอบวาระ 100 ปีของครุมนตรี ตราโมท ทายาทและศิษย์ของครุมนตรี ตราโมทเป็นวันจัดงานเปิดบ้าน

ครุมนตรี ตราโมท ขึ้นเป็นปีแรก โดยใช้ชื่อว่า “งานเปิดบ้านครุมนตรี ตราโมท คีตกีวี 5 แผ่นดิน” เพื่อเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท เป็นแหล่งข้อมูลด้านดนตรีไทย ในการจัดงานเปิดบ้านครั้งนี้ได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดงานและทอดพระเนตรการแสดงเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2543

ภายหลังในปี พ.ศ. 2546 สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติได้ยกย่องบ้านครุมนตรี ตราโมทเป็นบ้านศิลปินแห่งชาติ 1 ใน 5 หลังที่เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของประเทศไทย และในปี พ.ศ. 2548 สมาคมสถาปนิกในพระบรมราชูปถัมภ์ ยกย่องให้พิพิธภัณฑ์บ้านครุมนตรี ตราโมท เป็นอาคารอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี 2548 บ้านโสมส่องแสงจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้ วิถีชีวิตของศิลปินแห่งชาติอย่างสมบูรณ์แบบ

ภาพที่ 5.5 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดงานและทอดพระเนตร ในงานเปิดบ้านครั้งที่ 1 พ.ศ. 2543

ภาพที่ 5.6 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน
ทรงเปิดงานและทอดพระเนตรวงขิม ศิษย์บ้านक्रमนตรี ตราโมท
ในงานเปิดบ้านครั้งที่ 1 พ.ศ. 2543

งานเปิดบ้านโสมส่องแสงนี้ คนบางกลุ่มมีความคาดหวังว่าภายในบ้านของक्रमนตรีจะต้องมากไปด้วยเครื่องดนตรี ข้าวของเครื่องใช้ที่มีค่า หรือวัตถุโบราณต่าง ๆ เนื่องจากक्रमนตรีรับราชการอยู่ในวังนานถึง 5 รัชกาล แต่เมื่อเข้าไปชมภายในบ้านแล้วกลับพบว่าบ้านของक्रमนตรีนั้นไม่มีเครื่องดนตรีหรือข้าวของมีค่าใด ๆ นอกจากเครื่องดนตรีส่วนตัวของท่านไม่กี่ชิ้น ได้แก่ ขิม 1 ตัวและระนาดเพียง 1 ราง ซึ่งวางอยู่ด้านหน้าโกศบรรจุธูปของक्रमนตรีที่มุมหนึ่งของห้องโถงกลางบ้านเท่านั้น สิ่งสำคัญคือ ในการจัดบ้าน ก็ได้มีการเก็บรักษาข้าวของเครื่องใช้ของक्रमนตรี วางไว้ในที่ที่ท่านเคยใช้ ดังนั้นจะพบร่องรอยคราบเขม่าสีน้ำตาลดำของควันธูปในห้องพระ รวมทั้งร่องรอยของแหล่งผลิตผลงาน โดยเฉพาะที่หัวเตียงนอนและโต๊ะสีขาวที่ใช้รับประทานอาหารซึ่งผ่านการซ่อมแซมมาแล้วหลายครั้ง

ภายในบ้านจะมีบริเวณของสระน้ำ มีสะพานไว้นั่งเล่น ชั้นล่างเป็นห้องเอนกประสงค์ ใช้ในการรับแขก นอนเล่น เขียนเพลง เขียนหนังสือ ฯลฯ ข้าวของเครื่องใช้ทุกอย่าง หิ้งกระเจก ขวดน้ำปรุง เข็มขัด เนคไท ยังพาดวางอยู่ในตำแหน่งเดิมเหมือนขณะक्रमนตรียังมีชีวิตอยู่ มีตู้ไม้สักโบราณเก็บเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เหรียญตรา และปริญญาบัตรจากสถาบันต่าง ๆ ฝาเรือน

ทุกด้านแขนงรูปของครุมนตรี ตราโมทที่ถ่ายไว้เมื่อครั้งเข้ารับพระราชทานการครอบงำจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และการแสดงดนตรีกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีสำคัญต่าง ๆ ส่วนชั้นล่างนั้นเปิดโล่งมุมด้านในต่อเป็นห้องเล็กๆ ใช้เก็บต้นฉบับผลงานการประพันธ์เพลงต่าง ๆ ซึ่งครุมนตรีประพันธ์ไว้หลายร้อยเพลงในสภาพเดิม บางฉบับยังเป็นลายมือของครูทั้งเนื้อร้องและโน้ตเพลง ล้วนแล้วแต่เป็นผลงานเพลงของครุมนตรี ตราโมททั้งสิ้น

ดังนั้น บ้านของครุมนตรีจึงเป็นสถานที่สะท้อนวิถีชีวิต เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ อันทรงคุณค่า เป็นแหล่งสร้างและเผยแพร่วัฒนธรรมทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ที่แสดงให้เห็นรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทย ตลอดจนสามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

พิพิธภัณฑสถาน บ้านครุมนตรี ตราโมทได้ตั้งเป้าหมายไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยด้านดนตรีและนาฏศิลป์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบชาวพุทธ โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการบริหารจัดการ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อเผยแพร่ชีวประวัติและผลงานของครุมนตรี ตราโมท
2. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของศิลปินครูทางด้านดนตรีไทยที่มีฐานะปานกลาง มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและเพียงพอ
3. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับศรัทธาของศิลปินไทยและขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวข้อง
4. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ความบันเทิงด้านนาฏดุริยางคศิลป์ที่ถูกต้องและมีคุณค่า
5. เพื่อเป็นที่ตั้งของมูลนิธิมนตรี ตราโมท ซึ่งดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมคุณภาพและกำลังใจแก่ครูและนักเรียนในสาขาดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศ

ภายหลังเปิดเป็นพิพิธภัณฑสถาน ทายาทและมูลนิธิมนตรี ตราโมท ได้จัดกิจกรรมเปิดบ้านครุมนตรี ตราโมทในช่วงฤดูหนาวปีละครั้ง เพื่อประชาสัมพันธ์หารายได้ให้กับมูลนิธิมนตรี ตราโมท ต่อเนื่องมาได้ 4 ปี โครงสร้างของบ้านก็เริ่มทรุดโทรมไปตามสภาพเนื่องจากอายุของไม้ มีปลวกกัดกินและปัญหาน้ำท่วมในบริเวณบ้าน ในปีพ.ศ. 2548 ทายาทจึงได้ปิดบ้านเพื่อซ่อมแซมกระทั่งแล้วเสร็จเมื่อประมาณต้นเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2549

ในแต่ละปีทายาทและศิษย์ของครุมนตรี ตราโมทจะร่วมกันจัดงานเปิดบ้าน โดยมีการจัดกิจกรรมการแสดงขึ้นภายในบริเวณบ้านเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ไทยด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทยให้ยังคงปรากฏในสังคม และเปิดให้เข้าชมทุกวัน แต่เนื่องจากบ้านครุมนตรี ตราโมทเป็นบ้านประวัติศาสตร์ซึ่งครอบครัวยุคครุมนตรี ตราโมทยังอาศัยอยู่ ดังนั้นผู้ที่เข้ามาชมบ้านจะต้องนัดหมายล่วงหน้า เพื่อความสะดวกในการเข้าชม

5.1.2.3 เปิดสอนดนตรีไทยและเผยแพร่ผลงานทางดนตรีไทยสู่สาธารณชน

ในการเปิดสอนดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงแห่งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดทางเพลงที่ถูกต้องของครุมนตรี ตราโมทและสืบทอดขนบประเพณีทางวัฒนธรรมของการดนตรี โดยเปิดสอนในวันเสาร์ และวันอาทิตย์ โดยใช้ชื่อเป็นทางการว่า “ ศิษย์บ้านครุมนตรี ตราโมท ” จัดการเรียนการสอนโดยครูศิลป์ ตราโมท (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทย กรมศิลปากร) และลูกศิษย์ ในการเปิดสอนดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงนั้น ครูศิลป์ ตราโมท ได้กล่าวว่า ในการเปิดสอนนี้ ได้เปิดสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ โดยมีแรงบันดาลใจที่อยากจะสืบทอดทางเพลงที่ถูกต้องไว้ เพราะบ้านโสมส่องแสงแห่งนี้เจ้าของบ้านคือ ครุมนตรี ตราโมท ท่านได้สร้างสรรค์ผลงานเพลงไว้มาก จึงพยายามที่จะรักษาทางเพลงไว้ให้เป็นทางที่ถูกต้องต่อไป มีความเห็นว่าการสืบทอดต่อกับศิษย์และผู้สนใจเป็นแนวทางให้เด็กได้เรียนรู้เพลงของคุณพ่อ โดยแท้จริง ไม่ให้ชื่อของครุมนตรี ตราโมท นั้นหายไป และวัตถุประสงค์อีกข้อหนึ่งคือเด็กไทยในตอนี้ คือ สื่อต่างๆ ทำให้เด็กไทยห่างเหินจากวัฒนธรรมของไทย สิ่งแวดล้อมทางตะวันตกเข้ามา ทำให้บางทีอาจหลงลืมรากเหง้าของตนเอง ซึ่งในการเปิดการเรียน การสอน ในวันเสาร์ และวันอาทิตย์มีส่วนช่วยกระตุ้นความเป็นไทย และอนุรักษ์วัฒนธรรมของไทย หรือแม้แต่ผู้ใหญ่ก็อยากให้เห็นความสำคัญและปลูกฝังให้ลูกได้เรียนศิลปะและวัฒนธรรมของไทย และพอเปิดการสอนก็ปรากฏว่าตรงตามวัตถุประสงค์พอสมควร ผู้ใหญ่ก็ให้ความสนใจช่วยเหลือ เข้าใจ เวลาทำงานอะไรต่างๆ ก็จะช่วยเหลือให้งานออกมาสำเร็จ คือมีความร่วมมือร่วมใจกัน เป็นสิ่งที่น่าปลื้มใจมาก (ศิลป์ ตราโมท, สัมภาษณ์)

การเปิดสอนดนตรีไทยจะเก็บค่าเล่าเรียน 2000 บาท และเรียนได้ 8 ครั้ง ครั้งละ 3 ชั่วโมง โดยจะเรียนรวมกันเป็นกลุ่ม วันเสาร์จะเปิดสอนเป็นจำนวน 2 รอบคือ รอบเช้าตั้งแต่เวลา 09.00 - 12.00 และรอบบ่ายตั้งแต่เวลา 13.30 - 16.30 ส่วนวันอาทิตย์จะเปิดสอนเพียงรอบเช้าเท่านั้น การสอนที่บ้านโสมส่องแสงนั้นผู้เรียนจะเรียนรวมเป็นกลุ่ม ส่วนครูจะสอนไปที่ละคน หากมีนักเรียนกลุ่มใดที่มีความสามารถในระดับเดียวกันก็จะสอนไปด้วยกันทั้งกลุ่ม การต่อเพลงให้แก่ศิษย์ ส่วนใหญ่ครูศิลป์ ตราโมทจะเน้นสอนเพลงที่ครุมนตรี ตราโมทประพันธ์ขึ้น นักเรียนที่เรียนนอกจากจะได้เรียนเพลงต่างๆ แล้ว ยังออกงานแสดงดนตรีไทยตามโอกาสต่างๆ ด้วย เพื่อ

เป็นการเผยแพร่ทางเพลง และบทเพลงที่ครูมนตรี ตราโมท ได้ประพันธ์ขึ้น ซึ่งสถานที่ในการแสดง นั้นมีอยู่ด้วยกันหลายกาลเทศะ เช่น รายการโทรทัศน์ หรือการบรรเลงในโอกาสต่างๆ เป็นต้น

ภาพที่ 5.7 การออกแสดงดนตรีไทยในงานเปิดบ้าน ที่บ้านโสมส่องแสง พ.ศ. 2547

ภาพที่ 5.8 การออกแสดงดนตรีไทยที่หอประชุมกองทัพเรือ พ.ศ. 2548

ภาพที่ 5.9 การออกแสดงดนตรีไทย ที่ซอยพิชญนันท์ จ.นนทบุรี พ.ศ. 2548

ภาพที่ 5.10 การออกแสดงดนตรีไทยที่รายการโทรทัศน์ “คุณพระช่วย” พ.ศ. 2549

ภาพที่ 5.11 การออกแสดงดนตรีไทยที่จังหวัดราชบุรี ในวันสงกรานต์ พ.ศ 2550

5.1.2.4 การเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท

ผลงานของครุมนตรี ตราโมทนั้นนับว่ามีหลายประเภท ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะผลงานที่เป็นรูปธรรม อันได้แก่ งานเขียนที่ครุมนตรี ตราโมทได้สร้างสรรค์ ถือได้ว่าเป็นมรดกของชาติที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาในด้านวัฒนธรรมดนตรีไทย และเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ประมาณค่ามิได้ การเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมทนั้น ทายาทและลูกศิษย์ร่วมกันเผยแพร่ผลงานมาโดยตลอด ได้จัดทำขึ้นในหลายรูปแบบ เช่น หนังสือ วิทยุทัศน์ ซีดี แอบบันทิกเสียง โดยมีทายาทและลูกศิษย์ รัฐ เอกชน และผู้ที่สนใจ ร่วมกันสนับสนุน เช่น ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น ตัวอย่างผลงาน เช่น หนังสือบันทึกเพลงไทยและโน้ตดนตรีไทย ชุดโหมโรงดนตรีไทย ผลงานของครุมนตรี ตราโมทวาระ ครบรอบ 100 ปี (พ.ศ 2543) เพื่อเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมทและจำหน่ายหารายได้สมทบทุนพัฒนาพิพิธภัณฑ์บ้านครุมนตรี ตราโมท รวมทั้งได้จัดพิมพ์หนังสือครุมนตรี ตราโมทกับการไหว้ครูดนตรีไทย(พ.ศ 2545) ออกเผยแพร่จำนวน 1000 เล่ม โดยการสนับสนุนของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล จัดพิมพ์หนังสือเทิด ส.ธ. (พ.ศ 2546) ประมวลพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับดนตรีไทยในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวน

1000 เล่ม จัดพิมพ์หนังสือและซีดี ที่ระลึกวันครุมนตรี ตราโมท ประจำปี 2548 รวมทั้งรายการบรรยายและการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ผลงานของครุมนตรี ตราโมท เพื่อเสริมสร้างสารบบบันเทิงแก่นักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ทั้งยังบันทึกรายการเพื่อการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการต่อไป และมีรายการมนตรี ปกติกสังคีตจัดขึ้นที่หอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ปี พ.ศ. 2539 - 2540 เป็นต้น โดยจะเน้นการอนุรักษ์ผลงานและเผยแพร่เกียรติคุณของครุมนตรี ตราโมทเป็นหลัก ซึ่งในการรวบรวมผลงานการประพันธ์เพลงของครุมนตรี ตราโมท โดยการบันทึกเสียงในรูปแบบของซีดีนั้นเป็นการเผยแพร่ทางหนึ่ง ซึ่งเป็นการเก็บรักษาเสียงเพลงได้คงทนและเป็นการรักษาบทเพลงที่เป็นต้นแบบ ไม่ให้ผิดเพี้ยนและยังมีการจัดพิมพ์โน้ตกำกับบทเพลงเหล่านั้นอีกด้วย ซึ่งนับว่าเป็นการดำเนินการที่ได้ผลประโยชน์ในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางปัญญาของสังคมไทยอย่างสมบูรณ์

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ประวัติและพัฒนาการของบ้าน โสมส่องแสงมีมาตามลำดับ มีความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสถานที่ สภาพแวดล้อมของบ้านไปตามกาลเวลา แต่สิ่งที่บ้านหลังนี้ไม่เปลี่ยนไปก็คือบทบาทในการสืบทอดทางวัฒนธรรม แม้ในปัจจุบันครุมนตรี ตราโมทจะถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว แต่ทายาทก็ยังรวมใจกันพัฒนาและฟื้นฟูให้เสมือนบ้านหลังนี้ยังมีชีวิต เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ได้ทราบถึงความเป็นมาของบ้านศิลปินแห่งชาติ ปลุกจิตสำนึกในการเป็นคนดี และนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักดนตรีไทยและคนทั่วไปอีกด้วย

ปัจจุบันบ้าน โสมส่องแสงแห่งนี้ ได้รับการพิจารณาจากกระทรวงวัฒนธรรม (พ.ศ. 2546) ให้เป็น “บ้านศิลปินแห่งชาติ” ที่เป็นสมบัติของแผ่นดิน เป็นแหล่งแสดงประวัติและผลงานของครุมนตรี ตราโมท รวมทั้งเป็นแหล่งค้นคว้าและแหล่งการเรียนรู้ดนตรีไทย ในการจัดงานเปิดบ้านในแต่ละปีซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในการเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมทให้เหมือนเมื่อครั้งที่ครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่ทุกประการ สะท้อนเห็นถึงความเป็นอยู่ที่สงบเรียบง่ายและเรียบง่ายของครุมนตรี ตราโมทที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติ การใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วเป็นแบบคนโบราณ การที่บ้าน โสมส่องแสงมีการเปิดบ้านเป็นพิพิธภัณฑ์ จึงเสมือนเป็นการทำให้บ้านหลังนี้พลิกฟื้นกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง

เกียรติยศสำคัญอย่างหนึ่งของบ้าน โสมส่องแสงที่เป็นความภาคภูมิใจของครุมนตรี ตราโมท และครอบครัวก็คือ บ้านหลังนี้เป็นบ้านที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์ถึง 3 ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2533 ในวันคล้ายวันเกิด 90 ปีของครูมนตรี
ตราโมท

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2538 ในวันคล้ายวันเกิด 95 ปีของครูมนตรี
ตราโมท

ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2543 ในวาระ 100 ปี ครูมนตรี ตราโมทและ
กิจกรรมเปิดพิพิธภัณฑ์บ้านครูมนตรี ตราโมท

บ้านโสมส่องแสงจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เป็นบ้านที่สำคัญของชาติและของ
แผ่นดิน ซึ่งแท้จริงแล้วบ้านโสมส่องแสง ขณะที่ครูมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่นั้น ท่านไม่ได้ตั้งใจ
หรือตั้งใจให้มีการสืบทอดทางวัฒนธรรมดนตรีอย่างสมบูรณ์แบบ หากแต่ต้องการให้บ้านหลังนี้
เป็นเพียงที่อยู่อาศัย ต่อเมื่อผู้วิจัยได้เข้ามาศึกษาแล้ว จึงพบว่าบ้านโสมส่องแสงแห่งนี้เป็นแหล่ง
สืบทอดทางด้านวัฒนธรรมดนตรีไทยในหลายด้าน เช่น ครูมนตรี ตราโมท สอนการเล่นจิมให้
ครูศิลป์ ตราโมท (บุตรชาย) เนื่องจากครูศิลป์ ตราโมทสนใจการเล่นดนตรีไทย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็น
การสืบทอดอย่างหนึ่งในครอบครัว จนเกิดเป็นรูปแบบ และเกิดเป็นทางจิมของครูมนตรี
ตราโมทขึ้น ดังที่พรทิพย์ อินทวิโรทัย ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า วิชาความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรม
ซึ่งมีการสืบทอดมาแต่ครั้งโบราณ โดยเฉพาะทางด้านดนตรีไทยนั้น สถาบันครอบครัวเป็น
องค์ประกอบที่สำคัญมากในการสนับสนุน ส่งเสริม บำรุงรักษา และสืบทอดองค์ความรู้เหล่านั้น
จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งต่อไป ยิ่งถ้าเป็นวิชาชั้นสูงหรือกลเม็ดเด็ดพรายต่าง ๆ ก็มักนิยม
ถ่ายทอดให้กับทายาทของวงศ์ตระกูลของตนเองหมดสิ้น เพื่อรักษาวิชาไว้มิให้สูญ ครูมนตรี
ตราโมท ก็ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ ไว้ให้แก่ทายาทของท่านด้วยเช่นกัน กลุ่มสืบทอดกลุ่มนี้
มีความใกล้ชิดผูกพันกันมาตั้งแต่เกิดในฐานะพ่อกับลูก และเป็นเวลายาวนานกว่า 50 ปี จึงมีส่วน
สำคัญอย่างมากในการช่วยเหลือสนับสนุนการทำงานของครูมนตรี ตราโมท มาโดยตลอด และยัง
ได้ดำเนินรอยตามจนสามารถรับสืบทอดมรดกของชาติไว้ได้ส่วนหนึ่ง

แม้ว่าในปัจจุบันบ้านโสมส่องแสงจะเปลี่ยนแปลงไปในทางกายภาพ ซึ่งมีการก่อตั้ง
มูลนิธิ มีกิจกรรมต่าง ๆ เข้ามาเคลื่อนไหว รวมทั้งการเปิดการเรียนการสอนดนตรี ทำให้บ้านนี้
ยังคงบทบาทในการสืบทอดและสืบสานวัฒนธรรมดนตรีไทย โดยตระกูลตราโมทและลูกศิษย์
ร่วมกันสนับสนุนและพัฒนาเป็นบ้านประวัติศาสตร์เพื่อเป็นการรำลึกถึงคุณูปการที่ครูมนตรี
ตราโมทได้สร้างไว้แก่ชาติไทยและเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของประเทศชาติสืบไป

5.2 การสืบทอดพิธีไหว้ครูคนตรีไทย

บทบาทของบ้าน โสมส่องแสงที่สำคัญ คือ การสืบทอดพิธีไหว้ครูคนตรีไทย ขณะครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่นั้น ได้มีการจัดพิธีไหว้ครูทุกปี นับว่าเป็นการสืบทอดที่สำคัญมาก พิธีไหว้ครูเป็นพิธีที่มีความศักดิ์สิทธิ์และได้ยึดถือมาเป็นระยะเวลายาวนาน เพื่อแสดงความกตัญญูทตเวที ต่อผู้มีพระคุณทั้งที่มีชีวิตอยู่และผู้ล่วงลับไปแล้ว รวมทั้งแสดงถึงความสามัคคี เป็นศูนย์รวม ทางด้านจิตใจทั้งครูและศิษย์ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้บ้าน โสมส่องแสงจะเป็นสถานที่จัดพิธีไหว้ครูประจำปีแล้ว ยังเป็นสถานที่จัดพิธีรับมอบในการเป็นประธานไหว้ครูคนตรีไทยจากครุมนตรี ตราโมทถึง 3 ครั้ง ซึ่งในการสืบทอดพิธีไหว้ครูคนตรีไทยที่บ้าน โสมส่องแสงนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งไว้ เป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

5.2.1 พิธีไหว้ครู และการเป็นประธานไหว้ครูคนตรีไทยของครุมนตรี ตราโมท

การไหว้ครูเป็นพิธีที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะในวงการคนตรีไทยนั้น ไม่ว่าจะ เป็นคนตรีหรือโขน - ละคร การไหว้ครูนั้นนับว่าเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งที่แสดงถึงวัฒนธรรม ของคนไทย การไหว้ครูคนตรีไทยอย่างมีพิธีรีตองนิยมจัดทำกันในวันพฤหัสบดี เพราะถือกันว่า พระพฤหัสบดีเป็นครูของทุก ๆ สาขา การทำพิธีไหว้ครูจึงต้องทำในวันพฤหัสบดีเท่านั้น จะถือมา อย่างไรไม่ทราบชัด เชื่อกันว่า พระพฤหัสบดีเป็นฤๅษีและอาจารย์ทางโหราศาสตร์ ทั้งยังเป็น ปุโรหิตของเทวดาอีกด้วย ซึ่งในบางตำรากล่าวกันว่าพระอิศวรทรงสร้างพระพฤหัสบดีขึ้นจากฤๅษี 19 คน โดยการร่ายพระเวทย์ให้ฤๅษีทั้ง 19 คนนั้นละเียดเป็นผุยผง แล้วเอาผ้าห่อไว้ ทรง ประพรมด้วยน้ำอมฤตก็กลายเป็นพฤหัสบดีขึ้นได้ จากนั้นก็ทรงมอบให้กระทำหน้าที่เป็นอาจารย์ ของเทวดาตลอดมา เพราะฉะนั้นเมื่อจะทำพิธีไหว้ครูก็มักจะใช้วันพฤหัสบดีเป็นวันจัดพิธีตาม ความเชื่อถืออันคิดเนื่องมาจากตำราของอินเดีย

การทำพิธีไหว้ครูคนตรีไทยนั้น เป็นการระลึกถึงบุญคุณของครูที่มีต่อศิษย์ ซึ่ง นอกจาก เทพเจ้าผู้ที่น่าบถ้อยกย่องกันว่าเป็นบรมครูแห่งศิลปะนั้น ๆ แล้ว ศิลปิน ศิษย์ จะต้องเคารพ กราบไหว้ตลอดไปถึงครูของครูผู้ล่วงลับไปแล้ว เพราะท่านได้เมตตาอบรมสืบทอดศิลปวิทยาการ กันมาจนถึงบรรดาครูบาอาจารย์ของตนในปัจจุบันนี้ให้ได้มีความรู้ ความสามารถ รับช่วงศิลป วิทยาการของท่านมาสั่งสอนและฝึกหัดอบรมให้แก่บรรดาผู้เป็นสานุศิษย์สืบมา การเคารพ กราบไหว้ระลึกถึงคุณของท่าน เป็นศุภกนิมิตของศิษย์ เป็นเครื่องหมายของศิษย์ที่ดี เป็น เครื่องหมายแห่งความรักใคร่นับถือนุชาในความดีของท่าน และเป็นความดีของศิษย์เอง เป็นความ ดีที่ทำได้ไม่รู้จักสูญ เป็นเครื่องหมายที่เห็นประจักษ์ว่า ศิษย์ผู้นั้นเป็นคนมีความกตัญญูทตเวที

แสดงว่าเป็นผู้รู้จักคุณครูบาอาจารย์ ในการนี้มีใช้ว่าจะทำเฉพาะแต่ในวันทำพิธีไหว้ครูเท่านั้น แต่ศิษย์ควรเคารพระลึกถึงท่านที่ล่วงลับไปแล้วและท่านที่มีชีวิตอยู่ในบัดนี้ และระลึกถึงอยู่เนื่อง ๆ ตลอดไป เมื่อระลึกถึงท่านแล้ว ก็ต้องทำตัวเป็นคนดี อยู่ในโอวาทคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์และประพฤติตัวอยู่ในหลักศีลธรรมจรรยาด้วย

ในทางปฏิบัติของพิธีไหว้ครูคนตรีไทย จำต้องมีบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำ เป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครู โดยต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิ วิทยุฒิ มีความรู้ความสามารถทางดนตรี และประการสำคัญคือต้องได้ผ่านการเข้าพิธีรับมอบจากครูอาจารย์ของผู้นั้นอีกชั้นหนึ่ง จึงจะเป็นผู้สมควรได้เป็นผู้ประกอบพิธีหรือเป็นประธานในการประกอบพิธีบูชาครูได้อย่างถูกต้อง ในการประกอบพิธีก็ต้องนุ่งขาว ห่มขาวตามประเพณีที่ยึดปฏิบัติกันมา (ศิลป์ ตรีมาท: 2545, 28) ตามแบบแผนประเพณี โบราณจารย์ได้กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับผู้ที่จะเป็นประธาน ประกอบพิธีไหว้ครูและทำพิธีครอบให้แก่ศิษย์ว่า ในการที่จะเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูหรือผู้อ่านโองการไหว้ครูคนตรีไทยได้นั้น ต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องและนับถือเป็นอย่างสูง ทั้งยังต้องเป็นผู้ที่ได้รับยกย่องรับให้เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองบุคคลในวิชาชีพให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบอันดี ควรมีความสมบัติทั้งทางคุณวุฒิและวิทยุฒิ กล่าวคือทางด้านคุณวุฒิจะต้องสามารถบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงได้ครบถ้วน และเป็นผู้มีความประพฤติดี รักษาศีล 5 ส่วนวิทยุฒิต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์และได้อุปสมบทเรียบร้อยแล้ว ตลอดจนจะต้องได้รับครอบประสิทธิ์ประสาทตามขั้นตอน เช่น ได้รับมอบตำรา เครื่องโอง (อาวุธต่าง ๆ) สมุดโองการไหว้ครู เป็นต้น อีกประการหนึ่ง คือ ได้รับพระราชทานครอบจากพระมหากษัตริย์

การเรียนคนตรีไทยและการได้รับมอบให้เป็นประธานไหว้ครูคนตรีไทยนั้น จะต้องเป็นไปตามขั้นตอน โดยครูสิริชัยชาญ ฝึกจำรัฐ กล่าวในเรื่องนี้ว่าขั้นตอนในการต่อเพลงหน้าพาทย์นั้นจะเริ่มจากง่ายไปหายาก เมื่อมีความรู้จนสามารถต่อเพลงชั้นสูงต่อไปได้นั้น ก็จะต้องได้รับการครอบจากประธานประกอบพิธีไหว้ครู โดยได้ครอบตามขั้นตอนดังนี้

1. ชั้นครอบเรียนเพลงหน้าพาทย์
2. ชั้นครอบเรียนเพลงโหมโรงกลางวัน
3. ชั้นครอบเรียนหน้าพาทย์ชั้นสูง
4. ชั้นครอบในการขอรับมอบการเป็นครู
5. ชั้นครอบเรียนเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงที่สุด โดยจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติดังนี้
 - อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์
 - ได้อุปสมบทแล้ว

- ความประพฤติตัวที่ดี ไม่สำมะเลเทเมา เล่นการพนัน
 - ความรู้ ความสามารถ ต้องมีฝีมือ
6. ขึ้นรับมอบให้เป็นประธานไหว้ครูดนตรีไทย

ผู้ที่จะได้รับมอบนี้เป็นบุคคลที่ประธานได้คัดเลือกแล้ว เพราะฉะนั้นการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูได้นั้นมิใช่สิ่งที่จะพึงกระทำได้ง่าย ๆ และมีเชื่อว่าใครก็ตามที่เรียนจบในวิชาชีพทางดุริยางคศิลป์อยากจะทำก็ทำได้ แต่ทั้งนี้บุคคลท่านนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติหลายประการ (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, สัมภาษณ์) ในขั้นนี้จะเป็นการสืบทอดที่สำคัญที่สุด เพราะเมื่อรับแล้วจะต้องเป็นตัวแทนครู รวมทั้งยังต้องมีคุณวุฒิและวัยวุฒิ สร้างความศรัทธาให้แก่บุคคลที่มาร่วมพิธีอีกด้วย สำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะรับมอบเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่ยึดถือปฏิบัติในวัฒนธรรมดนตรีไทย มีดังนี้

1. อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์ ได้อุปสมบทแล้ว
2. มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีสามารถบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงได้ครบถ้วน
3. มีบุคลิกและความประพฤติปฏิบัติเป็นที่เคารพ
4. รักษาศีล 5

จะเห็นได้ว่า กว่าที่จะถึงขั้นการเป็นประธานไหว้ครูดนตรีไทยได้นั้นมิใช่เรื่องง่าย เพราะจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องและการระอย่างสูง เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีอำนาจสูงสุดในการปกครองบุคคลในวิชาชีพให้ดำเนินไปอย่างมีระบบและเป็นไปตามระเบียบอันดี ดังที่โบราณจารย์ ได้ช่วยกันสร้างสรรค์ไว้และได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ครูมนตรี ตราโมท เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการจัดพิธีไหว้ครูและรับมอบพิธีไหว้ครู เพราะด้วยความรู้ความสามารถ และอุปนิสัย รวมทั้งท่านได้เรียนมาตามขั้นตอน ตามขนบของดนตรีไทย ท่านจึงเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ ท่านจึงได้รับเลือกจากครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียง ซึ่งหลักฐานเอกสารที่เกี่ยวกับประวัติของครูมนตรี ตราโมนั้น ท่านได้รับการครอบประสิทธิ์ประสาทให้เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจากครูดนตรีไทยถึง 2 ท่าน คือ

1. พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)
2. หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นศิลปินในราชสำนัก เพราะท่านเป็นเจ้าของกรมพิณพาทย์หลวงซึ่งขึ้นกับกรมมหรสพ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และกรมดนตรี ตราโมท ต่างก็ได้รับครอบประสิทธิ์ประสาทให้เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทยจากพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าครอบเมื่อใด ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. 2484 กรมดนตรี ตราโมท ได้รับการครอบอีกครั้งหนึ่งจากครูลหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงฟื้นฟูวิชานาฏศิลป์ขึ้น ปรากฏว่ามีครูอาจารย์ทางนาฏศิลป์ซึ่งได้รับประสิทธิ์ประสาทให้เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครุ หลายท่าน เช่น พระยาสุนทรเทวะพระบำ (เปลี่ยน สุนทรนนท์) พระยานัฏกานูรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต) คุณหญิงนัฏกานูรักษ์ (เทศ สุวรรณภารต) เป็นต้น จากนั้นได้มอบหน้าที่พิธีกรในการไหว้ครุ ครอบครุ ให้แก่ศิษย์อีกรุ่นหนึ่ง เช่น หลวงวิลาสวงงาม (หรั อินทรนนท์) และ นายสง่า สะศิวนิช เป็นการสืบทอดจากการประสิทธิ์ประสาทให้ธำรงรักษาไว้

มาภายหลังเมื่อหลวงวิลาสวงงาม นายอร่าม อินทรนนท์ และนายอาคม สายาคม ได้ทำอยู่ระยะหนึ่งท่านก็ได้ถึงแก่กรรมอีก ท่านก็ไม่ได้ครอบถ่ายทอดให้แก่ผู้ใดเลย จึงขาดช่วงไม่มีผู้ประกอบพิธี โขน ละครต่อไป ด้วยเหตุนี้กรมศิลปากรจึงกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชขอพระราชทานอนุมัติการครอบครุ โดยทรงเจิมหน้าผากและหลังน้ำสังข์พร้อมทั้งทรงครอบให้เป็นกรณีพิเศษ ซึ่งตามหลักการแต่โบราณได้ระบุไว้ว่า จะมีข้อปฏิบัติเมื่อเกิดการขาดช่วงไม่มีผู้ประกอบพิธี คือ ต้องได้รับพระราชทานครอบจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยความเชื่อที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมุติเทพ โดยได้จัดพิธีขึ้นในวันพฤหัสบดีที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2527 ณ ศาลาดุสิตาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ซึ่งในการจัดพระราชพิธีพระราชทานครอบประชนประกอบพิธีไหว้ครุ โขน - ละคร ดังกล่าวนี้นี้ คณะกรรมการจากกรมศิลปากรได้พิจารณาคัดเลือกบุคคล 5 คนที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ โขน ละคร ล้วนแต่เป็นคนที่อยู่ในแวดวงนาฏศิลป์ที่ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ แต่ในที่นี้กรมดนตรี ตราโมทเป็นบุคคลเพียงคนเดียวที่เป็นครูทางด้านดนตรีไทย เนื่องจากในการสืบทอดการเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครุทางด้านนาฏศิลป์ โขน - ละครนั้นมีจำนวนน้อย กรมดนตรี จึงได้รับการคัดเลือกให้สืบทอด เพื่อป้องกันไม่ให้สูญไป ซึ่งบุคคลที่ได้รับการครอบในครั้งนี้ ได้แก่

1. กรมดนตรี ตราโมท
2. ครูธีรยุทธ ยวงศรี

3. ครูทองสุก ทองหลิม
4. ครูอุดม อังศุธร
5. ครูชงไชย โพธิยารมณั
6. ครูสมบัติ แก้วสุจริต

ครูมนตรี ตราโมท จึงเป็นผู้รับพระราชทานครอบที่สามารถเป็นประธานไหว้ครูได้ทั้งคนตรีไทยและนาฏศิลป์โยน - ละคร ขณะนั้นท่านมีอายุ 84 ปี นับว่าเป็นบทบาทที่สำคัญมากที่สุด ในหมู่ศิลาปินทั้งหลาย เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำอ่านโองการบวงสรวงสังเวยในพระราชพิธีในครั้งนี้ด้วย

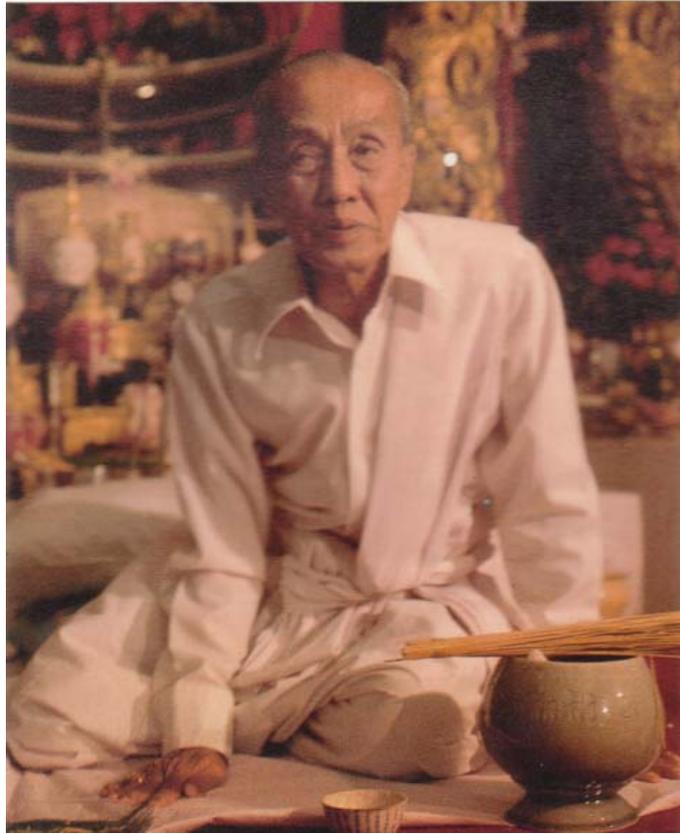

ภาพที่ 5.12 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงพระราชทานครอบในการเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูโยน - ละครให้กับครูมนตรี ตราโมท พ.ศ. 2527

จะเห็นได้ว่า การเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูนั้น จะต้องเป็นบุคคลที่สำคัญสูงสุดของเหล่าศิลาปิน หรือกล่าวไว้ว่าเป็นครูศิลาปินที่สมบูรณ์ การที่ครูมนตรี ตราโมท เป็นครูที่สามารถประกอบพิธีไหว้ครูได้ทั้งคนตรีไทยและโยน - ละคร แสดงให้เห็นว่าท่านมีคุณสมบัติที่ถึงพร้อมด้วยคุณวุฒิ วิทยุฒิ และบารมีที่สูงยิ่ง ดังนั้นท่านจึงได้รับการครอบประสิทธิ์ประสาทอย่าง

ถูกต้องตามแบบแผนที่โบราณจารย์ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ท่านยังได้นำตำรามาเรียบเรียงขึ้นใหม่ เพื่อให้เป็นตำราทางวิชาการใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูครูยงต์ไทยมาโดยตลอด และได้เริ่มปฏิบัติหน้าที่เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2499 ที่กองการสังคีต กรมศิลปากร จากนั้นครุมนตรีก็ได้ประกอบพิธีไหว้ครูอยู่เสมอ ให้กับหน่วยงานและสถานศึกษาที่ต่างๆ ได้แก่ กองการสังคีต กรมศิลปากร วิทยาลัยนาฏศิลป์ทั้ง 12 แห่งทั่วประเทศ ได้แก่ จังหวัดนาฏศิลป์กรุงเทพ นาฏศิลป์จันทบุรี นาฏศิลป์ลพบุรี นาฏศิลป์สุพรรณบุรี นาฏศิลป์กาฬสินธุ์ นาฏศิลป์พัทลุง นาฏศิลป์นครศรีธรรมราช นาฏศิลป์เชียงใหม่ นาฏศิลป์สุโขทัย นาฏศิลป์ร้อยเอ็ด นาฏศิลป์ นครราชสีมา นาฏศิลป์อ่างทอง รวมทั้งกองดุริยางค์ทหารอากาศ บ้านดุริยประณีต บ้านปลายเนิน หน่วยงานและสถานศึกษาที่ประกอบพิธีไหว้ครูในบางปี ได้แก่ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กองดุริยางค์ทหารบก กองดุริยางค์ทหารเรือ กองสวัสดิการกรมตำรวจ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ฯลฯ

นอกจากนั้นครุมนตรียังได้เขียนตำราเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและชี้ให้เห็นประโยชน์อันเกิดจากการประกอบพิธีไหว้ครูและครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาไว้อย่างชัดเจน ครุมนตรี ตราโมทยุติการเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูเมื่อปี พ.ศ. 2537 เมื่อท่านมีอายุ 94 ปี รวมเวลาในการปฏิบัติหน้าที่นี้ยาวนานถึง 39 ปี

ภาพที่ 5.13 ครูมนตรี ตราโมทกับบทบาทประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

จากการที่ครูมนตรี ตราโมทได้ทำหน้าที่อนุรักษ์และเผยแพร่ในการเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูมาโดยตลอด รวมทั้งยังเขียนหนังสือเกี่ยวกับการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งเป็นเอกสารที่มีประโยชน์ต่อศิษย์ นักศึกษาเป็นอย่างมาก จึงนับว่าครูมนตรี ตราโมทมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในหมู่ศิลปินทั้งหลาย และตั้งแต่วันที่ท่านได้รับการอนุญาตจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ให้เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ท่านก็ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ตราบจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

5.2.2 การจัดพิธีไหว้ครูที่บ้านโสมส่องแสง

พิธีไหว้ครูเป็นพิธีที่นักดนตรีหรือศิษย์วงศิลปิน คีตศิลปิน จะร่วมกันประกอบพิธีไหว้ครูเป็นประจำทุกปีตามโอกาสจะอำนวย จึงมีอยู่โดยทั่วไป แต่ละแห่งที่จัดพิธีกรรมก็จะผิดแผกแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งจะเป็นทั้งถ้อยคำในโองการที่ประธานผู้ประกอบพิธีกล่าวนำ และวิธีการประกอบพิธีก็แตกต่างกันไป ทั้งนี้ที่สุดแต่ประธานผู้ประกอบพิธีได้รับการมอบให้เป็นผู้ประกอบพิธีจากครูอาจารย์ท่านใด ซึ่งก็สมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะยึดถือปฏิบัติตามแนวทางที่

ครูอาจารย์มอบให้อย่างเคร่งครัดจึงจะเรียกว่า “เจริญรอยตามครู” ในสังคมของคิริยางคศิลป์ และคีตศิลป์นั้น อย่างน้อยจะต้องจัดพิธีหรือได้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูปีละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นการแสดงกตัญญูตา ระลึกถึงวิชาที่บูรพคณาจารย์ได้ประสิทธิ์ประสาทให้ นับเป็นการหาความเป็นสิริมงคลมาสู่ตนด้วยพิธีการนี้

ในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยโดยกรมดนตรี ตราโมทที่บ้านโสมส่องแสงนั้น ท่านได้จัดให้มีพิธีไหว้ครูขึ้นทุกปี ซึ่งทายาทและลูกศิษย์จะมาช่วยในการจัดงาน จึงทำให้ทั้งทายาทและลูกศิษย์ได้มีโอกาสพบปะ ได้ร่วมบรรเลงดนตรี และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งนับได้ว่าบ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่ที่สำคัญสำหรับทายาทและลูกศิษย์จะมารวมกลุ่มกันของนักดนตรีไทยในสายของกรมดนตรี ตราโมทเพื่อแสดงกตเวทีกุณต่อกรมดนตรี และเชื่อมเครือข่ายสังคมดนตรี จนกลายเป็นศูนย์กลางของผู้รักและชื่นชมกรมดนตรี ตราโมท

ภาพที่ 5.14 การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยโดยกรมดนตรี ตราโมทที่บ้านโสมส่องแสง

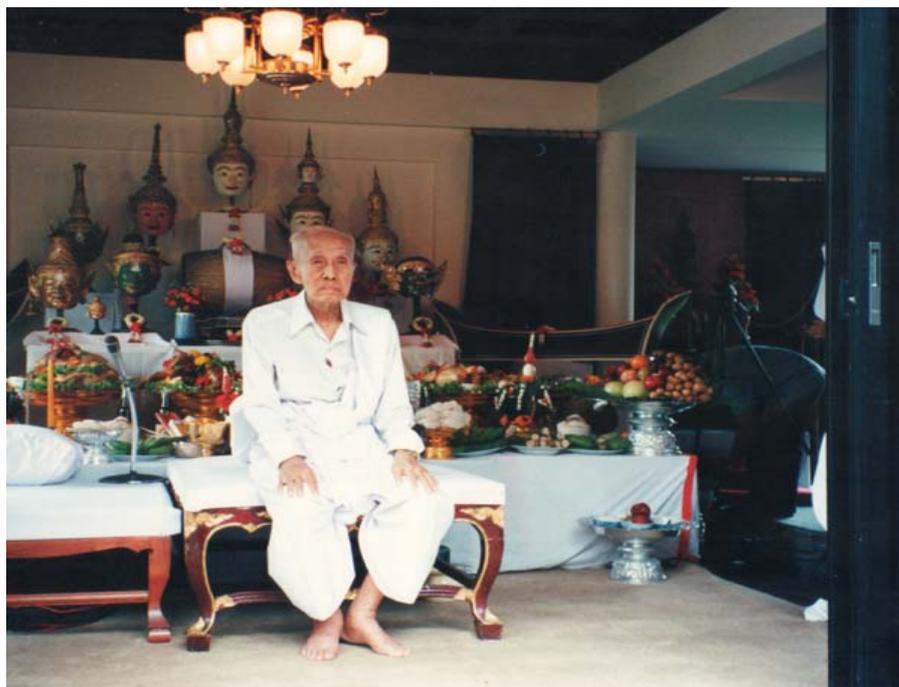
5.2.3 การจัดพิธีมอบให้เป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูบ้านโสมส่องแสง

การจัดพิธีมอบให้เป็นประธานไหว้ครูดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงนั้น ได้เริ่มเมื่อปี 2524 นับว่าเป็นการสืบทอดที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเมื่อครุมนตรี ตราโมทอายุมากขึ้นนั้น ท่านเห็นควรที่จะต้องหาคณะที่ควรได้รับการมอบจากท่าน โดยจะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความรู้ ความสามารถทั้งด้านคุณวุฒิ วิทยวุฒิ รวมทั้งอุปนิสัยที่สามารถสืบทอดในการเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูต่อไปได้ โดยครุมนตรีได้มอบการเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูทางด้านดนตรีไทยให้กับศิษย์และทายาทของท่าน ซึ่งในชีวิตของครุมนตรี ตราโมนั้น ท่านได้มอบการเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูทางด้านดนตรีไทยให้กับศิษย์และทายาท จำนวน 8 คน คือ

1. ครูประสิทธิ์ ถาวร (ถึงแก่กรรม)
2. ครูศิลป์ ตราโมท
3. ครูศิริชัยชาญ ฝักจำรุง
4. ครูสังเวียน ทองคำ (ถึงแก่กรรม)
5. ครูยงยศ วรรณมาศ
6. ครูณัฐพงศ์ โสวัตร
7. ครูบุญช่วย โสวัตร
8. ครูธงชัย ถาวร

ทั้งนี้ยังได้มอบการเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูทางด้านดนตรีไทยและนาฏศิลป์อีกจำนวน 2 ท่าน คือครูศิลป์ ตราโมท และครูศิริชัยชาญ ฝักจำรุง

ในการรับมอบเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูนี้ครูประสิทธิ์ ถาวร เป็นเพียงคนเดียวที่ไม่ได้จัดพิธีขึ้นที่บ้านโสมส่องแสง ส่วน 7 ท่านได้จัดพิธีขึ้นที่บ้านโสมส่องแสง ซึ่งมีปรากฏไว้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 5.15 ครูมนตรี ตราโมท ณ บ้านโสมส่องแสง ในการเป็นผู้ทำพิธีครอบให้กับศิษย์

ครั้งที่ 1 ได้จัดขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2524 ได้มีการทำพิธีครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ผู้ประกอบพิธีไหว้ครู หรืออ่านโองการในพิธีไหว้ครูคนตรีไทย จำนวน 2 คน คือ ครูศิลป์ ตราโมท(บุตรชาย) และ ครูศิริชัยชาญ พิภพจำรูญ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ครูศิลป์ ตราโมท ทายาทของครูมนตรี ตราโมท ได้กล่าวไว้ว่า ได้รับมอบครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2524 ในการรับมอบนั้น คุณพ่อบอกว่า ควรที่จะตั้งพิธีเอง จึงได้จัดพิธีขึ้นที่บ้าน ซึ่งได้ร่วมกันออกค่าใช้จ่ายกับครูศิริชัยชาญ พิภพจำรูญ บ้านนี้จึงถือว่าเป็นนอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัยแล้วยังเป็นที่ที่อัญเชิญเทพต่าง ๆ มาประดิษฐานอยู่ที่บ้านแล้วกราบไหว้บูชา จึงถือว่ามี ความศักดิ์สิทธิ์ และมีความเหมาะสมในการประกอบพิธี จะเกิดความเป็นสิริมงคลทั้งผู้ให้และผู้รับ (ศิลป์ ตราโมท, สัมภาษณ์)

ครูศิลป์ ตราโมท เป็นบุตรชายคนที่ 2 ของครูมนตรี ตราโมท ได้เรียนดนตรีไทยที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ เริ่มรับราชการเมื่อปี พ.ศ.2499 ขึ้นจัตวา กรมศิลปากร จนครบเกษียณอายุราชการ เมื่อ พ.ศ. 2538 ในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายดุริยางค์ไทย ปัจจุบันได้รับการพิจารณาจ้างเป็นพิเศษให้ดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย ทุกวันเสาร์เป็นอาจารย์สอนวิชาดนตรีไทยให้แก่ นักเรียน มุสิกมนตรี ตราโมท ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ตราโมท บ้านโสมส่องแสง จังหวัดนนทบุรี

และทุกวันนี้อาทิตย์จะถวายการฝึกซ้อมดนตรีไทยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ร่วมกับวงบ้านปลายเนิน ครูศิลป์ ตรีราโมท เป็นผู้มีทั้งคุณวุฒิ และวัยวุฒิ จึงเป็นที่เคารพนับถือของคนในวงการดนตรีไทย ได้ปฏิบัติงานในกรมศิลปากร และแสดงความสามารถทางด้านดนตรีไทยให้เห็นอย่างแท้จริง ดังนั้น ครูมนตรี ตรีราโมทจึงได้พิจารณาแล้วเห็นว่าควรจะได้รับมอบเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ครูมนตรี ตรีราโมทจึงได้ประสิทธิ์ประสาทให้ครูศิลป์เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ดังภาพที่ 5.16

ภาพที่ 5.16 การจัดพิธีมอบให้เป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครู ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2524

2. ครูศิริชัยชาญ พิภจรรย์ ลูกศิษย์ของครูมนตรี ตรีราโมท ซึ่งเป็นอีกท่านหนึ่งซึ่งมีความใกล้ชิดกับครูมนตรี ตรีราโมทเป็นอย่างมาก เรียกได้ว่าเป็นศิษย์ที่ครูมนตรีไว้ใจมากท่านหนึ่ง ซึ่งครูศิริชัยชาญ พิภจรรย์ กล่าวว่า ที่บ้านโสมส่องแสงนั้นได้เข้าไปเป็นประจำ จนแม่ทรัพย์ (พูนทรัพย์ ตรีราโมท) มักจะเรียกอยู่เสมอว่าเป็นลูกนอกไส้ ซึ่งภายหลังจากที่ครูมนตรีเกษียณอายุราชการนั้น กรมศิลปากร ได้ให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทยต่อมา ซึ่งในการปฏิบัติตัวนั้น ครูมนตรีจะไปทำงานตอนเช้าจนถึงบ่าย 3 โมง และจะนอนประมาณ 4 โมง จนถึง

2. ทุ่ม หลังจากนั้นจะตื้นขึ้นมากินข้าว ในช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่สามารถเข้าไปพบ หรือซักถามได้ ครูมนตรีเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถมาก จึงได้สืบทอดไว้หลายอย่าง เช่นในการที่ได้รับการครอบจากครูมนตรี ตราโมท ณ บ้านโสมส่องแสง จ.นนทบุรี ในวันพฤหัสบดีที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2524 ซึ่งเป็นวันเกิดของคุณแม่พูนทรัพย์ ตราโมท ได้จัดทำบุญเลี้ยงพระ และเริ่มพิธีไหว้ครูที่บ้านโสมส่องแสง ซึ่งสาเหตุที่ไม่ได้จัดพิธีไหว้ครูขึ้นที่วิทยาลัยนาฏศิลป์นั้นเป็นเพราะว่าได้ถือระเบียบทางโบราณว่า คนที่จะรับครอบให้เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูได้นั้นจะต้องจัดเตรียมพิธีด้วยตนเอง ต้องแต่งกายด้วยชุดขาว นุ่งกางเกงขาว เสื้อขาว เมื่อครบคั้งนั้นก็เริ่มพิธีโดยท่านจะมอบตำราไหว้ครูให้เพื่อนำไปกล่าวโองการสำหรับการเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครู ซึ่งนั่นถือได้ว่าได้รับความไว้วางใจสูงสุดแล้ว (สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ, สัมภาษณ์)

ครูสิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ จบการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง วิชาเอกดนตรีไทย ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ระดับปริญญาตรี วิชาเอกภาษาไทย ที่สถาบันราชภัฏจันทรเกษม ระดับปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา และปริญญาเอก สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้านการบริหาร ได้เป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์มา 3 แห่ง (จังหวัดลพบุรี กาฬสินธุ์ และกรุงเทพฯ) ผู้อำนวยการกองศิลปศึกษา ผู้อำนวยการสถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ รองอธิบดี และอธิบดีกรมศิลปากร ปัจจุบันเป็นศิลปินแห่งชาติ เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นกรรมการมูลนิธิสิรินธร มูลนิธิสุนทรานวตติวงศ์ อนุกรรมการเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย และเกณฑ์การประเมินของคณะกรรมการอุดมศึกษา เป็นอุปนายกสมาคมครุศาสตร์สัมพันธ์ เป็นกรรมการสภาสถาบันอาศรมศิลป์ และอื่นๆ ที่เกี่ยวกับงานการศึกษาด้านดนตรี นาฏศิลป์อีกหลายคณะกรรมการด้วยกันทั้งภาครัฐและเอกชน ท่านจึงเป็นบุคคลหนึ่งที่เป็นที่เคารพนับถือของวงการดนตรีไทยเป็นอย่างมากครูมนตรี ตราโมทจึงได้ประสิทธิ์ประสาทให้ครูสิริชัยชาญเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอีกท่านหนึ่ง

ครั้งที่ 2 ได้จัดขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2536 ได้มีการทำพิธีครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ผู้ประกอบพิธีไหว้ครู หรืออ่านโองการในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เป็นการรับมอบให้กับบุคคลทั้ง 2 ท่านอีกครั้ง นั่นคือ ครูศิลป์ ตราโมท และครูสิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ แต่ในการรับมอบครั้งนี้เป็นการรับมอบให้เป็นผู้ทำพิธีทั้งดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย ที่บ้านโสมส่องแสง พิธีครั้งนี้ได้จัดขึ้นหลังจากที่ครูมนตรี ตราโมทได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ซึ่งครูศิลป์ ตราโมท ได้กล่าวไว้ว่า ในการทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยกับ

โขน ละคร นั้นมีความแตกต่างกันคือ โขน - ละคร จะรับมอบโดยการรับครอบจากศิระพระพรต มุณี พระพิราพ เทริดของละคร ส่วนทางด้านดนตรีไทยก็จะใช้นั่ง ในการประกอบพิธีทั้ง 2 อย่างนี้ คุณพ่อไม่ได้เอาตำราของทางนาฏศิลป์อย่างที่เขากำกัน แต่คุณพ่อได้ปรับปรุงแต่งขึ้นใหม่ ในการทำพิธีทั้ง 2 อย่างนั้นจะนำทการสักการบูชา พระพรตเพิ่มเข้าไปอีก 1 บท (ศิลป์ ตราโมท, สัมภาษณ์)

ครูศิลป์ ตราโมท ได้เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยโดยได้รับมอบจาก กรมมนตรี ตราโมท ให้เป็นผู้ปฏิบัติการเป็นประธานประกอบพิธีได้เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2524 และได้เริ่มปฏิบัติเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2528 ณ งานดุริยางค์ไทย สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ หลังจากนั้นก็เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยให้กับสถาบันอื่นๆ ดังนี้

- วิทยาลัยนาฏศิลป์ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคทั้ง 12 แห่ง
- สำนักการสังคีต
- สมาคมดนตรีแห่งประเทศไทย
- กองดุริยางค์ทหารเรือ
- กองดุริยางค์ทหารอากาศ
- กองดุริยางค์ทหารบก
- กองดุริยางค์กรมตำรวจ
- มหาวิทยาลัยศิลปากร
- มหาวิทยาลัยมหิดล
- มูลนิธิ 5 ธันวาคมหาราช
- สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
- มูลนิธิมนตรี ตราโมท

นอกจากนี้ครูศิลป์ ตราโมทจะประกอบพิธีในหน่วยงานของรัฐและเอกชนอื่น ๆ ตามแต่หน่วยงานนั้น ๆ จะแจ้งขอความอนุเคราะห์มายังสำนักการสังคีตเป็นบางโอกาส

ในส่วนของครูสิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ ได้กล่าวถึงการเป็นประธานไหว้ครูทางด้านนาฏศิลป์ว่า ในการเป็นประธานไหว้ครูทางด้านนาฏศิลป์นั้น ได้รับครอบจากกรมมนตรี ตราโมท อีกครั้งหนึ่ง ตั้งแต่ได้รับครอบในการเป็นประธานไหว้ครูทางด้านนาฏศิลป์จนถึงปัจจุบัน

ยังไม่เคยได้ทำเพราะจะทำได้ต่อเมื่อไม่มีครูทางด้านนาฏศิลป์ หากเขายังอยู่ จะไม่ยอมทำเพราะว่าเราไม่ได้ ความศรัทธาจึงไม่เกิด การที่ได้รับการครอบนี้ ครูมนตรีท่านครอบให้ไว้เพื่อไม่ให้มันสูญไปเท่านั้น (สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์, สัมภาษณ์)

เมื่อครูสิริชัยชาญ ฝึกจรรย์ได้รับมอบจากครูมนตรี ตราโมทแล้ว ท่านจึงได้เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูทางด้านดนตรีไทยให้กับสถาบันต่างๆ หลายแห่ง ดังนี้

- วิทยาลัยนาฏศิลป์ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคทั้ง 12 แห่ง
- วังคลองเตย
- กองดุริยางค์ทหารเรือ
- กองดุริยางค์ทหารบก
- กองดุริยางค์ทหารอากาศ
- มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
- อาศรมศิลป์
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชมรมดนตรีสโมสรนิสิตจุฬา
- เรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาพที่ 5.17 การจัดพิธีมอบให้เป็นประธาน ในการประกอบพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ไทย
ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2536

ครั้งที่ 3 ได้จัดขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2537 ในขณะนั้นครุมนตรี ตราโมท มีอายุ 94 ปี จึงต้องมีผู้ช่วยในการประกอบพิธีไหว้ครู 2 คน คือ ครูศิลป์ ตราโมท และ ครูสิริชัยชาญ พิภงารุญ ซึ่งได้มีการทำพิธีครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ผู้ประกอบพิธีไหว้ครู หรืออ่านโองการในพิธีไหว้ครูคนตรีไทย จำนวน 5 คน ดังนี้

1. ครูสังเวียน ทองคำ
2. ครูยงยศ วรรณมาศ
3. ครูนัฐพงศ์ โสวัตร
4. ครูบุญช่วย โสวัตร
5. ครูธงชัย ถาวร

ภาพที่ 5.18 การจัดพิธีมอบให้เป็นประธาน ในการประกอบพิธีไหว้ครู ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2537

ในการครอบทั้ง 5 คนนี้ ได้รับการพิจารณาจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยกรมศิลปากรได้เล็งเห็น ความสำคัญของการสืบทอดเป็นอันมาก เนื่องจากครุมนตรีมีอายุที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ทาง กรมศิลปากรเห็นควรที่จะต้องหาบุคคลที่สืบทอดต่อไป โดยได้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาผู้ที่ สมควรจะได้รับครอบประสิทธิ์ประสาทให้เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูคนตรีไทย แล้วจึงเสนอ

รายชื่อให้ครูมนตรี ตราโมท พิจารณาตัดสินอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นกรมศิลปากรจึงออกคำสั่งแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งทั้ง 5 ท่านได้ร่วมกันรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดพิธีไหว้ครูและพิธีครอบคัมภีร์ที่ยึดถือปฏิบัติกันมา ในจำนวน 5 ท่านนี้มีทั้งข้าราชการสังกัดกรมศิลปากร และสังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ ครูสังเวียร ทองคำ จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ภาพสินธุ์ ครูยงยศ วรรณมาศ จากกองการสังคีต ครูณัฐพงศ์ โสวัตร จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ (กรุงเทพ) ครูบุญช่วย โสวัตร จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และครูชงชัย ถาวร จากวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ (พรทิพย์ อินทวิโรทัย : 2539,191) โดยทั้ง 5 คนนี้ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่มีความสามารถ และเป็นบุคคลที่ ครูมนตรี ตราโมทได้คัดเลือกว่ามีคุณสมบัติที่เหมาะสมแล้วทั้งสิ้น ซึ่งต่อมาศิษย์ทั้ง 5 คนนี้ก็ได้ปฏิบัติการเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูต่อมาจนถึงปัจจุบัน ในวงการดนตรี และโขนละคร จะถือว่าการประกอบพิธีไหว้ครูเป็นงานที่สำคัญสูงสุดและมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง บุคคลที่เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูหรือเป็นผู้อ่านโองการไหว้ครูจะได้รับการยกย่องและเคารพอย่างสูง ได้รับการยอมรับว่ามีอำนาจสูงสุดในการปกครองบุคคลใน วิชาชีพให้ดำเนินไปอย่างมีระบบ และเป็นไปตามระเบียบอันดี บุคคลนี้จะต้องเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติที่ดีหลายประการ คือ มี วิทยุติ คุณวุฒิ คุณธรรม และบารมีอย่างครบถ้วน ดังนั้น การที่ ครูมนตรี ตราโมท จะครอบ ประสิทธิ์ประสาทให้แก่ศิษย์คนใด ท่านจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วนก่อน โดยเฉพาะผู้นั้น จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมอย่างแท้จริง สมกับที่จะได้รับการยกย่องเคารพนับถือและเพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้นั้นจะสามารถดำรง รักษา สืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรีไทยนี้ไว้ได้ตลอดไป

5.2.4 การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสง โดยครูศิลป์ ตราโมท

ภายหลังจากที่ครูมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรมนั้น ในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ภายในบ้านโสมส่องแสงก็ยังคงมีการจัดพิธีอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด เพียงแต่ในเวลานี้ ครูศิลป์ ตราโมท ได้ทำหน้าที่เป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยแทนครูมนตรี ซึ่งครูศิลป์ ตราโมทนั้น ท่านก็ได้รับมอบในการเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูจากครูมนตรี ตราโมท โดยตรง ที่บ้านโสมส่องแสงถึง 2 ครั้ง จึงทำให้รูปแบบในการจัดพิธีไหว้ครูมีความเหมือนกัน ครูศิลป์ได้ปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง และให้มีความถูกต้องตามหลักที่ครูมนตรีได้สอนไว้ รวมทั้งมีความเคร่งครัดในการประกอบพิธีไหว้ครูเป็นอย่างมาก สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า บ้านโสมส่องแสงนอกจากจะเป็นบ้านสำหรับอยู่อาศัยแล้ว ยังเป็นบ้านที่สืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยอีกด้วย นับว่าบ้านโสมส่องแสงเป็นบ้านที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่ง ที่ได้ใช้สถานที่ในการจัดพิธีที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาโดยตลอด โดยได้จัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงเป็นประจำ ทุกปี โดยในทุก ๆ ปีนั้น ก็จะมีลูกศิษย์ต่าง ๆ มาร่วมพิธี ทำให้เหล่านักดนตรี ลูกศิษย์ของ

ครุมนตรี ตรีโฆท ได้มารวมกัน เพื่อรำลึกถึงครุมนตรี ตรีโฆท รวมทั้งยังเป็นทีพบปะ พุดคุย เพื่อความสามัคคีกันอีกด้วย บ้านโสมส่องแสงจึงมีบทบาทอย่างมากในการรวมศิษย์ และทำให้ บ้านยังคงมีบทบาทต่อมา รวมทั้งเป็นทีรวมเครือข่ายสังคมคนตรีไทยอีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 5.19 ครูศิลาปี ตรีโฆทประกอบพิธีไหว้ครู

จะเห็นได้ว่า ครูศิลาปี ตรีโฆท เป็นผู้สืบทอดทางด้านการเป็นประธานประกอบพิธี ไหว้ครูมาโดยตลอด ด้วยเหตุนี้ทำให้บ้านโสมส่องแสงยังเป็นทีสืบทอดการประกอบพิธีไหว้ครู

จากการศึกษานั้นทำให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของบ้านโสมส่องแสง ทีมีการ อนุรักษ์และการพัฒนามาตามลำดับ ทำให้มองเห็นความเปลี่ยนแปลง เห็นถึงการสืบทอดทางด้าน วัฒนธรรมคนตรีไทยภายในบ้านโสมส่องแสง ซึ่งทายาทมีส่วนสำคัญยิ่งทีทำให้บ้านโสมส่องแสง นั้นยังคงอยู่และยังคงเป็นสถานที่ทีสำคัญแห่งหนึ่งของชาติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็จะสะท้อนให้เห็นถึง บทบาทของบ้านโสมส่องแสง ดังทีผู้วิจัยจะกล่าวในบทต่อไป

บทที่ 6

บทบาทของบ้านโสมส่องแสง

บ้านโสมส่องแสงนับว่ามีบทบาทต่อวัฒนธรรมดนตรีไทยมาโดยตลอด เนื่องจาก ครูมนตรี ตราโมท เป็นบุคคลสำคัญทางด้านดนตรีท่านหนึ่งของประเทศไทยจนได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ และยังเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไปและนักดนตรีไทยอีกด้วย บ้านของ ครูมนตรี ตราโมทจึงเป็นพื้นที่ในการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทยในหลายๆ ด้าน เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญในแง่ของการเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับคนรุ่นใหม่ ในการสร้างและนำองค์ความรู้ทางดนตรีไทยในด้านต่างๆ นั้นมาปรับใช้ เป็นสถานที่ที่ช่วยในการปลูกจิตสำนึกที่ดั่งงามแก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมเยือนตลอดจน ช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมพื้นฐานของคนในสังคมที่ดี บทบาทของบ้านโสมส่องแสงนั้นจึงมีความสำคัญในด้านการอนุรักษ์ การสืบทอด และการรักษามรดกสำคัญ ของชาติ ซึ่งในเรื่องบทบาทของบ้านโสมส่องแสงนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งไว้เป็น 5 หัวข้อ ดังนี้

6.1 บทบาทด้านการสืบทอดประเพณีประกอบพิธีไหว้ครูและการจัดพิธีไหว้ครู

ในฐานะผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ครูมนตรี ตราโมท ได้ทำหน้าที่ทั้งในเรื่องการ สืบทอด การอนุรักษ์ การพัฒนา และการถ่ายทอด อย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งทำให้แบบแผนของ พิธีไหว้ครูที่โบราณจารย์ได้สร้างสรรค์สืบทอดมาช้านานยังคงอยู่คู่ชาติไทยต่อไปอย่างยาก แก่การเสื่อมสูญ โดยมีความคิดสร้างสรรค์ในอันที่จะพยายามปรับปรุงแก้ไขให้ทุกสิ่ง สมบูรณ์แบบ บังเกิดประโยชน์สูงสุดตามหลักการและเหตุผล สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจดีที่มี ต่อศิษย์โดยแท้จริง ซึ่งศิษย์จะต้องศึกษา เรียนรู้ให้เข้าใจลึกซึ้ง และดำเนินรอยตามท่านอย่าง เกรงคร้ามสืบทอดไป

บทบาทในการเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยนั้น เกิดจากครั้งที่ ครูมนตรี ตราโมท ยังมีชีวิตอยู่บ้านโสมส่องแสงแห่งนี้จัดเป็นสถานที่สำคัญในการเป็นสถานที่ มอบการเป็นประธานไหว้ครูดนตรีไทย บ้านโสมส่องแสงแห่งนี้มีความศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็น สถานที่ในการทำพิธีอันเป็นมงคลยิ่ง นับเป็นพิธีกรรมที่สำคัญและเป็นมงคลต่อการเป็นนักวิชาชีพระดับ ดนตรีไทยอย่างยิ่ง เนื่องจากการบูชาครูซึ่งถือเป็นการแสดงความเคารพบูชาและระลึกถึงครูผู้มี พระคุณ เป็นวิธีการที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูที่มาจากจิตอันบริสุทธิ์ของลูกศิษย์ที่มีต่อครู

ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ดังนั้นบริเวณปริณทลซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธี จึงถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เต็มไปด้วยความเป็นมงคลและความดีงามทั้งปวง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นความเชื่อที่ผู้ที่ได้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูทุกคนจะมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตตามเจตนาอันดีงามร่วมกันอย่างถาวร ซึ่งในพิธีไหว้ครูคนตรีไทยที่จัดขึ้น ณ บ้านโสมส่องแสงนั้น ครูมนตรี ตราโมทจะทำหน้าที่ในการเป็นประธานผู้ประกอบพิธีด้วยตัวเอง เปรียบเสมือนเป็นผู้แทนการสื่อสารระหว่างครู - เทพเจ้าทางด้านคนตรีไทยกับผู้เข้าร่วมในพิธี และเท่ากับเป็นศูนย์กลางของตัวแทนลูกศิษย์และผู้เข้าร่วมพิธีที่แสดงความกตัญญูออกมาด้วยคาถาบูชาต่าง ๆ พร้อมกับเครื่องบูชาที่เรียกว่าเครื่องสังเวยที่ลูกศิษย์และผู้เข้าร่วมพิธีได้ร่วมกันจัดเตรียมมา โดยมีนัยสำคัญถึงการประกาศให้รู้ว่าเป็นศิษย์มีครู ทำให้ผู้เรียนมีกำลังใจในการที่จะศึกษาร่ำเรียนอย่างมั่นใจ และเมื่อทุกคนมีความมุ่งมั่นสมประสงค์ดังที่เจตนาแล้ว ก็ทำให้ทุกคนมีความสุขสบายใจและอิมใจในการทำบุญ และแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ พิธีไหว้ครูคนตรีไทยนั้นถือว่าเป็นเครื่องหมายของการสืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นเครื่องแสดงถึงความกตัญญูทวาทิ

ด้วยเหตุนี้ขณะที่ครูมนตรี ตราโมทได้ถึงแก่อนิจกรรมลง ครุศิลป์ ตราโมทจึงได้เป็นผู้ทำพิธีในการจัดงานไหว้ครูขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ในการจัดพิธีไหว้ครูคนตรีไทยนั้น จะจัดขึ้นในทุกๆ ปี พิธีไหว้ครูคนตรีไทยที่จะจัดขึ้นที่บ้านโสมส่องแสงนั้น ก่อนที่จะถึงวันประกอบพิธี 1 วัน จะเป็นวันเตรียมงาน ในวันนั้นบรรดาลูก หลาน และลูกศิษย์จะมาช่วยกัน ร่วมกันเตรียมอาหารที่ต้องใช้ในพิธีไหว้ครู บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นสถานที่รวมศิษยานุศิษย์ และรวมเครือข่าทางสังคมคนตรีไทย ซึ่งในแต่ละปีที่มีการเตรียมงานในพิธีไหว้ครูนั้นจึงมีความอบอุ่นเป็นอย่างมาก เพราะจะได้มีโอกาสได้พบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในหมู่นักคนตรี รวมทั้งยังเป็นแบบอย่างให้กับนักคนตรีรุ่นใหม่ที่จะสามารถปฏิบัติพิธีไหว้ครูคนตรีไทยได้อย่างถูกต้องด้วย ผู้ที่เรียนคนตรีไทยรุ่นต่อมา จึงมีโอกาสได้เห็นพฤติกรรมของบุคคลระดับต่างๆ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวย่อมซึมซับไปที่ละเล็กละน้อย จากวัยเด็กจนเติบโตเป็นวัยผู้ใหญ่ เนื่องจากในการศึกษาวิชาการคนตรีไทยนั้น จะต้องเริ่มตั้งแต่การเข้าสู่พิธีไหว้ครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะในสังคมคนตรีไทยจะถือว่าการเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการฝากตัวให้เป็นศิษย์ ให้สามารถจดจำทำนองเพลงได้อย่างแม่นยำ แสวงหาความรู้สำหรับพฤติกรรมในเชิงที่ดี ๆ ซึ่งจะมีคุณค่าทางจิตใจ ในส่วนลักษณะอื่นๆ จะถูกหล่อหลอมด้วยโดยวิธีการฝึกฝน ฝึกหัด และการสั่งสอนของครูที่จะขัดเกลาให้ศิษย์มีความสามารถยิ่งๆ ขึ้นไป

6.2 บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมดนตรีไทย

บ้านหลังนี้เป็นบ้านของศิลปินแห่งชาติผู้ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางด้านแนวทางการดำเนินชีวิต วิธีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทย จึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยที่สำคัญแห่งหนึ่ง ครูมนตรี ตราโมทได้สร้างมรดกทางวัฒนธรรมของไทยทิ้งไว้ให้อย่างมากมาย สิ่งที่สำคัญจึงอยู่ที่คนรุ่นหลังจะรักษามรดกทางวัฒนธรรมของไทยไว้ได้อย่างไร ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ทางทายาทและลูกศิษย์จึงพยายามที่จะรักษาย่านโสมส่องแสงไว้ให้คงอยู่ต่อไป และพยายามให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ครบในทุก ๆ ด้าน จึงได้ปรับปรุงและพัฒนา รวมทั้งยังมีการอนุรักษ์ควบคู่กันไปด้วย เมื่อปี พ.ศ. 2546 สำนักงานกระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติได้ยกย่องบ้านครูมนตรี ตราโมท เป็นบ้านศิลปินแห่งชาติ 1 ใน 5 หลัง ที่เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของประเทศไทย ถือเป็นแหล่งที่สะสมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและผลงานที่ล้ำค่าอันเป็นมรดกของแผ่นดิน ซึ่งทั้ง 5 หลังนั้น ได้แก่

1. บ้าน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (บ้านซอยสวนพลู)
2. พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ บ้านครูมนตรี ตราโมท (บ้านโสมส่องแสง)
3. บ้านศิลปินแห่งชาติ อินสนธิ วงศ์สาม
4. บ้านศิลปินแห่งชาติ ครูเปลื้อง ฉายรัศมี
5. บ้านหนังฉิ่น อรมุต

บ้านที่ได้กล่าวมาทั้ง 5 หลังนั้นล้วนแล้วแต่เป็นบ้านของศิลปินแห่งชาติที่ได้รังสรรค์ผลงานในด้านต่างๆ มาแล้วอย่างมากมาย จึงทำให้สำนักงานกระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติเห็นความสำคัญ โดยได้มีแนวทางในการอนุรักษ์ ส่งเสริมการถ่ายทอด และเผยแพร่ผลงานอันทรงคุณค่ายิ่งของแผ่นดิน และพัฒนาแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ทั้งในกลุ่มชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมทั้งสำนักงานคณะกรรมการกระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติ ยังได้กำหนดให้มีโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านศิลปินแห่งชาติขึ้น ซึ่งบ้านโสมส่องแสงหลังนี้นับว่ามีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้ และท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของประเทศไทยแห่งหนึ่ง ดังนั้นทายาทและลูกศิษย์จึงพยายามที่จะช่วยผลักดันให้บ้านโสมส่องแสงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์มากที่สุด เพื่อสามารถที่จะให้ความรู้ ข้อมูลต่างๆ ต่อผู้ที่สนใจที่เข้ามาศึกษา จึงมีบทบาทต่อผู้ที่สนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทย ซึ่งในด้านการเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมทนั้น บ้านโสมส่องแสงยังเป็นแหล่ง

รวบรวมผลงานของครุมนตรี ตราโมทไว้ทุกชิ้น ไม่ว่าจะเป็นทางด้ำนวิชาการด้ำนดนตรีไทยและเพลงไทย ประวัตีเพลงไทยด้่าง ด้่าง หนังสือที่มีประโยชน์มากมายหลายเล่ม บทควมด้่าง ด้่าง ที่แผ่ไว้ด้้วยแง่คิดด้่าง บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นเหมือนคลังควมรู้ที่ล้ำคัญและถูกต้อง รวมทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ในการศึกษาศถานที่ ซึ่งเป็นบ้านประวัตีศาสตร์ของครุมนตรี ตราโมทที่ได้ประพันธ์เพลงไทยให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมดนตรีไทยเป็นจํานวนมาก ซึ่งท่านจะสร้างสรรค์ผลงานออกมาโดยตลอดในขณะที่อยู่บ้านโสมส่องแสง เพราะฉะนั้นบ้านหลังนี้จึงมีความล้ำคัญมากสำหรับการเรียนรู้ว่าผลงานของครุมนตรี ตราโมท ที่ได้ประพันธ์ในยุคหลังนั้น สถานะที่ในการประพันธ์เพลงเป็นอย่างไร เจียบสงบเพียงใด ทั้งนี้เนื่องมาจากสถานที่ในการประพันธ์เพลงนั้นเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน เช่น มีความเจียบสงบจึงจะทำให้เกิดสมาธิและสร้างสรรค์เพลงที่ไพเราะขึ้นได้ ซึ่งบ้านหลังนี้เป็นสถานที่ล้ำคัญที่ครุมนตรี ได้ผลิตผลงานทางด้ำนวัฒนธรรมดนตรีไทยมากมายหลายแขนง

การที่บ้านโสมส่องแสงจัดให้มีการเปิดบ้านเกือบทุกปีรวมทั้งปรับสภาพของบ้านให้เป็นพิพิธภัณฑ์บ้านครุมนตรี ตราโมทขึ้นด้้วยนั้น นับว่ามีส่วนล้ำคัญในการเผยแพร่ และมีบทบาทล้ำคัญในการเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้ที่สนใจจะได้เข้ามาสัมผัสโดยตรง ซึ่งนับวันศิลปวัฒนธรรมทางด้ำนดนตรีไทย จะถูกแทนที่ด้้วยวัฒนธรรมดนตรีสมัยใหม่ การที่ได้เรียนรู้เป็นประโยชน์ต่อเยาวชนรุ่นใหม่เป็นอย่างมากมาย

เมื่อปี พ.ศ. 2548 สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ยกย่องให้บ้านพิพิธภัณฑ์ บ้านครุมนตรี ตราโมท เป็นอาคารอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2548 จากการได้รับการยกย่องนี้ทำให้บ้านครุมนตรี ตราโมท เป็นบ้านที่กำหนดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ล้ำคัญขึ้นอีกอย่างหนึ่ง นับว่าเป็นทรัพย์สินทางวัฒนธรรมด้ำนดนตรีและนาฏศิลป์ไทยที่สามารถส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีคุณภาพของจังหวัดนนทบุรีได้ ทั้งยังสามารถขยายพื้นที่ท่องเที่ยวออกไปในชุมชนชอยพิชชันทันท์ซึ่งมีชื่อประจำชอยย่อยเป็นชื่อเพลงไทยและสามารถพัฒนาขึ้นเป็นถนนเพลงไทย ใช้จัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวรวมทั้งให้ความร่วมมือกับทุกสถาบันและบุคคลที่ต้องการเรียนรู้ทางเพลงของครุมนตรี ตราโมท โดยจะพยายามให้คงอยู่คู่กับสังคมไทยอย่างสูงสุดควมสามารถ ด้้วยการถ่ายทอดควมรู้ควมเข้าใจที่ถูกต้องด้ำนดนตรีไทยแก่ศิษย์ และบุคคลทั่วไปในสังคมเมื่อมีโอกาส ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปได้รู้จักสถานที่ที่อยู่อาศัยของนักดนตรีไทย ได้มาเห็นบ้านของครุมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติว่ามีวิถีชีวิตควมเป็นอยู่ที่เรียบง่าย โดยการเป็นนักดนตรีนั้นไม่ได้มีเครื่องดนตรีหรือสิ่งของใดๆ ที่มีค่าและมีราคาแพง มีวิถีชีวิตควมเป็นอยู่อย่างพอเพียง ได้สัมผัสถึงควมธรรมชาติที่ไม่ฟุ้งเฟ้อและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม เมื่อผู้สนใจได้มาเยี่ยมชมที่บ้านโสมส่องแสงแห่งนี้ จะได้แง่คิด

ในการดำเนินชีวิต ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของครูมนตรี ตราโมทอย่างแท้จริง เนื่องจากบ้านโสมส่องแสงนั้นสามารถบ่งบอกและเป็นเครื่องสะท้อนได้อย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกลไกหนึ่งในการเผยแพร่สู่บุคคลทั้งที่รู้จักและไม่รู้จัก ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้าน ครูมนตรี ตราโมท จัดได้ว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่สนใจ เนื่องจากทำให้ได้รู้จักสถานที่ ที่ได้มาเห็นบ้านของครูมนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) บ้านของนักดนตรีไทยที่อยู่อย่างเรียบง่ายและเป็นธรรมชาติ แม้ว่าทางทายาทจะได้ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปบ้างจากแต่เดิมแต่ก็ยังคงรักษาและต่อเติมบ้านในส่วนที่ครูมนตรี ตราโมทเคยอาศัยอยู่ให้เหมือนขณะที่ครูมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่ทุกประการ

การที่ได้มาเยี่ยมชมที่พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ นอกจากความเพลิดเพลินกับธรรมชาติที่รายรอบบ้านแล้ว ยังเป็นสถานที่ในการศึกษาชีวิตศิลปินแห่งชาติ ที่น่าศึกษาและน่าค้นหา ซึ่งจะได้เห็นว่าครูมนตรี ตราโมทนั้นแต่เดิมมีปัญหาทางครอบครัว เป็นเด็กด้อยโอกาส ท่านไม่ได้รับความรักที่ดี แต่ก็ไม่เคยนำปัญหานั้นมาคิดในทางที่เสื่อมถอย กลับสู้ต่อโดยไม่ท้อแท้ ท่านปฏิบัติดีและเลือกทำในสิ่งที่ดี ต่อสู้และใช้ความพยายาม ขยันหมั่นเพียร ทั้งเก็บออมในการสร้างเนื้อสร้างตัว ชีวิตถึงได้ประสบความสำเร็จ ชีวิตของท่านมีสิ่งที่น่าสนใจและน่าศึกษาค้นคว้า เพราะสามารถเอามาเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนได้ ไม่ว่าจะเป็นในด้านชีวิตการทำงาน ในด้านการดำเนินชีวิต และชีวิตครอบครัว ทางด้านการงานนั้น สามารถเป็นแบบอย่างให้กับนักดนตรีไทย โดยไม่ยึดติดกับเกียรติยศ และลาภยศ แม้ท่านจะเป็นคนที่มีคุณภาพในเชิงวิชาการก็จริงแต่ก็ไม่เคยแสดงตน และเป็นคนถ่อมตัว เจียมตัว ไม่โอ้อวด และไม่แสดงตนเป็นจุดเด่น นอกจากจะมีคนไปรำลือกันเอง ไปนับถือยกย่องกัน ไม่เคยอวดอ้างว่าตัวเองฉลาดกว่าใคร โดยมักจะสอนอยู่เสมอว่า “ฟังดีกว่าพูด ทำดีกว่าพูด”

นอกจากการที่ได้ปฏิบัติตัวที่ดีในการเป็นนักดนตรีไทยแล้ว ครูมนตรียังเป็นครูที่ดีอีกด้วย เป็นคนที่สามารถกุมอารมณ์ได้และให้อภัยลูกศิษย์อยู่เสมอ ไม่คิดเคียดแค้น ถ้าใครทำผิดก็จะค่อยๆ ตักเตือน ท่านเชื่อว่าหากตักเตือนด้วยคำพูดที่รุนแรง ลงโทษด้วยการทำร้ายร่างกายนั้นไม่น่าจะได้ผล เพราะนักเรียนก็จะเกร็งและตกใจไปใหญ่ ไม่มีประโยชน์ จึงใช้วิธีการสอนตักเตือนทั้งสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี เน้นการใช้คำแนะนำมากกว่า ดังที่ครูจิรัส อัจฉรงค์ กล่าวไว้ว่า

ท่านเป็นกรรมการสอบบรรจุให้เข้ารับราชการ เรียกได้ว่าใกล้ชิด ได้แบบอย่างจากท่านมามากมาย ท่านเป็นคนค่อนข้างจะใจเย็น เป็นคนฉลาด เป็นบุคคลที่มีความรู้ที่ดีมากในด้านดุริยางคศิลป์ ท่านจะเป็นคนที่สนุกสนาน ไม่โลดโผน ท่านเป็นแบบอย่างที่ดี อย่างเช่น ในการสอนครูก็จดจำมาใช้เวลาสอนแล้วต้องอธิบายเพิ่มเติม ซึ่งท่านก็เคยชี้แจงให้เราเข้าใจ ท่านไม่เคยพูดว่าใคร เวลาสอนของท่าน ไม่เสียงดังอะอะ ส่วนในด้านการดำเนินชีวิตนั้นครูมนตรีก็เป็นแบบอย่างที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสันโดษ ความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ มีแค่นี้ก็มีแค่นี้

นั้น ไม่ฟังเพื่ออยากได้สิ่งของใดๆ ที่เกินกว่าความจำเป็น เนื่องจากท่านเป็นคนที่คุณควบคุมอารมณ์ได้ดี มีธรรมะอยู่ในใจ ไม่โกรธใคร ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ไม่เคยคดโกงใคร สาเหตุนี้จึงทำให้มีชีวิตที่เป็นสุขและมีอายุที่ยืนยาวถึง 95 ปี ในด้านชีวิตครอบครัวก็มีความเป็นผู้นำครอบครัว การประพฤติปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นพ่อที่ดี (จิรัส อัจฉรงค์, สัมภาษณ์)

ครูมนตรี ตราโมทนั้นเป็นแบบอย่างในด้านการปฏิบัติตน ซึ่งบ้านหลังนี้ไม่มีสิ่งของหรือเครื่องใช้ใดๆ ที่มีราคา มีเพียงสิ่งของที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เป็นความพอเพียงของศิลปินแต่ก็ประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ก่อเกิดจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตให้มีค่าและความสุข การทำงานด้วยความรับผิดชอบต่อหน้าที่ด้วยการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องด้านดนตรีไทยแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไปในสังคมเมื่อมีโอกาส จนทำให้ประสบความสำเร็จ สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากความมานะ อดทน ทำให้บ้านครูมนตรี ตราโมท เป็นบ้านที่กำหนดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมควรในการศึกษา ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปได้รู้จักสถานที่ ได้มีโอกาสได้ศึกษาและเรียนรู้จากสิ่งที่เห็นนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีได้ รวมทั้งยังเป็นแหล่งข้อมูลทางด้านดนตรีไทยที่ต้องอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าบ้านโสมส่องแสง สามารถมีบทบาทในการกระตุ้นสังคม ซึ่งในปัจจุบันโลกมีความเปลี่ยนแปลงไป เพราะความหลงใหลกับวัฒนธรรมของชาวตะวันตกจนหลงลืมวัฒนธรรมของไทยที่กำลังจะกลืนหายไปทีละเล็กละน้อย การที่ได้มาพิพิธภัณฑสถานบ้านครูมนตรี ตราโมทนั้นทำให้รู้จักคิดเป็น สิ่งเหล่านี้คือหัวใจของการเปิดพิพิธภัณฑสถานบ้านครูมนตรี ตราโมท ไม่ใช่การมาดูเครื่องดนตรีหรือสิ่งของใดๆ ที่มีราคาแพง เป็นเพียงบ้านธรรมดาของนักดนตรี แต่สามารถปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชน ให้รู้จักหน้าที่ของมนุษย์ ชีวิตของครูมนตรี จะสอนว่า คนเราเกิดมาควรทำอะไร สังคมเวลานี้จะขาดไป ปฏิบัติตนเป็นที่น่าเคารพนับถือ ไม่ว่าจะในที่ทำงาน นอกที่ทำงาน หรือองค์กรเอกชนต่างๆ ก็ให้ความเคารพท่านอย่างมาก เพราะท่านเป็นต้นแบบที่ดีของสังคม

นับว่าแนวคิดและวิธีปฏิบัติสะท้อนให้เห็นว่าครูมนตรี ตราโมทเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาวิชาการภายใต้หลักวิชาการดุริยางค์ไทยอย่างถูกต้องได้เป็นอย่างดี กว่าจะได้มาเป็นศิลปินแห่งชาติต้องผ่านสิ่งต่าง ๆ มากมาย สมควรที่จะนำไปเป็นแบบอย่าง ให้เหมาะสมตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ทุกยุคสมัย ล้วนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมในอดีตที่ชนรุ่นหลังควรนำไปศึกษาและเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จสืบไป

6.3 บทบาทด้านการอนุรักษ์ทางเพลงของครูมนตรี ตราโมท

บทบาทด้านการอนุรักษ์ทางเพลงของครูมนตรี ตราโมทนั้น เป็นที่ทราบกันดีว่ามีเพลงที่ได้ประพันธ์ขึ้นอย่างมากมายหลายเพลง ล้วนแต่เป็นเพลงที่มีชื่อเสียงและมีความไพเราะเป็นอย่างมาก ไม่ยึดติดกับทำนองที่แต่งขึ้น ซึ่งบางเพลงนั้นก็มีการอนุโลมให้เปลี่ยนแปลงได้บ้าง ดังที่ ครูไพฑูรย์ เฉยเจริญ กล่าวว่า เพลงของครูมนตรี ตราโมทที่ประพันธ์ขึ้นนั้น เมื่อท่านประพันธ์เพลงสำเร็จ ท่านก็จะมาต่อให้กับนักดนตรีที่กรมศิลปากร ซึ่งในบางครั้งนักดนตรีบรรเลงแล้ว อาจจะเพิ่มเติมกลวิธีการบรรเลงเข้าไป ท่านก็ไม่ว่าอะไรถ้าฟังแล้วไพเราะ เพราะบางทีเมื่อนักดนตรีไปตกแต่งเพิ่มเสียงเข้าไป ทำให้เพลงมีสีสัน ท่านก็อนุโลม ไม่ถือว่าผิด (ไพฑูรย์ เฉยเจริญ , สัมภาษณ์)

ภายหลังครูมนตรี ตราโมทได้ถึงแก่นิเจอร์กรรมลงนั้น ทางเพลงที่ได้บรรเลงหรือได้ปฏิบัติกันอยู่ จะนำเพลงของครูมนตรี ตราโมทไปบรรเลงกันอย่างไม่ถูกต้องเท่าที่ควร กล่าวคือ บางเพลงจะเปลี่ยนแปลงไปจากทำนองเดิม เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ ครูศิลป์ ตราโมทซึ่งเป็นบุตรชายของครูมนตรี ตราโมทจึงได้สืบสานตามเจตนารมณ์ต่อมา โดยพยายามที่จะรักษาทางเพลงของ ครูมนตรี ตราโมทให้คงอยู่อย่างถูกต้อง บ้านโสมส่องแสงจึงมีบทบาทในการเป็นสถานที่ในการอนุรักษ์ทางเพลงของครูมนตรี ตราโมท โดยได้เปิดสัมมนาและมีการบรรยาย โดยมีการสาธิตเพลงและทำนองที่ถูกต้อง ดังที่ครูมนตรี ตราโมทได้ประพันธ์ขึ้น

นอกจากบ้านโสมส่องแสงจะเป็นสถานที่ในการอนุรักษ์ทางเพลงของครูมนตรี ตราโมทที่ถูกต้องแล้ว บ้านโสมส่องแสงยังมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดทางจิมของครูมนตรี ตราโมทอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการจับไม้จิมตามแบบฉบับ ทั้งนี้ได้ถ่ายทอดไว้ให้กับครูศิลป์ ตราโมทโดยตรง ซึ่งในการจับไม้จิมทางของครูมนตรี ตราโมทนั้นจะได้น้ำหนักมือที่แตกต่างจากที่อื่นโดยจะใช้ข้อมือในการตี รวมทั้งวิธีการตีก็มีความแตกต่าง โดยจะคำนึงถึงการตีจิมให้ครบทุกสายอย่างเป็นระเบียบสวยงาม ฝึกผู้เรียนตีจิมด้วยมือทั้งสองข้างให้มีน้ำหนักเสียงที่เท่ากัน และช่วงห่างของการลงไม้จิมที่สม่ำเสมอ การเปิดการสอนดนตรีไทยนั้น มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 อย่างคือ 1. รักษาทางเพลงของครูมนตรี ตราโมท 2. ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย (จิม) ตามแบบฉบับของครูมนตรี ตราโมท อันที่จริงนั้นบ้านโสมส่องแสงได้เปิดสอนดนตรีไทย ทั้งเครื่องสายและปี่พาทย์แต่นักเรียนส่วนใหญ่นั้นจะเน้นไปทางเครื่องดนตรีจิมเสียเป็นส่วนใหญ่ อาจเป็นเพราะจิมนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่สามารถปฏิบัติได้ง่ายที่สุด ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ รวมทั้งยังเป็นทางจิมตามแบบฉบับของครูมนตรี ตราโมทด้วย ซึ่งในการถ่ายทอดความรู้จะเปิดสอนให้กับผู้ที่มิ

ใจรักอยากเรียนดนตรี การสอนมีทั้งการสอนแบบเรียนเป็นกลุ่มและเดี่ยว ซึ่งจะดูพัฒนาการและความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ดีแล้ว ครูก็จะเพิ่มกลวิธีในการบรรเลงขิมที่ทำให้เกิดความไพเราะเพิ่มขึ้น และทำขั้วโหม่งในการสอนนั้นจะมีการรวมวง โดยครูจะให้นักเรียนบรรเลงเพลงเดียวกัน และพร้อมเพรียงกัน ครูจะตีเครื่องกำกับจังหวะให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จังหวะที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ การเปิดสอนดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงนั้นยังมีส่วนสำคัญมากในการเผยแพร่ผลงานที่ถูกต้อง เพราะในการเรียนนั้นเพลงส่วนใหญ่ก็จะเป็นเพลงที่ครูมนตรี ตราโมทได้ประพันธ์ขึ้น จึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการอนุรักษ์ทางเพลงต่างๆ ของครูมนตรี ตราโมท โดยพยายามที่จะรักษาทางเพลงให้เหมือนกับที่ท่านได้ประพันธ์ขึ้น ซึ่งครูศิลป์ ตราโมท ท่านก็ได้พยายามอย่างสุดความสามารถในการเผยแพร่ผลงานที่ถูกต้องโดยที่ท่านจะสอนและคอยฟังให้ลูกศิษย์ปฏิบัติอย่างถูกต้องเสมอ ความผิดพลาดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเพลงนั้นจึงเกิดขึ้นน้อยมาก เพราะท่านใส่ใจและคอยฟังอยู่ตลอดเวลา แม้ในเวลานี้ท่านจะไม่ได้สอนด้วยตัวเองแล้วก็ตามแต่ท่านก็ยังคงมีลูกศิษย์ในการที่จะถ่ายทอดทางเพลงที่ถูกต้อง รวมทั้งทายาทของท่านที่เป็นบุตรสาวของครูศิลป์ ตราโมท (นางเวศาลี สิงหเดช ตราโมท) ก็ได้ร่วมสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ด้วย บ้านโสมส่องแสงจึงมีบทบาทที่สำคัญมากอย่างหนึ่งต่อวงการดนตรีไทย นับได้ว่าทางเพลงของครูมนตรี ตราโมทที่ท่านได้ประพันธ์ขึ้นอย่างถูกต้องจึงอยู่ ณ สถานที่แห่งนี้ สำหรับความโดดเด่นของบ้านดนตรีแห่งนี้คือ ครูผู้สอนจะให้ศิษย์เน้นในด้านความจำ โดยจะไม่ให้ดูโน้ตและจะให้โน้ตเพลงต่อเมื่อจบเพลงที่ได้เรียนมาแล้ว เพราะเนื่องจากบางครั้งนักเรียนนำโน้ตไปต่อเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้น ดังนั้นครูศิลป์ ตราโมทจึงกำหนดให้เด็กจดจำทำนองเพลงด้วยตัวเองก่อนจึงจะให้โน้ตไปฝึกปฏิบัติ อาจกล่าวได้ว่าการเรียนการสอนดนตรีไทยของบ้านครูมนตรี ตราโมทนั้น เป็นการเรียนการสอนด้วยภาคปฏิบัติ ยึดตามประเพณีโบราณ เพลงแรกที่จะต่อให้ผู้เรียนทุกคน คือ เพลงแป๊ะ (สามชั้น) ที่จะไม่มีเทคนิคใดๆ โดยยึดทางเพลงที่ครูมนตรี ตราโมทได้ต่อไว้ให้กับครูศิลป์ ตราโมท เมื่อจบเพลงแป๊ะแล้วจึงเรียนเพลงที่มีความซับซ้อนขึ้น รวมทั้งในระหว่างการสอน ครูก็จะอธิบายประวัติเพลงก่อนที่จะต่อเพลง นอกจากนี้ การสอนยังสอดแทรกการอบรมเรื่องกิริยามารยาททางสังคมที่ดี เช่น การอ่อนน้อมถ่อมตน โดยเฉพาะเด็กพึงแสดงกิริยานอบน้อมต่อผู้ใหญ่ หรือศิษย์ควรแสดงกิริยาที่สุภาพและเคารพนอบน้อมต่อครู เป็นต้น ในเรื่องของ การเรียน ศิษย์จะต้องไหว้อุปัชฌาย์การเรียนเมื่อเริ่มเรียนและหลังจากเรียนเสร็จทุกครั้ง นอกจากนี้ลักษณะท่าทางในการบรรเลงก็ต้องนั่งให้ถูกลักษณะ เพื่อเพิ่มบุคลิกภาพในการบรรเลง โดยครูและผู้เรียนจะนั่งพับเพียบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนที่สามารถขัด

เกลาพฤติกรรมให้ลูกศิษย์ผ่านกระบวนการศึกษาอย่างครบถ้วน เป็นนักดนตรีไทยที่ดีมีความพร้อมสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จะเห็นว่าบ้าน โสมส่องแสงเป็นสถานที่ในการอนุรักษ์ทางเพลงของครุมนตรี ตราโมทที่ถูกต้อง และมีการเปิดการเรียนการสอนดนตรีไทยหลายโดยเฉพาะได้สอนตามแบบฉบับของครุมนตรี ตราโมท ที่ท่านได้เป็นนักดนตรีในวงตามเสด็จที่นำจิมไปบรรเลงในวงเครื่องสายผสมจิมเป็นคนแรกของประเทศไทย ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

ครุมนตรี ตราโมทได้ถ่ายทอดทางจิมให้กับบุตรชาย 2 คนนั้น (ครูศิลป์ ตราโมท และนายญาติ ตราโมท) ทำให้เกิดการสืบทอดทางจิมของครุมนตรี ตราโมทขึ้น จนเมื่อมีการเปิดการเรียนการสอน จึงเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมการดนตรี ซึ่งจะต้องมีการเผยแพร่ มีการจัดแสดงเพื่อเป็นการถ่ายทอดให้กับบุคคลโดยทั่วไปได้รับรู้ ทั้งนี้ก็ต้องมีการจัดแสดงเพื่อเป็นการสืบทอดทางจิมของครุมนตรี ตราโมทให้แพร่หลายออกไปในวงกว้างอีกด้วย ทุก ๆ ครั้งที่มีการเปิดบ้าน โสมส่องแสง จึงเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มาเรียนได้มีโอกาสแสดงความสามารถ เพื่อเป็นแรงผลักดันในการแสดงของนักเรียนที่ได้มาเรียนที่บ้านดนตรีไทยแห่งนี้ เป็นส่วนส่งเสริมในการที่พ่อแม่คาดหวังเกี่ยวกับการเรียนดนตรีของลูกด้วย เมื่อพ่อแม่เห็นพัฒนาการในการออกแสดงดนตรีไทยของลูก พ่อแม่และเด็กก็จะเกิดความภูมิใจและรักในศิลปวัฒนธรรมไทยมากขึ้น ในการแสดงนั้นจึงเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดความสัมฤทธิ์ผล และเป็นการแสดงเพื่อให้นักที่มาร่วมชมงานวันนั้นได้มีโอกาสได้สัมผัสกับบรรยากาศที่เป็นไทย แต่ในบางกิจกรรมที่มีการจัดแสดงทางดนตรีไทยของบ้าน โสมส่องแสงนั้น อย่างเช่น รายการโทรทัศน์คุณพระช่วย รายการโทรทัศน์ทไวไลท์โชว์ ฯลฯ ก็จะต้องคัดเลือกนักเรียนที่มีความสามารถไปออกแสดงโดยครูศิลป์ ตราโมทจะเป็นคนกำหนดนักเรียนที่จะต้องบรรเลงและกำหนดรายชื่อเพลงที่จะต้องบรรเลงด้วย โดยมีลูกศิษย์ช่วยกันฝึกซ้อมนักเรียนที่คัดเลือกแล้วนั้นอย่างเต็มที่ เพื่อให้การแสดงมีความสมบูรณ์แบบมากที่สุด เพื่อเป็นการสืบทอดเพลงที่ครุมนตรี ตราโมทได้ประพันธ์ขึ้นและการสืบทอดทางจิมของครุมนตรี ตราโมทที่ถูกต้องด้วยรวมทั้งยังเป็นการกระตุ้นเด็กนักเรียนให้มีความพยายามในการฝึกหัดให้มีประสิทธิภาพต่อไป เพื่อแสดงความอนุรักษ์ในวัฒนธรรมไทย และเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนที่มาเรียนใหม่ให้เห็นว่ารุ่นพี่มีพัฒนาการอย่างไร ต้องฝึกซ้อมมากเพียงใดจึงจะสามารถได้คัดเลือกในการบรรเลงดนตรีในงานที่สำคัญต่าง ๆ

นับว่าบ้าน โสมส่องแสงเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญส่วนหนึ่งต่อคนในสังคม ทำให้คนในสังคมมีโอกาสได้ศึกษาความรู้ด้านดนตรีไทย สามารถบรรเลงประกอบตามกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อ

สนองความต้องการทางสังคม นอกจากนี้ บ้านโสมส่องแสงยังมีบทบาทในการสืบทอดในการเป็นสถานที่ศึกษาดูงานทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งที่เป็นส่วนตัวและที่เป็นคณะอีกด้วย

บ้านโสมส่องแสงนั้นพร้อมที่จะให้ความรู้กับผู้ที่สนใจ ไม่ว่าจะเป็นด้านทางเพลงของครูมนตรี ตราโมท การจัดสอนดนตรีไทยขึ้นที่บ้านซึ่งอยู่ในบริเวณของบ้านประวัติศาสตร์ของครูมนตรี ตราโมท โดยครูศิลาปี ตราโมท จะเป็นผู้ที่รักษาทางเพลงเหล่านี้ไว้ กล่าวคือ จะไม่เปลี่ยนแปลงทางเพลงของเดิมที่ครูมนตรี ตราโมทได้ประพันธ์ขึ้น โดยได้เปิดการสอน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น นอกจากบ้านโสมส่องแสงจะเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมแล้ว บ้านหลังนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ถูกต้องอีกด้วย นับได้ว่าบ้านโสมส่องแสงมีบทบาทในการอนุรักษ์ในหลาย ๆ ด้าน ให้ปรากฏและคงอยู่ต่อไป

6.4 บทบาทด้านการเก็บรวบรวมและเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมท

บ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่รวบรวมผลงานของครูมนตรี ตราโมท และเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านดนตรีไทยหลายแขนง ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า ครูมนตรี ตราโมทนั้นได้ผลิตผลงานต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น งานด้านคำประพันธ์ หนังสือตำราภาษาไทย กวีนิพนธ์ งานเขียนและบรรจุเพลงบทละคร งานเผยแพร่วิชาการทางเอกสาร บทความต่าง ๆ โดยเฉพาะงานเขียนของครูมนตรี ตราโมท ที่มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งนอกจากจะลงพิมพ์เผยแพร่ในสารานุกรมวารสารหรือนิตยสารแล้ว ยังมีโน้ตเพลง บทโขน บทละคร บทละครวิทยุกระจายเสียง บทละครโทรทัศน์ บทร้อง บทกวี งานเขียนเหล่านี้มีผู้นำบางส่วนมารวบรวมพิมพ์เป็นหนังสือแล้ว ส่วนที่เหลืออีกจำนวนมากยังกระจัดกระจายอยู่ในหนังสือต่างๆ จำพวกหนังสือที่ระลึกในงานสำคัญๆ ก็มีมาก เช่น งานฌาปนกิจศพ งานดนตรีไทยอุดมศึกษา เป็นต้น ด้วยผลงานที่มีอยู่จำนวนมากนี้ ทำให้ทายาทเล็งเห็นว่าควรที่จะเก็บรวบรวมให้เป็นหมวดหมู่ บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นสถานที่ในการเก็บผลงานของครูมนตรี ตราโมท ไว้ทุกชิ้น ซึ่งได้มีการเผยแพร่สู่ผู้ที่สนใจทางด้านดนตรีไทย ได้เข้ามาปรึกษา มาขอข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปเผยแพร่ ซึ่งในปัจจุบัน ทายาทได้ร่วมกันสนับสนุนให้บ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่ในการเก็บผลงานให้มากที่สุด

ผลงานด้านการประพันธ์เพลงไทยที่มีมากกว่า 200 เพลงนั้น ส่วนหนึ่งได้ปรากฏการประพันธ์เพลงขึ้นที่บ้านโสมส่องแสงด้วย อาจเป็นเพราะบ้านคือจุดเริ่มต้นของความสุข ที่ทำให้เกิดความอบอุ่น มีความสงบเงียบ เป็นสถานที่ในการพักผ่อนหย่อนใจ รู้สึกผ่อนคลาย ให้ความรู้สึกปลอดอกภัย มั่นคง เป็นสถานที่ที่สงบร่มเย็น รวมทั้งเป็นที่พักผ่อนเหนื่อยล้า ดังนั้น ศิลปินหลายท่านจึงได้สร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ จากที่บ้าน เนื่องจากงานทางศิลปะจะต้องใช้

อารมณ์ในการสร้างสรรค์ เมื่อบ้านเป็นสถานที่ให้ความรู้สึกที่ดี ศิลปินจึงสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพขึ้น ครูมนตรี ตราโมทก็เช่นเดียวกัน ได้ประพันธ์เพลงไทยมากมาย ส่วนหนึ่งหลังจากเกษียณอายุท่านก็ได้ประพันธ์เพลงที่บ้านโสมส่องแสง เพราะจะใช้ชีวิตส่วนหนึ่งอยู่ที่บ้าน ครูมนตรี ตราโมท สามารถประพันธ์เพลงไทยโดยที่ไม่ต้องมีเครื่องดนตรีเลยแม้แต่ชิ้นเดียว มีเพียงสมุด ดินสอ เท่านั้น แต่ทั้งนี้สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ความสงบ เมื่อบ้านเป็นสถานที่ให้ความสงบ จึงสามารถประพันธ์เพลงไทยออกมาโดยตลอด ผลงานต่างๆ ในระยะหลังเป็นผลงานจากการประพันธ์เพลงโดยใช้สถานที่แห่งนี้ในการประพันธ์เพลง ท่านได้นำภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ทั้งด้านองค์ความรู้ด้านดนตรีที่ท่านมี มาประพันธ์เพลงต่างๆ ให้กับสังคม จนภายหลังครูมนตรี ตราโมท ถึงแก่อนิจกรรม ครูศิลป์ ตราโมท ก็ได้ประพันธ์เพลงต่างๆ ให้กับสังคมต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ผลงานประพันธ์เพลงโหมโรงได้แต่งขึ้นเป็นเพลงประจำสถาบันการศึกษา ดังนี้ เพลงโหมโรงยูงทอง ได้แต่งให้กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัย , เพลงโหมโรงบุรณาค ได้แต่งให้กับวงดนตรีไทยของมหาวิทยาลัยแพทย์ ใช้เป็นเพลงประจำของวง และเป็นเพลงประจำสถาบัน , เพลงโหมโรงปรมินทราชมงคล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลธัญบุรี ใช้เป็นเพลงประจำของวง นอกจากนี้ยังมีผลงานการประพันธ์เพลง ประเภทเพลงโหมโรง เพลงเถา เพลงสามชั้น เพื่อทูลเกล้าถวายเทิดพระเกียรติ สถาบันอันสูงสุด เช่น เพลงขวัญนคร สามชั้น เป็นเพลงที่ครูศิลป์ ตราโมท ได้ประพันธ์ขึ้นเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 6 รอบ ครูศิลป์จึงได้รับมอบหมายให้ประพันธ์เพลงโหมโรงเพื่อใช้บรรเลงในรายการถวายพระพรทางรายการวิทยุ กรมประชาสัมพันธ์ ได้นำออกบรรเลงทางสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย , เพลงโหมโรงศรีสมเด็จ ได้ประพันธ์ขึ้นเนื่องในวโรกาสที่พระบาท สมเด็จพระนางเจ้าบรมราชินีนาถ ทรงมีพระชนมายุครบ 72 พรรษา , เพลงนบพระบรม (เถา) ได้ประพันธ์ขึ้นถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารทรงมีพระชนมายุครบ 48 พรรษา บรรเลงออกสถานีโทรทัศน์กองทัพบก , เพลงเทพรัตน์ (เถา) ได้ประพันธ์ขึ้นถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระชนมายุครบ 4 รอบ ซึ่งบรรเลงครั้งแรกในรายการ “เทิด ส.ช.” ครั้งที่มีงานเปิดบ้าน ครั้งที่ 4 และบรรเลงถวายขณะที่ทรงเสด็จพระสุธารส ในโรงละครแห่งชาติ , เพลงวลัยลักษณ์ สามชั้น ได้ประพันธ์ขึ้นถวายแด่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เป็นเพลงสำเนียงจีน

จะเห็นได้ว่าผลงานที่มีมากมายนั้น ย่อมจะต้องมีการรวบรวมผลงานไว้ ซึ่งเมื่อศึกษาจึงพบว่า บ้านโสมส่องแสงมีบทบาทสำคัญในการรวบรวม สืบทอดเพื่อเป็นมรดกทางวิชาชีพดนตรีไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ผลงาน เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จะเผยแพร่ต่อไป

6.5 บทบาทด้านการเป็นสถานที่ตั้งสมภูมิปัญญา และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

บ้านโสมส่องแสงนับว่าเป็นสถานที่ที่สร้างชื่อเสียงและสร้างความภาคภูมิใจให้กับจังหวัดนนทบุรีอย่างมาก เนื่องจากบ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่รวบรวมวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งในการสืบทอดทางด้านวัฒนธรรมนั้น จะต้องมีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาหลายยุคหลายสมัยจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะต้องอนุรักษ์ และควรที่จะได้ถ่ายทอดศิลปะอันล้ำค่านี้แก่เยาวชนรุ่นหลัง เพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมดนตรีไทยให้คงอยู่สืบไป ในการจัดให้บ้านโสมส่องแสงเป็นแหล่งเรียนรู้ และท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น การที่บ้านโสมส่องแสงสามารถดำรงบทบาทมาได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจศึกษาว่า กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีไทยมีวิธีเช่นไร กระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างไร ทั้งเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่คู่สังคมไทยด้วย

บ้านโสมส่องแสง เป็นบ้านศิลปินแห่งชาติที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี เป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับเยาวชนและบุคคลทั่วไป ซึ่งนอกจากการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมการดนตรีแล้ว บ้านหลังนี้ยังเป็นบ้านดุริยางคศิลป์ไทยของชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดนนทบุรี โดยได้มีการเปิดป้ายบ้านศิลปินแห่งชาติ ครุมนตรี ตราโมทขึ้นเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2549 ได้เปิดบ้านโสมส่องแสงให้เป็นสถานที่ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมที่ดงามคู่สังคมไทยที่นับวันมีแต่จะถูกกลืนด้วยความอยากได้ อยากมี บ้านหลังนี้จึงเป็นส่วนสะท้อนความพอเพียง และความเป็นครุมนตรี ตราโมท ได้อย่างสมบูรณ์แบบ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมปัจจุบัน นับว่าเป็นการมุ่งมั่นที่จะเป็นสายใยหนึ่งของสังคมที่มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรี และนาฏศิลป์ไทย และเป็นการเพิ่มความหลากหลายทางการท่องเที่ยวในจังหวัดนนทบุรีอีกด้วย โดยมีสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ร่วมจัดงานนี้ขึ้น มีวัตถุประสงค์ที่จะให้สาธารณชนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของศิลปินแห่งชาติ โดยเรียนรู้ผ่านบ้านศิลปินแห่งชาติที่เปรียบเสมือนแหล่งสะสมองค์ความรู้ ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมของชุมชน โดยจะเกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม และเป็นแรงบันดาลใจให้เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้น บ้านแห่งนี้จึงเป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าภาคภูมิใจอีกแห่งหนึ่งของสังคมไทย ที่ได้สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดนนทบุรี ได้แสดงงานต่าง ๆ รวมทั้งยังมีการเปิดการเรียนการสอน

ให้แก่นักเรียนที่สนใจดนตรีในจังหวัดนนทบุรี และจังหวัดใกล้เคียง ได้เผยแพร่ผลงานเพลงของครูมนตรี ตราโมท ตลอดจนเป็นที่รักและหวงแหนของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งในการมาเยี่ยมชมก็จะเกิดความมั่นใจว่า ผลสำเร็จของชีวิตไม่ได้วัดกันที่วัตถุเท่านั้น แต่ยังสามารถวัดได้จากเกียรติยศที่ได้รับอันเนื่องมาจากความเสียสละ และความตั้งใจในการทำหน้าที่ของตนอย่างสุดความสามารถ โดยสร้างสรรค์งานที่ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม ความรู้ และความงามแก่สังคมอีกด้วย

บ้านของศิลปินแห่งชาตินั้น ถือเป็นแหล่งที่สะสมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและผลงานที่ล้ำค่าอันเป็นมรดกของแผ่นดิน บ้านดนตรีแห่งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ดนตรีไทย และศิลปวัฒนธรรมเพื่อร่วมกันส่งเสริมเยาวชนและบุคคลทั่วไปที่มีทัศนคติที่ดี เห็นคุณค่าและร่วมใจกันสืบทอดดนตรีไทยอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป ในการเผยแพร่เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการให้การบริการสังคมด้านการให้การศึกษาทางด้านวิชาการดนตรีไทย นับว่ามีประโยชน์มากต่อสังคมดนตรีไทย ในจังหวัดนนทบุรี ทำให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสเรียนรู้ทางด้านดนตรีไทย เช่น จากการฟังการบรรเลงต่างๆ การบรรยายทางด้านศิลปวัฒนธรรม การเข้าชมบ้าน ครูมนตรี ตราโมทที่สะท้อนความเป็นครูดนตรีไทยได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งจากชีวิตของเด็กชนบทท่าพร้าคนหนึ่งสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศได้ด้วยความพากเพียร ศึกษาหาความรู้และรู้จักนำความรู้ที่นำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในงานและการดำเนินชีวิตของตนจนได้รับเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาตินั้น นับว่าเป็นเรื่องยาก ครูมนตรี ตราโมทจึงเป็นบุคคลที่น่ายกย่องและสมควรนำรูปแบบการใช้ชีวิตมาเป็นแบบอย่างให้กับคนรุ่นหลังต่อไป สิ่งเหล่านี้เป็นความตั้งใจของทายาทและลูกศิษย์ในการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทย นับว่าประสบความสำเร็จ

ดนตรีไทยนั้นนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมดนตรีย่อมมีลักษณะเช่นเดียวกับศิลปวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ที่มีทั้งเกิดจากการที่คนในชุมชนคิดสร้างสรรค์ขึ้นเองกับการที่ได้รับอิทธิพลมาจากสังคมอื่นและมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับตามสภาพของสังคมแต่ละยุค แต่ละสมัย แม้ว่าในปัจจุบันจะได้รับผลกระทบจากการที่ทางรัฐบาลมีนโยบายพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย โดยมีประเทศตะวันตกเป็นต้นแบบ ทำให้วัฒนธรรมตะวันตกพร้อมทั้งวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาปรับเปลี่ยนบรรยากาศสังคมไทย มีการยอมรับดนตรีตะวันตกซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่เรียกกันว่าดนตรีสากลมากขึ้น และได้มีการส่งเสริมเพลงสากลและดนตรีสากลขึ้นเป็นอย่างมาก แต่ก็ไม่สามารถทำให้ดนตรีไทยสูญสิ้นไปจากสังคมไทยได้ เพราะยังมีคนหลากหลายกลุ่มหลายท้องถิ่นยังให้ความสำคัญ พยายามพัฒนา อนุรักษ์ สืบทอดให้เห็นถึงความผูกพันของดนตรีไทยที่ยังเหนียวแน่นในจิตสำนึกของคนไทยอย่างไม่มีวันจบสิ้น หรืออาจหายไปจากสังคมไทย

บทที่ 7

สรุผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครุมนตรี ตราโมท มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติของครุมนตรี ตราโมท การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย และบทบาทของบ้านโสมส่องแสง ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และศึกษาจากเอกสาร ข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลตาม วัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

7.1 สรุผลการวิจัย

7.1.1 ประวัติของครุมนตรี ตราโมท และบ้านโสมส่องแสง

7.1.1.1 ประวัติของครุมนตรี ตราโมท

ครุมนตรี ตราโมท เดิมชื่อนุญชรรม เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2443 ปีชวด เกิดที่จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นบุตรของนายยิ้มและนางทองอยู่ เข้ารับการศึกษาที่ โรงเรียนประจำจังหวัดสุพรรณบุรี (ปริชาพิทยากร) จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ท่านมีผลการเรียน ที่ดีแต่เนื่องด้วยปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของท่านไม่ค่อยดี จึงทำให้การเรียนต่อต้องยุติลง และ เปลี่ยนแนวทางการศึกษามาทางศิลปะด้านดนตรีไทยเพื่อเป็นนักดนตรีอาชีพ

ครุมนตรีได้เริ่มเรียนฆ้องวงใหญ่ที่วัดสุวรรณภูมิ ที่บ้านเกิด จากนั้นได้มาฝึกฝนทั้ง ด้านดนตรีไทยและสากล (แตรวง) กับครูสมบุญ สมสุวรรณ ที่จังหวัดสมุทรสงคราม ได้เรียนทั้ง ด้านหลักเกณฑ์ทางทฤษฎีและปฏิบัติ พร้อมทั้งหลักการแต่งเพลงด้วย หลังจากนั้นท่านได้สมัคร เข้ารับราชการในกรมพิณพาทย์หลวง กรมมหรสพมหาดเล็ก (วังจันทร์เกษม) เมื่อเข้ามาอยู่ที่ กรมมหรสพก็ได้ศึกษาต่อในโรงเรียนพรานหลวง จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างที่อยู่ใน วังจันทร์เกษมนั้น ได้เรียนหลักทางด้านวิชาดนตรีไทยกับบรมครูที่สำคัญทั้งสิ้น มีความสามารถ ได้รับเลือกเป็นผู้ตีระนาดทุ้มใน “วงตามเสด็จพระราชดำเนิน” และได้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เป็นพิเศษเสมอมา นอกจากนั้นยังเป็นผู้ตีจิมในวงหลวง โดยบรรเลงจิม (กลมผ้าขาว) ถวาย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งที่ทรงพระประชวร นับว่าท่านเป็นผู้บรรเลงจิม ผสมในวงเครื่องสายวังหลวงเป็นคนแรก จนต่อมาเมื่อสิ้นรัชกาลที่ 6 ครุมนตรี ตราโมทก็ได้ เรียนเพลงต่างๆ และศึกษาวิธีแต่งเพลงไทยกับหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)เพิ่มเติม

ทางด้านดนตรีสากลนั้น ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนสาธิตดนตรีสถานกับพระเจนดุริยางค์(ปิติ วาทยกร) ภาคปฏิบัติไวโอลิน เรียนทฤษฎีดนตรีสากลและวิชาเรียบเรียงเสียงประสานอีกด้วย

ครุมนตรี ตราโมทได้ต่อเพลงองค์พระพิราพอันเป็นเพลงหน้าพาทย์สูงสุด และได้รับการพิจารณาให้เป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยจากพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) และหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในปี พ.ศ. 2527 ได้รับการพระราชทานครอบครัวจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครู โขน - ละครอีกด้วย ท่านจึงสามารถเป็นประธานไหว้ครูได้ทั้งดนตรีไทยและนาฏศิลป์ โขน - ละคร

ภายหลังครุมนตรี ตราโมทโอนมาอยู่ในกรมศิลปากร โดยเป็นครูสอนดนตรีไทยทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในโรงเรียนศิลปากร (วิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน) ท่านได้เขียนตำราเรียนทางด้านดนตรีไทย และจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาดนตรีและนาฏศิลป์ไทยด้วย จากนั้นก็ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกดนตรีไทย เป็นศิลปินโท ศิลปินเอก และศิลปินคนแรกของกรมศิลปากรที่ได้ชั้นพิเศษ เมื่อเกษียณอายุแล้วครุมนตรีได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยจนถึงแก่อนิจกรรม (พ.ศ. 2538) รวมเวลารับราชการนานถึง 78 ปี เกียรติคุณที่ท่านได้รับ คือ มหาวิกรมกฤไทย (ม.ว.ม.) และมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (ม.ป.ช.) ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศไทยถึง 3 มหาวิทยาลัย เป็นศิลปินแห่งชาติ (สาขาดนตรีไทย) ในปี พ.ศ. 2528 เป็นนักวิจัยดีเด่นสาขาปรัชญา ของสภาวิจัยแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2529 และรางวัล ASEAN สาขา performing Arts ปี 1987 รวมทั้งได้รับรางวัลพระเกียรติทองคำปี พ.ศ. 2536 นับว่าในขณะที่นั้น ครุมนตรี ตราโมท เป็นบุคคลแรกที่ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่สูงสุดในหมู่นักดนตรีไทย

จากชีวิตเด็กกำพร้า นักดนตรีชาวบ้านจนได้เป็นศิลปินแห่งชาตินั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากความรู้ความสามารถเพียงอย่างเดียว แต่เพราะมีความขยัน อดทน ความกตัญญู และมีคุณธรรมด้วย จึงทำให้ท่านประสบผลสำเร็จได้รับความนับถือและเป็นที่รักของบุคคลทั่วไป จนสามารถมีบ้านเป็นของตนเองได้

7.1.1.2 บ้านในชีวิตของครุมนตรี ตราโมท

บ้านเกิดเดิมของครุมนตรี ตราโมทอยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อได้มารับราชการในกรุงเทพมหานคร ได้รับความเมตตาจากครู และเจ้านาย ในการให้บ้านพัก และให้ความอุปถัมภ์ต่างๆ ครุมนตรีได้พักอาศัยบ้านอื่น ๆ ถึง 9 หลัง ด้วยความที่เป็นบุคคลที่มีความอ่อนน้อม ถ่อมตน มีความซื่อสัตย์ ผู้ใหญ่จึงรักและเมตตา ได้ให้ความช่วยเหลือโดยไม่รังเกียจแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ครุมนตรี ตราโมทยังใฝ่ฝันว่าสักวันหนึ่ง ท่านจะมีบ้านเป็นของตนเองให้ได้ จนเมื่อท่านมีอายุครบ

60 ปี (พ.ศ. 2505) ในปีที่ท่านเกษียณอายุราชการ จึงใช้เงินบำเหน็จซื้อบ้านเป็นของตัวเอง นับว่าเป็นบ้านหลังแรกและหลังเดียวที่ท่านซื้อด้วยเงินตัวเอง

บ้านโสมส่องแสง เลขที่ 81 หมู่ 4 ซอยเรวัติ 10 ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นหมู่ 11)เป็นบ้านเก่าของนายช่วง เอี่ยมภิรมณ์ ขายต่อให้ในราคา 150,000บาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2510 คุณตาล พิษยพันธ์ ซึ่งเป็นคหบดีจัดสรรที่ดินซอยพิษยพันธ์(ซอยติวานนท์ในปัจจุบัน) มีความชื่นชอบดนตรีไทยเป็นพิเศษเมื่อทราบข่าวว่าक्रमมนตรี มาซื้อบ้านอยู่ในที่ใกล้เคียงกับที่ดินจัดสรรของท่าน จึงตัดถนนเชื่อมต่อไปจนถึงที่ดินของक्रमมนตรี เพื่ออำนวยความสะดวกให้ ในเวลาต่อมาเมื่อท่านจัดสรรที่ดินจำนวน 23 ซอยเสร็จเรียบร้อย ประมาณปีพ.ศ. 2513 คุณตาลขอความกรุณาให้क्रमมนตรี トラโมทช่วยตั้งชื่อซอยย่อยทั้ง 23 ซอยพิษยพันธ์ เป็นชื่อเพลงไทย क्रमมนตรีจึงเลือกใช้ชื่อเพลงดนตรีไทยที่มีความหมายเป็นมงคลตั้งเป็นชื่อซอยย่อยทั้งหมด โดยซอยที่ตั้งบ้านของक्रमมนตรีนั่นท่านตั้งชื่อซอยว่าซอยโสมส่องแสง จึงเป็นเหตุให้บ้านक्रमมนตรี トラโมท มีชื่ออีกชื่อว่า บ้านโสมส่องแสง เมื่อเวลาผ่านไป ลูก ๆ เด็บโตมีครอบครัวก็ได้ปลูกบ้านเพิ่มเติมขึ้นในบริเวณบ้าน ส่วนบ้านของक्रमมนตรีก็ได้ปรับเปลี่ยนไป โดยทายาทได้ปรับปรุงบ้านโสมส่องแสงให้क्रमมนตรีได้รับความสะดวกในวัยที่สูงขึ้น

บ้านโสมส่องแสง เป็นบ้านที่บ่งบอกถึงความเป็นक्रमมนตรี トラโมทอย่างชัดเจน รูปลักษณะภายนอกแสดงถึงบ้านของคนชั้นกลางที่เรียบง่าย เหมาะจะเป็นบ้านที่ไว้สำหรับพักผ่อน หลังจากเกษียณอายุราชการ แต่ความจริงแล้ว บ้านหลังนี้ก็กลับกลายเป็นที่ทำงานแห่งที่ 2 เพราะหลังจากเกษียณแล้ว กรมศิลปากรได้เชิญให้ท่านทำงานต่อในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยของกรมศิลปากร อีกทั้งมหาวิทยาลัยหลายแห่งเชิญท่านเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาต่างๆ รวมทั้งมีนักศึกษามาเรียนที่บ้านด้วย บ้านโสมส่องแสงจึงมิใช่เป็นเพียงที่อยู่อาศัยแต่ยังเป็นสถานที่ทำงานเพื่อดำรงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของชาติอีกด้วย

ภายหลังक्रमมนตรี トラโมทถึงแก่อนิจกรรมแล้ว บ้านโสมส่องแสงถูกปรับเปลี่ยนพื้นที่และบทบาทจากที่อยู่อาศัยของศิลปินเป็นแหล่งผลิตผลงานเพลง แหล่งเรียนรู้ชีวิตและผลงานของक्रमมนตรี トラโมท ปรับปรุงบ้านขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์บ้านศิลปินแห่งชาติ จึงนับว่าบ้านโสมส่องแสงแห่งนี้เป็นที่ที่สะสมองค์ความรู้ภูมิปัญญาและผลงานที่ล้ำค่าอันเป็นมรดกของแผ่นดิน เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมดนตรีที่क्रमมนตรีได้ทิ้งไว้ให้กับชาติไทย การสืบทอดบทบาททางด้านวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสงนั้นมีการสืบทอดโดยทายาทและลูกศิษย์ นับว่าทายาทและลูกศิษย์ มีส่วนช่วยให้สถานที่แห่งนี้ยังคงเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมดนตรีต่อไป

7.1.2 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของบ้านโสมส่องแสง

บ้านโสมส่องแสง เป็นที่สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยไว้ในหลายๆ ด้าน มีการอนุรักษ์และพัฒนา แต่ทั้งนี้ก็ย่อมอยู่บนเป้าหมายเดียวกันคือ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมมิให้สูญหายไป โดยสามารถแยกออกเป็น 2 ประเด็นคือ การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสง ขณะครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่ และการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสง ภายหลังครุมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรมแล้ว ดังนี้

7.1.2.1 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสง ขณะครุมนตรี ตราโมท ยังมีชีวิตอยู่ (พ.ศ. 2505 - พ.ศ. 2538)

ช่วงบั้นปลายในชีวิตของครุมนตรี ตราโมทนั้นท่านได้อาศัยอยู่ที่บ้านโสมส่องแสง มาโดยตลอด ซึ่งบ้านโสมส่องแสงนั้นเป็นสถานที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมในหลายๆ ด้าน สรุปได้ดังนี้

1) สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยให้แก่ทายาทและศิษย์

บ้านโสมส่องแสงเป็นที่สืบทอดทางด้านวัฒนธรรมดนตรี ซึ่งจะมีผู้สืบทอดโดยทายาทและลูกศิษย์ ซึ่งทางทายาทของครุมนตรี ตราโมทนั้นได้สืบทอดทางจิมไว้ คือ ครูศิลป์ ตราโมท และนายญาติ ตราโมท นอกจากทายาทแล้วครุมนตรี ตราโมทก็ไม่ได้ต่อทางจิมนี้ให้ใครอีก วิธีการในการปฏิบัตินั้นเป็นทางที่ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่ครุมนตรี ตราโมทเคยบรรเลงถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งที่ทรงพระประชวร นับว่าเป็นการสืบทอดที่สำคัญที่สุด ปัจจุบันนับว่า ทางบรรเลงเดี่ยวจิมเพลงลาวแพนที่ครุมนตรี ตราโมทได้ถ่ายทอดไว้ให้กับทายาททั้ง 2 ท่านนั้น เป็นทางเดียวที่มีผู้คนชื่นชอบและได้รับความนิยมนับว่า เป็นท่วงทำนองที่มีความไพเราะ เนื่องจากมีกลวิธีการบรรเลงต่าง ๆ มากมาย นับเป็นเพลงที่สำคัญเพลงหนึ่งของประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ในปัจจุบันครูศิลป์ ตราโมท ได้ถ่ายทอดต่อไว้ให้กับลูกศิษย์ของท่านจำนวน 8 คน ทั้งนี้เพื่อมิให้ทางเดี่ยวจิมของครุมนตรี ตราโมทนั้นสูญหายไป สำหรับการสืบทอดทางขับร้องและการจัดงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทยนั้น ครุมนตรี ตราโมทได้ต่อทางขับร้องเพลงโสมส่องแสงให้กับนางดนตรี ตราโมท โดยเพลงโสมส่องแสงนี้ เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของบทเพลงที่ครุมนตรีประพันธ์ขึ้น เป็นเพลงที่มีความไพเราะทั้งท่วงทำนองและบทร้อง จึงเป็นเพลงที่เป็นที่รู้จักกันโดยมาก นอกจากการรับสืบทอดทางขับร้องเพลงไทยแล้ว นางดนตรีนับเป็นบุคคลสำคัญที่รับการสืบทอดการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอีกด้วย นอกจากนี้บ้านโสมส่องแสงยังเป็นสถานที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยให้แก่ศิษย์ โดยเฉพาะทางด้านวิชาการดนตรีนั้น ท่านได้ถ่ายทอดให้กับอาจารย์ทางด้านดนตรีไทย นักเรียน นักศึกษาใน

สถาบันการศึกษาต่างๆ และยังมีบุคคลที่มีชื่อเสียงเข้ามาศึกษาทางด้านดุริยางค์และนาฏศิลป์ รวมทั้งรายการจากต่างประเทศยังได้มาถ่ายทำสารคดีดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงด้วย นับได้ว่าบ้านโสมส่องแสงเป็นศูนย์กลางเครือข่ายสังคมดนตรีไทยที่สำคัญแห่งหนึ่ง

2) สถานที่สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยด้านการประพันธ์เพลงไทย

การประพันธ์เพลงของครุมนตรี ตราโมทนั้น จะใช้สถานที่สงบเงียบในการประพันธ์เพลง ซึ่งในระยะหลังนี้จะประพันธ์เพลงที่บ้านโสมส่องแสง เพราะไม่ว่าจะเป็นที่โต๊ะทานข้าว โต๊ะรับแขก และบนเตียงในห้องนอน ทุกวันในเวลาก่อนนอนหรือหลังจากตื่นนอน ท่านมักจะเป็นเวลาที่จะประพันธ์เพลงเป็นส่วนใหญ่ อาจเป็นเพราะห้องนอนเป็นสถานที่สงบเงียบที่สุด ไม่มีใครมารบกวน จึงทำให้มีสมาธิและใช้เวลานี้ในการประพันธ์เพลง เวลาที่จะประพันธ์เพลงนั้นก็เคาะหัวเตียงและฮัมเพลงเบาๆ และจดบันทึกใส่กระดาษไว้ ได้ปรากฏหลักฐานและร่องรอยการเคาะที่หัวเตียงนอนให้เห็นอย่างชัดเจน ท่านเป็นนักประพันธ์เพลงที่แตกต่างจากนักประพันธ์เพลงทั่วไป คือ จะไม่ใช่เครื่องดนตรีใดๆ เลยแม้แต่ชิ้นเดียว เรียกได้ว่าโน้ตทุกตัวอยู่ในสมอง นับเป็นอัจฉริยะบุคคลที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน

7.1.2.2 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสง ภายหลังครุมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรม (พ.ศ. 2538 - 2549)

ภายหลังครุมนตรี ตราโมทได้ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว ทายาทและลูกศิษย์ก็ยังคงช่วยกัน สืบทอดบทบาทของบ้านโสมส่องแสงมิให้เลือนหายไปจากวงการดนตรีไทย ยังคงมีการอนุรักษ์และพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งบทบาทของบ้านโสมส่องแสงที่สืบเนื่องเจตนารมณ์ของครุมนตรี ดังนี้

1) มูลนิธิมนตรี ตราโมท

มูลนิธิมนตรี ตราโมท ได้เกิดขึ้นจากเจตนารมณ์ของครุมนตรีที่ต้องการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในวิชาชีพดนตรีไทย รวมทั้งเห็นว่าเป็นการช่วยเหลือนักเรียนที่มีฝีมือดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์อีกด้วย ซึ่งมูลนิธิมนตรี ตราโมท นี้ได้เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2527 ในขณะที่ครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่ สถานที่ตั้งอยู่ในกรมศิลปากร ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ซึ่งต่อมาภายหลังครุมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรมลง มูลนิธิมนตรี ตราโมท จึงได้ย้ายมาตั้งอยู่ที่บ้านโสมส่องแสง เลขที่ 81 หมู่ 11 ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยได้เพิ่มวัตถุประสงค์ของมูลนิธิมนตรี ตราโมท คือ การรักษาทางเพลงของครุมนตรี ตราโมท รวมทั้งส่งเสริมการศึกษาและเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท โดยทายาทและลูกศิษย์

ตลอดจนผู้ที่สนใจดนตรีไทย ต่างช่วยกันสืบทอดเจตนารมณ์ของครูมนตรี ตราโมทต่อไป จะเห็นได้ว่าการมอบทุนให้กับนักเรียนที่มีความสามารถในวิทยาลัยนาฏศิลป์นั้น มูลนิธิก็ยังดำเนินการตลอดมา นับว่าบุคคลเหล่านี้มีส่วนช่วยในการสืบทอดเจตนารมณ์ของครูมนตรี ตราโมทเป็นอย่างมาก

2) งานวันครูมนตรี ตราโมท และ การจัดงานเปิดบ้านพิพิธภัณฑ์บ้านครุียงคศิลป์

การจัดกิจกรรมในวันครูมนตรี ตราโมท ทางมูลนิธิมนตรี ตราโมทก็ได้เสนอขอพระราชทานพระราชวินิจฉัยของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้วันที่ 17 มิถุนายน ของทุกปีเป็นวันครูมนตรี ตราโมท โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดกิจกรรมเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมทและหารายได้สมทบทุนมูลนิธิมนตรี ตราโมท นอกจากนั้น ทางทายาทยังได้ปรับปรุงบ้านโสมส่องแสงให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมดนตรีอย่างต่อเนื่อง และเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมทด้วย การปรับปรุงบ้านขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ชื่อ บ้านครูมนตรี ตราโมท ซึ่งได้จัดงานเปิดบ้านครูมนตรี ตราโมทเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2543 อันเป็นปีครบรอบวาระ 100 ปีของครูมนตรี ตราโมท โดยใช้ชื่อว่า “งานเปิดบ้านครูมนตรี ตราโมท คีตกวี 5 แผ่นดิน” พร้อมทั้งได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานในพิธีเปิดงานและทอดพระเนตรการแสดงด้วย นับว่าเป็นความภาคภูมิใจของบ้านโสมส่องแสง

3) เปิดสอนดนตรีไทยและเผยแพร่ผลงานทางดนตรีไทยสู่สาธารณชน

การเปิดการเรียนการสอนในวันเสาร์และวันอาทิตย์ โดยใช้ชื่อว่า “ศิษย์บ้านครูมนตรี ตราโมท” ครูผู้สอนคือครูศิลป์ ตราโมท รวมทั้งนางเวศาลี ตราโมท (บุตรสาว) และลูกศิษย์ ในการเปิดการสอนนี้มีวัตถุประสงค์คือ รักษาและสืบทอดทางเพลงของครูมนตรี ตราโมทที่ถูกต้อง ไม่เปลี่ยนแปลงจากของเดิมที่ครูมนตรี ตราโมทได้ประพันธ์ขึ้น เมื่อมีงานสำคัญต่างๆ ก็จะมีการจัดแสดงเพื่อเผยแพร่ผลงานทางดนตรีไทยสู่สาธารณชน เป็นแนวทางสำหรับผู้ที่นำเพลงของครูมนตรี ตราโมทไปบรรเลงได้ทราบถึงทางเพลงที่ถูกต้อง และช่วยกันรักษาทางเพลงดั้งเดิมไว้อย่างครบถ้วน การเปิดสอนนั้นจะไม่จำกัดอายุของผู้ที่มาเรียน จึงมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ นับว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับการวางตัวที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่มาเรียน ฝึกให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีและเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต มุ่งเน้นมารยาททางสังคมและวัฒนธรรมไทยที่งดงามด้วย

4) การเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมท

การเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมทนั้น ทางทายาทและลูกศิษย์ต่างช่วยกันในการสร้างสรรค์ผลงานต่อมา เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมท เพลงและผลงานต่าง ๆ ของครูมนตรี ตราโมทนั้นนับว่ามีมากมาย การเก็บรวบรวมผลงานของท่าน จะต้อง

ตรวจสอบอย่างถูกต้องทุกครั้งก่อนออกไปเผยแพร่ จึงต้องมีการประชุมและสืบค้นข้อมูลที่เที่ยงแท้เสียก่อน จะเผยแพร่ออกมาในรูปแบบต่างๆ อาจเป็นหนังสือ ซีดี เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ นับว่าเป็นการดำเนินการที่มีประโยชน์ในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางปัญญาของสังคมไทยอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ทางรายการโทรทัศน์ วิทยุต่างๆ ที่เกี่ยวกับดนตรีไทยด้วย

7.1.2.3 การสืบทอดในการเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครู และการจัดพิธีไหว้ครู

พิธีไหว้ครูนั้นถือว่าเป็นพิธีที่มีความสำคัญอย่างมากต่อวัฒนธรรมดนตรีไทย ผู้ที่เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยนั้น จะต้องเป็นบุคคลที่ถึงพร้อมด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิ ในวงการดนตรีไทยนั้นถือว่าครูมนตรี ตราโมทเป็นบรมครู การที่ครูมนตรี ตราโมทจะพิจารณาบุคคลให้สืบทอดเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยต่อจากท่านได้นั้น จำเป็นต้องผ่านการพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนเพื่อเฟ้นหาบุคคลที่เหมาะสมทั้งคุณวุฒิและวัยวุฒิ ซึ่งผู้ที่ได้รับการคัดเลือกนั้นจะต้องทำหน้าที่ในการหาสถานที่จัดพิธีเอง ซึ่งต้องเป็นสถานที่ที่เหมาะสม ดังนั้นสถานที่ในการประกอบพิธีไหว้ครูจึงมีความสำคัญอย่างมาก สำหรับบ้านโสมส่องแสง นอกจากจะเป็นสถานที่ที่จัดพิธีไหว้ครูเป็นประจำทุกปีแล้วยังเป็นสถานที่สืบทอดการเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูที่สำคัญแห่งหนึ่ง เพราะได้จัดขึ้นถึง 3 ครั้ง โดยเรียงตามลำดับดังนี้

ครั้งที่ 1 ในวันพฤหัสบดีที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2524 ครูมนตรี ตราโมทได้มอบการเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย จำนวน 2 คน ได้แก่ ครูศิลป์ ตราโมท(บุตรชาย) และ ครูศิริชัยชาญ พิภพจรรย์

ครั้งที่ 2 ในวันพฤหัสบดีที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2536 ครูมนตรี ตราโมทได้มอบการเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและนาฏศิลป์ จำนวน 2 คน ได้แก่ ครูศิลป์ ตราโมท (บุตรชาย) และ ครูศิริชัยชาญ พิภพจรรย์

ครั้งที่ 3 ในวันพฤหัสบดีที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2537 ครูมนตรี ตราโมทได้มอบการเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย จำนวน 5 คน ได้แก่ ครูสังเวียน ทองคำ, ครูยงยศ วรรณมาศ, ครูณัฐพงศ์ โสวัตร, ครูบุญช่วย โสวัตร, และครูธงชัย ถาวร

หลังจากที่ครูมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรมลง ทายาทและศิษย์ก็ได้จัดพิธีไหว้ครูขึ้นที่บ้านโสมส่องแสงเป็นประจำทุกปี โดยมีผู้ที่ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงต่อมาคือ ครูศิลป์ ตราโมท ผู้รับสืบทอดพิธีไหว้ครูทั้งดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยจากครูมนตรี ตราโมทโดยตรง พิธีที่บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นเสมือนการรวมกลุ่มกัน เพื่อให้ลูกศิษย์ต่างมาช่วยกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีการพบปะ สร้างความสมัครสมาน สามัคคีให้เกิดขึ้น เพื่อที่จะสืบสานวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยต่อไป

7.1.3 บทบาทของบ้านโสมส่องแสง

บ้านโสมส่องแสงเป็นบ้านที่สำคัญแห่งหนึ่ง เป็นแหล่งอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญ 5 อย่าง คือ บทบาทด้านการสืบทอดประเพณีประกอบพิธีไหว้ครูและการจัดพิธีไหว้ครู บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมดนตรีไทย บทบาทด้านการอนุรักษ์ทางเพลงของครุมนตรี ตราโมท บทบาทด้านการเก็บรวบรวมและเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท บทบาทด้านการเป็นสถานที่ตั้งสมณภูมิปัญญาและเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้มีการเยี่ยมชมบ้านโสมส่องแสงได้ เปิดให้เป็นบ้านที่ทำเพื่อสังคมในการเป็นที่เผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท และเพื่อขยายกลุ่มผู้สนใจดนตรีไทย เปิดโอกาสให้นักเรียน นักศึกษาได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ ดำเนินงานให้ถนนเพลงไทยเป็นที่เรียนรู้ของสังคม เพื่อให้นักเรียนและเยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมไปถึงสถาบันทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องมีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมทางดนตรีและนาฏศิลป์ไทยที่สร้างสรรค์และยั่งยืน จะเกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม และเป็นแรงบันดาลใจให้เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้น บ้านแห่งนี้จะเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าภาคภูมิใจอีกแห่งหนึ่งของสังคมไทย

บทบาทที่สำคัญของบ้านโสมส่องแสงที่มีต่อวัฒนธรรมดนตรีไทยและสังคมนั้น ล้วนเป็นมรดกที่ตกทอดมา สิ่งสำคัญที่จะสืบทอดมรดกเหล่านั้นได้คือ การเห็นความสำคัญและเห็นคุณค่า การที่อนุรักษ์บ้านโสมส่องแสงให้เป็นสถานที่ในการรักษามรดกสำคัญของชาติให้ปรากฏควบคู่กับสังคมต่อไปนั้น นับว่าเป็นทรัพย์สินทางวัฒนธรรมด้านดนตรี และนาฏศิลป์ไทยที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีคุณภาพของจังหวัดนนทบุรีต่อไป ทำให้บ้านโสมส่องแสงยังคงมีบทบาทต่อวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยที่ทรงคุณค่าได้ การจัดกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ทำให้บ้านโสมส่องแสงยังคงมีบทบาทในสังคมต่อไป

7.2 อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง บ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครุมนตรี ตราโมทนี้ จะเห็นว่า ครุมนตรี ตราโมทเป็นนักดนตรีไทยที่มีชีวิตผูกพันกับศิลปกรรม ยึดมั่นอยู่กับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาตั้งแต่วัยเยาว์ เนื่องด้วยครุมนตรี ตราโมทนั้นถือกำเนิดที่วัด และมิตาเป็นเจ้าอาวาสของวัด ทำให้ได้ซึมซับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปด้วย ชีวิตของท่านเป็นชีวิตที่ต่อสู้ดิ้นรนมาตั้งแต่เด็ก เป็นเด็กชนบทที่กำพร้าพ่อแม่ พ่อแม่แยกทางกัน และขาดความรัก ความเอาใจใส่จากครอบครัว แต่ครุมนตรี ตราโมทก็ไม่เคยนำปัญหาเหล่านี้มาเป็น

อุปสรรคในการดำรงชีวิต ไม่ยอมพ่ายแพ้กับโชคชะตาของตน กลับสร้างวิกฤตให้เป็นโอกาส รู้จักที่จะระงับอารมณ์รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่เข้ามาในชีวิตด้วยสติมาโดยตลอด ครูมนตรี ตราโมทเป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้ยู่ตลอดเวลา ไม่ปล่อยเวลาให้เปล่าประโยชน์ สั่งสมประสบการณ์ โดยการเรียนรู้สังคมต่างๆ จนทำให้ครูเป็นคนที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และด้วยความที่เป็นคนใฝ่รู้รวมทั้งยังมีอุปนิสัยที่ดี ในเรื่องการอ่อนน้อม ถ่อมตน มีความซื่อสัตย์ ด้วยเหตุนี้ทำให้การที่ครูมนตรีได้เข้ารับราชการอยู่ในกรุงเทพมหานครนั้น ครูมนตรีไม่เคยรู้ที่อยู่อาศัย ผู้ใหญ่รักและเมตตาในการให้ที่อยู่อาศัยมาโดยตลอด ครูมนตรีเป็นผู้ที่มีความตั้งใจในการทำงานอย่างมาก สร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ด้วยใจ งานทุกชิ้นของท่านจึงออกมาอย่างสมบูรณ์ทุกครั้ง ในการที่ท่านต้องย้ายที่อยู่บ่อยๆ นั้น ทำให้ท่านรู้สึกอยากที่จะมีบ้านสักหลังเป็นของตัวเองในสักวัน จนกระทั่งในอายุ 60 ปีท่านก็ได้นำเงินบำนาญที่ได้จากการรับราชการด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตนั้นมาซื้อบ้านที่จังหวัดนนทบุรี บ้านที่จังหวัดนนทบุรีนั้น ท่านซื้อด้วยเงินของตัวเองทั้งหมด ครูมนตรี ตราโมทจึงมีความภาคภูมิใจกับบ้านหลังนี้มาก บ้านหลังนี้มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บ้านโสมส่องแสง เนื่องจากคุณตาล พิชยนันท์ ผู้เป็นเจ้าของซอยพิชยนันท์นั้นเป็นผู้ที่นิยมชมชอบด้านดนตรีไทย ได้ขอให้ครูมนตรีเป็นผู้ตั้งชื่อซอยให้ ท่านได้ตั้งชื่อซอยเป็นถนนเพลงไทยทั้งหมด และได้ตั้งชื่อซอยของท่านเองว่า ซอยโสมส่องแสง ทำให้ในภายหลังได้มีบรรดา ลูกศิษย์ เรียกบ้านของครูมนตรีอีกชื่อหนึ่งว่า บ้านโสมส่องแสง ครูมนตรี ตราโมทได้มาอยู่ที่บ้านโสมส่องแสงเมื่อปี พ.ศ. 2505 นับว่าเป็นเวลาที่ยาวนานถึง 33 ปีในการอาศัยอยู่ในบ้านหลังนี้ เมื่อกรมศิลปากรได้ให้ดำรงตำแหน่งศิลปินพิเศษต่อมา ครูมนตรี ตราโมทก็ได้ทุ่มเททำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ทุกครั้ง ได้เป็นศิลปินแห่งชาติเมื่อในปี พ.ศ. 2528 เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานเพลงไทยกว่า 200 เพลง รวมทั้งคีตศิลป์และวรรณศิลป์ และยังมีผลงานอื่น ๆ อีกมากมาย เป็นบรมครูประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย

บ้านโสมส่องแสงนั้น เป็นบ้านของบรมครูทางด้านดนตรีไทยที่ยังคงมีบทบาททางด้านดนตรีไทยจนถึงปัจจุบัน ทั้งที่ครูมนตรี ตราโมทได้ถึงแก่อนิจกรรมไปนานแล้วก็ตาม เมื่อศึกษาจึงพบกระบวนการในการสืบทอด ขณะครูมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่และภายหลังครูมนตรีถึงแก่อนิจกรรม ได้มีความเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยต่างๆ หลายอย่าง การที่บ้านโสมส่องแสงสามารถดำรงบทบาทมาได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น เป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจศึกษาว่า กระบวนการในการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยนั้นมีวิธีการอย่างไร ซึ่งในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลานั้น ล้วนแต่มีผลกระทบต่อวงการดนตรีไทยทั้งสิ้น

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดขณะครูมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่นั้น บ้านโสมส่องแสงเป็นที่สืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรีไทยไว้ให้แก่ทายาทและลูกศิษย์ของท่าน โดยเป็นสถานที่ในการ

สืบทอดทางจิมน ซึ่งนับว่าเป็นสมบัติที่สำคัญของชาติ เพราะนอกจากทายาทท่านก็ไม่ได้สืบทอดไว้ให้กับใครอีกเลย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการสืบทอดอย่างหนึ่งในครอบครัวจนเกิดเป็นรูปแบบ และเกิดเป็นทางจิมนของครุมนตรี ตราโมท ที่เป็นมรดกตกทอดจนถึงเยาวชนรุ่นหลัง ทางร้องเพลง โสมส่องแสงที่ถูกต้อง และการเป็นผู้ช่วยในการจัดงานไหว้ครู ท่านก็ได้ถ่ายทอดไว้ให้กับทายาท รวมทั้งได้สืบทอด ความรู้ทางด้านดนตรีไทยให้แก่ศิษย์อีกด้วย และการสืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรีไทยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นสถานที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยด้านการประพันธ์เพลงไทยท่านได้ใช้บ้านโสมส่องแสงในการประพันธ์เพลงไทยมากมายหลายเพลง

หลังจากที่ครุมนตรี ตราโมท ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว องค์ความรู้ต่าง ๆ ทางด้านดนตรีไทยที่ท่านสั่งสมไว้มาโดยตลอดนั้น ก็ได้ตกทอดมาสู่ทายาทและลูกศิษย์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม มีอยากให้ถูกเลือนหายจากวงการดนตรีไทย จึงพยายามที่จะรักษาและร่วมกันสืบทอด เมื่อการสืบทอดไม่จากระยะทำให้เกิดการสืบต่ออย่างสมบูรณ์ จึงได้ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้มีความเป็นรูปแบบมากขึ้น เช่น การย้ายมูลนิธิมนตรี ตราโมทมาอยู่ที่บ้านโสมส่องแสง และเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ของมูลนิธิมนตรี ตราโมท โดยเพิ่มเกี่ยวกับการเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมทเข้าไป มีการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการเผยแพร่ เช่น จัดงานเปิดบ้านโสมส่องแสงบ้านครุมนตรี ตราโมทเป็นพิพิธภัณฑ์บ้านดุริยางคศิลป์ การจัดกิจกรรมในวันครุมนตรี ตราโมท การเปิดสอนดนตรีไทยและเผยแพร่ผลงานทางดนตรีไทยสู่สาธารณะชน รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม สร้างจิตสำนึก ทำให้คิดได้ว่าการที่คนเราจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีความพยายามที่จะทำ และพร้อมที่จะลงมือทำ ดังนั้นจึงทำให้ผู้วิจัยและผู้อ่านที่จะได้รับจากการวิจัยนี้ ได้กลับมาคิดย้อนกลับ ในการพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ไม่ว่าจะต้องผ่านสิ่งเลวร้ายใดๆ ก็ตาม เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนใจให้คิดและไตร่ตรองเป็นแบบอย่างที่ดีในการต่อสู้กับชีวิตอีกด้วย

การสืบทอดที่สำคัญภายในบ้านโสมส่องแสงอีกอย่างหนึ่งคือ การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงรวมทั้งบ้านโสมส่องแสงยังเป็นสถานที่ในการมอบให้เป็นประธานไหว้ครูดนตรีไทยด้วย เป็นครั้งที่สืบทอดที่สำคัญของวัฒนธรรมดนตรีไทย เพราะครุมนตรี ตราโมทได้มอบให้กับทายาทและลูกศิษย์จำนวน 8 คนเท่านั้น ล้วนแล้วแต่จัดพิธีขึ้นที่บ้านโสมส่องแสงทั้งสิ้น ซึ่งหลังจากที่ครุมนตรีถึงแก่อนิจกรรมนั้น ครูศิลป์ ตราโมทก็ยังคงได้จัดพิธีต่อมา เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทย และสืบทอดเจตนารมณ์ของครุมนตรี ตราโมท

การที่บ้านโสมส่องแสงยังมีบทบาทต่อวัฒนธรรมดนตรีไทย ยังเป็นสถานที่ในการแสดงทางด้านดนตรี มีกิจกรรมที่มีการเผยแพร่ และมีบทบาทสำคัญต่อจังหวัดนนทบุรีนั้น จึงเป็นที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยให้กับเยาวชนทั้งด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม

ของชาติให้คงอยู่คู่สังคมไทยด้วย ทั้งนี้ลูกศิษย์ของครูมนตรี ตราโมททั้งที่รู้จักและไม่รู้จัก แต่ก็รักและชื่นชมผลงานของครูมนตรี ตราโมท ต่างได้ช่วยกันสนับสนุน และส่งเสริมให้บ้านหลังนี้ยังคงเป็นสถานที่ที่มีบทบาทสำคัญต่อจังหวัดนนทบุรี เพราะบ้านโสมส่องแสงเหมือนเป็นตัวแทนในการบอกเล่าประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะให้มีการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมท สนับสนุนการพัฒนาบ้านครูมนตรี ตราโมท ให้เป็นบ้านประวัติศาสตร์เพื่อเป็นการรำลึกถึงคุณูปการที่ครูมนตรี ตราโมท สร้างไว้แก่ชาติไทยและยังประโยชน์ด้านศิลปวัฒนธรรมแก่ประเทศชาติสืบไป

7.3 ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยเรื่อง บ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครูมนตรี ตราโมท ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาดังนี้

7.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

จากการที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้า นับว่ายังมีเรื่องราวในแง่อื่นๆ ที่ควรจะได้ศึกษาต่อไปอีก เช่น การประพันธ์เพลงของครูมนตรี ตราโมท ที่ใช้หลักในการประพันธ์เพลงโดยใช้โน้ตสากลและไม่ใช้เครื่องดนตรีใดๆ เลย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเพลงที่ไพเราะทั้งสิ้น กลวิธีในการแต่งเพลงเหล่านี้ เป็นลักษณะของอัจฉริยะบุคคล เป็นที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

7.3.2 ข้อเสนอแนะทั่วไป

7.3.2.1 ในวงการดนตรีไทยนั้น ยังมีนักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงอีกมากมายหลายท่าน ซึ่งการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลก็แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะศิลปินแห่งชาติ การที่จะเป็นศิลปินแห่งชาติได้นั้น ต้องใช้ความอดทนและความพยายาม เพราะกว่าสังคมจะยอมรับ และจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้นั้นเป็นสิ่งที่ยาก ต้องผ่านเรื่องราวต่างๆ ผลิตผลงานที่สำคัญของชาติเป็นอย่างมาก จึงเห็นควรที่จะได้มีการศึกษาต่อไป ซึ่งมีผลทำให้เป็นแรงในการผลักดันพัฒนาวิชาชีพ นำไปสู่ความพยายาม ความอดทน เป็นกระบวนการในการที่จะเป็นบุคคลที่ดีในสังคมเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

7.3.2.2 บ้านของศิลปินดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงนั้นยังมีอีกมากมายหลายท่าน ซึ่งแต่ละบ้านก็ล้วนมีการกระบวนการในการสืบทอดที่แตกต่างกันออกไป ควรจะมีการศึกษาในสายตระกูลอื่นๆ ว่าในการสืบทอดนั้นมีการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาอย่างไร

บ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครุมนตรี ตราโมท

สุวิวรรธน์ วัฒนทัฬ 4737643 LCCS/M

ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : อนันต์ สบฤกษ์ กศ.บ., กศ.ม., พรทิพย์ อุกุภรัตน์ ศศ.บ., ศศ.ม., พชร สุวรรณภาชน์ บข.บ., ศศ.ม.

บทสรุปแบบสมบูรณ์

1. ความสำคัญและที่มาของหัวข้อวิจัย

บ้านดนตรี เป็นเสมือนสถาบันครอบครัวที่ทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทย รวมทั้งเป็นแหล่งสะสมวิชาความรู้ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านดนตรีไทย โดยจัดการเรียนรู้ทั้งในรูปแบบรายบุคคลและเป็นกลุ่ม รวมทั้งบ้านดนตรีเหล่านั้น มักจะสร้างผลงานเพลงและรูปแบบการบรรเลงในลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบ้าน และมีลักษณะในการสืบทอดที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการที่จะอนุรักษ์บ้านดนตรีให้คงอยู่และพัฒนาต่อไปให้เป็นแหล่งเรียนรู้สืบต่อไปได้นั้น ทายาทหรือลูกศิษย์ล้วนมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง

บ้านโสมส่องแสง เป็นบ้านของครุมนตรี ตราโมท นับว่าเป็นบ้านดนตรีที่ยังคงมีบทบาทมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งครุมนตรี ตราโมท เป็นบุคคลที่ได้รับการเชิดชูเกียรติในฐานะปุชนิยบุคคลทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทย เป็นบรมครูทางด้านดนตรีไทย มีความเป็นเลิศทางด้านดนตรีไทย ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ครุมนตรีได้รับเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(ดนตรีไทย) ในปี พ.ศ. 2528 ครุมนตรีเป็นบุคคลที่มีอายุยืนยาวถึง 5 แผ่นดิน เป็นครูต้นแบบที่ถึงพร้อมด้วยคุณวุฒิและคุณธรรมรวมถึง วิสัยทัศน์ และการดำเนินชีวิต บ้านโสมส่องแสง เป็นสถานที่หนึ่งในการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทย ซึ่งครุมนตรี ตราโมทได้ซื้อบ้านโสมส่องแสงแห่งนี้ไว้เมื่อเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2505 ด้วยเงินจำนวน 150,000 บาท ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 81 ซอยพิชชนันท์ 2 ถนนติวานนท์ 3 ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี หลังจากใช้ชีวิตอยู่ในฐานะผู้อาศัยบ้านของผู้อื่นมาตลอด บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นบ้านหลังแรกที่ครุมนตรี ตราโมท ซื้อด้วยเงินของตนเองจากการเก็บหอมรอมริบเงินเดือน

จากการทำงานมาถึงอายุ 60 ปี โดยบ้านหลังนี้ควรเป็นบ้านสำหรับการพักผ่อนของครุมนตรี ตราโมท แต่ครุมนตรีกลับต้องทำงานหนักกว่าเดิม เนื่องจากกรมศิลปากรได้เชิญท่านทำงานในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยหลังจากเกษียณอายุราชการ ทำให้ครุมนตรีใช้บ้านหลังนี้เป็นสถานที่ในการประพันธ์เพลงในวาระสำคัญของแผ่นดินอีกหลายเพลง เป็นสถานที่ให้ความรู้แก่นักศึกษานักวิชาการ นักดนตรี และเป็นสถานที่สำหรับจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยอีกด้วย

ภายหลังจากที่ครุมนตรี ตราโมทได้ถึงแก่อนิจกรรมลง บ้านโสมส่องแสงก็ยังคงมีบทบาทในการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยเรื่อยมา โดยมีทั้งทายาทและลูกศิษย์เข้าร่วม สืบทอด รวมถึงการจัดตั้งให้บ้านโสมส่องแสงเป็นพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ ถือเป็นแหล่งสะสมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และผลงานล้ำค่าอันเป็นมรดกของแผ่นดินและจัดให้มีการเปิดบ้านโสมส่องแสงเพื่อเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโมท ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลดนตรีไทยในการศึกษา โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ทั้งทายาทและลูกศิษย์ก็ได้มีการร่วมกันดำเนินการก่อตั้งมูลนิธิจนสำเร็จเมื่อวันที่ 16 มิ.ค. 2536 โดยสมาคมศิษย์เก่านาฏศิลป์ กรมศิลปากร ชมรมศิษยานุศิษย์และบุคคลทั่วไปที่มีความนับถือและชื่นชมผลงานของครุมนตรี ตราโมท ร่วมกันจัดงานวันเทิดทูนครุมนตรีและนาฏศิลป์ของแผ่นดินไทย รวบรวมเงินและก่อตั้งเป็นมูลนิธิมนตรี ตราโมท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือเพื่อสงเคราะห์เงินทุนให้กับนักเรียน นักศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ สาขาดุริยางค์ไทยที่เรียนดี มีความประพฤติดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ นอกเหนือจากที่กล่าวมานั้น บ้านโสมส่องแสงก็ยังได้มีการจัดกิจกรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ทางเพลงของครุมนตรี ตราโมท ด้วยการเปิดการเรียนการสอนดนตรีไทยในวันเสาร์ - อาทิตย์ อีกด้วย

จึงเป็นที่น่าสนใจว่า บ้านโสมส่องแสง มีแนวทางใดในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูอย่างไรที่ทำให้บ้านโสมส่องแสงยังคงมีบทบาทมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งวิเคราะห์ถึงบทบาทของบ้านโสมส่องแสงที่มีต่อวัฒนธรรมดนตรีไทยด้วย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าบ้านโสมส่องแสงนั้นเป็นกลไกหนึ่งของการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย เป็นบ้านของศิลปินแห่งชาติที่มีคุณูปการต่อดนตรีไทยซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมดนตรีไทยต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติของครุมนตรี ตราโมทกับบ้านโสมส่องแสง
2. เพื่อศึกษาการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของบ้านโสมส่องแสง
3. เพื่อศึกษาบทบาทของบ้านโสมส่องแสง

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องบ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครุมนตรี ตราโมท เป็นการศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicological Study) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของบ้านโสมส่องแสง รวมทั้งในเรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีและบทบาทของบ้านโสมส่องแสง โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกต จากรูปถ่าย แอบบันทึกเสียงและแอบบวิตทัศน์ ข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังขั้นตอนต่อไปนี้

1. เลือกพื้นที่ในการศึกษา
2. เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
3. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ จากการทำงานภาคสนาม การสังเกต และการสัมภาษณ์
4. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสาร ภาพถ่าย แอบบันทึกเสียง และแอบบวิตทัศน์
5. การจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล
7. การสังเคราะห์ข้อมูล
8. การรายงานผลการวิจัย

4. ผลการวิจัย

4.1 ประวัติของครุมนตรี ตราโมท และบ้านโสมส่องแสง

ครุมนตรี ตราโมท เดิมโตในจังหวัดสุพรรณบุรี จากชีวิตเด็กกำพร้า นักดนตรีชาวบ้านคนหนึ่ง จนได้เป็นศิลปินแห่งชาตินั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากความรู้ความสามารถเพียงอย่างเดียว แต่เพราะมีความขยัน อดทน ความกตัญญู และมีคุณธรรมด้วย จึงทำให้ท่านประสบความสำเร็จ ครุมนตรี ตราโมท ได้เป็นนักดนตรีในวงตามเสด็จพระราชดำเนิน(รัชกาลที่ 6) รับราชการในกรมศิลปากร จนเกษียณอายุราชการ และดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทยต่อมา

ครุมนตรี ตราโมท ได้เขียนตำราเรียนทางด้านดนตรีไทย และจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาดนตรีและนาฏศิลป์ไทยด้วยจากนั้น ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกดนตรีไทย เป็นศิลปินโท ศิลปินเอก และศิลปินคนแรกของกรมศิลปากรที่ได้ชั้นพิเศษ เมื่อเกษียณอายุแล้วครุมนตรีได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยจนถึงแก่อนิจกรรม (พ.ศ. 2538) รวมเวลารับราชการนานถึง 78 ปี เกียรติคุณที่ท่านได้รับนั้นนับว่ามีมากมาย ซึ่งครุมนตรี ตราโมท เป็นบุคคลแรกที่ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่สูงสุดในหม่อนักดนตรีไทยในขณะนั้น

ครุมนตรี ตราโมท ได้รับการยกย่องและเชิดชูในฐานะผู้สร้างสรรค์และผดุงรักษาศิลปวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะด้านดุริยางคศิลป์ไทย มีอายุยืนยาวถึง 95 ปี เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2443 ตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) และสิ้นชีวิตเมื่อปี พ.ศ. 2538 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ท่านจึงทำหน้าที่ประจักษ์พยานที่ทอดนำประวัติศาสตร์ดุริยางคศิลป์ไทยจากอดีตมาเผยแพร่สู่ยุคปัจจุบัน เป็นบุคคลที่ได้รับการเชิดชูเกียรติในฐานะปูชนียบุคคลทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ผลงานด้านนาฏดุริยางคศิลป์ของครุมนตรี ตราโมท มีความไพเราะ และมีสุนทรียภาพ สอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางในการสั่งสอนให้เยาวชนเป็นคนสุภาพ และเข้มแข็งตามรูปแบบของวัฒนธรรมไทย ผลงานต่างๆ จึงเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่สมควรแก่การอนุรักษ์มิให้สูญหายไป ท่านได้สืบทอดมรดกทางด้านวัฒนธรรมในหลายๆ ด้าน ได้รับความนับถือและเป็นที่รักของบุคคลทั่วไป และได้ถึงแก่อนิจกรรมในปี พ.ศ. 2538

4.2 บ้านในชีวิตของครุมนตรี ตราโมท

บ้านเกิดเดิมของครุมนตรี ตราโมทอยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อได้มารับราชการในกรุงเทพมหานคร ได้รับความเมตตาจากครู และเจ้านายในการให้บ้านพัก และให้ความอุปถัมภ์ต่างๆ ครุมนตรีได้พักอาศัยบ้านอื่นๆ ถึง 9 หลัง และบ้านเหล่านี้ก็สามารถที่จะบอกเล่าเรื่องราวในชีวิตของท่านมาได้ตามลำดับ

บ้านหลังที่ 1 คือ บ้านเกิดของครุมนตรี ตราโมท เป็นบ้านเรือนแพที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีหลังวัดสุวรรณภูมิ โดยท่านได้อาศัยอยู่ที่บ้านนี้นานถึง 12 ปี (2443-2455) ได้ฝึกหัดวิชาชีพทางด้านดนตรีจากครูสมบุญ นักฆ้อง เป็นแห่งแรก ด้วยความที่มีวิถีชีวิตที่อยู่ใกล้ชิดกับวัดนั้น ทำให้ ครุมนตรีได้ซึมซับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาตั้งแต่เยาว์วัย และวัดก็มีส่วนในการช่วยขัดเกลาและมีความปลุกฝังในสิ่งที่ดีให้กับครุมนตรีตลอดมา

บ้านหลังที่ 2 คือบ้านของครูสมบุญ สมสุวรรณ จังหวัดสมุทรสงคราม ถือได้ว่าบ้านของครูสมบุญนั้นเป็นแหล่งเพิ่มพูนความรู้และฝีมือที่ถูกต้องและมีหลักเกณฑ์ ชัดเจนเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และสาธิตได้อย่างแจ่มแจ้ง และปลุกฝังวินัยของนักดนตรีด้วย รวมทั้งได้ถ่ายทอดด้านการประพันธ์เพลง

บ้านหลังที่ 3 บ้านพักข้าราชการในวังจันทร์เกษมเป็นวังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระทัยสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งการเข้ามาเป็นข้าราชการในวังนั้น ครุมนตรีต้องพยายามฝึกซ้อมอย่างหนัก มีความอดทน จนได้รับการคัดเลือกเป็นข้าราชการที่กรมหรสพให้เป็นผู้บรรเลงระนาดทุ้ม ในขณะที่ครุมนตรีได้

อาศัยอยู่ใน วังจันทร์เกษมนี้ ท่านได้เรียนดนตรีอีกหลายชิ้นกับครูที่มีชื่อเสียง ครูมนตรีได้เริ่มประพันธ์เพลงไทยเพลงแรก คือ เพลงด้อยตรีง และเพลงอื่นๆ อีกหลายเพลง อีกทั้งมนตรียังได้เป็นผู้บรรเลงจิมในวงหลวงเป็นคนแรก ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประชวร นับว่าในวังจันทร์เกษมนี้ เป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งขนบธรรมเนียมการดนตรีไทยในราชสำนักด้วย

บ้านหลังที่ 4 บ้านบรรทมสินธุ์ เป็นบ้านของมหาเสวกเอก พลตรี พระยานิรุทธเทวา (ม.ล. พัน พึ่งบุญ) ครูมนตรีได้ช่วยเหลืองานด้านละครกับคณะบรรทมสินธุ์ ทั้งในด้านการบรรเลงดนตรี การประพันธ์บทละคร และการบรรจูปเพลง ครูมนตรีได้รับประสบการณ์ต่างๆ มากมายจากการอาศัยอยู่ที่บ้านบรรทมสินธุ์ทั้งด้านการเขียนบทละครและการบรรจูปเพลง รวมไปถึงเรื่องของการบริหารจัดการด้านการแสดงละครเวทีด้วย

บ้านหลังที่ 5 บ้านมั่งคสิลาเป็นบ้านที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานให้กับพระยาอุดมราชภักดี (โถ สุจริตกุล) บ้านมั่งคสิลาเป็นบ้านที่ครูมนตรีได้พักอาศัยอยู่ด้วยความสุขสงบ มีเวลาในการสร้างสรรค์ผลงานทั้งด้านบทเพลงและบทกวีจำนวนมาก นอกจากนี้ท่านยังได้มีโอกาสสั่งสมความรู้จากการร่วมประชุมพบปะร่วมงานกับปราชญ์และผู้ทรงคุณวุฒิที่ราชบัณฑิตยสภา ซึ่งเป็นการเปิดโลกทัศน์การเรียนรู้เรื่องราวของโลกตะวันตกด้วย

บ้านหลังที่ 6 คำหนักสวนสุพรรณของเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ บุญนาค) เจ้าคุณ พระประยูรวงศ์ท่านทรงโปรดปรานการละครมาก ท่านตั้งคณะละครส่วนตัวเพื่อฝึกซ้อมเล่นโดยไม่รับผลประโยชน์ ครูมนตรีได้ช่วยงานด้านการดนตรีในวงของ “ละครเจ้าคุณพระฯ” โดยการเป็นนักดนตรี นับได้ว่า ครูมนตรีได้รับความรู้ทางด้านการบรรเลงดนตรีในคณะละครอย่างมาก

บ้านหลังที่ 7 คือบ้านเช่าในซอยวัดใหม่อมตรส ตำบลบางขุนพรหม ครูมนตรีได้อาศัยอยู่ในบ้านหลังนี้ได้เพียงระยะสั้นๆ จึงเป็นบ้านแห่งความหวัง ที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการที่จะมีบ้านเป็นของตนเองในสักวัน

บ้านหลังที่ 8 บ้านริมคลองสามเสน ซึ่งเป็นที่ดินของส่วนพระองค์ของพระวรวงศ์เธอพระองค์องค์ศุภิสริยาภา การที่ได้พักอาศัยอยู่ที่บ้านริมคลองสามเสนนี้ ครูมนตรีได้รับราชการอยู่ที่กรมศิลปากรในระหว่างนี้ท่านได้ประพันธ์เพลงไทยออกมาเป็นจำนวนมาก

บ้านหลังที่ 9 คือบ้านสวนสุพรรณของพระยาอุดมราชภักดี (โถ สุจริตกุล) เป็นบ้านที่มีต้นไม้ปลูกคลุมร่มเย็น เป็นธรรมชาติ ทำให้การที่ได้พักอาศัยอยู่ที่นี้เป็นไปอย่างอบอุ่นและมีความสุข ครูมนตรีได้ทุ่มเทความรู้ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ออกมาอย่างต่อเนื่อง

บ้านหลังสุดท้ายคือ บ้านโสมส่องแสง บ้านหลังนี้เป็นบ้านที่ครูมนตรี ตราโมทเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง ได้ซื้อเมื่อท่านมีอายุครบ 60 ปี (พ.ศ. 2505) ในปีที่ท่านเกษียณอายุราชการ จึงใช้เงินบำเหน็จซื้อบ้านเป็นของตัวเอง นับว่าเป็นบ้านหลังแรกและหลังเดียวของท่าน

บ้านโสมส่องแสง เลขที่ 81 หมู่ 4 ซอยเรวดี 10 ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นหมู่ 11) เป็นบ้านเก่าของนายช่วง เอี่ยมภิรมณ์ ขายต่อให้ในราคา 150,000 บาท ในปี พ.ศ. 2510 คุณตาล พิษยพันธ์ ซึ่งเป็นคหบดีจัดสรรที่ดินซอยพิษยพันธ์ (ซอยติวานนท์ในปัจจุบัน) มีความชื่นชอบดนตรีไทยเป็นพิเศษเมื่อทราบข่าวว่าครูมนตรี มาซื้อบ้านอยู่ในที่ใกล้เคียงกับที่ดินจัดสรรของท่าน จึงตัดถนนเชื่อมต่อไปจนถึงที่ดินของครูมนตรี เพื่ออำนวยความสะดวกให้ ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2513 คุณตาลขอความกรุณาให้ครูมนตรี ตราโมทช่วยตั้งชื่อซอยย่อยทั้ง 23 ซอยพิษยพันธ์ ครูมนตรีได้เลือกใช้ชื่อเพลงดนตรีไทยที่มีความหมายเป็นมงคลในการตั้งเป็นชื่อซอยย่อยทั้งหมด โดยซอยที่ตั้งบ้านของครูมนตรีนั้นท่านตั้งชื่อซอยว่า ซอยโสมส่องแสง จึงเป็นเหตุให้บ้านครูมนตรี ตราโมท มีชื่ออีกชื่อว่า บ้านโสมส่องแสง

บ้านโสมส่องแสง เป็นบ้านที่บ่งบอกถึงความเป็นครูมนตรี ตราโมทอย่างชัดเจน รูปลักษณะภายนอกแสดงถึงบ้านของคนชั้นกลางที่เรียบง่าย เหมาะจะเป็นบ้านที่ไว้สำหรับพักผ่อน หลังจากเกษียณอายุราชการ แต่ความจริงแล้ว บ้านหลังนี้กลับกลายเป็นที่ทำงานแห่งที่ 2 ซึ่งหลังจากเกษียณแล้ว กรมศิลปากรได้เชิญให้ท่านทำงานต่อในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยของกรมศิลปากร ต่อมาอีก อีกทั้งมหาวิทยาลัยหลายแห่งเชิญท่านเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาต่างๆ จนเมื่อท่านมีอายุมากขึ้นจึงได้มีนักศึกษา มารียนที่บ้านโสมส่องแสงมาโดยตลอด บ้านจึงมิใช่เป็นเพียงที่อยู่อาศัยแต่ยังเป็นสถานที่ทำงานเพื่อดำรงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมไทยของชาติอีกด้วย นับว่าบ้านโสมส่องแสงแห่งนี้เป็นที่สะสมองค์ความรู้ภูมิปัญญาและผลงานที่ล้ำค่าอันเป็นมรดกของแผ่นดิน เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมดนตรีที่ครูมนตรีได้ทิ้งไว้ให้กับชาติไทย การสืบทอดบทบาททางด้านวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสงนั้นมีการสืบทอดโดยทายาทและลูกศิษย์ นับว่าทายาทและลูกศิษย์ มีส่วนช่วยให้สถานที่แห่งนี้ยังคงเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมดนตรีต่อไป

4.3 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของบ้านโสมส่องแสง

ตลอดระยะเวลา 33 ปีที่ครูมนตรี ตราโมทใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านโสมส่องแสงนั้น ท่านได้ใช้สถานที่แห่งนี้เป็นที่สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยไว้ในหลายๆ ด้าน ซึ่งนับว่ามีประโยชน์และมีคุณค่าต่อวงการดนตรีไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยได้แยกเป็น 2 ประเด็นคือ การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสงขณะครูมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่ และการสืบทอด

วัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสง ภายหลังครุมนตรี ตราโมทถึงแก่นิจกรรมาแล้ว สรุปได้ดังนี้

4.3.1 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสง ขณะครุมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่ (พ.ศ. 2505 - พ.ศ. 2538)

ครุมนตรี ตราโมทอาศัยอยู่ที่บ้านโสมส่องแสงในช่วงบั้นปลายของชีวิต บ้านหลังนี้เป็นบ้านที่ท่านอยู่อย่างมีความสุข และไฝหามาตลอด การที่ได้มีบ้านเป็นของตนเองนั้น ทำให้มีความสงบในการใช้ชีวิต มีอิสระที่จะทำทุกอย่างได้ตามที่ตั้งใจ และใช้เป็นสถานที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีในหลายๆ ด้านตามที่ต้องการ

1) สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยให้แก่ทายาทและศิษย์

บ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่หนึ่งในการสืบทอดทางด้านวัฒนธรรมดนตรีไทยไว้ ซึ่งมีทายาทและลูกศิษย์เป็นผู้สืบทอด ในส่วนของทายาทครุมนตรี ตราโมทนั้นได้สืบทอดทางจิมไว้ 2 คน คือ ครูศิลป์ ตราโมท และนายญาติ ตราโมท ซึ่งวิธีการในการปฏิบัตินั้นเป็นทางที่ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่ครุมนตรี ตราโมทเคยบรรเลงถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งที่ทรงพระประสูติ และครุมนตรี ตราโมทได้ต่อทางขับร้องเพลงโสมส่องแสงให้กับนางดนตรี ตราโมท โดยเพลงโสมส่องแสงนี้ เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของบทเพลงที่ครุมนตรีประพันธ์ขึ้น เป็นเพลงที่มีความไพเราะทั้งท่วงทำนองและบทร้อง จึงเป็นเพลงที่เป็นที่รู้จักกันโดยมาก นอกจากการรับสืบทอดทางขับร้องเพลงไทยแล้ว นางดนตรี ตราโมทยังนับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่รับการสืบทอดในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยด้วย นอกจากนี้บ้านโสมส่องแสงยังเป็นสถานที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยให้แก่ศิษย์ โดยเฉพาะทางด้านวิชาการ ทฤษฎีดนตรี นับได้ว่าบ้านโสมส่องแสงเป็นศูนย์กลางเครือข่ายสังคมนักดนตรีไทยที่สำคัญแห่งหนึ่ง

2) สถานที่สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยด้านการประพันธ์เพลงไทย

บ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่ในการประพันธ์เพลงของครุมนตรี ตราโมท เป็นสถานที่ทำงานของท่านอีกแห่งหนึ่ง เพราะไม่ว่าจะเป็นที่โต๊ะทานข้าว โต๊ะรับแขก และบนเตียงในห้องนอน ทุกวันในเวลาก่อนนอนหรือหลังจากตื่นนอน ซึ่งท่านมักใช้เวลาว่างในการที่จะประพันธ์เพลง โดยส่วนใหญ่ๆมักจะเป็นห้องนอนของท่าน ซึ่งอาจเป็นสถานที่สงบเงียบที่สุด ได้ปรากฏหลักฐานและร่องรอยการเคาะที่หัวเตียงนอนให้เห็นอย่างชัดเจน ในการประพันธ์เพลงนั้น ครุมนตรีมีความแตกต่างจากนักประพันธ์เพลงทั่วไป คือ จะไม่ใช่เครื่องดนตรีใดๆ เลยแม้แต่ชิ้นเดียว นับเป็นอัจฉริยะบุคคลที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน

4.3.2 การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของบ้านโสมส่องแสง ภายหลััครุมนตรี ตราโमत ถึงแก่อนิจกรรม (พ.ศ. 2538 - 2549)

บ้านโสมส่องแสงเป็นสถานที่สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยมาโดยตลอด จนเมื่อท่านได้ถึงแก่อนิจกรรม บทบาทของบ้านดนตรีของบ้านโสมส่องแสงก็ยังคงอยู่ เพียงแต่ ทายาทจะเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณัของท่านและร่วมอนุรักษ์ พัฒนา รวมทั้งเผยแพร่ผลงานของ ครุมนตรี ตราโमत ให้คงอยู่ต่อไป บ้านโสมส่องแสงจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมดนตรีไทย โดยสรุปได้ดังนี้

1) มูลนิธิมนตรี ตราโमत

ในขณะที่ครุมนตรียังมีชีวิตอยู่นั้น ท่านเห็นว่าการสืบทอดมรดกทางด้านดนตรี ไทย ควรที่จะมีการสร้างแรงบันดาลใจ เพื่อจะได้มีการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในวิชาชีพนดนตรี ไทย รวมทั้งยังเป็นการช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ จนภายหลััครุมนตรี ตราโमत ได้ถึงแก่อนิจกรรมนั้น มูลนิธิมนตรี ตราโमत จึงได้ถูกย้ายมาตั้งอยู่ที่บ้านโสมส่องแสง โดยทายาททำหน้าที่ในการสืบทอด โดยได้เพิ่มวัตถุประสงค์ของมูลนิธิมนตรี ตราโमत คือ การรักษาทางเพลงของครุมนตรี ตราโमत รวมทั้งส่งเสริมการศึกษาและเผยแพร่ผลงานของ ครุมนตรี ตราโमत ซึ่งทายาทและลูกศิษย์ตลอดจนผู้ที่สนใจดนตรีไทย ต่างช่วยกันสืบทอด เจตนารมณัของครุมนตรี ตราโमतต่อไป

2) งานวันครุมนตรี ตราโमत และ การจัดงานเปิดบ้านโสมส่องแสงเป็น พิพิธภัณั บ้านดุริยางคศิลป์

การจัดงานวันครุมนตรี ตราโमत ได้เริ่มจัดขึ้นตั้งแตปี พ.ศ. 2540 หลังจากที ครุมนตรี ถึงแก่อนิจกรรมได้ 2 ปี โดยม.ร.ว. จักรรณ จิตพงศัรองประธานมูลนิธิมนตรี ตราโमत เสนอให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อขอ พระราชวินิจฉัยให้วันครุมนตรี ตราโमतซึ่งตรงกับวันที่ 17 มิถุนายน ของทุกปีเป็นวันจัดกิจกรรม ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทย และเผยแพร่ผลงานของครุมนตรี ตราโमत โดยมีทายาทและลูกศิษย์ ร่วมกันจัดแสดงขึ้นเป็นประจำทุกปี ต่อมาได้ปรับปรุงบ้านโสมส่องแสง ขึ้นเป็นพิพิธภัณัประเภทบ้านประวัติศาสตร์ ได้จัดงานเปิดบ้านเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2543 อันเป็นปีครบรอบวาระ 100 ปีของครุมนตรี ตราโमत ได้กราบบังคมทูลเชิญ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานในพิธี เพื่อเปิดงานและทอดพระเนตรการแสดงด้วย นับว่าเป็นความภาคภูมิใจของบ้านโสมส่องแสงเป็น อย่างยิ่ง และในปี พ.ศ. 2549 ได้ทำพิธีเปิดป้ายบ้านศิลป์แห่งชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ที่สำคัญของชาติอีกด้วย

3) เปิดสอนดนตรีไทยและเผยแพร่ผลงานทางดนตรีไทยสู่สาธารณะชน

ในการเปิดสอนดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงแห่งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดทางเพลงที่ถูกต้องของครูมนตรี ตราโมทและสืบทอดขนบประเพณีทางวัฒนธรรมของการดนตรี โดยเปิดสอนในวันเสาร์ และวันอาทิตย์ โดยใช้ชื่อเป็นทางการว่า “ศิษย์บ้านครูมนตรี ตราโมท” ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนโดยครูศิลป์ ตราโมท (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทย กรมศิลปากร) และลูกศิษย์ เมื่อมีงานสำคัญต่างๆ ก็จะมีการจัดแสดงเพื่อเผยแพร่ผลงานทางดนตรีไทยสู่สาธารณะชน เป็นแนวทางสำหรับผู้ที่นำเพลงของครูมนตรี ตราโมทไปบรรเลงได้ทราบถึงทางเพลงที่ถูกต้อง และช่วยกันรักษาทางเพลงดั้งเดิมไว้อย่างครบถ้วน

4) การเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมท

การเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมท เพลงและผลงานต่างๆ ของครูมนตรี ตราโมทนั้นเป็นการเก็บรวบรวมผลงานของท่าน ได้จัดทำขึ้นในหลายรูปแบบ เช่น หนังสือ วิทยุทัศน์ ซีดี แอบบันทึกลเสียง เป็นต้น ทั้งนี้ทายาทและลูกศิษย์ต่างร่วมกันเผยแพร่ผลงานมาโดยตลอด รวมทั้งรัฐ เอกชน และผู้ที่สนใจ ต่างร่วมกันสนับสนุน นับว่าเป็นการดำเนินการที่ได้ผลประโยชน์ในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางปัญญาของสังคมไทยอย่างสมบูรณ์

4.3.3 การสืบทอดในการเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครู และการจัดพิธีไหว้ครู

การเป็นประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูนั้น จะต้องเป็นบุคคลที่สำคัญสูงสุดของเหล่าศิลปิน ครูมนตรี ตราโมท เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องไหว้ครูนี้เป็นอย่างมาก เพราะด้วยความรู้ความสามารถ และอุปนิสัย รวมทั้งท่านได้เรียนมาตามขั้นตอน ตามขนบของดนตรีไทย ท่านจึงได้รับการครอบให้ประธานในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยถึง 2 ท่าน คือ 1. พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) 2. หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) รวมทั้งได้รับพระราชทานครอบจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการครอบประธานประกอบพิธีไหว้ครูโขน – ละครด้วย ซึ่งเมื่อท่านได้รับการครอบดังกล่าวแล้ว ท่านจึงได้เลือกและพิจารณาบุคคลในการสืบทอดเป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยต่อจากท่าน ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่ถึงพร้อมด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิ ทั้งนี้ในการครอบให้ประธานประกอบพิธีไหว้ครูนั้น ล้วนแต่ได้จัดพิธีขึ้นที่บ้านโสมส่องแสงทั้งสิ้น รวมถึง 3 ครั้ง สามารถเรียงตามลำดับดังนี้

ครั้งที่ 1 ในวันพฤหัสบดีที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2524 ครูมนตรี ตราโมทได้มอบการเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย จำนวน 2 คน ได้แก่ ครูศิลป์ ตราโมท (บุตรชาย) และ ครูสิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ

ครั้งที่ 2 ในวันพฤหัสบดีที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2536 ครูมนตรี ตราโมทได้มอบการเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูคนตรีไทยและนาฏศิลป์ จำนวน 2 คน ได้แก่ ครูศิลป์ ตราโมท (บุตรชาย) และ ครูศิริชัยชาญ พิภพจรูญ

ครั้งที่ 3 ในวันพฤหัสบดีที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2537 ครูมนตรี ตราโมทได้มอบการเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูคนตรีไทย จำนวน 5 คน ได้แก่ ครูสังเวียน ทองคำ, ครูยงศวรรณมาศ, ครูณัฐพงศ์ โสวัตร, ครูบุญช่วย โสวัตร, และครูธงชัย ถาวร

ในส่วนของการจัดพิธีไหว้ครูที่บ้านโสมส่องแสงนั้น หลังจากที่ครูมนตรี ตราโมทถึงแก่อนิจกรรมลง ทายาทและศิษย์ก็ได้จัดพิธีไหว้ครูขึ้นที่บ้านโสมส่องแสงเป็นประจำทุกปี โดยมีผู้ทำพิธีไหว้ครูคนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสงต่อมาคือ ครูศิลป์ ตราโมท ซึ่งเป็นผู้ที่รับการสืบทอดพิธีไหว้ครูทั้งคนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยจากครูมนตรี ตราโมทโดยตรง พิธีไหว้ครูที่บ้านโสมส่องแสงนั้น นอกจากความเป็นสิริมงคลแล้ว ยังเป็นเสมือนการรวมกลุ่มกันเพื่อให้ลูกศิษย์ต่างมาช่วยกัน มีการพบปะ สร้างความสมัครสมาน สามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นอีกด้วย เพื่อที่จะสืบสานวัฒนธรรมทางด้านคนตรีไทยต่อไป

4.4 บทบาทของบ้านโสมส่องแสง

บ้านโสมส่องแสงนับว่ามีบทบาทต่อวัฒนธรรมคนตรีไทยมาโดยตลอด บ้านของครูมนตรี ตราโมท เป็นพื้นที่ในการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทยในหลายๆ ด้าน เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญในแง่ของการเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับคนรุ่นใหม่ ในการสร้างและนำองค์ความรู้ทางคนตรีไทยในด้านต่างๆ นั้นมาปรับใช้ เป็นสถานที่ที่ช่วยในการปลูกจิตสำนึกที่ดั่งแม่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมเยียนตลอดจน ช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมพื้นฐานของคนในสังคมที่ดี ซึ่งในเรื่องบทบาทของบ้านโสมส่องแสงนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งไว้เป็น 5 หัวข้อ ดังนี้

1. บทบาทด้านการสืบทอดประเพณีประกอบพิธีไหว้ครูและการจัดพิธีไหว้ครู
2. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมคนตรีไทย
3. บทบาทด้านการอนุรักษ์ทางเพลงของครูมนตรี ตราโมท
4. บทบาทด้านการเก็บรวบรวมและเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมท
5. บทบาทด้านการเป็นสถานที่ตั้งสมณภูมิปัญญา และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

บ้านโสมส่องแสงนั้นถือได้ว่าเป็นแหล่งที่สะสมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและผลงานที่ล้ำค่าอันเป็นมรดกของแผ่นดิน เป็นแหล่งเรียนรู้คนตรีไทยที่มีคุณค่า บ้านแห่งนี้จึงเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าภาคภูมิใจอย่างยิ่ง

5. อภิปรายผล

จากการวิจัยจะเห็นว่า ครูมนตรี ตราโมท เป็นเด็กชนบทที่ครอบครัวแตกแยก กำพร้าพ่อแม่ และขาดความรัก ความเอาใจใส่จากครอบครัว แต่ครูมนตรี ตราโมทก็ไม่เคยนำปัญหาเหล่านี้มาเป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิต ครูมนตรีได้พยายามนำจุดด้อยของตนเป็นแรงผลักดันในการเรียนและการทำงาน ซึ่งความคิดเหล่านี้อาจเนื่องจากครูมนตรีเป็นนักดนตรีไทยที่มีชีวิตผูกพันกับศิลปกรรมตั้งแต่วัยเยาว์ เนื่องจากถือกำเนิดใกล้วัด และมีตาเป็นเจ้าอาวาสของวัด ทำให้เป็นบุคคลที่ซึมซับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นคนที่มีความสงบ รู้จักที่จะระงับจิตใจ พยายามนำจุดด้อยของตนเป็นแรงผลักดันในการเรียนและการทำงาน จนทำให้ครูเป็นคนที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ เมื่อครูมนตรีได้เข้ามารับราชการอยู่ในกรุงเทพมหานครนั้น ครูมนตรีเป็นผู้ที่มีความตั้งใจในการทำงานอย่างมาก งานทุกชิ้นของท่านจึงออกมาอย่างสมบูรณ์ทุกครั้ง ภายหลังจากครูมนตรีได้ย้ายมาอยู่ที่กรมศิลปากร ครูมนตรี ได้ทุ่มเททำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานเพลงไทยกว่า 200 เพลง รวมทั้งคีตศิลป์และวรรณศิลป์ และยังมีผลงานอื่นๆ อีกมากมาย จนได้เป็นศิลปินแห่งชาติเมื่อในปี พ.ศ. 2528 และเป็นบรมครูประกอบพิธีไหว้ครูคนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยอีกด้วย

บ้านโสมส่องแสง จังหวัดนนทบุรี เป็นบ้านที่ครูมนตรีนำเงินบำนาญที่ได้จากการรับราชการมาซื้อ (2505) ครูมนตรีมีความภาคภูมิใจกับบ้านหลังนี้มาก เพราะเป็นบ้านหลังแรกและหลังสุดท้ายที่ท่านซื้อด้วยตนเอง ซึ่งที่ผ่านมามีต้องอาศัยที่อยู่กับผู้อุปถัมภ์มาโดยตลอด สาเหตุที่มีชื่อว่าบ้านโสมส่องแสงนั้น เนื่องจากคุณตา พิษยนันท์ ผู้เป็นเจ้าของซอยพิษยนันท์นั้นเป็นผู้ที่นิยมชมชอบด้านดนตรีไทย ได้ขอให้ครูมนตรีเป็นผู้ตั้งชื่อซอยให้ ท่านได้ตั้งชื่อซอยเป็นถนนเพลงไทยทั้งหมด และได้ตั้งชื่อซอยของท่านเองว่า ซอยโสมส่องแสง ครูมนตรีได้อยู่ที่บ้านโสมส่องแสง เป็นเวลายาวนานถึง 33 ปี ด้วยความที่กรมศิลปากรได้ให้ครูมนตรีดำรงตำแหน่งศิลปินพิเศษต่อมานั้น จึงทำให้บ้านโสมส่องแสงมีใช้เพียงที่อยู่อาศัยเท่านั้นแต่ยังคงเป็นที่สืบทอดทางด้านวัฒนธรรมด้วย

การสืบทอดขณะครูมนตรี ตราโมทยังมีชีวิตอยู่นั้น บ้านโสมส่องแสงเป็นที่สืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรีไทยไว้ให้แก่ทายาทและลูกศิษย์ของท่าน โดยที่เป็นสถานที่ในการสืบทอดทางจิม ซึ่งนับว่าเป็นสมบัติที่สำคัญของชาติ เพราะนอกจากทายาทท่านก็ไม่ได้สืบทอดไว้ให้กับใครอีกเลย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการสืบทอดอย่างหนึ่งในครอบครัวจนเกิดเป็นรูปแบบ และเกิดเป็นทางจิมของครูมนตรี ตราโมทที่เป็นมรดกตกทอดจนถึงเยาวชนรุ่นหลัง ทางร้องเพลงโสมส่องแสงที่ถูกดัด และการเป็นผู้ช่วยในการจัดงานไหว้ครู ท่านก็ได้ถ่ายทอดไว้ให้กับทายาท รวมทั้งได้สืบทอดความรู้ทางด้านดนตรีไทยให้แก่ศิษย์อีกด้วย และการสืบทอดวัฒนธรรมทางดนตรีไทยที่

สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นสถานที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยด้าน การประพันธ์ เพลงไทยท่านได้ใช้บ้านโสมส่องแสงในการประพันธ์เพลงไทยมากมายหลายเพลง

ในภายหลังจากที่ครูมนตรี ตราโมท ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว บ้านโสมส่องแสงยังคงมีบทบาททางด้านดนตรีไทยจนถึงปัจจุบัน ได้มีความเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยต่างๆ โดยได้มีการย้ายมูลนิธิมนตรี ตราโมทมาอยู่ที่บ้านโสมส่องแสง และเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ของมูลนิธิมนตรี ตราโมท โดยเพิ่มเกี่ยวกับการเผยแพร่ผลงานของครูมนตรี ตราโมทเข้าไป มีการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการเผยแพร่ เช่น จัดงานเปิดบ้านโสมส่องแสงบ้านครูมนตรี ตราโมทเป็นพิพิธภัณฑ์บ้านครูยวงศิลป์ การจัดกิจกรรมในวันครูมนตรี ตราโมท การเปิดสอนดนตรีไทยและเผยแพร่ผลงานทางดนตรีไทยสู่สาธารณะชน รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และการสืบทอดที่สำคัญภายในบ้านโสมส่องแสงอีกอย่างหนึ่งคือ การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่บ้านโสมส่องแสง รวมทั้งบ้านโสมส่องแสงยังเป็นสถานที่ในการมอบให้เป็นประธานไหว้ครูดนตรีไทยด้วย เป็นครั้งที่สืบทอดที่สำคัญของวัฒนธรรมดนตรีไทย เพราะครูมนตรี ตราโมทได้มอบให้กับทายาทและลูกศิษย์จำนวน 8 คนเท่านั้น ล้วนแล้วแต่จัดพิธีขึ้นที่บ้าน โสมส่องแสงทั้งสิ้น ซึ่งหลังจากที่ครูมนตรีถึงแก่อนิจกรรมนั้น ครูศิลป์ ตราโมทก็ยังคงได้จัดพิธีต่อมา เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทย และสืบทอดเจตนารมณ์ของครูมนตรี ตราโมท จากการศึกษาเรื่องบ้านโสมส่องแสงในครั้งนี้ น่าจะมีส่วนในการรำลึกถึงคุณูปการที่ครูมนตรี ตราโมท สร้างไว้แก่ชาติไทย และส่งเสริมให้บ้านหลังนี้ยังคงเป็นสถานที่ที่มีบทบาทสำคัญต่อวัฒนธรรมดนตรีสืบไป

6. ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยเรื่อง บ้านโสมส่องแสง : การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของครูมนตรี ตราโมท ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

จากการที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้า นับว่ายังมีเรื่องราวในแง่อื่นๆ ที่ควรจะได้ศึกษาต่อไปอีก เช่น การประพันธ์เพลงของครูมนตรี ตราโมท ที่ใช้หลักในการประพันธ์เพลงโดยใช้โน้ตสากลและไม่ใช้เครื่องดนตรีใดๆ เลย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเพลงที่ไพเราะทั้งสิ้น กลวิธีในการแต่งเพลงเหล่านี้ เป็นลักษณะของอัจฉริยะบุคคล เป็นที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

6.2 ข้อเสนอแนะทั่วไป

6.2.1 ในวงการดนตรีไทยนั้น ยังมีนักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงอีกมากมายหลายท่าน ซึ่งการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลก็แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะศิลปินแห่งชาติ การที่จะเป็น

ศิลปินแห่งชาติได้นั้น ต้องใช้ความอดทนและความพยายาม เพราะกว่าสังคมจะยอมรับ และจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้นั้นเป็นสิ่งที่ยาก ต้องผ่านเรื่องราวต่างๆ ผลงานที่สำคัญของชาติเป็นอย่างมาก จึงเห็นควรที่จะได้มีการศึกษาต่อไป ซึ่งมีผลทำให้เป็นแรงในการผลักดันพัฒนาวิชาชีพ นำไปสู่ความพยายาม ความอดทน เป็นกระบวนการในการที่จะเป็นบุคคลที่ดีในสังคม เป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

6.2.2 บ้านของศิลปินดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงนั้นยังมีอีกมากมายหลายท่าน ซึ่งแต่ละบ้านก็ล้วนมีการกระบวนการในการสืบทอดที่แตกต่างกันออกไป ควรจะมีการศึกษาในสายตระกูลอื่นๆ ว่าในการสืบทอดนั้นมีการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาอย่างไร

**BAN SOM SONG SANG : THE TRANSMISSION OF THAI MUSICAL
CULTURE OF KRU MONTRI TRAMOD**

SUWIWAN WATANATUP 4737643 LCCS / M

M.A. (CULTURAL STUDIES)

THESIS ADVISORS : ANAN SOBRERK B.ED., M.ED., PORNTHIP USUPARAT
B.A., M.A., PHODCHARA SUWANAPHACHANA B.B.A., M.A.**EXTENDED SUMMARY****1. Introduction**

A music house is like a family whose inheritance is Thai musical culture. It is a place where knowledge is acquired and preserve and where Thai music is taught to individuals and to groups. A music house usually creates its own musical works and styles and has its own way of passing on works. In order to preserve a music house and expand it into an educational site, the involvement of the inheritors and the students is vital.

Ban Som Song Sang or Som Song Sang house is a music house that belonged to Khru Montri Tramod. It has been playing a significant role up to present. Kru Montri Tramod was regarded as a music and dance expert. He was a great teacher who was exceptional in both the theory and the practice of Thai music. Kru Montri was honored the National Artist title in Thai performing arts (Thai music) in 1985 This exemplary teacher who lived through the five reigns was equipped with knowledge, morality, vision and a decent life style.

Ban Som Song Sang is a place where Thai musical culture has been passed on to the new generation. The house is located at 81 Soi Pichayanant 2 Tivanon 3 Tambon Taladkwan Ampur Muang Nontaburi. Kru Montri bought this house for 150,000 baht when he retired in 1962 using his pension. Since he had been staying at other people's house all along, Ban Som Song Sang was his very first house.

Even though this house should have been a place where he could have peacefully enjoyed his retirement, it had not been the case. As he retired, the Department of Fine Arts appointed him a Thai music specialist. Inevitably, the house became the place where he composed songs to celebrate several important national occasions. It was also the place where he taught students, scholars and musicians as well as holding the wai kru ceremony.

After he passed away, Ban Som Song Sang still plays a significant role in transmitting Thai musical culture. With the help of his inheritors and his students, the house has been turned into a historic house museum where knowledge, wisdom and valuable works of the country are collected. The house has been opened to public since 2000 to disseminate Kru Montri's works and to establish a Thai music archive for the new generation. In addition, his inheritors and his students successfully established the Foundation on March 16, 1993 The Dramatic Arts College, the Department of Fine Arts, his students and those who revered Khru Montre helped organize an event to commemorate the country's music and dance teachers and allocated the revenue to set up the Montri Tramod Foundation. The main objective of the foundation is to give scholarship to Thai music majors at the Dramatic Arts College who are financially deficit but have good academic standing and good conduct. In addition, the foundation also aims at disseminating Khru Montri's works by offering music lessons on weekend.

Because Ban Som Song Sang belonged to a national artist with remarkable contribution to Thai society, and the house was a mechanism for Thai musical culture transmission, it would be beneficial for the Thai music society to study how Ban Som Song Sang has been preserved and developed and the contribution it has made to the Thai musical culture.

2. Research Objectives

1. To study the life of Kru Montri Tramod and the history of Ban Som Song Sang
2. To study the transmission of Thai musical culture of Ban Som Song Sang
3. To study the contribution of Ban Som Song Sang

3. Research Methodology

This is an ethnomusicological study that uses qualitative research methods to study the history and the development of Ban Som Song Sang, the transmission of the musical culture and the contribution that Ban Som Song Sang has made to Thai society. Data were collected using interviews, observations, photographs, audio and video records and documents.

The researcher followed the following procedures:

1. Selecting the study site
2. Selecting the informants
3. Examining primary data gathered from field work, observations and interviews.
4. Examining secondary data which were documents, photographs, audio records and video records.
5. Categorizing and organizing the data
6. Analyzing the data
7. Synthesizing the data
8. Writing the research report.

4. Research Results

4.1 The life of Kru Montri and the history of Ban Som Song Sang

Kru Montri grew up in Supanburi. Once an orphan and a common musician, he was finally honored the National Artist title not only because of his knowledge and ability but also because of his diligence, his patience, his sense of gratefulness, and his morality. Kru Montri was a musician in a band that accompanied King Rama VI. He served at the Department of Fine Arts until he retired and he was appointed a Thai music specialist thereafter.

Kru Montri Tramod wrote textbooks for Thai music and developed curriculums for Thai music and Thai dance. Later he became the Head of Thai Music Division, Class 2 Artist, and Class 1 Artist respectively. He was the first artist of the Fine Arts Department who was promoted to the Special Class position. After his retirement, he was appointed a Thai music specialist until he passed away in 1995 He spent 78 years serving at the department. The honor he received was tremendous.

Moreover, he was the first musician of his time who received the highest level of royal decorations.

Kru Montri Tramod was regarded as a creator and preserver of Thai arts and culture especially Thai music. He was 95 years old when he died. He was born in 1900, at the end of King Rama V's reign and he passed away in 1995 during the reign of King Rama IX. Therefore, he was like a bridge that passed on the history of Thai music from the past to the present time. He was highly regarded in Thai music and Dance. His works was beautiful, full of aesthetic value and with a mixture of Buddhist teaching. His works can be used as guidelines to teach Thai youths to be polite and strong along the Thai cultural pattern. Therefore, his works are valuable and should be preserved. He passed on cultural inheritances of different areas. He was respected and loved by people. He passed away in 1995

4.2 The Houses of Kru Montri Tramod

The house where he was born was located in Supanburi. When he came to work in Bangkok, several teachers and members of the royal family provided him places to live as well as giving him other forms of support. Kru Montri lived in 9 houses and these houses can tell us some aspects of his life.

His first house is the house where he was born. It was a raft house on the bank of Supanburi River behind Suvanabhumi Temple. He had been living in that house for 12 years. (1900-1912) During that time he first learned the music profession from Kru Sombun Nakkong. Living close to the temple, he had absorbed Buddhist principles since he was young. The temple helped shape and cultivate righteousness for him.

The second house belonged to Kru Bunsom Somsuwan. It was located in Samutsongkram. This house was the place where Kru Montri advanced his musical knowledge and skills through systematic teaching methods. Kru Bunsom explained the principles and demonstrated the techniques clearly. He also taught music composition.

The third house was a government employee house in Chankasem Palace. It was the palace which King Rama V constructed as a residence for King Rama VI. In order to work in the palace, Kru Montri had to practice very hard and be very patient. Finally, he was selected as a ranat toom player for the Department of Performing Arts.

While living in this house, he learned to play several other musical instruments from famous teachers. He composed his first song “Toytring” and many other songs. Moreover, Kru Montri, was the first khim player in the royal band. He played khim when King Rama VI was ill. He gained knowledge, experience as well as the tradition of performing in the palace.

The fourth house, Ban Bantomsin, belonged to Maha Sawek Ek Paya Anirutthdeva (M.L. Phun Pungbun) Kru Montri contributed to the dramas of Bantomsin Group by playing the music, composing the plays, and specify the music. He gained a lot of experience from Ban Bantomsin in all those areas and also in the management of stage dramas.

The fifth house is Ban Manankasila. It was the houses which King Rama VI gave to Praya Udomrajapakdi (To Sujaritkul). It was the place where Kru Montri lived peacefully. He had time to produce a large number of songs and poems. Moreover, he gained knowledge by joining meetings and working with intellectuals and experts at Rajabandit Sapa. There, he also learned about the western world.

The sixth house was Tamnak Suansupan of Chaokhunpra Prayoonrawong (Pae Bunnag). Chaokhunpra Prayoonrawong loved drama very much. He set up his own troupe to practice performing without receiving any benefit. Kru Montri helped play music for the troupe. There he learned a lot about playing music for a dramatic troupe.

The seventh house was a rented house in Soi Watmai Amataros Tambon Bangkhunprom. He lived in this house only for a short time. It was like a house of hope implying his endeavor to own a house.

The eighth house was situated by Samsen canal. It was on a private land of Pravongther Praongchao Adisaisuriyapa. He served at the Department of Fine Arts while he lived in this house. There, he composed a large number of songs.

The ninth house was Ban Suansupan of Praya Udomrajapakdi (To Sujaritkul). It was a house full of trees. The pleasant natural surrounding made his stay very comfortable and happy. He put considerable effort in creating works continuously.

The last house was Ban Som Song Sang. It was the house he owned. He bought it when he was 60 or the year 1962 he retired. He used the retirement fund to buy the house. It was his first and his only house.

Ban Som Song Sang was located at 81 Moo 4, Soi Revadee 10, Tivanon Road, Tambon Taladkwan, Amphur Muang Nontaburi. The location has been changed to Moo 11. The former owner Chuang Iamprom sold it for 150,000 baht in 1967. Tal Pichayanan a real-estate businessman who sell lands in Soi Pichayanan was very fond of Thai music. When he heard that Kru Montri bought a house near his real estate, he helped build the road to the land of Kru Montri. In 1970, Tal ask Kru Montri to name the 23 sub-lanes in Soi Pichayanan. Kru Montri named all the sub-lanes after Thai songs. He named the sub-lane in which his house was located as Som Song Sang. As a result, his house was also called Ban Som Song Sang.

Ban Som Song Sang obviously reflected Kru Montri's identity. The style was appropriate for a simple middle class owner. It was a suitable residence for retirement. However, the house became his second office. After his retirement, the Department invited him to work as a Thai music specialist. Also, several universities invited him to be a guest lecturer for several courses. When he got older, students would come for lessons at this house. Therefore, this house was not only a residence, but also an office in which he worked to preserve and transmit Thai culture. It was a place that collected valuable knowledge, wisdom and works of the country and an educational site for musical culture that Kru Montri left for the nation. His inheritors and his students helped carry on the previous functions of Ban Som Song Sang as an educational site for musical culture.

4.3 The transmission of Thai musical culture of Ban Som Song Sang

The transmission of Thai musical culture of Ban Som Song Sang can be divided into two period : the periods while he was alive and after his death.

4.3.1 The transmission of Thai musical culture of Ban Som Song Sang while he was alive. (1962 – 1995)

Kru Montri Tramod lived at Ban Som Song Sang at the final phase of his life. It was the house where he had always been longing for and where he finally lived happily. After having his own house, he could live peacefully, and could do whatever he liked to do. There, he could pass on different areas of musical culture as he wished.

1) The transmission of musical culture to his inheritors and students

Ban Son Song Sang is a place where Thai musical culture was passed on to the inheritors and the students. Two of his inheritors, Kru Silapee Tramod and Yanee Tramod inherited the khim playing style. The playing techniques was the same as the techniques he used when he played for King Rama VI when the king was ill. He also taught the singing style to Dontri Tramod. The song Som Song Sand was a representative of the songs he composed. Both the melody and the verse was beautiful, so it was widely recognized. In addition to inheriting the singing style, Dontri Tramod also inherited the organization of the wai kru ceremony. Moreover, Ban Som Song Sang was also a place where Thai musical culture especially music theory was transmitted to students. Therefore, Ban Som Song Sang was then an important center for the Thai music network.

2) A place for transmitting Thai musical culture in the area of music composition

Ban Som Song Sang was a place where Kru Montri composed songs. It can be considered one of his offices. He used his dining table, living room table and his bed to compose songs every day before going to bed or after getting up. He usually spent his free time composing songs, most often in his bedroom, the most peaceful place. The scratches on the head of the bed was the evidence of his knocking to form the musical beats. Kru Montri was different from other composers in that he did not use any instrument when he composed a song. This suggested that he was a truly distinctive genius.

4.3.2 The transmission of musical culture after the death of Kru Montri Tramod (1995 - 2006)

Ban Som Song Sang has always been a place where Thai musical culture is trasmitted. The function continues even after Kru Montri Tramod's death. His inheritors carry on his intention and help preserve, develop and disseminate his works. Therefore, Ban Som Song Sang has become an educational site on Thai musical culture.

1) The Montri Tramod Foundation

Kru Montri believed that in order to pass on Thai musical culture, he needed to inspire students of Thai music to help them realize their full potential. At the same time, good students with financial deficit should also be supported. After his death, the Montri Tramod Foundation was moved to Ban Som Song Sang. His inheritors added new objectives of the foundation which were to preserve Kru Montri's musical style, to provide educational support and to disseminate the works of Kru Montri. His inheritors and his students still carry on his will.

2) Kru Montri Tramod Day Show and the opening ceremony of the musician's house museum at Ban Som Song Sang

Kru Montri Tramod Day Show was first organized in 1997, two years after Kru Montri passed away. M.R. Chakrarot Chitrapong, the vice president of the Montri Tramod Foundation reported to HRH Mahachakri Sirindhorn who determined that June 17 of every year should be Kru Montri Tramod Day. Since then, it was the day his inheritors and his students organized annual events to promote Thai music and dance and to disseminate Kru Montri Tramod's works. Later, the house was turned into a historic house museum. The opening ceremony was held on June 17, 2000 which was 100 years after Kru Montri's birth. The organizing committee invited HRH Mahachakri Sirinthorn to preside over the opening ceremony and to watch the show. The house has been turned into an important national cultural learning site which all the house members were proud of. In 2006 there was a sign opening ceremony and the house formally became a national artist's house and an important educational site on culture.

3) Music lessons for the public

Ban Som Song Sang House offers music lessons to the public to preserved Kru Montri Tramod original musical style and pass on his cultural tradition. The music training program formerly called "Sit Ban Kru Montri" meaning the students of Kru Montri's House is held on weekend. The instruction is offered by Kru Sinlapee Tramod, the Thai music specialist of the Department of Fine Arts, and his students. This music student group would perform in several cultural programs in order to share Kru Montri's work with the public and to set guidelines for correct performance of original musical compositions and style of Kru Montri.

4) The dissemination of Kru Montri Tramod's works

To disseminate the works of Kru Montri tramod's, his inheritors and his students compiled his works and distributed them in several forms such as books, video CDs, cassette tapes etc. Government and private organizations as well as concerned people also provided support. The compilation of his work helps preserve Thailand's intellectual property.

4.3.3 The transmission of the wai kru ceremony principalship and the wai kru ceremony organization

To be the principal of the wai kru ceremony, the person should be highly regarded by the artists. Kru Montri Tramod was very influential in the area of the wai kru ceremony because of his ability, his characteristics and the systematic training he received along the Thai custom. He was designated the wai kru ceremony principal by two Music Masters which are Praya Prasan Duriyasap (Plak Prasansap) and Luang Praditpairon (Sorn Silpabanleng). Most important of all, he was granted permission to hold the wai kru ceremony for Khon and Thai Dance by His Majesty the King.

After he was granted permission to be the wai kru principal, he carefully chose three persons who were qualified both in terms of knowledge and maturity to inherit the principalship. All of the wai kru principal designated ceremonies were held at Ban Som Song Sang as follows:

The first ceremony was on Thursday October 29, 1981 Kru Montri Tramod designated the Thai music wai kru ceremony principalship to Kru Silapee Tramod, his son, and Kru Sirichaichan Fukchumroon.

The second ceremony was on Thursday June 17, 1993 Kru Montri Tramod designated the Thai music and dance wai kru ceremony principalship to Kru Silapee Tramod, his son, and Kru Sirichaichan Fukchumroon.

The third ceremony was on Thursday August 25, 1994 Kru Montri Tramod designated the Thai music wai kru ceremony principalship to five music teachers : Kru Sanwian Tongkam, Kru Yongyos Vanamas, Kru Natapong Sowat, Kru Boonchuay Sowat and Kru Tongchai Tavorn.

As for the other wai kru ceremonies at Ban Som Song Sang, after Kru Montri Tramod had passed away, his inheritors and his students organized the

ceremony annually with Kru Silapee Tramod as the principal of the ceremony. He was the one who has inherited the Thai music and dance wai kru ceremony directly from Kru Montri Tramod. The ceremony were not only held to yield blessing but also to provide an opportunity for his students to unite and help pass on the musical culture.

4.4 The role of Ban Som Song Sang

Ban Som Song Sang has made considerable contribution to Thai musical culture. Kru Montri Tramod's house is used to transmit various areas of Thai culture. It is an important educational site for the new generation since it is a place where knowledge is advanced and put into practice. In addition, it is the place that activates visitors' conscience and the place that helps shape one's behavior. Ban Som Song Sang plays a significant role in the following five areas:

1. The transmission of the principalship of the wai kru ceremony and the wai kru ceremony organization
2. The exchange of Thai musical culture
3. The preservation of Kru Montri Tramod's original compositions and his musical style
4. The collection and dissemination of Kru Montri Tramod's works
5. The preservation of wisdom and cultural heritages.

Ban Som Sang is a place where knowledge, wisdom and valuable works of the country are preserved. It is a valuable educational site for Thai music. It is, therefore, an educational and tourism site that the Thais should be proud of.

5. Discussion

The analysis indicates that even though Kru Montri Tramod was an orphan who was deprived of family love, he never allowed the misfortune to obstruct him. He turned the deficits into a driving force for his study and work. It was because he was close to morality since he was young. Since he was born close to the temple and his grandfather was an abbot, he absorbed Buddhist principles and, therefore, loved peace and had tolerance. Because he used his deficits in a positive way, he became very knowledgeable and skillful. When he came to work in Bangkok, he devoted remarkably to his work. As a result, all of his works turned out perfect.

After he had moved to the Department of Fine Arts, Kru Montri devoted fully to his works. He composed over 200 Thai songs and also created literary works. He received the title of the National Artist in 1985. More over, he was a great teacher presiding over the wai kru ceremony for music and dance.

Ban Som Song Sang was a house that he bought using his retirement fund. He was very proud of this house because it was his first and his only house. The house was named Som Song Sang because Tal Pichayanant the owner of Soi Pichayanant was very fond of Thai music. He asked Kru Montri to name all the sub-lanes. Kru Montri named all the sub-lanes after Thai songs, and he named the sub-lane in which his house situated Som Song Sang. Kru Montri lived at this house for 33 years. Since the Department of Fine Arts appointed him the special artist, Ban Som Song Sang was also a place where culture was transmitted in addition to being a residence.

When Kru Montri was alive, Ban Som Song Sang was the place where Thai musical culture was transmitted to his inheritors and his students. It was the place where his khim playing style was taught. Such transmission was valuable for the nation because during his lifetime, the khim playing style was taught only to his inheritors. Later the khim playing style has been handed down to the next generation. Moreover, the correct singing style of the song Som Song Sang and the proper procedure of being a wai kru ceremony helper was also handed down to his inheritors. He also transmitted knowledge in Thai classical music to his students. Finally, Ban Som Song Sang transmitted the culture because Kru Montri also composed many of his songs there.

After Kru Montri passed away, Ban Som Song Sang still plays an important role. There have been some changes due to various factors. The Montri Tramod's foundation was moved to Ban Som Song Sang and the dissemination of Kru Montri Tramod's works was added as a new function. As a results, there have been such activities as the opening of the house as an artist's house museum, the Kru Montri Day's performing programs, and Thai music lessons for the public. It has become a cultural educational site and a place where the wai kru ceremony is held and where the new wai kru principalship is handed down.

Kru Montri Tramod passed on the wai kru principalship to only 8 of his students. All of the ceremonies were held at the house. After Kru Montri's death, the

ceremony is still held by Kru Silapee Tramod in order to transmit the Thai musical culture and to carry on Kru Montri's will. The study of Ban Som Song Sang is also a commemoration of Kru Monti Tamod's valuable contribution to Thailand. It will also help preserve the house and its role in Thai musical culture.

6. Suggestions

The researcher provides the following suggestions:

6.1 Suggestions for further research

There are several other aspects of Kru Montri Tramod that should be studied such as his idiosyncratic way of composing songs. He could compose beautiful Thai songs using western musical notation, and without using any instrument. His composing tactics are reflective of his genius and are worth studying.

6.2 General Suggestions

6.2.1 There are several other famous musicians with distinctive life styles. Several of them are national artists. In order to become national artists, the musicians have to be very patient because before they are widely recognized by the public, they have to put considerable effort to create a large amount of works. Therefore, more research should be done to inspire other musicians to follow the paths of those national artists in living a proper life.

6.2.2 There are several other houses of famous artists. Each house has its distinct way of passing on the works. There should be more research on other music houses to see how they have changed and developed.

บรรณานุกรม

- กชกรณั้ ตราโมท. (2546). บ้านครุมนตรี ตราโมท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____ . (2550). เอกสารการประชุมระดมความคิด แผนพัฒนาพิพิธภัณฑ์บ้านครุมนตรี ตราโมท: ม.ป.ท.
- กชกรณั้ ตราโมท และจรวยพร สุเนตรวรกุล. (2543). เปิดบ้านรำลึกวาระ 100 ปี ครุมนตรี ตราโมท สัปดาห์ 5 แผ่นดิน (เปิดบ้านครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็ม.ที.เพรส.
- กชกรณั้ ตราโมท. 29 กันยายน 2549. สัมภาษณ์.
- กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่. (2516) ประวัติและบทรื่องเพลงไทยบางบท เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ.
- กรมศิลปากรร่วมกับมูลนิธิมนตรี ตราโมท จัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกงานวันครุมนตรี ตราโมท. (2547). วันครุมนตรี ตราโมท: ม.ป.ท.
- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2527). ศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). ครุต้นแบบ ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
- คณะมูลนิธิมนตรี ตราโมท. (2549). งานเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติ: ม.ป.ท.
- _____ . (2550). วันครุมนตรี ตราโมท: ม.ป.ท.
- คึกฤทธิ์ ปราโมท(ม.ร.ว.). (2531). การสืบทอดมรดกวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา .
- _____ . (2538). เทิดทูนครุคนตรีไทยและนาฏศิลป์ของแผ่นดินไทย. พ่อ.....
ครู. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์. (ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายมนตรี ตราโมท ณ. เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส).
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2538). หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- จิรัส อัจฉรงค์. 19 กรกฎาคม 2550. สัมภาษณ์.
- ชยันต์ วรรณะฤดี. (2544) การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา
- ชีวิตและผลงานของศิลปินแห่งชาติ. (2530): ม.ป.ท.

ฉอมเก็บมาเล่า. (2530). เวลา, ปีที่ 1 (ฉบับที่ 7), 22

ญาณี ตราโมท. 29 กันยายน 2549 - 17 มกราคม 2550. สัมภาษณ์.

ณรงค์ เขียนทองกุล. (2539). มานุษยวิทยาการดนตรี : กรณีศึกษานานบางลำพู. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

ณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์(รศ). (2544). มานุษยดนตรีวิทยา ดนตรีพื้นบ้านไทยภาคใต้. นครปฐม:
จัดพิมพ์โดยวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม.

ดนตรี ตราโมท. 2 ตุลาคม - 10 ตุลาคม 2549. สัมภาษณ์.

คุณกัญ มีป้อม. 14 ตุลาคม 2550. สัมภาษณ์.

เดชน์ คงอ้อม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. (2546). พิธีไหว้ครูดนตรีไทย. หนังสือของโปรแกรมวิชา
ดนตรีไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
ชนิด อยู่โพธิ์. (2494). การรักษามาตรฐานเดิมของดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
พระจันทร์.

_____. (2538). เทิดทูนครูดนตรีไทยและนาฏศิลป์ของแผ่นดินไทย. พ่อ.....ครู.
กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่พรีนติ้ง เซ็นเตอร์. (ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพนาย
มนตรี ตราโมท ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส).

นัฐพงศ์ โสวัตร. (2538). บทบาทและหน้าที่ของเพลงตระโหว่ครูในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัย
ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

นัฐพงศ์ โสวัตร. 31 มกราคม 2550. สัมภาษณ์.

บ้งอร (นามแฝง). (2549). ขวัญเรือน 837.

_____. (2538). การวิเคราะห์เนื้อทำนองหลักของเพลงแขกมอญบางขุนพรหม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัย
ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. (2531). หนังสือที่ระลึกงานไหว้ครูและครอบดนตรีไทยประจำปีของ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญช่วย โสวัตร และคณะ. (2539). การปรับวงดนตรีไทยชั้นสูง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
เรือนแก้วการพิมพ์.

บุญช่วย โสวัตร. 12 ตุลาคม 2549. สัมภาษณ์.

บุญธรรม ตราโมท. (2481). ดุริยางคศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ศิลปะสนองการพิมพ์

- ปรีชยากรณ์ สงค์รอด. (2534). กุตสตรี 21.
- ปัญญา นิตยสุวรรณ. (2527). โสมส่องแสง : ชีวิตดนตรีไทยของ มนตรี ตราโมท.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- พรทิพย์ อินทวิโรทัย. (2539). การวิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูแะกระบวนการถ่ายทอดความรู้
ของครูมนตรี ตราโมท ในกลุ่มผู้สืบทอดที่ต่างกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์
มหาบัณฑิต, ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พยุงศักดิ์ จันทร์สุรินทร์. (2538). พ่อ.....ครู. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์. (ที่
ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพนายมนตรี ตราโมท ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์
วัดเทพศิรินทราวาส).
- พิมพ์ร ชัยจิตรสกุล. (2545). การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย: กรณีศึกษาชุมชนอัมพวา จังหวัด
สมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ไทยศึกษา), มหาวิทยาลัย
รามคำแหง .
- พุนทรัพย์ ตราโมท. 24 ตุลาคม 2549 - 31 มีนาคม 2550. สัมภาษณ์.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2529). ดนตรีวิจักษ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสยามสมัย.
_____. (2531). ถนนดนตรี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
_____. (2528). สยามสังคีต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
_____. (2539). เอกสารประกอบการเรียนวิชาประวัติและพัฒนาการของดนตรีไทย.
ม.ป.ท.
- พูนพิศ อมาตยกุล และคณะ. (2532). นามานุกรมศิลปินเพลงไทยในรอบ 200 ปี กรุง
รัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- ไพฑูริย์ เฉยเจริญ. 26 ตุลาคม 2549. สัมภาษณ์.
- มนตรี ตราโมท. (2530). การอภิปรายเรื่องชีวิตและผลงานของศิลปินแห่งชาติ.
กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
_____. (2543) คำอธิบายเพลงพร้อมโน้ตและบทความเพลงไทย. กรุงเทพมหานคร:
ม.ป.ท.
_____. (2530). ชีวิตและผลงานของศิลปินแห่งชาติ. ม.ป.ท.
_____. (2538). ดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
_____. (2526). ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ ห.จ.ก.
รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

- _____ . (2538). ดุริยศาสตร์. (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ นายมนตรี ตราโมท ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส).
- _____ . (2531). ถนนคนตรี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- _____ . (2519). ประวัติหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ้น ดุริยชีวิน). (พิมพ์แจกเป็นบรรณาการเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงไพเราะเสียงซอ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส).
- _____ . (2538). ม.ต. ปกิณกนิพนธ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ นายมนตรี ตราโมท ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพ ศิรินทราวาส).
- _____ . (2525). รำพึงถึงเอื้อ สุนทรสนาน. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่สัมพันธ์พาณิชย์ (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายเอื้อ สุนทรสนาน ณ วัดเทพศิรินทราวาส).
- _____ . (2533). วิวัฒนาการดนตรีไทยในยุครัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ . (2531). ศัพท์สังคีต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____ . (2527). โสมส่องแสง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- มนตรี ตราโมท และ วิเชียร กุลคำณห์ (2523). ฟังและเข้าใจเพลงไทย. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
- มาศสภา สีสุกอง. (2531). พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพดนตรีไทยในรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยมโดย เฟื่องพงศา. 2538). ลักษณะเด่นในบทขับร้องของครูมนตรี ตราโมท. พ่อ.....ครู. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่พริ้นติ้ง เซ็นเตอร์. (ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายมนตรี ตราโมท ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส).
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุทธนา ชิตท้วม. (2545). จางวางสวน : บ้านป่าพาทย์ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

- เรณู โกลินานนท์. (2535). นาฏดุริยางคสังคีตกับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- เลื่อน สุทธรวาทิน. 10 มกราคม 2550. สัมภาษณ์.
- วรรณเทพ หาญกล้า. (2539). โรงเรียนดนตรีเอกชน: การศึกษาสภาพปัญหาการกรียนการสอน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรรณะ ตราโมท. 2 ตุลาคม 2549. สัมภาษณ์.
- วิจิตรวาทการ, หลวง. (ม.ป.ป.). การเปิดโรงเรียนศิลปากร. (แผนกนาฏดุริยางค์) พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- วิมาลา ศิริพงษ์. (2534). การสืบทอดวัฒนธรรมการดนตรีในสังคมปัจจุบัน ศึกษากรณีสกุลพาทยโกศลและสกุลศิลปะบรรเลง. ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต, สาขามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). เปิดบ้านรำลึกวาระ 100 ปี ครุมนตรี ตราโมทคิดทวิ 5 แผ่นดิน (เปิดบ้านครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็ม.ที.เพรส.
- ศรีศักร วัลลิโภดม, สุจิตต์ วงษ์เทศและคณะ. (2535). ดนตรีนาฏศิลป์กับเศรษฐกิจและสังคมสยาม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เรือนแก้วการพิมพ์.
- ศิลป์ ตราโมท และคณะ. (2545). ครุมนตรี ตราโมทกับการไหว้ครูดนตรีไทย. ม.ป.ท.
- ศิลป์ ตราโมท. 28 กันยายน 2549 - 19 มกราคม 2550. สัมภาษณ์.
- เศรษฐมนต์ กาญจนกุล. (2547). พิธีไหว้ครู. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ตาตา พับลิเคชั่น จำกัด.
- สงบศึก ธรรมวิหาร. (2534). แนวคิดและวิธีการของ มนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สงบศึก ธรรมวิหาร. 18 กรกฎาคม 2550. สัมภาษณ์.
- สังัด ภูเขาทอง. (2532). การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เรือนแก้วการพิมพ์.
- สมเกียรติ หอมยก. (2546). วงดนตรีเจริญ: ปี่พาทย์มอญของจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สมคิด โชติกวนิชย์. (2538). เทิดทูนครุคนตรีไทยและนาฏศิลป์ของแผ่นดินไทย. พ่อ.....ครู.
กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่พรินติ้ง เซ็นเตอร์. (ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพนาย
มนตรี ตราโมท ณ. เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส).
- สมบัติ จำปาเงิน. (2544). ศิลป์แห่งชาติ พ.ศ. 2528 - 2530. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ชมรมเด็ก.
- สमान น้อยนิตย์. 25 กรกฎาคม 2550. สัมภาษณ์.
- สำเนียง มณีกาญจน์, สมบัติ จำปาเงิน. (2539). ปกิณกะการดนตรีและเพลงไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด.
- _____ . (2539) ประหมเพลงเถาของไทย (ประวัติและบทร้อง). กรุงเทพมหานคร :
พิมพ์ที่บริษัทเลิฟ แอนด์ ลิฟ เพรส จำกัด.
- สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์. (2538). วิธีสอนให้เป็นคนดีของพ่อมนตรี ตราโมท. พ่อ.....ครู.
กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่พรินติ้ง เซ็นเตอร์. (ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพนาย
มนตรี ตราโมท ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส).
- สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์. 16 ตุลาคม - 15 มีนาคม 2550. สัมภาษณ์.
- สุดจิต วงษ์เทศ(บรรณาธิการ). (2542). หนังสือศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิจณศ
พรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.
- สุชาติ แสงทอง. (2539). บทบาทของสมาคมวิชาชีพดนตรีของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลป
ศาสตร มหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อ
พัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุลักษณ์ ศิวลักษณ์. (2538). นายมนตรี ตราโมท. พ่อ.....ครู. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่พรินติ้ง
เซ็นเตอร์. (ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพนายมนตรี ตราโมท ณ. เมรุหน้า
พลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส).
- อารดา กิระนันท์. (2532). นายทองดี ชูสัดย์. นามานุกรมศิลป์เพลงไทยในรอบ 200 ปีแห่ง
กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

Website

<http://www.nonthaburi-poc.go.th/history.php>

<http://www.moohin.com/007/>

<http://www.nakornnont.com/>

<http://www.thaitambon.com/tambon/tamplist.asp?ID=12>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ผลงานของครุมนตรี ตราโมท

ผลงานของครุมนตรี ตราโมนั้นมีอยู่ด้วยกันมากมาย ท่านสร้างผลงานต่างๆ หลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1. ผลงานทางด้านการประพันธ์เพลงไทยและเพลงไทยสากล

1.1 ประเภทสามชั้น

เพลงด้อยตรีง	เพลงโหมโรงราโด
เพลงมหาฤกษ์	เพลงประพาสสมหรณพ
เพลงขับนก	เพลงจระเข้หางยาวทางสักวา
เพลงเทพไศยาสน์	เพลงพญาสี่เสา
เพลงสร้อยสน	เพลงซิ่นแทน
เพลงเหาะ	เพลงขับไม้บัณเฑาะว์
เพลงเขมรปี่แก้วทางสักวา	เพลงเทพนม
เพลงพระทอง	เพลงมอญต้องเรือ
เพลงนาคพัน	เพลงต้องเรือพระนคร
เพลงโหมโรงรัตนโกสินทร์	เพลงโหมโรงเอื้องคำ
เพลงโหมโรงเกษมศรี	เพลงโหมโรงเทิด ส.ช.

1.2 ประเภทเพลงเถา

เพลงกล่อมนารี	เพลงขอมทรงเครื่อง
เพลงเขมรเหลือง	เพลงแขกกุลิด
เพลงแขกอาหวัง (ธรรมดา)	เพลงต้นเพลงยาว
เพลงพม่าเห่	เพลงกุมริน
เพลงโสมส่องแสง	เพลงสมโภชพระนคร
เพลงกาเรียนทอง	เพลงขอมเงิน
เพลงซิ่นแทน	เพลงแขกต้อยหม้อ

เพลงจีนหน้าเรือ
 เพลงพระจันทร์ครึ่งซีก
 เพลงแขกอาหวัง(ทางขวา)

เพลงพม่าห้าท่อน
 เพลงมอญรำดาบ
 เพลงเทพสมภพ

1.3 ประเภทเพลงระบำ

เพลงระบำเริงอรุณ
 เพลงระบำนกเขามะราปี
 เพลงม่านมงคล
 เพลงมยุราภิรมย์
 เพลงเทพกาสร
 เพลงระบำดอกไม้อูชากรู
 เพลงระบำทวารวดี
 เพลงระบำลพบุรี
 เพลงระบำสุโขทัย
 เพลงระบำจันทราพัค
 เพลงระบำกนกรร่าแขกบรูชาชัย
 เพลงระบำฉิ่ง
 เพลงระบำขอฝน
 เพลงระบำนางใน
 เพลงระบำลาวกระทบไม้
 เพลงระบำลาวรำดาบ
 เพลงระบำชานา
 เพลงระบำชาวเขา (อี้อ้อลีขอ)
 เพลงระบำสำนักพระคุณ
 เพลงระบำกราวกลาง
 เพลงลาวไทยปณิธาน
 เพลงมิตรไมตรีญี่ปุ่นไทย
 เพลงระบำกฤดาภินิหาร
 เพลงระบำผี

เพลงระบำนพรัตน์
 เพลงไกรลาสสำเร็จ
 เพลงอศวลีลา
 เพลงมฤคเริง
 เพลงกฤษกรเกษม
 เพลงระบำดอกบัว
 เพลงระบำศรีวิชัย
 เพลงระบำเชียงแสน
 เพลงระบำพรายตานี
 เพลงระบำนกกสามหมู่
 เพลงระบำกราวอาสา
 เพลงระบำกรับ
 เพลงระบำนันทอุทยาน
 เพลงระบำชุมนุมจุฬาย
 เพลงระบำเงือก
 เพลงฟ้อนดวงดอกไม้
 เพลงระบำดอกบัวไทย
 เพลงฟ้อนเคารพพระคุณ
 เพลงระบำชุมนุมเผ่าไทย
 เพลงพม่าไทยอริยฐาน
 เพลงจีนไทยไมตรี
 เพลงระบำอุทอง
 ระบำเทพบันเทิง

1.4 ประเภทเพลงร่ำวง

เพลงงามแสงเดือน	เพลงชาวไทย
เพลงร่ำมาชิมารำ	เพลงคืนเดือนหงาย
เพลงดอกไม้ของชาติ	เพลงดวงจันทร์วันเพ็ญ
เพลงโขงสองฝั่ง	

1.5 ประเภทเพลงสอดร้องหรือเพลงดนตรีประวัติศาสตร์

เพลงพายาม	เพลงขอมสุวรรณ
เพลงละว้า	เพลงไทยครอง
เพลงไทยมุง	เพลงไทยใหญ่
เพลงไทยล้านช้าง	เพลงไทยสิบสองจุไท
เพลงไทยอาหม	เพลงน่านเจ้า
เพลงสิบสองจุไท	เพลงขุนบรม
เพลงลานนา1	เพลงลานนา2
เพลงสุวรรณภูมิ	เพลงป็นไทย
เพลงไทยทวิ	เพลงฝั่งโขง
เพลงพระแสงดาบคาบค่าย	เพลงญี่ปุ่นไทย
เพลงศิลป์ญี่ปุ่น	เพลงยามาดา
เพลงรวมวงเพลงเสื่อญี่ปุ่น	เพลงเลียบแหลมมลายู
เพลงกราวรำแขก	

1.6 ประเภทเพลงเดี่ยว

ทางเพลงเดี่ยวระนาดทุ้ม	เพลงอาเฮีย	เพลงดวงพระธาตุ
ทางเพลงเดี่ยวขิม	เพลงลาวแพน	
ทางเดี่ยวจะเข้	เพลงจีนแสด	เพลงแขกมอญ
ทางเพลงเดี่ยวฆ้องเล็ก	เพลงเชิดนอก	เพลงกราวใน

1.7 ประเภทเพลงเบ็ดเตล็ด

เพลงใบ้คลังชั้นเดียว(เพลงเร็ว)	เพลงเร็วทวยหาญ
เพลงซำกลาง	เพลงแดนป่า

เพลงเสมอถาว

เพลงโอดถาว

เพลงถาวรำถาบ

เพลงซึ้นหุมนุ่กกลุ่มคนตรี

เพลงใบ้คั้งซึ้นเดี่ยว(ลูกบท)

เพลงสร้างเมือง

เพลงเสมอแขก

เพลงกราวถกลาง

เพลงโอ้ถาวถรวญ

เพลงโลมมอญ

เพลงกล่อมพญาซึ้นเดี่ยว

เพลงโฮมพุดย

เพลงเอื้องสาย

เพลงเซิดแขก

เพลงเสมอพม่า

เพลงโอคจีน

เพลงม้าห้อ

เพลงสังคิตสายใจไทย

1.8 เพลงไทยสากล

เพลงวันรัฐธรรมนญ

เพลงมหานิมิต

เพลงตื่นเถิด

เพลงวันปีใหม่

เพลงดอกไม้

เพลงกราวอาสา

เพลงวันชาติ

เพลงยามรุ่ง

เพลงทรายแก้ว

เพลงร่วมวงไพบลญ

เพลงในน้ำมีปลาในนามีข้าว

เพลงประจำจังหวัดลำปาง

2. ผลงานด้านละครวิทยุกระจายเสียง

2.1 รายการบรรเลงเพลงไทย

-รับหน้าที่ผู้ดูแลวงมโหรีของกรมศิลปากร บรรเลงเพลงไทยทางวิทยุภาคทดลองของประเทศไทย พ.ศ.2472

- รายการดนตรีไทย ทางวิทยุศึกษา

2.2 รายการละครวิทยุ

นิทานสังคิตเรื่องจุลวัน

นิทานสังคิตเรื่องผกามาศ

นิทานสังคิตเรื่องเที่ยวสวรรค

นิทานสำหรับเด็กเรื่องทศชาติ

นิทานสังคิตเรื่องวนาวัน

นิทานสังคิตเรื่องเที่ยวนรก

ละครพันทางเรื่องกัณหันคู่

นิยายอิงประวัติศาสตรเรื่องพระเจ้า

สายน้ำผึ้ง

(และเรื่องเบ็ดเตล็ดอีกจำนวนมากกว่า 30 เรื่อง)

2.3 รายการสาระความรู้ด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยทางวิทยุ

รายการเกร็ดดนตรีไทย	รายการอธิบายดนตรีไทย
รายการบรรยายประกอบเพลงไทย	รายการอธิบายนาฏศิลป์ไทย
รายการศัพท์สังคีต	รายการเสภา

3. งานเผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์

รายการนาฏกรรมไทยเป็นผู้เขียนบทโทรทัศน์ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7
รายการแสดงนาฏศิลป์ของโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ที่ปรึกษาเขียนบทบางตอนและบรรจ
เพลง เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 9

4. งานด้านคำประพันธ์

จากการเรียนเรื่องการประพันธ์ในวัยเด็กที่โรงเรียนปรีชาพิทยากร จังหวัดสุพรรณบุรี มี
ส่วนทำให้ครูมนตรี ตราโมทมีความสนใจการแต่งบทประพันธ์ที่ท่านมักใช้คำว่า กวีนิพนธ์ เมื่อ
เจริญวัยขึ้นขณะที่รับราชการในกรมมหรสพ ท่านมีโอกาสได้อ่านหนังสือตำราภาษาไทยและกวี
นิพนธ์ต่างๆ โดยเฉพาะหนังสือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทุกฉบับ
ในขั้นต้นท่านนำความรู้ในการแต่งกวีนิพนธ์นี้แต่งบทร้องเพลงไทยขึ้นก่อน

4.1 บทร้องเพลงเกร็ด

เพลงเทพประนม 3 ชั้น	เพลงเทพไศยาสน์ 3 ชั้น
เพลงอัปสรสำอาง	เพลงนุหลิน
เพลงจินจิมเล็ก	เพลงโสมส่องแสง เถา
เพลงแขกกุลิต เถา	เพลงแขกต่อยมื้อ เถา
เพลงจระเข้หางยาวทางสักวา	เพลงพระจันทร์ครึ่งซีก
เพลงนกขมิ้น	เพลงแม่ศรีทรงเครื่อง
เพลงเป็ะ	เพลงสาวสอดแหวน
เพลงนกเขาอะแมร์ เถา	เพลงกราวรำเสภา
เพลงออกทะเล สองชั้นและชั้นเดียว	เพลงปลาทอง เถา

4.2 บทร้องเพลงระบำ

ฟ้อนเล็บ	รำสินวล
รำพัด	ระบำอุทอง

ระบำเรีงอรุณ	เพลงนกเขามะราปี
ระบำนพรัตน์	ระบำเทพบันเทีง
ระบำเจีอก	ระบำไกรลาสสำเร็จ
ฟ้อนดวงดอกไม	ระบำผี
เพลงเต่าเห	ระบำม่านมกคล
ระบำลาวกระทบไม	

4.3 บทร้องเพลงแทรกในเรีงต่างๆ

บทลูลายและแม่ลูลาย	ชูนมลูลาย
บทร้องเรีงพญาผานอง	

4.4 บทร้องเพลงในแบบเรียน

เพลงหนีเสีอ	เพลงสร้อยสนตัด
เพลงลาวสมเดีจ	เพลงลาวเจริญศรี
เพลงสิงโตเล่นหาง	เพลงสาลิกาเขมร
เพลงพม่าเห	เพลงลาวคำเนนทราย
เพลงเต่ากินผักบั้ง	เพลงสมีงทอง

(บทร้องแทรกอยู่ในบทละครวิทยุสำหรับเด็กอีกจำนวนมาก)

4.5 บทร้องที่ประพันธ์สำหรับใช้ร้องและบรรเลงในโอกาสพิเศษต่างๆ

วันมาฆบูชา	วันวิสาขบูชา
วันจักรี	วันชาติ
วันปิยมหาราช	วันมหาธีรราชเจ้า
วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเดีจพระเจ้าอยู่หัว	
วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเดีจพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ	
วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเดีจพระบรมโอรสาธิราช	
วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเดีจพระเทพรัตนราชสุดา	
วันครบรอบการสถาปนากรมศิลปากร	
วันนริศ	

5. งานเขียนและบรรณูป

5.1 งานเขียนและบรรณูปบทละคร

ละครเรื่องเกียรติศักดิ์ไทย	โขนชุดนาคบาท
โขนชุดทาลพิธิ์หุงข้าวน้ำทิพย์	โขนชุดนางลอย
โขนชุดศึกวิรุณจำบัง	โขนชุดกนกนาสูร
ละครราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา	โขนชุดสีดาลุยไฟและปราบบรรลัย กัลป์
ละครพันทางเรื่องราชาธิราชตอนสมิงพระรามรบกามณี	
โขนชุดพระรามครองเมือง	
ละครนอกเรื่องสังข์ทองตอนเลือกคู่และหาปลา	
ละครนอกเรื่องพระอภัยมณีตอนพระอภัยเกี่ยวนางละเวง	
ละครเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนพระไวยแตกทัพ	
ละครนอกเรื่องสังข์ทองตอนตีกลี	
โขนชุดพรหมมาสเตอร์	
โขนชุดมัยราพณ์สะกดทัพ	

6. งานกวีนิพนธ์

เมื่อประมาณปีพ.ศ. 2471 เป็นต้นมาเกิดมีหนังสือวารสารรายเดือน รายปักษ์ รายสัปดาห์ เกิดขึ้นมากมาย และหนังสือเหล่านี้เปิดคอลัมน์ให้บุคคลทั่วไปส่งผลงานการประพันธ์ลงพิมพ์ได้ ครุมนตรีนี้อาจสนใจในด้านนี้แล้วจึงผลิตผลงานด้านกวีนิพนธ์ไปลงหนังสือดังกล่าว โดยใช้ นามปากกาว่า อัจฉรพรรณ บุญธรรม บ.ตราโมท ม.ตราโมท และบางครั้งใช้นามจริงว่า มนตรี ตราโมท (พรทิพย์ อินทวโรทัย, 2539: 51-56)

ชื่อเรื่อง	ประเภท
คณิงรัก	โคลงกลบทข้างประสาธนา ถอดเรียงเป็นโคลงสี่สุภาพ
4 นาฬิกา	บทละครพูดคำโคลง
เขื่อนสมุทรสงคราม	โคลงสี่สุภาพ (โคลงเรื่องยาวที่สุด)
นักการเมืองเก๋	เรื่องสั้น
นักประพันธ์เก๋	เรื่องสั้น
กวีพิศดาร	โคลงกลบทพรหมพักตร์ ถอดเรียงเป็นโคลงสี่สุภาพได้
นักมวยเก๋	เรื่องสั้น

ชื่อเรื่อง	ประเภท
ปูชนียวาร	วสันตดิถีกันต์ 14
เบิกโรง	ร้าย
ดวงจันทร์	โคลงกลบทสัควา ถอดเรียงเป็นโคลงสี่สุภาพได้
แสงตะวัน	โคลงกลบทฉบัง ถอดเรียงเป็นโคลงสี่สุภาพได้
หยาดฝน	โคลงกลบทสาลินี ถอดเรียงเป็นโคลงสี่สุภาพได้
ลิลิตอิหร่านราชธรรม	ลิลิต (กวีนิพนธ์เรื่องยาว)
กาพย์ขับไม้พระเศวตสุรคชาธาร	
นानาสังคีตชั้นเชิง โคลงสี่สุภาพ	

บทร้อยแก้ว

ข้อความ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่จารึกไว้ที่ฐานอนุสรณ์สถาน
ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณ

งานบัญญัติโคลงกลบทใหม่

โคลงกลบทฉบัง	อ่านเป็นกาพย์ฉบัง ถอดเรียงเป็นโคลงสี่สุภาพได้
โคลงกลบทสาลินี	อ่านเป็นฉันทสาลินี ถอดเรียงเป็นโคลงสี่สุภาพได้

งานประพันธ์บทเสภา

บทเสภาเลือดสุพรรณ	บทเสภายุทธหัตถี
บทเสภาบางระจัน	บทเสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
บทเสภาพระประวัติเจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศ	
บทเสภาเรื่องนางสงกรานต์	

7. ผลงานด้านวิชาการ

งานวางหลักสูตรของโรงเรียนวิชานาฏศิลป์และสถาบันการศึกษาด้านดุริยางคศาสตร์
อื่นๆ

งานวางหลักสูตรศิลปศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ของโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร
เมื่อเริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2488

งานวางหลักสูตรคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรรมการพิจารณาหลักสูตรการเรียนการสอนดุริยางคศิลป์ระดับอุดมศึกษาของ
ทบวงมหาวิทยาลัย

7.1 งานเผยแพร่วิชาการทางเอกสาร

นอกเหนือจากครุมนตรี ตราโมท ได้ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของท่าน
ทางด้านนาฏดุริยางคศิลป์ให้แก่ประชาชนทั่วไป โดยบันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากล บันทึกเพลง
ไทยลงแผ่นเสียง จัดรายการวิทยุกระจายเสียงแล้ว ท่านยังได้เขียนบทความต่างๆ อีกเป็นจำนวน
มากลงในหนังสือหลายประเภท อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ตามความสนใจ
และตามความสามารถโดยทั่วกัน ในที่นี้จะได้กล่าวเฉพาะสิ่งพิมพ์ที่สำคัญได้แก่

7.2 หนังสืออ้างอิง

สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน

7.3 วารสารหรือนิตยสาร

วารสารหรือนิตยสารศิลปากร
วารสารกระดังง์ทอง

7.4 หนังสือหรือบทความที่พิมพ์เผยแพร่ในวาระต่างๆ

งานเขียนของครุมนตรี ตราโมท มีมากมายหลายรูปแบบ นอกจากจะลงพิมพ์เผยแพร่ใน
สารานุกรมวารสารหรือนิตยสาร ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็ยังมีโน้ตเพลง บทโขน บทละคร
บทวิทยุกระจายเสียง บทละครโทรทัศน์ บทร้อง บทกวี และบทความขนาดสั้นและขนาดยาวอีก
จำนวนมาก งานเขียนเหล่านี้มีผู้นำบางส่วนมารวบรวมพิมพ์เป็นหนังสือแล้ว ส่วนที่เหลืออีก
จำนวนมากไม่น้อยกระจัดกระจายอยู่ในหนังสือต่างๆ จำพวกหนังสือที่ระลึกในงานสำคัญๆ ก็มีมาก
เช่น งานฌาปนกิจศพ งานคนตรีไทยอุดมศึกษา เป็นต้น ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

หนังสือที่แต่งโดยครุมนตรี ตราโมท สามารถแยกเป็นหมวดได้ดังนี้

1. หมวดตำราวิชาการ ได้แก่ หนังสือดุริยางคศาสตร์ไทย ภาควิชาการ ศัพท์สังคิต
การละเล่นของไทย

2. หมวดคนตรีไทย ได้แก่ คนตรีและนาฏศิลป์ไทย คุรียสาส์น เครื่องสายไทย วัฒนากการคนตรีไทยในยุครัตนโกสินทร์ การบรรเลงปี่พาทย์ในงานพระราชพิธีโหมโรงคนตรีไทย คนตรีไทย
3. หมวดคำอธิบายเพลงและโน้ตเพลง ได้แก่ โน้ตเพลงไทย เล่ม 1 เพลงโหมโรงรัตนโกสินทร์ 3 ชั้น เพลงสมโภชพระนกร เถา เพลงโหมโรงเทิด ส.ช. เพลงเทพสมภพ เถา
4. หมวดบทขับร้อง ได้แก่ ฟังและเข้าใจคนตรีไทย (โดยมนตรี ตราโหมท และวิเชียร กุลคัฒท์) รวมบทขับร้องของมนตรี ตราโหมท
5. หมวดกวีนิพนธ์ ได้แก่ ลิลิตอิหร่านราชธรรม หลายรส : รวบรวมบทประพันธ์ของมนตรี ตราโหมท
6. หมวดบทละคร ได้แก่ นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคิต เรื่องเจดีย์ไชยมงคล เจดีย์เจ้าอ้ายเจ้าอัญี ปราบธรรมเสถียร บทละครโทรทัศน์เรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้ง สึกเกล้าทัพ : ละครพันทางประวัติศาสตร์
7. หมวดปกิณกะ ได้แก่ โสมส่องแสง : ชีวิตคนตรีไทยของมนตรี ตราโหมท คุรียเทพ ม.ต. กปิณกนิพนธ์

8. การถ่ายทอดความรู้ในระดับอุดมศึกษา

สมัยก่อนการเรียนการสอนด้านคุรียางคศิลป์และนาฏศิลป์ไทยในระบบโรงเรียนปรากฏอยู่ในหลักสูตรของวิทยาลัยนาฏศิลป์สูงสุดเพียงระดับอนุปริญญาเท่านั้น ครั้นสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษาได้เล็งเป็นความสำคัญของศาสตร์นี้มากขึ้น จึงได้เปิดสอนวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง หลากหลายวิชาโดยได้รับความเห็นชอบจากทบวงมหาวิทยาลัย รายวิชาเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ผู้สอน ที่มีความรู้ ความ สามารถเฉพาะทาง ดังนั้นมหาวิทยาลัยหลายแห่งจึงได้เชิญครุมนตรี ตราโหมทเป็น อาจารย์พิเศษ ส่วนใหญ่เชิญท่านในภายหลังจากท่านเกษียณอายุราชการแล้วโดยท่านได้ดำรง ตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญคนตรีไทย กรมศิลปากร การสอนของครุมนตรี ตราโหมท นั้นได้เชิญในฐานะ อาจารย์พิเศษ จำแนกตามสถาบันอุดมศึกษาที่ท่านสอนดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะครุศาสตร์	วิชาที่สอนคือ	บทละครไทย ทฤษฎีคนตรีไทย 1 วรรณคดีคนตรีไทย 1 ทฤษฎีคนตรีไทย 2
--------------	---------------	--

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะศิลปกรรมศาสตร์	วิชาที่สอนคือ	หลักการแต่งเพลงไทย ประวัติดุริยางคศิลป์ไทย 1 หลักการประพันธ์เพลงไทย
-------------------	---------------	---

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คณะมนุษยศาสตร์	วิชาที่สอนคือ	ภาษาไทยเกี่ยวกับบทละคร ภาษาไทยเกี่ยวกับวรรณคดีและ วัฒนธรรม
----------------	---------------	--

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

คณะมนุษยศาสตร์	วิชาที่สอนคือ	ทฤษฎีการดนตรีไทย การประพันธ์เพลงไทย
----------------	---------------	--

มหาวิทยาลัยศิลปากร

คณะอักษรศาสตร์(ทับแก้ว)	วิชาที่สอนคือ	การละครไทย
คณะโบราณคดี (วังท่าพระ)		การอ่านทำนองเสนาะ

9. การอนุรักษ์และเผยแพร่เพลงไทย

- งานบันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากลของราชบัณฑิตยสภา ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2473-2475 ทำหน้าที่ผู้บอกทำนองทางระนาดทุ้มไม้และระนาดทุ้มเหล็ก
- งานบันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากล ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2479-2485 ทำหน้าที่ผู้บอกทำนองทางระนาดทุ้มไม้และระนาดทุ้มเหล็กและกรรมการตรวจสอบเพลงไทยเป็นโน้ตสากล
- งานบันทึกแผ่นเสียงเพลงไทย พ.ศ. 2474 ทำหน้าที่เลขานุการฝ่ายดนตรีไทยและเป็นผู้กำหนดเพลงที่บันทึกทั้งหมด
- งานพิมพ์เผยแพร่หนังสือโน้ตเพลงไทย เล่ม 1 พ.ศ. 2493 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนในการจัดพิมพ์ ครุมนตรีทำหน้าที่ผู้กำหนดเพลงไทยสำหรับพิมพ์ในหนังสือทั้งหมดและตรวจทานแก้ไข
- งานบันทึกแผ่นเสียงเพลงไทยของกรมศิลปากร พร้อมเอกสารบรรยายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501-2514 จำนวนรวมทั้งสิ้น 6 ชุด รวมเพลงทั้งสิ้น 158 เพลง ครุมนตรีทำหน้าที่คัดเลือกเพลง ควบคุมการฝึกซ้อมและตรวจสอบเอกสารคำบรรยายประกอบ

10. การประชุม สัมมนา และดูงานต่างประเทศ

เป็นผู้แทนของประเทศไทยไปสัมมนาเรื่องรามายณะที่ประเทศอินโดนีเซีย เป็นที่ปรึกษา และหัวหน้าคณะไปประเทศลาว พม่า มาเลเซีย ออสเตรเลีย สาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศรัสเซีย และอื่นๆ อีกหลายประเทศ

11. การถวายการครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาดนตรีไทยและถวายคำแนะนำด้านวิชา การดนตรีไทยแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สิ่งทีถือเป็นการเกียรติยศสูงสุดในชีวิตของครูมนตรี ตราโมท คือ การได้เป็นผู้นำกระทำพิธีไหว้ครูและถวายครอบตามแบบแผนการศึกษาวิชาดนตรีไทยแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่บ้านปลายเนิน (วังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์) โดยถวายพิธีครอบและต่อเพลงถวายตามแบบแผน คือ ตระโหมโรง โหมโรง กลางวันและหน้าพาทย์ชั้นสูง ยังขาดอยู่เพียงชั้นสูงสุดคือ ต่อเพลงองค์พระพิราพเท่านั้น ในการกระทำพิธีไหว้ครูและถวายครอบนี้ ครูมนตรี ตราโมทถวายการครอบด้วยการใช้สายสูตร (สายสัญญาณ) แทนการจับมือให้ทรงตีระนาดเอก

นอกจากนั้นครูมนตรี ตราโมทได้ถวายคำแนะนำด้านดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ นาฏศิลป์ และวรรณศิลป์ นอกจากนี้ยังถวายการฝึกซ้อมดนตรีที่วังปลายเนินทุกวันอาทิตย์ วันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2538 ภายหลังฉลองวันเกิดครบ 95 ปี ครูมนตรีได้เข้าเฝ้าถวายการฝึกซ้อมดนตรี นับเป็นการเข้าเฝ้าถวายความจงรักภักดีแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นครั้งสุดท้าย เนื่องจากในเวลาต่อมาครูมนตรี ตราโมทได้อันิจกรรมในวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2538

ครูมนตรี ตราโมท ถวายการฝึกซ้อมดนตรีแต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี ณ วังปลาญเนิน

ภาคผนวก ข

รายนามนักเรียนที่ได้รับทุนและโล่เกียรติยศของมูลนิธิธมนตรี ตราโมท

1. รายนามนักเรียนที่ได้รับทุนและโล่เกียรติยศของมูลนิธิธมนตรี ตราโมท เมื่อครั้งที่ธมนตรี ตราโมท ยังมีชีวิตอยู่

ปีพ.ศ. 2533 นักเรียนทุนมูลนิธิธมนตรี ตราโมท มีจำนวน 8 คน ได้แก่

ค.ช. กิตติศักดิ์ อยู่สุข	วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ
ค.ช. ประสาร ณ เชียงใหม่	วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
ค.ช. พงษ์พันธ์ เพชรทอง	วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
ค.ช. บุภาพร กิติมาย	วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
ค.ช. กิตติพันธ์ จอมพลเรื่อง	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
ค.ช. ทวีศักดิ์ อัครวงศ	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ค.ช. พวงเพชร สุรชัยปัญญา	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ค.ช. สมเจตน์ เวชกุล	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ค.ช. ประสิทธิ์ ณ เชียงใหม่	วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่

ปีพ.ศ. 2534 นักเรียนทุนมูลนิธิธมนตรี ตราโมท มีจำนวน 3 คน ได้แก่

ค.ช. กิตติพันธ์ จอมพลเรื่อง	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
ค.ช. ทวีศักดิ์ อัครวงศ	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย

ปีพ.ศ. 2535 นักเรียนทุนมูลนิธิธมนตรี ตราโมท มีจำนวน 5 คน ได้แก่

ค.ช. สาธิต มีอัน	วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพฯ
ค.ช. เกรียงศักดิ์ ฤทธิอา	วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพฯ
ค.ช. สมชาย เนตรพลับ	วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพฯ
ค.ช. คำรณ อ่อนสุวรรณ	วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
ค.ช. เกียรติศักดิ์ กลิ่นทอง	วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

ปีพ.ศ. 2536 นักเรียนทุนมูลนิธิธรมนตรี ตราโมท มีจำนวน 3 คน ได้แก่

ค.ช. ไชคชัย สุขหัต	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ค.ญ. สาคร ปราบภัย	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
ค.ช. คำรณ อ่อนสุวรรณ	วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

ปีพ.ศ. 2537 นักเรียนทุนมูลนิธิธรมนตรี ตราโมท มีจำนวน 7 คน ได้แก่

ค.ช. สิทธิศักดิ์ ไชยวงศ์	วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
ค.ญ. ณัฐธิดา กลาดแคล้ว	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ค.ญ. ยูพาพิน ทองภาพ	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
ค.ญ. มธุรส จันทร์โสม	วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์
ค.ช. วีระ โพธิ์จำเริญ	วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
ค.ญ. จุติมา พิงส์ตย์	วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ค.ญ. สุภากร สุทธิวิโรจน์	วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช

2. รายนามนักเรียนที่ได้รับทุนและโล่เกียรตินิยมของมูลนิธิธรมนตรี ตราโมท เมื่อครั้งที่กรมมนตรี ตราโมท ได้ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว**ปีพ.ศ. 2538 นักเรียนทุนมูลนิธิธรมนตรี ตราโมท มีจำนวน 7 คน ได้แก่**

ค.ช. มงคล ภัทรปรีชาวิทย์	วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพฯ
ค.ช. สุธีร์ ศรีทอง	วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
ค.ช. พนาสินธุ์ ศรีวิเศษ	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
ค.ญ. เนตรดาว โพธิ์สา	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ค.ญ. นุชนารถ ทาแห่งทอง	วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์
ค.ญ. เบญจทิพย์ เพ็ชรสม	วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง
ค.ช. เผดิม อวบใจ	วิทยาลัยนาฏศิลป์ยะสุพรรณบุรี

ปีพ.ศ. 2539 นักเรียนทุนมูลนิธิธรมนตรี ตราโมท มีจำนวน 5 คน ได้แก่

ค.ช. บัญชา หมั่นแสวง	วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
ค.ญ. สุภาวดี สอนเข้ม	วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
ค.ช. วิชิต ภัคศิริตัน	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด

ค.ช. นาค อามาตมนตรี	วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์
ค.ช. ศิริ กรอบพุดชา	วิทยาลัยนาฏศิลปะนครราชสีมา

ปีพ.ศ. 2540 นักเรียนทุนมูลนิธิมนตรี ตราโมท มีจำนวน 8 คน ได้แก่

ค.ช. พรสุวัชร ไชยรัตน์	วิทยาลัยนาฏศิลปกรุงเทพฯ
นาย บัญชา หมั่นแสวง	วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่
ค.ช. อภิชาติ ภูงคงค์	วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด
ค.ญ. นิภาภรณ์ พิมพ์อุบล	วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย
ค.ช. กิตติศักดิ์ สุวรรณวัฒนะ	วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี
ค.ญ. นิตยา เนตรจรัส	วิทยาลัยนาฏศิลปจันทบุรี
ค.ช. ไมตรี ทองมี	วิทยาลัยนาฏศิลปพัทลุง
ค.ญ. เกสร ไทยศรี	วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี

ปีพ.ศ. 2541 นักเรียนทุนมูลนิธิมนตรี ตราโมท มีจำนวน 4 คน ได้แก่

ค.ญ. อรุณรัตน์ มละโยธา	วิทยาลัยนาฏศิลปกรุงเทพฯ
ค.ญ. ลักขณา คชสาร	วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทอง
ค.ญ. วัฒนาภรณ์ ทองคำ	วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด
ค.ช. ปิยะพงษ์ พุทธิคุณ	วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี

ปีพ.ศ. 2542 นักเรียนทุนมูลนิธิมนตรี ตราโมท มีจำนวน 3 คน ได้แก่

นาย วีระพงษ์ ถล่ำ	วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี
ค.ช. ภาคภูมิ มาศศิริ	วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี
ค.ช. เอกชัย ศรีสุขโข	วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช

ปีพ.ศ. 2543 นักเรียนทุนมูลนิธิมนตรี ตราโมท มีจำนวน 5 คน ได้แก่

ค.ช. ศิริศักดิ์ พิกุลหอม	วิทยาลัยนาฏศิลปกรุงเทพฯ
ค.ญ. กาญจนา รัตนวิเชียร	วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช
ค.ญ. เฉลิม อยู่เทศ	วิทยาลัยนาฏศิลปจันทบุรี
ค.ช. ธบดี เพชรสม	วิทยาลัยนาฏศิลปพัทลุง
ค.ช. เอกลักษณ์ บุญถือ	วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี

ปี พ.ศ. 2544 นักเรียนทุนมูลนิธิธรมนตรี ตราโมท มีจำนวน 4 คน ได้แก่

นาย อติศร ท่าดี	วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช
ค.ญ. วรรณภา สุขเจริญ	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ค.ช. สมชาย บึงไกร	วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี
ค.ญ. ทศนีย์ ทรัพย์ประเสริฐ	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุพรรณบุรี

ปี พ.ศ. 2545 นักเรียนทุนมูลนิธิธรมนตรี ตราโมท มีจำนวน 1 คน ได้แก่

ค.ญ. ศิริเพ็ญ ขวัญใน	วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพฯ
----------------------	--------------------------

ปี พ.ศ. 2546 นักเรียนทุนมูลนิธิธรมนตรี ตราโมท มีจำนวน 6 คน ได้แก่

ค.ญ. อัญญาภักดิ์ แสงเทียน	วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพฯ
ค.ช. กิตติกรณ์ อากะโรจน์	วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
ค.ญ. สุภารัตน์ ศรีคง	วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช
ค.ญ. วิจิตรา ทองเอี่ยม	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
น.ศ. วรรณภา สุขเจริญ	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ค.ช. วิสภัทร เรืองฤทธิ์	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุพรรณบุรี

ปี พ.ศ. 2547 นักเรียนทุนมูลนิธิธรมนตรี ตราโมท มีจำนวน 4 คน ได้แก่

ค.ช. สุขเมธ สุขสวัสดิ์	วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพฯ
ค.ญ. สุพรรณษา ละอองพานิชย์	วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช
ค.ญ. รติยาภรณ์ พิมมา	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ค.ช. ชานน พรหมเลข	วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง

ปี พ.ศ. 2548 นักเรียนทุนมูลนิธิธรมนตรี ตราโมท มีจำนวน 7 คน ได้แก่

นาย บัญชา วงษ์ถวิล	วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
ค.ช. กิติพันธ์ ศักดิ์แก้ว	วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช
ค.ญ. สุพัตรา ก้านทอง	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
ค.ญ. สุภัตรา ช่อสุวรรณทิพย์	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
ค.ช. สติต กระจุนรัมย์	วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ค.ช. อภิรักษ์ บัวขาว	วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง
ค.ช. กิรติ ภูมร	วิทยาลัยนาฏศิลป์สุพรรณบุรี

ภาคผนวก ง

รูปภาพ บริเวณบ้านโสมส่องแสง

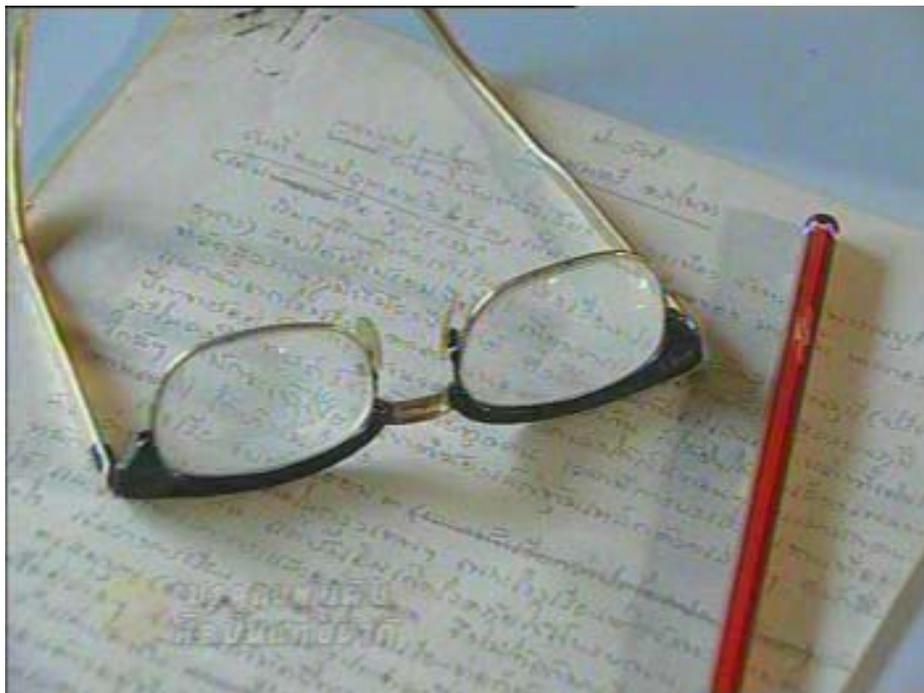
รูปภาพ
งานเปิดบ้านโสมส่องแสง

รูปภาพ
พิพิธภัณฑ์บ้านโสมส่องแสง

รูปภาพ
พิพิธภัณฑ์บ้านโสมส่องแสง

รูปภาพ
พิพิธภัณฑ์บ้านโสมส่องแสง

รูปภาพ
งานเปิดป้ายศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2549

รูปภาพ
งานเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2549

รูปภาพ
ครอบครัวตราโมท

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวสุวิวรรณ วัฒนทัพ
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 24 มีนาคม 2525
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร ปีการศึกษา 2543 -2546 ศิลปบัณฑิต (ดนตรีไทย) คณะศิลปนาฏดุริยางค์ (เครื่องสาย) มหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา 2547 -2550 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ดนตรีศึกษา) แขนงวิชาวัฒนธรรมดนตรี สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้	74 / 159 ซ.สุขวดี แขวงสามค่า เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพฯ 10150